

ПЕРЛИНИ СХІДНИХ ОТЦІВ

о. Юліян Катрій, ЧСВВ

НЬЮ-ЙОРК — 1987 — РИМ

diasporiana.org.ua

УКРАЇНСЬКА ДУХОВНА БІБЛІОТЕКА

OO. ВАСИЛІЯН

Рим - Нью Йорк - Торонто - Прудентопіль
Апостолес

US \$

1. НАЗАРКО І., <i>Великі Люди. Біографічні сильветки історії й сучасності</i> , Рим 1964, стор. 156	3.00
2-6. ДОКУМЕНТИ II ВАТИКАНСЬКОГО СОБОРУ: том 1. <i>Діяння</i> ; т. 2. <i>Св. Літургія. Засоби повідомлення</i> ; т. 3. <i>Церква. Східні Церкви. Екуменізм</i> ; т. 4. <i>Боже об'явлення. Духовенство. Мирянин. Виховання</i> ; т. 5. <i>Церква в світі. Релігійна свобода. Місії. Не-християни</i> . Рим 1965-1966. По 4 долари за том	20.00
7. НАЗАРКО І., <i>Ми Божі Діти</i> , Торонто 1963, ст. 196	3.00
8. <i>Вибрані Листи Св. Василія В.</i> , з гр. пер. о. С. Фединяк, Н. Йорк 1964, стор. 216	4.00
9. Бурко В., <i>Історія Біблійна Ст. і Н. Завіту</i> , Прудентопіль 1965, стор. 240	2.00
10. <i>Євангельські й Апостольські Читання на Неділі і Свята</i> , Прудентопіль 1966, стор. 200	7.00
11. Семчук С., <i>Митрополит Рутський</i> , Торонто 1967, стор. 104	2.00
12. Соловій М. - Великий А., <i>Св. Йосафат Кунцевич. Його життя і доба</i> . Торонто 1967, ст. 464	5.00
13. <i>Великодні Дзвони</i> . Збірка Укр. Великодньої Поеазії. Зібрав о. Г. Кінах. Рим 1968, стор. 240	4.00
14. <i>Різдвяна Містерія</i> . Укр. Різдвяна Поеазія. Зібрав о. Г. Кінах. Рим, 1968, стор. 234	4.00
15. <i>Словеса Св. Письма</i> — під розвагу всім і для проповідника. Подав о. Гнесько М., Торонто 1968, стор. 136	2.00
16. Аллярд П., <i>Св. Василій Великий</i> . Пер. о. Теодорович П., Рим 1968, стор. 200	3.00
17. Пекар А., <i>Досконалій Християнин</i> . Чернечий Ідеал Св. Василія В., Н. Йорк 1968, стор. 224	4.00
18-26. Великий Атанасій, <i>З Літопису Християнської України</i> (церковно-історичні радіолекції з Ватикану): 1 (<i>IX-XI ст.</i>), стор. 278; т. 2 (<i>XII-XIV ст.</i>) стор. 278; т. 3 (<i>XV-XVI ст.</i>), стор. 278; т. 4 (<i>XVI-XVII ст.</i>), стор. 280; т. 5 (<i>XVII ст.</i>), стор. 290; т. 6 (<i>XVIII ст.</i>), стор. 286; т. 7 (<i>XVIII-XIX ст.</i>), стор. 280; т. 8 (<i>XIX ст.</i>), стор. 280; т. 9 (<i>XX ст.</i>), стор. 280, Рим 1968-1977 По 5 дол. за том	45.00
27. Трух А., <i>Світила Сходу. Життєписи визначніших Святих Східної Церкви</i> , Прудентопіль 1968, стор. 296	4.00
28. НАЗАРКО І., <i>Царське Священство. Проблеми Життя і Праці Священика</i> , Рим 1969, стор. 204	4.00

ПЕРЛИНИ СХІДНИХ ОТЦІВ

зібрав

о. Юліян Катрій, ЧСВВ

UKRAINIAN SPIRITUAL LIBRARY

Nº 67

SPIRITUAL PEARLS

of the Fathers of Eastern Church

collected by

Fr. JULIAN KATRIJ, OSBM

BASILIAN FATHERS PUBLICATION

NEW YORK — 1987 — ROME

УКРАЇНСЬКА ДУХОВНА БІБЛІОТЕКА

Ч. 67

ПЕРЛИНИ СХІДНИХ ОТЦІВ

зібраав

о. ЮЛІЯН КАТРІЙ, ЧСВВ

ВИДАВНИЦТВО ОО. ВАСИЛІЯН

НЬЮ-ЙОРК — 1987 — РИМ

— За дозволом Церковної Влади —

На обкладинці: Три Святителі
Фрагмент запрест. мозаїки св. Юра в Нью-Йорку
Малюнок М. Дмитренка - Виконання Г. Мацеї
Світлів о. М. Попадюк, ЧСВВ

ВІД ВИДАВНИЦТВА

«Немає кращого способу пізнати Церкву і її по-любити, як читати твори Святих Отців».

Сл. Б. митр. А. Шептицький, ЧСВВ

Ватиканський Собор Другий у своєму декреті «Про Екуменізм» в особливий спосіб звертає увагу на духовне багатство Східніх Церков. Тут Собор каже: «Не треба також забувати, що Східні Церкви вже з самого початку мають багатство, що з нього багато зачерпнула Західна Церква в справах літургійних, в духовному переданні та в правному порядку. Та й цього не можна недоцінювати, що основні догми християнської віри про Св. Трійцю та про Боже Слово, воплочене з Діви Марії, були визначені на Вселенських Соборах, що відбувалися на Сході» (§14).

Тож Собор поручає всім членам Католицької Церкви, щоб пізновали багату духовну традицію і спадщину Східніх Церков, кажучи: «Тому пильно допоручається, щоб католики частіше вдавались до тих духовних скарбів східніх Отців, що підносять цілу людину до розважання Божих речей. Нехай усі знають, що знати, шанувати, зберігати та плекати цю багатуючу східню літургічну та духовну спадщину, є дуже важливе для вірного зберігання повноти християнської традиції» (§15).

В історії Східніх Церков незвичайно велику роль відіграли їхні Святі Отці. Вони письмом і словом пояснили науку Св. Євангелія, окреслили правди віри про Св. Трійцю, Христове Божество, Пресвяту Богородицю та передали нам традицію перших віків християнства. Тому слушно наша Східня Церква у своїх богослужбах величає Святих Отців «світилами істини, рівноапостольними, ор-

ганами Св. Духа, колонами Церкви, вчителями вселенної, велетнями віри, духа, науки та святості».

Декому з них, як Св. Василієві Великому і Св. Іванові Золотоустому, ми завдячуємо наші Св. Літургії, а Св. Василієві Великому ще й чернечі правила.

Наш Сл. Б. митр. Андрей Шептицький, ЧСВВ, писання Святих Отців називає неоціненою скарбницею. Про значення і ролю Св. Отців для нас він так прегарно каже: «Читаючи твори Отців, пізнаємо як ширилося знання Євангелія, як Євангеліє проповідали ті знамениті, а здебільша й великої святості мужі, що їх називаємо Отцями Церкви. Ми стаємо наче свідками їхньої боротьби з єретиками. Бачимо, як в обороні Церкви вони трудяться над поглибленням у собі самих знання Св. Євангелія. Бачимо, як з тієї праці випливає розвиток церковної науки... Читаючи твори Отців, пізнаємо ту працю Церкви, що її вона вкладає у Вселенські Собори. Бачимо, як ті Собори приготовляються, як радять і рішають, а врешті, як їхні рішення, прийняті цілою Церквою, стають основою віри. При тому ми є свідками проповідництва тих великих церковних учителів і єпископів, що перші після Апостолів мали той обов'язок, якого й ми, з покликання Всешинього, стали учасниками. Все це нам приносить таку користь, що хто тільки закуштує того духовного корму, так полюbitь його, що без нього не обійтися» (Аєпарх. Собор 1941: Писання Отців Церкви).

В нашій церковній літературі вже віддавна дається відчувати великий брак усіх творів Отців Східної Церкви в українському перекладі. І серед сьогоднішніх обставин, мабуть, ще довго доведеться чекати на повне видання творів Св. Отців в українській мові, бо це дуже велика й коштовна праця.

Видавництво Отців Василіян, бажаючи хоч частково цій потребі зарадити, дає до рук нашим читачам досить обширну збірку думок і висловів Св. Отців, що її зладив о. Юліян Катрій, ЧСВВ. Він довгі роки пильно збирав ці

прецінні духовні перлини розсипані по різних творах Отців Східної Церкви. Особа автора знана з його праці про наш літургійний рік, п.з. «Пізнай Свій Обряд». Ця книжка протягом кількох років побачила вже третє видання. Вона з'явилася також у перекладі на англійську мову. Його книжка про молитву, п.з. «Господи, навчи нас молитися» вже має другий наклад.

«Перлини Східних Отців» стануть допомогою у пле-канні духовного життя не тільки для духовних осіб, але і для мирян, що бажають іти за духовними вказівками Св. Отців. Вони подають багато глибоких думок до розважання про любов Господа Бога, про мету людини, про Церкву, святі Тайни, про важливість спасіння душі, про обов'язок поступати в чеснотах і святості та про головні засади чернечого життя.

«Перлини Східних Отців» стануть у великій пригоді нашим священикам і послужать їм у розважаннях, проповідях, духовних конференціях, реколекціях, у веденні душ та церковних товариств. Вони передусім будуть корисні для чернечих згуртувань та їхніх новіціятів, і для тих, хто готується до священства.

Читаючи «Перлини Східних Отців», ми відчуваємо, що до нас говорить дух Христового Євангелія, дух апостольських часів і християнської старовини. Тут, майже з кожного речення і слова, наче кличе до нас кожний із Св. Отців словами Св. Апостола Павла: «Наслідуйте мене, як і я — Христа» (1 Кор. 11,1).

Видавництво ОО. Василіян

СКОРОЧЕННЯ

Антон. Вел.	– Преп. Антоній Великий
Атан. Вел.	– Св. Атанасій Великий
Вас.В.	– Св. Василій Великий
Григ. Бог.	– Св. Григорій Богослов
Григ. Ніс.	– Св. Григорій Нісський
Єфрем Сир.	– Св. Єфрем Сирін
Ігн. Бог.	– Св. Ігнатій Богоносець
Іван Зол.	– Св. Іван Золотоуст
Іван Літв.	– Преп. Іван Літвичник
Іван Дамаск.	– Св. Іван Дамаскин
Кир. Єрус.	– Св. Кирило Єрусалимський
Кир. Олекс.	– Св. Кирило Олександрійський
Ніль Син.	– Преп. Ніль Синайський
Теод. Студ.	– Св. Теодор Студит
Бес.	– Бесіда
Гом.	– Гомілія
Проп.	– Проповідь
Посл.	– Послання
КПр.	– Коротші Правила
ШПр.	– Ширші Правила
МПр.	– Моральні Правила
М.Н.	– Монаші Науки
1-ша А.Б.	– Перша Аскетична Бесіда
2-га А.Б.	– Друга Аскетична Бесіда
3-тя А.Б.	– Третя Аскетична Бесіда
4-та А.Б.	– Четверта Аскетична Бесіда
5-та А.Б.	– П'ята Аскетична Бесіда

А

АНГЕЛ ОХОРНЕЦЬ

1. «Ангел Господній стоїть на варті навколо тих, що його бояться і їх визволяє» (Пс. 34,8)... Ангел супроводить кожного з нас, хто увірував у Господа, хіба що ми прогнали б його лихими вчинками. Як дим проганяє бджоли, а немилій запах віддаляє голубів, так Ангела, сторожа нашого життя, віддаляє жалюгідний і вонючий гріх. Якщо маєш у душі діла, що заслугують на ангельську сторожу, і якщо ум, що багато віддається роздумуванню над правою, перебуває в тобі, то завдяки багатству світлих діл чеснотливих, Бог напевно призначить тобі захисників і оборонців та й оточить тебе сторожею Ангелів.
Vas.B., Гом. на 33-й Пс.

Б

ДУХОВНА БОРОТЬБА

2. Полем боротьби є уся земля під небом. Наш світ — ворог, мов скажений пес, ходить та шукає, кого б пожерти, як це видно з оповідання про Йова. Якщо не хочеш боротьби з противником, то перейди в інший світ, де його не було б, там буде тобі дозволено не боротися і без небезпеки занедбувати виконування заповідей Євангелія.
Vas.B., 2-а А.Б.

3. Відбивай напади невидимих ворогів, веди боротьбу проти ворожих сил, відганяй їх передусім від власної душі, щоб не мали до тебе приступу, а згодом від тих, що будуть до тебе прибігати, і виберуть тебе вождем у боротьбі, яких науково збережеш від злого. *Vas.B., 1-ша А.Б.*

4. Не можна вважати за мету побожного життя покривки для лінівства, ані втечі перед трудом. Навпаки, монаше життя є нагодою до безнастancoї боротьби й великих трудів і терпеливості в прикростях. І ми мусимо колись мати відвагу сказати: «У праці та втомі, в недосипаннях часто, у голоді та спразі, часто в постах, у холоді й на-готі» (2 Кор. 11,27). *Vac.B., ШПр. 37.*
5. Бо все теперішнє життя — це життя праці та боротьби, а майбутнє життя — життя вінків і нагороди. *Vac.B., M.H. 24,1.*
6. Бо чимало може й відважилися почати чернече життя, та небагато їх спромоглися гідно довершити його. Та і взагалі — не в самій постанові кінець діла; тим кінцем є овоч трудів... Тому, брате, будь свідомий того, що не той досконалий, хто добре почав, але хто добре скінчив; той буде оправданий в Бога. *Vac.B., Лист 42.*
7. Ти, що живеш на самоті, людина віруюча й віddаний побожності, навчися євангельського способу життя, тобто закріпощати тіло в неволю, далі — покори душі, чистоти серця, приборкування всякого гніву. *Vac.B., Лист 43.*
8. Ідеш за переможним Царем, що хоче зробити тебе учасником своєї перемоги. Навіть умираючи не будеш переможений, навпаки, саме тоді переможеш, бо збережеш ненарушену правду і свободу її визнавати. *Vac.B., 1-ша А.Б.*
9. Нема вінка перемоги без противника, ні самої ж перемоги без ворога!... Бо й у змаганнях за нагороду не того вінчають, хто розпочав, але того, хто переміг. *Vac.B., Про гнів, 4.*
10. На боягуза не вкладаємо вінка, і ніхто малодушний не здобуде лаврів перемоги. *Vac.B., Про піст, 1.*

11. Коли торг уже скінчився, ніхто тоді не торгує! Хто бореться після скінчення боротьби, того не прикрашують вінком! Хто після війни дає про себе знати, того не мають за героя! Так і по скінченні життя не місце на добрі діла!
Vas.B., До бачагів, 8.

12. Але це трудно заховати скарб ласки! Тому чувай, брате. Маєш, як хочеш, поміч: молитву, що помагає чувати ночами; і піст, що захоронює дім; і спів псалмів, що покріплює серце! Візьми їх до себе. Нехай вони з тобою ночують, щоб стерегти скарбів. *Vas.B., Напоумлення до св. Хрищення, 7.*

13. Бо, коли любов до побожності огорне душу, тоді вона вже сміється з усякої боротьби. *Vas.B., Гом. на Св. Муч. Варлаама.*

14. Ворог неправди, мої найдорожчі, виповідає нам щодня велику й різнопідібну боротьбу. А виповідає він її, як знаєте, тим способом, що з наших пристрастей кує він стріли проти нас, і від нас самих бере він раз-у-раз силу, щоб нам шкодити... Якщо хочемо безпечно відбути дорогу нашого життя, що лежить перед нами, і явитися перед Христом з душою і тілом, вільними від погані ран; якщо хочемо одержати вінки перемоги, то мусимо чуйно й безнастанно водити своїми очима душі на всі боки та з недовір'ям відноситися до всіх наших утіх. Мусимо уникати їх без проволоки, ні на якій з них не зупинятися, хоча б там було видно купами порозсипуване золото, хоч би воно готове вже чекало на руки тих, що його бажають.
Vas.B., Гом.: Що не треба прив'язуватися до світових дібр.

15. І нам не треба забувати, що й нас чекає боротьба, найбільша з усіх боротьб. Тому треба робити задля неї все і трудитися, скільки змоги, щоб гідно до неї приготуватися. *Vas.B., До юнаків.*

16. Те, що осягаємо з трудом, приймаємо з великою радістю і бережемо з великою пильністю, а що легко осягаємо, того не цінимо. *Вас.В., Гексameron, Гом. 3,2.*

17. Так ото, кожна душа опинилася у ваганні і зміняється у непевних міркуваннях, — коли вона замислюється над вічними справами, вибирає чесноту; коли ж споглядає на тимчасові добра, цінить більше приємність. У першому випадку вона дивиться на поневолення тіла, а в другому — на його вигоду; тут — на пиянство, там — на піст; тут — на невгамовні сміхи, там — на рясні слізози; тут — на танці, там — на моління; тут — на музику, там — на зітхання; тут — на розпусту, там — на дівичу невинність. Це тому так, бо справжнє добро можна вловити розумом завдяки вірі, значно віддалене: «Ні око не бачило, ні вухо не чуло...» (1 Кор. 2,9); а насолода з гріха має готову в собі приемність, яка продістаеться до душі всіма способами. Щасливий той, хто не дозволить, щоб спокуса вела його до приемності — собі на загибель, але в терпеливості очікує надії на спасіння. *Вас.В., Гом. на Пс. 1-й.*

18. Маємо діло з дуже лихими, небезпечними, хитрими, безсовісними ворогами, що держать вогонь у своїх руках і намагаються запалити вогнем Божу святиню, оту, що всередині. Ці вороги сильні, ніколи не сплять, вони безтілесні і невидимі. *Іван Ліств., Слово 1,24.*

19. Воюючи проти всіх пристрастей, ми, що живемо у спільноті, повинні кожної хвилини боротися зокрема проти двох, а саме: проти лакімства і нетерпеливості. Бо у спільноті є багато поживи для цих пристрастей. *Іван Ліств., Слово 4,117.*

20. Всі напасті, яких зазнаємо від злих духів походять із трьох причин: або зі змисловости, або з гордости, або із заздрости дияволів. *Іван Ліств., Слово 26,76.*

21. Енергійна душа насторожує дияволів проти себе. Але,

коли збільшується наша боротьба, збільшуються також і наші вінки. Той, на кого ворог ніколи не нападав, напевно не буде завінчаний. *Іван Ліств., Слово 26,41.*

22. Як чоловік, що бореться з левом, загине тісі ж миті, як відверне від нього своє око, так подібно пропаде той, хто боровшись зі своїм тілом, дасть йому передишку. *Іван Ліств., Слово 26,41.*

23. Якщо б не було спокус, то не було б вінка; якщо б не було подвигів, то не було б і нагород; якщо б не було боротьби, то не було б і почестей; якщо б не було смутку, то не було б і потіхи; якщо б не було зими, то не було б і літа... Не завжди зима і не завжди літо; не завжди буря і не завжди тиша; не завжди ніч і не завжди день, так і не завжди смуток, але прийде і спокій, коли тільки в часі смутку ми будемо звеличувати Бога. *Іван Зол., Проп. про статуї IV.*

24. Теперішнє життя — це час боротьби, отже, треба боротися; тут війна й боротьба. На війні ніхто не шукає спокою, на війні ніхто не думає про приємності, ніхто не журиється про маєтки, ніхто не журитья про жінку, але журиється тільки одним, як би перемогти ворога. Так будемо поводитися і ми. А якщо переможемо і вернемося з трофеями, то Бог дасть нам усе. Про одне нам треба тільки старатися, як би подолати диявола. А вірніш кажучи, це не справа наших намагань, але все — Божої ласки. Його поміч. *Іван Зол., Проп. 15, на Діян. 6,8.*

25. І нам також необхідна зброя, тому що в нас війна кожного дня: не проти з нами споріднених людей, але проти невидимих сил, проти диявольських полків, що своєю жорстокістю перевищають тисячі ворогів; проти непримиреного володаря, що воює з нами без перемирия, навіть наперед не заповідає часу війни, і наступає невидимо і таємно (*Єфес. 6,10-12*). *Іван Зол., Проп. 7, в храмі Св. Анастасії.*

26. Теперішнє життя — це змагання, — зусюдibіч треба мати багато очей, і не можна міркувати, ніби для безпеки вистачить незнання. Можна, і певно можна, і за незнання бути покараним, коли воно непростиме... Коли не знаєш того, чого неможливо знати, то не будеш караний, а коли не знаєш того, що можна і треба знати, то будеш дуже покараний. *Іван Зол., Проп. 26, до Рим. 14,14.*

27. Ніхто, що рішається на змагання, не очікує осягнути вінок без ран. Тому й ти, почавши всіма силами боротися з дияволом, не шукай життя безпечного й повного присмностей, тому що не тут Бог обіцяв тобі нагороду й обітниці, але все славне — у майбутньому віці. *Іван Зол., Проп. про статуї I.*

28. Теперішнє життя — це боротьба, подвиг, змагання, а майбутнє — заплата, вінець, нагорода. *Іван Зол., Про воскресіння мертвих.*

29. Не розумію, як я злучився з тілом, і як, будучи Божим образом, я змішався з болотом. Це тіло, якщо йому добре, починає війну, але якщо воюю проти нього, кидає мене у скорботу. Його я люблю, як помічника, але від нього і відвертаюся, як від ворога. Втікаю від нього, наче від кайдан, і шаную його, наче співспадкоємця. Чи рішуся стомити його? Але тоді нікого не матиму, як помічника в добрих ділах. А я знаю, чому я створений; знаю, що мені треба йти до Бога за допомогою добрих учинків.

Чи маю щадити його, як помічника? Але тоді не знаю, як утекти від його бунтівливих нападів і боюся, щоб не відпасти від Бога, обтяживши себе оковами, які тягнуть мене до землі або держать при ній. Це приязний ворог і підступний друг! Дивна злука і роздвоєння! Чого боюся, того тримаюся, і що люблю, того страхуюся. Ще не зміг я помиритися, як знову починаю боротьбу... Ми воднораз і дуже велики і дуже ниці, земні й небесні, тимчасові й вічні, спадкоємці світла і спадкоємці вогню чи

тьми, залежно від того, на який бік перехиляємось. Так укладено нашу природу і, оскільки можу збегнути, на те, щоб земний порох смирив нас, якщо б ми забажали величатися Божим образом. *Гр. Бог., Слово 14.*

30. Одне наказує мені тіло, друге – заповідь; одне – Бог, друге – заздрісник; одне – час, друге – вічність. *Гр. Бог., Слово 9.*

31. Тільки не сумнівайтесь! Перемога з Христом, що подолав світ! *Гр. Бог., Слово 7.*

32. Кожний знає, що цей вік подібний до змагання на ігрищах та що з усіма вступає у боротьбу могутній змій. Одні його перемагають і топчуть, а інших він перемагає і топче. Одні його скидають і висміюють, а інших він скидає і висміює. Одні за боротьбу з ним завінчуються, а інші в боротьбі з ним визнають над собою перемогу. Одні за його гіркість набувають солодість вічного життя, а інші, за його солодість і за свою слабість, знаходять гіркість вічної муки. *Єфрем Сир., Про те, як душа спокушувана ворогом, повинна молитися Богові.*

БЕСІДА — ГРІХИ ЯЗИКА

33. Заборонена є і безкорисна бесіда й непотрібне розсіяння у розмові з братами. Треба тільки про те говорити, що корисне для душі, а й те повинно бути сказане скромно у відповідному часі, і тим, кому доручено... А незадоволення, нашпітування, порозумівання знаками – усього цього треба вистерігатися. Незадоволення треба завжди підозрівати за обмову, а порозумівання знаками з братом вказує на щось тайне і лихе, що буває початком ненависті й підозріння. *Вас.В., 5-та А.Б.*

34. Слова — це справжні образи душі. Тому ми пізнали тебе з твого листа. *Вас.В., Лист 41.*

35. Передусім же треба намагатися уникати нерозсудливості в розмові, а саме: запитувати без сварливості, а відповідати без зарозумілості; не перебивати, коли хтось говорить про щось добре, і не накидатися своєю мовою або пописуватися... Найперше сам подумай, що маєш говорити, а тоді щойно зможеш виступити з промовою. При всяких зустрічах будь чесний і ввічливий, а в розмовах милий. *Vас.В., Лист 2.*

36. Не будь похопний до бесіди, ні до спору, ні до сварки, ні до пустої слави. Не будь схильний верзти іншим про таємні речі, але будь відданий у вірі, не багатомовний, будь радше завжди готовий учити не інших, а себе. Не займайся життям світських людей, з чого для тебе немає ніякої користі. *Vас.В., Лист 42.*

37. Бог, що нас створив, на те дав нам уживання мови, щоб ми могли один одному відкривати задуми серця і завдяки спільній нам природі, передавали собі взаємно думки, що їх добуваємо з глибин серця, начебто з засіку. Як би ми були створені з самою тільки душою, наші думки сходилися б безпосередньо самі з собою. Але, що наша душа творить нам думки під заслоною тіла, потребує слів і назов, щоб назовні виявити те, що криється у глибині душі. *Vас.В., Уважай на себе.*

38. Запитаний відповідай умірковано і покірним голосом, а як тебе не питаютъ, мовчи. Як хто іншого питає, стримуй язик. Відповідаючи з поспіхом і неуважно, ти готов старшого монаха образити й наразитися на справедливі закиди... Як говориш з нижчим, або як він тебе про що питаетъ, не відповідай недбало. Легковажити брата, означає Бога зневажати... Нехай твоя бесіда має початок і кінець; нехай буде мила, а лице веселе, щоб розвеселити того, що з тобою говорить. *Vас.В., 2-га А.Б.*

39. В монаха голос уміркований, бесіда розважна... при старших мовчить, розумніших слухає... багато думає,

мало говорить. У бесіді він обережний, рідко розмовляє... У розмові не хитрить, ні про кого зле не говорить, не обмовляє, ніколи не слухає радо обмов. *Вас.В., 3-тя А.Б.*

40. Як далеко сягає засуд за пусті слова? (Мат. 12,36). Відповідь: Узагалі кожне слово, що не стосується нашої праці в Бозі, є пусте. Зло з такої бесіди велике; бо нехай буде й добре те, що говориться, то коли воно не відноситься до будування віри, така доброта ще не виправдує бесіди. Сама обставина, що бесіда не має зв'язку із святым будуванням віри, засмучує Святого Духа... Не треба й казати, яке це зло засмучувати Св. Духа. *Вас.В., КПр. 23.*

41. Бог наш тому і дав нам дар слова, як сказав Василій Великий, щоб ми один одному відкривали думки наших сердець. *Теод. Студ., 27-ма наука.*

42. Диявол звичайно шкодить нам всячими способами, а передусім за допомогою язика й уст. Жоден інший член не є такий придатний йому до спокушання і нашої погибелі, як нестриманий яzik і незагнуздані уста. Звідси береТЬся в нас багато упадків, тому ми впадаємо в тяжкі провини... Яzik — це меч, що лежить по середині. Уживай його, щоб виявляти свої гріхи, а не, щоб наносити удар братові. Тому-то Бог загородив його подвійною стіною — рядом зубів і загороною уст, щоб він не говорив непристойних слів скоро й неуважно. Держи його за ними, а коли не стримуєшся, то усмиряй його зубами. *Іван Зол., Слова повчальні I.*

43. Бережи свій яzik більше, як зіницю ока. Яzik — це царський кінь. Якщо ти накладеш на нього уздечку й навчиш його ходити прямо, то цар спокійно сидітиме на ньому. Якщо пустиш його, щоб бігав і скакав без уздечки, то на ньому їхатиме диявол й біси. *Іван Зол., Проп. 51, на Мат. 15,1.*

44. Не спускайте рукавів до пальців, а язика — до грудей.
Єфрем Сир., Проти почестей.

45. Язык понад усе згубний для людей. Це кінь, що завжди біжить вперед, це найсильніша зброя... Ніщо не є в силі затримати язика скорого до слова: ані чоловік, ані сніг, ані потік, ані кам'яна скеля. Стрілець уже близько. Немилосердна стріла вже вкладена до лука, а на його роздвоєнім кінці в дугу зігнулася тятика. Думка пустила стрілу, вона понеслася і все вбиває: небесних і земних, добрих і злих, ворогів і друзів, далеких і близьких. Для тієї стріли всюди є ціль, і хто її пускає, тому перше місце між мудрцями... Хто переможе слово? Язык малій, але ніщо не має такої сили. *Гр. Бог., Про мовчання в часі посту.*

46. Язык — це половина всіх людських гріхів. *Гр. Бог., Плач над терпінням своєї душі.*

47. Що є лайка? Кожне слово сказане з метою понизити брата, буде лайкою, хоч би воно й не видавалося зневагою. Це видно з Євангелія, де про жидів написано: «Ті з лайкою накинулись на нього, і сказали: "Ти Його учень"» (Ів. 9,28). *Вас.В., КПр. 24.*

48. Що це є обмова? Відповідь: Думаю, що є два випадки, коли можна лихе про когось говорити: щоб порадитися досвідченого, як грішника направити, і щоб перестерегти перед злим, якщо б хтось без перестороги міг приставати із злим, наче з добрим. А це заборонив Апостол. Він велів: «Не приставати з таким» (2 Сол. 3,14), щоб не впасти в сіті диявола...

Хто поза тими двома випадками лихословить другого, щоб його зненавиділи, або висміяли — обмовник, хоч і правою є те, що каже. *Вас.В., КПр. 25.*

49. Як поводитися з таким, що лихословить настоятеля? Відповідь: Видно це з Божого гніву на Маріям, що

говорила проти Мойсея, бо Бог навіть на просьбу Мойсея не хотів без кари простити її гріха. *Vac.B., КПр. 27.*

50. Чи можна сказати неправду для якоїсь користі? Відповідь: Таке забороняє Христове слово; каже просто, що неправда від диявола (Ів. 8,44). Не допускає жодного винятку. Те саме твердить Апостол: «І коли хтось бореться, то не отримує вінка, якщо не бореться законно» (2 Тим. 2,5). *Vac.B., КПр. 76.*

51. Найзагальніший і розповсюднений гріх є власне той, що його люди допускаються язиком. Розлютили тебе? — Язык уже в русі. Опанувала тебе пожадливість? — І перш усіх маєш язык, наче спокусника й посередника, який помагає до гріха й підкорює близьких удаваністю. Твій язык — це також зброя до несправедливості, бо не ставить справи широко, але укладає їх підступно. Та пощо наводити всі гріхи, які чинимо язиком? Наше життя повне провин доконаних язиком. Погані слова, пусті жарти, недоречна балаканина й інші негожі справи, як обмови, безкорисні бесіди, кривоприсяги, фальшиві свідчення, — всі ці лиха і ще більше їх — це плоди людського язика. А ті, що відчинають уста проти Божої слави й вимовляють неправість угору, — чим вони допускаються безбожності, як не органом язика? *Vac.B., Гом. на Пс. 33.*

52. Це вже третій рік б'ють мене наклепи, а я зношу терпеливо удари посуджувань, задоволений що маю за свідка Господа, який знає і найтаємніше очорнення. І далі мовчав би я, але коли бачу, що чимало взяло нашу мовчанку за підтвердження тих очорнень, незважаючи на те, що мовчимо з терпеливости, а не з браку відваги стати в обороні правди, — тому я зважився це вам написати... Хто одначе оскаржує нас, нехай собі оскаржує. Хто переслідує, нехай переслідує. А хто вірить наклепам на нас, нехай також буде готовий на суд. Господь — близько, нічим нам журитись (Мат. 12,37)... А мене хай судять мої слова. *Vac.B., Лист 226.*

- 53.** Схильність прислухуватися залюбки лихим бесідам — це неначе дорога до самих учинків. *Vac.B., Бес. до юнаків.*
- 54.** Не суди упадків інших, бо є справедливий Суддя, що «віддасть кожному за його вчинками» (Мат. 2,6). *Vac.B., 2-га А.Б.*
- 55.** Не треба говорити неправди, але в усьому правду (Мат. 5,37; Єфес. 4,25; Кол. 3,9). *Vac.B., МПр. 24,1.*
- 56.** Не треба висувати питання безкорисні і спірні (2 Тим. 2,14 і 22). *Vac.B., МПр. 25,1.*
- 57.** Не треба висловлювати пусті слова, що з них ніякої нема користі, бо говорити або щось доброго чинити не для збудування віри, означає — засмучувати Св. Духа, Бога (Мат. 12,36; Єфес. 4,29-30). *Vac.B., МПр. 25.2.*
- 58.** Не треба видавати суду про речі неясні (1 Кор. 4,5). Не треба судити, зважаючи на особи (Ів. 7,23). Ми не повинні нікого засуджувати, поки наперед у його присутності не розслідимо докладно судів проти нього, хоч би багато людей його звинувачувало (Ів. 7,50; Діян. 25,14). *Vac.B., МПр. 54,3-5.*
- 59.** Усяке присягання раз назавжди нехай буде зовсім з монастиря виключене, склонення голови або потвердження словом і для того, хто говорить, і для того, хто слухає, нехай заступить усякі присяги. А хто не повірить простому твердженню, зраджує себе самого, що не привик до правдомовності. Настоятель зачислить його до винуватих і поправить його покутою. *Vac.B., 4-та А.Б.*
- 60.** Не личить нам брехня ні в судах, ані в інших справах; нам, що вибрали собі простенький шлях і правду в житті. *Vac.B., Бес. до юнаків.*
- 61.** Чи розумно приписувати дияволові кожний гріх: гадки, бесіди або вчинки? Відповідь: Думаю, що взагалі

диявол сам собою не може бути для когось причиною гріха. Він може тільки довести необережних до гріхів пристрасти тим чином, що вживає природних схильностей до лихих пристрастей. *Vas.B., КПр. 75.*

В

ВАСИЛІЙ ВЕЛИКИЙ і ЙОГО ПРАВИЛА

62. Хто ж посів більше науки від Василія, і то разом з добрими звичаями? А яких наук він не студіював? Або краще скажім, у якій він не відзначався так, наче б тією одною тільки займався? Він так опанував усі предмети в науці, як хтось інший навіть не опановує одного предмету. А кожний знову предмет виучував до тієї міри, немов би вже нічого іншого не мав учитися. Пильність і здібність, з яких знання і штука черпають силу, ішли в ньому в парі. *Гр. Бог., Велич Василія В.*

63. Коли ціsar Валенс увійшов у храм, його оглушив громогласний псалмопів. Він побачив море народу, увесь не людський, а радше ангельський чин у святилищі та поблизу нього, а на самому переді, перед вірними, у прямій поставі, його (Василія), подібного до біблійного Самуїла. Він стояв непорушний тілом, поглядом, а навіть думкою так, немов би в церкві нічого нового не сталося. Був, що так скажу, наче прикований до Бога і престолу. Ті, що його окружали, стояли також з острахом і належною пошаною. *Гр. Бог., Велич Василія В.*

64. Красою Василія була чеснота, великістю — богослов'я, біgom — безустанні, до Бога спрямовані, злети, а силою — сівба й роздача слова... І той у нас тепер увіходить за найбільш освіченого, кому пощастило найкраще запізнатися з його творами, перечитуючи їх, заслухуючи. Бо він один за всіх вистачає тим, що віддаються в науці. *Гр. Бог., Велич Василія В.*

65. А тепер він уже на небесах, та й там, думаю, приносить за нас жертви й молиться за народ. Бо не покинув він нас цілком... І вам, перейнятим його наукою, яку ж іншу раду в силі я подати, крім тієї: щоб ви постійно звертали свій зір на нього, наче б він вас бачив, а ви його, і так обновлялися у Св. Дусі. *Гр.Б., Велич Василія В.*

66. Хто ж він? Чи маю навести його ім'я? Чи вистачає, що замість імені ласка вкаже на цього мужа? Бо, коли ти почув про вчителя й пастиря по Апостолах, ти довідався, очевидно, після Апостолів про пастиря і вчителя, про ту — кажу — вибрану посудину — Василія, величного в житті і слові, милого й любого Богові від народження, шанобливого щодо звичаїв від молодості навченої, як Мойсей, у мудрості і всякому знанні світських наук. Від раннього дитинства аж до зрілого віку годовано його священним Писанням, і так він зростав і процвітав. Тим-то навчав він кожну людину всякої мудrosti: Божої і людської. *Гр. Ніс., Похвальне Слово.*

67. Ото ж тепер маємо його (Василія) як такого, що уłatwлює нам сьогоднішнє торжество, як справжнього й гідного тлумача Св. Духа, як завзятущого Христового воїна, гучномовного окличника спасенного оповіщення, як охочого борця словом в обороні Христа. Йому тільки надано з бігом часу, друге місце Апостолів. *Гр. Ніс., Похвальне Слово.*

68. Василій, прийнявши священство, якого значення тоді трохи підувало, наче залишений ліхтар — за допомогою ласки, яка перебувала в ньому, вчинив, що наука віри знову засніла. І як той маяк серед ночі для тих, що блукають на морі, він явивсь у Церкві та звертав усіх на правий шлях. Василій змагався тоді з намісниками, входив у товариські зносини з вождями, сміло говорив до володарів, промовляв різко на зібраннях, позискував собі листами, як Павло, тих, які трималися оподалік... Василій

був вільний від страху перед вигнанням. Він казав, що одна є батьківщина для цілого людства. *Гр. Ніс., Похвальне Слово.*

69. Я проповідник, хоч і комар. Я виконавець правил Великого Василія. *Теод. Студ.*

70. «Чоловік Божий» (Іс. Нав. 14,6), «вірний раб» (Числ. 12,7), «завідувач тайн Божих» (1 Кор. 4,1), «муж бажань» (Дан. 10,11), і притім духовних! Так називає Св. Письмо тих, що осягнули великі успіхи і визначилися своїм життям, що стали вище понад видиме. Але ще назву тебе «богом для Фараона» (Ісх. 7,1), всієї єгипетської і супротивної сили, «стовпом і основою правди» (1 Тим. 3,15) Церкви, Господньою «волею» (Іс. 62,4), «світилом у світі, зберігаючи слово життя» (Філ. 2,15-16), опорою віри, оселю Св. Духа. І чи в силі я вичислити всі назви, що їх дала тобі чеснота, з кожним своїм видом, приносячи й за-своюючи нове ім'я? *Гр. Бог., Слово 18.*

71. Бо хто зі здороводумаючих став би шукати іншого, поминувши тебе, священна й божественна главо, — тебе, написаного на руках Господніх (Іс. 49,16), не зв'язаного подружніми зв'язками, вбогого, безтілесного й майже безкровного, у знанні слова першого по Слові, між філософами філософа, між мирськими премирського, друга моого і співробітника, скажу навіть сміліше, співучасника моєї душі, який зі мною жив і вчився. *Гр. Бог., Слово 18.*

72. Мені Бог показав велике добродійство, бо злучив мене вузлами дружби з дуже мудрим чоловіком, що один — і життям і словом — був вищий понад усіх. Хто ж він? Дуже легко догадаєтесь! Це Василій — великий здобуток для теперішнього віку. З ним ми разом училися, і жили, і розважали... У нас усе було спільне, й одна душа в обох зв'язувала те, що розділяли тіла. А що особливо нас єднало — це Бог і змагання за досконалість. *Гр. Бог., Автобіографія у віршах.*

73. Знаю, що Василій життям, словом і правилами перевищає всіх мені знаних. *Гр. Бог., Лист до сп. Євсевія.*

74. А світильник Церкви — це єпископ, як самі знаєте, хоча б я і не писав. Око мусить бути чисте, щоб тіло правильно рухалося, бо коли око нечисте, і тіло порушається неправильно. Так разом з Настоятелем Церкви, який він буде, і Церква — або погибає, або спасається... Та нікого з тих, що ви поважаєте не можу поставити понад Богом возлюбленого сина нашого, пресвітера Василія — мужа, говорю це перед свідком Богом, що в житті і в науці осягнув чистоту понад усякого іншого. *Лист сп. Григорія, батька св. Григорія Бога. До жителів Кесарії в справі вибору св. Василія на єпископа.*

75. Я вважав тебе від самого початку, і сьогодні вважаю, за провідника в житті й учителя докладів та того всього, що хто-будь назвав би добрим. І коли є якийсь проповідник твоєї слави, то він, або цілковито згідний зо мною, або нижчий від мене. Так-то підпорядкувала мене собі твоя побожність і так щиро я тобі віддаваний... І коли маю якусь користь з життя, — то це твоя дружба і співжиття. *Гр. Бог., Лист до Василія В.*

76. Без Василія є неможлива Богові присмна й успішна управа і духовний провід, як для настоятеля, так і для монаха. Хто йде за ним, іде за Св. Духом, а хто йому не вірить, на вірить Христові, що через нього говорив. *Теод. Студ.*

77. Правила Св. Василія, як майже всі його твори, радше надаються до розважання, ніж до читання. В них стільки незвичайної мудrosti, стільки сили переконання, стільки тепла, а притім така рівновага, така клясична міра, всюди така глибина думки, що часом, читаючи сотий раз якийсь уступ, знаходимо щось, чого ми досі не спостерігали... Кілька речень тієї книжки принесе тобі більше користі, ніж прочитання цілої книжки іншого автора. В цій

людині, можна сказати, найвищий і найідеальніший тип вселюдської культури. З-поміж усіх Отців і церковних письменників ніхто не є таким клясиком. *Митр. А. Шептицький, Вступ до Аскетичних Творів Св. Вас.В.*

78. Після Євангелія Ісуса Христа й апостольської науки, нема книги, що для монахів могла б мати більшу або рівну повагу, як правила Св. Отця Нашого Василія Великого. *Митр. А. Шептицький, Вступ до Аскетичних Творів Св. Вас.В.*

79. На його правилах освячувалися Святі нашого Чину. Вони були школою для цілого ряду всіх тих, що їх злічити не можна; від Св. Івана Дамаскина, Максима, Теодора Студита, аж до святих Антонія і Теодосія Печерських, і Св. Йосафата, що з тієї книги зачерпнув того великого духа, яким відродив нашу Церкву і наш народ. З тієї книги він навчився умертвіння й покори та тієї любові Бога й близнього, що завела його до мученицької смерті. *Митр. А. Шептицький, Витяг із Правил Св. О.Н. Вас.В. укладений Й.В. Рутським.*

80. Приклоніть до мене свій слух, возлюблені брати, а скажу вам прегарну повість... Сьогодні хочу снувати тканину з прегарної вовни розумної вівці. Бажаю виткати мережаний хітон із руна дуже бажаних розумних уст. Бо одного разу бачив я баранця, в якого була прегарна вовна, і розумні роги голосили божественно. І наблизився я до нього з великою борнею духа, потрохи здіймав з нього малі нитки. Але напав на мене такий невимовний страх, що, не будучи мудрим, я відважився на таке діло.

Чи бажаєте ясно почути, яким прегарним кольором прикрашений цей баранчик? Це — мудрий і вірний Василій, що є єпископом у кападокійській області в кесарійськім городі, який цілій вселенній проповідує спасенні догмати. Направду, Василій — це основа чеснот, книга похвал, життя чудес, він ходить у тілі й живе ду-

хом; співжитель земних, а глядить у небесне... Хто ж не похвалить того, кого прославив Отець? Хто не пошанує того, що його освятив Син? Хто не ублажить того, що його ублажив премудрий і достойний почитання Дух? *Єфрем Сир., Похвальне слово.*

81. Св. Василій — це одна з найсвітліших і найславніших постатей старовинної грецької Церкви. Вже його сучасники дали йому ім'я ВЕЛИКИЙ... Його правила стали кодексом чернечого життя на Сході, як правила Св. Венедикта на Заході... Він — аскет, єпископ, бесідник, учитель, богослов і вчений. Він, без найменшого сумніву, — найдосконаліший представник Церкви свого часу... У Св. Василія життя цілком згармонізоване з його науковою, або, краще кажучи, його наукою — це ніщо інше, як відбитка його життя. *Жан Рівієр, Св. Василій, Єпископ Кесарії.*

82. Його риси й постава, його струнка постать, бліде обличчя, бистре око, серйозна поведінка — свідчили про його шляхетське походження. Природна визначність його характеру робила несмілими його ворогів, а захоплювала його приятелів. Це був уроджений володар, що християнською покорою ледве здушував почуття своєї власної вищості... На нім було видно рідку синтезу східньої поваги з грецькою живучістю і чаром. *Фридрих Фаррар, Життя Святих.*

83. Василій, у своїм найглибшим єстві, — це аскет і богослов... Він аскет тілом і душою. Сувора аскеза — це елемент, в якім він духовно працює, живе й існує. *Г.Ф. фон Кампенгавзен, Грецькі Отці Церкви.*

84. Василієві правила перетривали всі буревії історії, і аж по сьогоднішній день вони зосталися закономірними у східному чернецтві. Вони мусіли бути чимсь незвичайним, коли майже 16 сот літ незчисленним монахам служать за дорожковаз... Назва «батько грецького чернецтва» — це щось більше ніж його заслужений титул, бо

своєю духовністю він назнаменував єство східного чернецтва аж по сьогодні. *Вальтер Нітт, Про Таємницю Монахів.*

85. Коли Св. Василій раз на щось рішився, то він ішов до мети за всяку ціну... Таким він останеться на ціле своє життя... Ця риса його характеру перейшла на його аскезу. Коли він поставить якийсь принцип, то він з нього згодом тягне всі наслідки. І не можна в нього просити: ані відхилення на бік, ані винятку. Хай це коштує що хоче, а він піде прямою дорогою серед тисячних перешкод. *П. Гюмберклод, Аскетична Наука Св. Василія.*

86. Крім Антонія і Пахомія жодна особистість Східної Церкви не мала такого сильного впливу на чернецтво, як Василій. Він кіновійному, тобто спільному чернечому життю, якому Пахомій надав першу зовнішню форму, дав внутрішню біблійну й теологічну основу. *Фридрих Гайлер, Східні Церкви.*

87. Пахомій — основник кіновії; Василій Великий — її ідеальний законодавець; Теодор Студит — світлий тлумач Василія. Оці три — це Олімпія чернечої інституції православ'я. *А.Д. Петракакос, грецький історик.*

88. Я з природи відчуваю якусь відразу до всього, що невикінчене! Бо немиле враження робить образ наполовину викінчений. І труди подорожі не виплачуються, коли подорожній не осягнув наміченої мети й означеного місця. Маленька добича на ловах, це ніяка добича! І ті, що біжать у перегонах, хоч би тільки один крок зосталися позаду, вже тратять нагороду. *Вас.В., Бес. у честь Муч. Юлії.*

ВОЛЯ БОЖА

89. Оскільки ж більше треба..., щоб ніхто не виконував своєї власної волі, а всі спільно шукали в однім Св. Дусі

волі одного Господа Ісуса Христа, що каже про себе: «Бо зйшов я з неба не для того, щоб волю власну чинити, а волю того, хто мене послав» (Ів. 6,38). *Vас.В., Про Божий Суд.*

90. Воно певне, що хто чинить волю Божу, але не так, як Бог хоче, і не з любові до Бога, той трудиться безуспішно. *Vас.В., Вступ до ШПр.*

91. Усе наше життя має лише одну мету й одне правило: виконати Божі Заповіді по Божому вподобанні. То ж і докладність у виконуванні поодиноких вчинків буде лежати в їх згідності з Божою волею. А коли будемо старатися сумлінно виконувати кожне діло згідно з Божою волею, тим самим завжди будемо злучені з Богом безнастальною пам'яттю про Нього. *Vас.В., ШПр. 5.*

92. Не можна нічого ставити вище від послуху Богові. *Vас.В., ШПр. 12.*

93. Ми повинні в цілім житті, у здоров'ї і слабості, виконувати і ставити собі за мету Божу волю. В здоров'ї — виказувати труд любові ревністю у Божих ділах; у слабості — мати терпеливість і витривалість з радістю. Хто так не постановив виконувати Божої волі, живе в подвійній небезпеці. Перша — найбільша, що відмовляється від Христа і тратить право до назви брата Христа, бо не виконує Його волі; друга, що не сміє, як недостойний, брати участи в тім, що лише для достойних приготоване. *Vас.В., ШПр. 34.*

94. Божа воля тоді добра і богоугодна, коли виконується в ній те, що Апостол каже: «Усе робіть на славу Божу» (1 Кор. 10,31). «А все нехай діється пристойно й докладно» (1 Кор. 14,40); а навіть, коли щось є Божою волею, волею доброю і богоугодною, то й тоді ще не годиться бути вдоволеним і спокійним, але треба старатися і трудитися, щоб те, що ми виконуємо було теж досконале і зразкове, як щодо самої речі, щоб вона була згідна з приказом, так

і щодо сили чоловіка: «Люби Господа, Бога твого — каже Христос — всім серцем твоїм, усією твоєю душою і всією силою твоєю і всією думкою твоєю; а близнього твого, як себе самого» (Лк. 10,27). *Vac.B., КПр. 276.*

95. Той почитає і прославляє Бога, хто виконує Його волю, а зневажає, хто порушує Його закон. *Vac.B., МПр. 4,1.*

96. Усе, що противиться волі Божій є згіршенням. *Vac.B., МПр. 33,2.*

97. Хто є духом гарячий? (Рим. 12,11). — Хто з гарячою ревністю і з ненаситним бажанням та охочою готовістю виконує Божу волю в любові Ісуса Христа Господа нашого, як написано: «У заповідях Його любується дуже» (Пс. 111,1). *Vac.B., КПр. 259.*

98. Бо дійсно, що робиться не з любови до Бога, але для похвали людей, що-небудь воно не було б, не заслугує на похвалу побожності, але на засуд людської гадки, чи самолюб'я, чи гордости, чи заздрости, чи чогось подібного. *Vac.B., КПр. 282.*

ВПОДОБАННЯ БОЖЕ

99. Ціль наша Богові подобатися. *Vac.B., ШПр. 55.*

100. Всюди нехай буде збережена наша мета приподобатися Богу і всюди працюмо на користь наших душ. *Vac.B., ШПр. 55.*

101. З яким настроєм треба служити Богові? Відповідь: Думаю, що добрий настрій — це гаряче, глибоке, сильне, незмінне бажання приподобитися Богу; до того настрою доходимо пильним і довгим розважанням величі Божої слави, високими гадками, безнастанною пам'яттю на Божі добродійства. *Vac.B., КПр. 157.*

102. Так усе роби, і так про все думай, щоб подобатися Богові. А коли ж у тебе нема такої думки, то втратить свою вартість всяка твоя діяльність. *Єфрем Сир., Рада молодому монахові.*

ВДЯЧНІСТЬ ДЛЯ БОГА

103. Коли Бог бачить когось вдячним за попереднє, то посилає йому ще більші дари. Стараймося, отже, і ми приносити Богові посильну вдячність за добра нам дані, щоб ми стали достойні ще більших... Коротко кажучи, як ми ніколи не зможемо полічити морські хвилі, хоч би ми й тисячу разів пробували, так також не зможемо полічити різнопородні Божі добродійства, що їх він зіслав на наш рід. *Іван Зол., Бес. 27, на Буття 8,20.*

104. Ніщо не є таке міле Богові, як душа вдячна і благодарна. *Іван Зол., Бес. 52, на Буття 26,12.*

ВИХОВАННЯ

105. Якщо б батьки дбайливо виховували своїх власних дітей, то не треба було б ані законів, ані судів, ані помсти, ані кар, ані публічних убивств. *Іван Зол., Про виховання дітей.*

ВТОРОПНІСТЬ

106. Второпність — це чеснота, що вчить нас розрізняти, що добре, що зло і що байдуже. Правдива второпність — це спроможність розрізнати, що слід робити, а чого уникати. *Вас.В., Вступ до книги Притчей.*

107. Найкращий той, хто сам від себе знає, що личить; а добрий є той, хто йде за вказівками інших; той же, що не надається ні до цього, ні до того, такий до всього нездара. *Вас.В., Бесіда до юнаків.*

ВІРА СВЯТА

108. Віра — це непохитне узnanня за правду того всього, чого Бог через органи ним установлені навчає... Без віри ніхто не буде оглядати Бога. Віра є те, через що досягаємо спасіння. *Vac.B., Про віру.*

109. Не треба вагатися і сумніватися про те, що сказав Господь, але бути пересвідченим, що кожне Боже слово правдиве й можливе, хоч би і природа тому противилася. Бо в тім полягає боротьба віри. *Vac.B., МПр. 8,1.*

110. Що є знаменом християнина? Віра, що діє через любов. А що є знаменом віри? Певне й сильне переконання у правду Божих слів, якої б не порушила ніяка гадка, ані введена природною конечністю, ані прикрита плащиком побожності. А знаменом віруючого є: бути утвердженим у тім переконанні силою Божих слів, і не відважитися що-небудь відкинути ані додати. *Vac.B., МПр. 80,22.*

111. Як ми одержали від Господа, так ми охрищені. Як ми охрищені, так віrimо. Як ми віrimо, так і славимо, ані не віddіляючи Св. Духа від Отця і Сина, ані не ставлячи Його перед Отцем, ані не кажучи, що Дух іде перед Сином, як твердять богохульні язики. *Vac.B., Лист 251.*

112. Усе довір'я покладай передусім на всемогутню руку всевишнього Царя, що як тільки покажеться, відразу змушує противників до страху і втечі. *Vac.B., 1-ша А.Б.*

113. Ані совісне саме в собі життя без світла віри в Бога не приносить користі, ані праве визнавання віри без добрих діл не зможе поручити нас Господеві. *Vac.B., Лист 295.*

114. У вірі не треба бути змінливим, але непохитним, і також не дати себе позбавити тих дібр, які є в Господа. *Vac.B., МПр. 39,1.*

КНИГА З БІБЛІОТЕКИ
Свящ. МАГДІНА
о. ВІКТОРА

115. Віра — це мати всього доброго. Єфрем Сир., *Науки про чернечий подвиг.*

116. Посеред усіх обставин, мої дорогі, ми потребуємо віри, бо віра — це мати чеснот, лік на спасіння. Без неї ми не в силі пойняти ніякої науки про високі справи. А ті, що не мають віри, подібні до людей, що хотіли б переплисти море без корабля. *Іван Зол., Гом. 33, на Ів. 4,21-28.*

117. Віра — це голова й корінь. Коли ти її збережеш, то хоча б усе втратив, знову його отримаєш назад з великою славою. *Іван Зол., Гом. 23, на Матея 10,16.*

118. Всюди нам потрібна віра. Віра — мати всіх благ, лік на спасіння. Без неї не можна нічого собі присвоїти з високих догматів. *Іван Зол., Гом. 33, на Ів. 4,21-22.*

119. Знай, що це щось найбільш питоме вірі — признавати розум Провидіння, не знаючи доріг Божої економії. *Іван Зол., Гом. 2, до Рим. 1,2.*

120. Віра — це щит, а щит перший приймає ворожі удари і зберігає в цілості зброю... Віра — це щит, що охороняє тих, що вірять не досліджуючи... Воюють у нас помисли, — то висуньмо наперед віру. Бунтуються в нас погані бажання, — закличмо на поміч віру. Знаходимося в трудних обставинах і нещасті, — будемо шукати потіхи у вірі. *Іван Зол., Гом. 24, до Ефес. 6,14-17.*

121. Віра без діл мертві (Яків 2,26), і діла без віри мертві. *Іван Зол., Гом. 2, на Буття 1,1.*

122. Правдива віра є та, яка вчить, як ти маєш подобатися Богові, бо сказано, що «без віри не можна подобатися Богові» (Євр. 11,6). Бо, чи людина матиме охоту служити Богові, коли не буде вірити, що Він за це її нагородить? Чи буде дівчина зберігати дівоцтво, або юнак жити в невинності, якщо не вірити, що чистота вінчається нев'янучим вінком? Віра — це око, що просвітлює всяку совість, і дає людині розуміння. *Кир. Єрус., Повчання 5-*

123. Віра родить добру думку, а добра думка — ріка води живої. Хто її знайшов, той наповниться її водами. Без оліви не буде горіти світильник, а без віри ніхто не знаходить доброї думки. *Єфрем Сир., Наслідування проповідок.*

ВІДРЕЧЕННЯ ВІД СВІТУ

124. Треба, щоб той, хто прямує до величного і святого життя, відрікся усього, що має, бо журба й дбання про дочасні речі є для душі причиною великого розсіяння. *Vac.B., 5-та А.Б.*

125. Де Христос Цар? У небі. Туди й ти, вояче Христа, повинен прямувати. Забудь про всякий відпочинок на землі. Вояк не буде дому, не набуває поля, не вдається в торгівлю, яка приносить зиск. *Vac.B., 1-ша А.Б.*

126. Вибери життя без дому, без міста, без власності; будь свободний, звільнись від усякої життєвої турботи. Хай не в'яже тебе пожадання жінки, ані журба про діти, — це ж неможливо у воєнній службі Бога... Нехай не подолує тебе тіло, нехай не в'яже проти волі, нехай із свободного не робить невільника. *Vac.B., 1-ша А.Б.*

127. Як той, що входить у купіль, скидає з себе всю одежду, так і той, хто приступає до чернечого життя, повинен скинути з себе все, що має зв'язок із світським життям, і так уйти в життя Божої премудрості. *Vac.B., 5-та А.Б.*

128. Ото ж мусить звільнитися від усякого прив'язання до життя, хто щиро хоче Богові служити. Це осягається через повне відсторонення від світу і забуття давніх звичаїв. Треба нам відчужитися від усякого споріднення крові, відступити від усякої спільноти життя, наче б ми перейшли станом душі до іншого світу... без того ніколи не осягнемо мети — приподобання Богові. Такий Христовий закон: «Так і кожний з вас, хто не зрееться всьо-

го, що має, не може бути моїм учнем» (Лк. 14,33). *Вас.В., ШПр. 5.*

129. А покинути світ — не означає тілом вийти поза нього, але душу відірвати від участі в пристрастях тіла; бути без міста, без дому, без власності, без товариства приятелів, без посідання, без засобів до життя, без торгівлі, без знання всіх людських мудрощів; і бути готовим прийняти у серце відбиття Божої правди й науки. Приготування серця — це зれчення всіх мудрувань, які находяться на душу з давніх лихих звичок. Бо й на воску не можна нічого написати, якщо не зітреться написаних на ньому знаків, так і на душі не можна виписати Божої правди, якщо не усунеться усіх попередніх звичаїв. *Вас.В., Лист 2.*

130. Святе Письмо повне висказів, які навчили нас, що неможливо рівночасно посідати добра світу і жити по Бозі... Чому ж тоді стараємося змішувати речі, що не надаються до змішування — галас світу з правою побожності, а радше не віддаляємося від галасу, щоб самим не мати клопотів, ані їх іншим не спричиняти, стати панами себе та своїми вчинками потверджувати мету монашого життя, що його ми давніше вибрали. *Вас.В., Лист 291.*

131. Жити на світі — це велика перешкода до того, щоб хрест узяти й за Христом іти... Серед замішання і журби світового життя душа затрачує пам'ять про Бога, що є такою цінною у житті. *Вас.В., ШПр. 6.*

132. Ті, що стають до духовної боротьби, мусять усього відректися, всім погорджувати, все висмівати, усього позбутися, щоб могли поставити сильну основу. Добра основа спочиває на трьох стовпах, що ними є: незлобність, піст і чистота. *Іван Ліств., Слово 1,10.*

133. Той, хто відрікся світу зі страху, подібний до кадила, що спочатку пахне, а потім кінчиться димом. Хто залишив світ задля нагороди, той наче млиновий камінь,

що все однаково крутиться. А хто вийшов зі світу з любові бо Бога, вже на самім початку знаходить вогонь, що прикладений до палива, скоро запалює сильне вогнище. *Іван Ліств., Слово 1,13.*

134. Ніхто не ввійде до небесної світлиці з вінком на голові без трикратного відречення: без відречення від усіх матеріальних речей, людей і батьків; без відречення від власної волі; без відречення від пустої слави. *Іван Ліств., Слово 2,9.*

ВІДРЕЧЕННЯ СЕБЕ — САМОВІДРЕЧЕННЯ

135. Найважливіша справа, про яку християнин повинен найбільше дбати — це скинення зі себе тих природних схильностей до злого, що плямлять душу. *Вас.В., 5-та А.Б.*

136. Як хочеш здобути Боже царство, станься євангельським насильником, піддай шию під ярмо Христової служби, прив'яжи ланцюг того ярма до шиї, нехай тисне плечі; вчини його легким працею чесноти, в постах, неспанні, безсонності, послусі, мовчанні, у псалмоспівах і молитвах і в роботі рук, у терпеливім зношенні всякої прикрости від диявола і людей. *Вас.В., 2-га А.Б.*

137. Ніколи, навіть по довгих літах не дай себе поконати гордій думці, що вже досить (*Вас.В., 2-га А.Б.*). — Взяти свій хрест значить: бути готовим на смерть за Ісуса Христа, умертвляти тіло і всі пристрасті, зносити всякі небезпеки за Ім'я Христове й не мати ніякого прив'язання до дочасного життя. *Вас.В., ШПр. 6.*

138. Чи треба відректися від усього перед початком моношого життя по Божій волі? Відповідь: Господь наш Ісус Христос по багатьох науках і прикладах так відзвівається до всіх: «Коли хтось хоче йти за мною, нехай

зречеться себе самого, візьме свій хрест і йде за мною» (Мат. 16,24), і знову: «Так і кожний з вас, хто не зречеться всього, що має, не може бути моїм учнем» (Лк. 14,33). Думаємо, що те слово відноситься до багатьох речей, яких треба нам відректися. Бо передусім відрікаємося диявола і пристрастей тіла, стаемося чужими всякій пристрасті тіла, зв'язкам крові й товариствам людей і всякому звичаєві, що противиться повному виконанню Євангелія спасіння. І до того самі себе відрікаємося, чого найбільше треба; скидаємо зі себе «старого чоловіка з його ділами» (Кол. 3,9), «що його розтлівають звабливі пристрасті» (Єфес. 4,22). Покидаємо всі світові пристрасті, що можуть бути перешкодою в осягненні мети побожного життя... Одним словом — кому для Христа світ розп'яний, а він світові, яким способом може ще бути учнем світових старань, коли Христос доводить до найдальших границь і ненависть власної душі і відречення від неї.

Vac.B., ШПр. 8.

139. Коли війську заповіджено далекий похід, тоді воякам дають харч на дорогу тільки в необхідній скількості, а не надміру, в зайвій скількості, без якої вояк може обійтися. Нам же, що входимо на боротьбу з невидимим ворогом, а після перемоги линемо до небесної батьківщини, чи не пристоїть вдовольнятися найконечнішими речами? Певно, що пристоїть і то далеко більше, ніж як би ми перебували в таборі.

Тож зноси, друже, прикрощі життя, як добрий вояк і борися за приписом, щоб ти здобув вінок. Будь свідомий того, що кожний, хто бореться, в усім панує над собою (*Vac.B., Гом. про піст*). — «Уважай на себе», щоб не змілив дороги, щоб не звернув направо або наліво! Іди царською дорогою. *Vac.B., Гом. Уважай на себе.*

140. Коли умремо на тілі, тоді зможемо народитися на дусі, як це сам Господь каже: «Я вбиваю і оживляю» (Второзак. 32,39). Отже вмираймо, щоб жити! Вбиваймо му-

дрування тіла, що не може коритися Божому законові, щоб зростало в нас мудрування духа, що через нього приходить життя і мир. Погребім себе з Христом, що вмер за нас, щоб і ми воскресли з Ним, нашим Воскресителем! *Vas.B., Напоумлення до Св. Хрищення.*

141. Багато приходить до Христа святого, але мало таких, що понесли б Його ярмо, бо царство небесне належить до тих, що вживають насилля: тільки силою можна здобути небесне царство. «Царство небесне здобувається силою, і ті, що вживають силу, силоміць беруть його» (Мат. 11,12). Це слово Євангелія. Насиллям називає воно труд тіла, який добровільно переносять учні Христа, зрікаючися власної волі та усякої вигоди тіла й заховуючи всі заповіді Христові. *Vas.B., 2-га А.Б.*

142. Отож повне самовідречення лежить у тому, щоб не мати прив'язання навіть до життя, але носити в собі засуд смерти. «Ми, дійсно, мали в собі присуд смерти, щоб не надіятися на себе» (2 Кор 1,9). Таке відречення починається від покинення зовнішніх речей, власності, марної слави, звичок життя, прив'язання до всього, що потрібне... Вкінці неможливе воно, щоб хтось сповняв добре своє діло, коли розум занятий різними клопотами, як Христос сказав: «Ніхто не може двом панам служити», і далі: «Не можете Богові служити й мамоні» (Мат. 6,24). Ми повинні вибрати тільки один небесний скарб, щоб у нім було й наше серце. «Бо де твій скарб, там буде і твоє серце» (Мат. 6,21)... Отож відречення, це — як сказано — зірвання усіх людських вузлів цього матеріального, дочасного життя й увільнення від усіх обов'язків... Одним словом, відречення від світу — це перенесення людського серця до небесного способу життя за словами Апостола: «Бо наше громадянство в небі» (Фил. 3,20). А що найважливіше, це початок наслідування і уподібнення до Христа, що «задля нас став бідним, бувши багатим» (2 Кор. 8,9). Без такого відречення неможливо, щоб ми дійшли до

способу життя, відповідного Христовому Євангелію.
Vас.В., ШПр. 8.

143. Віддайся цілий Господеві! Подай своє ім'я! Запишися до Церкви! Вояка записують у реєстр, змагуна записують перед змаганнями, людина зачисляється до громади, коли вона, як громадянин записана! До того всього ти обов'язаний як вояк Христа, змагун чесноти, як громадянин неба! Впишися до цієї книги, щоб тебе вписано до небесної книги. Вчися, — нехай тебе навчать жити за Євангелієм: берегти очі, стримувати язик, панувати над тілом, упокоряти духа, бути чистим на серці, придушувасти в собі гнів! Коли тебе хтось до чогось примушує, ти додай ще більше! Коли тебе грабують, не судись! Коли тебе ненавидять, люби! Коли переслідують, терпи! Laють тебе, благослови! Умирай для гріха! Прибийся до хреста з Христом! Віддай усю свою любов Господеві! Але це тяжко! А що ж добре є легке? Котрий сплюх лишив по собі пам'ятник перемоги? Чи увінчано кого з них, хто свій час переводить на забавах і музиці? Тільки той, хто біг, дістав нагороду! *Vас.В., Напоумлення до Св. Хрищення.*

144. Уникай розкоші! Старайся про здержаність. Нехай твоє тіло привикає до праці, а душа до спокус. Уважай розділення душі від тіла увільненням від усякого зла, очікуй уживання вічних дібр, що їх усі Святі стали учасниками. Так, наче б ти мав у руках вагу, кожній диявольській спокусі протистав побожну гадку. *Vас. В., Лист. 42.*

145. Ви, що вірно живете самітним життям і практикуєте побожність, зберігайте і вчіться способу життя за Євангелієм: умертвіння тіла, покори духа, чистоти думки й контролі гніву. А коли змушені до служби задля Господа, то ще більше зробіть. Обманені, не процесуйтеся! Переслідувані, зносіть! Очарнені, моліться! Будьте мертвими

для гріха, а розп'яті для Господа. Всю журбу здайте на Господа! *Vas.B., Лист 43.*

146. В серце кожного з нас наш Творець вложив наче вагу, при помочі якої можемо судити про природу речей. «Я поставив перед тобою життя і смерть, добро і зло» (Второзак. 30,15), дві природи собі противні. Поклади їх на вагу одну проти одної у своєму власному розсудженні. Зваж докладно, що корисніше для тебе: чи вибрати дочасну приємність і через неї піти на вічну смерть, чи вибрати терпіння, практикуючи чесноту, і таким чином осягнути вічне щастя. *Vas.B., Гом. на Пс. 61,10.*

147. Не давай прикладу м'якого життя — пошкодиша братам і стягнеш на себе багато гріхів. Не вживай м'якої постелі ані одежі, ані обув'я. Не вживай ніякої вигоди або інших страв проти чернечого звичаю. Не виявляй м'якості, стоячи чи сидячи при роботі. Не шукай того, що тобі миліше, легше, вигідніше. Усе те, хоч би тільки в бажанні, не вийде тобі на користь. Коли скоро не спостережеш, що це диявольські спокуси і не відкинеш їх від себе, то вони відтягнуть тебе від Христового способу життя. *Vas.B., 2-га А.Б.*

148. Відректися себе — це значить зовсім забути за все, що минуло, і відступити від власної волі. Якже ж це трудно в житті на світі зробити, щоб не сказати вже, що це неможливе. *Vas.B., ШПр. 6.*

ВОСКРЕСІННЯ ХРИСТОВЕ — ПАСХА

149. Ось, настав у нас бажаний і спасений празник, — день воскресіння Господа нашого Ісуса Христа, основа миру, начало примирення, припинення ворожих дій, знищення смерті, поконання диявола. Сьогодні люди з'єдналися з Ангелами, і одягнені в тіло разом з безтілесними силами тепер возносять піснопіння. Сьогодні

знищена влада диявола, сьогодні розірвані пута смерти, ударемнена перемога аду... Чи бачиш світлий трофей воскресіння? Через нього нам дані безчисленні блага, через нього розсіяно бісовську хитрість, через нього ми наслідимося зі смерти, через нього ми погорджуємо теперішнім життям, через нього ми одушевляємо надією на майбутні блага, через нього одягнені тілом, можемо, якщо захочемо, бути не багато нижче від безтілесних істот. Сьогодні доконалася світла перемога. Сьогодні наш Владика поставив трофей перемоги над смертью і скинув владу диявола, через своє воскресіння отворив нам дорогу до спасіння. То ж будемо всі радуватися, ликувати й веселитися... Через смерть ми стали безсмертними, по упадку встали, після поразки стали переможцями.

Іван Зол., Слово на Пасху.

150. Воскрес Христос і смерть скинена! Воскрес Христос і впали дияволи! Воскрес Христос і радуються Ангели! Воскрес Христос і нема ні одного мертвого в гробі! Христос, воскреслий з померлих, став первістком померлих.

Іван Зол., Слово на Пасху.

151. Що ми скажемо юдеям, що заперечують Христове воскресіння? Ми скажемо ось що: Якщо Він не воскрес, то як після того Його іменем доконувалися великі знаки? Ніхто із живучих по своїй смерті не чинив великих знаків, а тут після того були великі чуда і щодо способу вчинення і щодо своєї прикмети. Були великі чуда щодо своєї прикмети, бо ніколи Христова тінь не воскрешала померлих, а тіні Апостолів доконали багато такого... То ж чуда Апостолів, без сумніву, є доказом Христового воскресіння. *Іван Зол.: Про читання Діянь Апостолів і знаки Апостолів.*

152. Чому ми читаемо про чуда Апостолів не в часі страстей, а в часі П'ятдесятниці зараз після розп'яття і воскресіння? Ось причина того: Зараз після розп'яття ми

голосимо про Христове воскресіння, а доказом на воскресіння служать апостольські чуда, що записані в книзі Діянь Апостолів. Тому то, чим потверджується в особливий спосіб правда про Христове воскресіння, те Св. Отці установили читати зараз же після розп'яття й живоносного воскресіння. Тому то, мої дорогі, зараз після розп'яття і воскресіння ми читаємо про апостольські чуда, щоб мали ясний і безсумнівний доказ про воскресіння. Ти не бачив самого Воскреслого очима тіла, але бачиш Його Воскреслого очима віри. Своїми очима ти не бачив самого Воскреслого, але завдяки тим чудам побачиш Його Воскреслого. *Іван Зол.: Про читання Діянь Апостолів і появу Христа по воскресінні.*

153. Воскресіння день — щасливий початок. Просвітімся торжеством, і обіймім один одного. Скажім: «Браття, і тим, що ненавидять нас» (Іс. 65,5), а тим більше тим, що з любови до нас щонебудь вчинили або потерпіли. В дусі Воскресіння, простім один одному... Вчора я розпинався з Христом, сьогодні прославляюся з Ним. Вчора я умирал з Ним, сьогодні оживаю. Вчора спогребався, сьогодні разом з Ним воскресаю. *Гр. Бог., Слово на Пасху.*

154. Бажаю вмерти з Христом, щоб з Ним і воскреснути, маючи все Христове: розум і тіло, цвяхи, воскресіння. *Гр. Бог., Поради дівственникам.*

155. Сьогодні спасіння світові видимому й невидимому! Христос воскрес із мертвих, — і ви встаньте з Ним. Христос у своїй славі, — виходьте і ви. Христос із гробу, — визволяйтесь від пут гріха. Відкриваються двері аду, нищиться смерть, відкладається старий Адам, доконується новий: «Тому, коли хтось у Христі, той — нове створіння» (2 Кор. 5,17), обновляйтесь!...

Пасха! Пасха Господня! І щераз скажу в честь Св. Трійці: Пасха! Вона в нас празників празник і торжество торжеств... Саме Боже Слово, предвічне, невидиме, не-

осяжне, безтілесне, Начало від Начала, Світло від Світла, Джерело життя і безсмертя, Відбитка Первообразу, Печать непереносна, Образ незмінний, постановлення і слово Отця, приходить до свого образу, носить тіло задля тіла, поєднується з розумною душою задля моєї душі, очищуючи подібне подібним, стає людиною у всьому кромі гріха... Ось таке для тебе тайство Пасхи! *Гр. Бог., Слово на Святу Пасху.*

156. Багато свідків про воскресіння Спасителя: ніч і світло повного місяця... і камінь відвалений, що й досі лежить, свідчитимуть про воскресіння. Ангели Божі, що тут були, засвідчили про воскресіння Єдинородного. Петро й Іван і Тома, і всі інші Апостоли, з яких одні, прийшовши до гробу, виділи похоронні пелени, що ними Він передтим був обвітий, і які лежали там після воскресіння, а інші доторкалися Його рук та ніг і виділи рани від цвяхів... Свідчать жінки, що держалися за ноги, і які бачили сильне землетрясіння і світло Ангела, що тут був. Свідчать ті пелени, що ними Він був обвітий, і що їх, воскреснувши, оставил. Свідчать вояки і срібло їм дане. Свідчить саме місце і тепер видиме, і цей святий храм, здвигнений Христолюбною ревністю блаженної пам'яตі царя Костянтина, і його краса про все те свідчить. Свідчить про воскресіння Ісуса і Тавита, воскресла із мертвих Його іменем. Якже не вірити Христовому воскресінню, коли навіть Його ім'я воскрешало мертвих? Про воскресіння Ісуса і море свідчить, як ти передтим чув. Свідчить і ловля риби, і жар вугілля і риба положена на ньому. Свідчить і Петро, що раніше три рази був відрікся від Нього, а опісля три рази визнав Його, і приняв доручення пасти духовні вівці. До сьогодні стоїть Єлеон, наче б досі показував очам вірних Вийшовшого на хмарі, і небесні ворота, в які Він увійшов... I так, ти маєш багато свідків. Маєш за свідка і це місце воскресіння, і місце Вознесіння, що лежить від нас на схід. Маєш за

свідків там присутніх Ангелів і ту хмарину, що на ній Він вознісся, і учеників, що звідтам прийшли. *Кир. Єрус., Повчання 14-te.*

ВОСКРЕСІННЯ ПОМЕРЛИХ

157. Бережи, прошу тебе, твоє тіло, і знай, що ти із мертвих воскреснеш, і будеш суджений з цим тілом... Всім людям треба воскреснути, але не для всіх однакове воскресіння. Всі ми одержимо вічні тіла, але не всі однакові. Праведні одержать тіло на те, щоб вічно веселитися з Ангелами, а грішні, щоб терпіти вічні муки за свої гріхи. *Кир. Єрус., 4-та Наука.*

158. Корінь усякого доброго діла це надія на воскресіння, бо очікування нагороди скріпляє душу в добрій діяльності. Тому то всякий робітник радо трудиться, коли бачить за працю заплату... Віра у воскресіння померлих це основа заповіді й науки Святої Католицької Церкви. Вона осередня та істотна. *Кир. Єрус., Повчання 18-te.*

159. Коли наше тіло це Христовий член, то й тіло, без сумніву, піде за Головою... Хай ніхто не сумнівається у правду воскресіння. А коли хтось не вірить, то хай подумає, скільки істот Бог створив з нічого, і прийме це за доказ воскресіння. Чайже те, що сталося є більше гідне подиву і представляє незбагненне чудо. Поглянь: Бог узяв землю, замісив її утворив чоловіка, — землю, що передше не існувала. Якже земля стала чоловіком? Як вона з небуття приведена в буття? Як з неї все вийшло?... Створення є більше незбагненне від воскресіння. Це ж не те саме: засвітити свічку, а створити вогонь, що ніколи не існував. Це ж не те саме: відбудувати завалений дім, а збудувати дім, який взагалі не існував. Тут принаймні є готовий матеріял, а там не було нічого. *Іван Зол., Бес. 17, на 1 Кор. 6,12.*

160. Останній день, з волі Божої, збере всіх разом з усіх кінців землі, навіть коли б хтось обернувся в попіл, або stratis члени в недузі. *Гр. Бог., До себе самого.*

Г

ГРІХ — ЗЛО

161. Зло — це противний Божому законові ужиток з того, що Бог нам дав на добро. А навпаки, чеснота, що її Бог вимагає, — це добре вживання Божих дарів згідно з Божою заповіддю. *Вас.В., ШПр. 2.*

162. Як можна ненавидіти гріх? Відповідь: Немилій і прикрай випадок завжди викликає ненависть до того, що його спричинило. Тому, як хто ясно бачить і знає, що гріх є причиною багатьох великих нещасть, він природно в душі відчуває таку ненависть до гріха, яку мав Давид, коли казав: «Я зненавидів гріх і собі його збридив» (Пс. 118,163). *Вас.В., КПр. 11.*

163. Як обходиться з людьми, які уникають тяжких гріхів, але неуважно допускаються легких? Відповідь: Передусім треба знати, що в Новім Завіті немає такої різниці. До всіх гріхів відноситься те саме Господнє слово: «Той, що творить гріх, є рабом гріха» (Ів. 8,34). *Вас.В., КПр. 293.*

164. Гріх це недуга душі! Він смерть безсмертної душі! Він заслугує, щоб над ним усе плакати й сумувати. Задля нього нехай проливається кожна слізоза, задля нього нехай раз-у-раз добуваються з твоєї душі зітхання. *Вас.В., Бес. у честь муч. Юлія.*

165. Бог сотворив людину на свій образ і свою подобу, а гріх красу цього образу зіпсував, втягнувши душу в пристрасті і пожадливість. Бог творець життя є правдивим життям, тому хто тратить Божу подобу, тратить тим са-

мим зв'язок із життям. Хто живе без Бога, неможливо, щоб мав щасливе життя. *Vac.B., 4-та А.Б.*

166. Бо, коли хтось чинить зло під покришкою добра, то він заслуговує на подвійну кару, тому що він не лише творить зло, але також уживає добра як, що так скажу, спільника до сповнення гріха. *Vac.B., Лист 53.*

167. Було б доволі упадку Юди, щоб навчити остережності того, хто хоче жити Божим життям. Так довго він був учнем Христа, а потім, продавши Учителя для марної користі, стягнув на себе погибель. Тому, брате, будь свідомий того, що не той досконалий, хто добре почав, але той, хто добре скінчив, бо він буде оправданий в Бога. *Vac.B., Лист 42.*

168. Диявол називається не тільки грішним, але самим наче гріхом, тому що він, на мою думку, є взірцем і учителем гріха. Так само можна б його назвати уособленим непослуходом, бо він його речником. *Vac.B., КПр. 268.*

169. Не легковаж найменшої помилки, хоч би й вона була така мала, що зовсім не дає згіршення. Зараз покуютою поправляй помилки, хоч люди так часто, як у малих, так і у великих справах грішать і не каються. *Vac.B., 2-га А.Б.*

170. Не торгуй ласкою! Не кажи: гарний закон, але гріх солодший! Розкошування — це вудка диявола, що тягне на загибель! Розкошування — це мати гріха, а гріх — це жало смерти! Розкошування — це годувальниця вічного черв'яка, бавить, щоправда, якийсь час розкішника, опісля ж видає плоди гіркіші від жовчі. *Vac.B., Напоумлення до Св. Хрищення.*

171. Бо, як тіло тратить через недугу охоту і смак до страви, — так і душа через гріхи стає байдужа та в'яла до Божих справ. *Vac.B., КПр. 174.*

172. А чому наша душа взагалі є спосібна творити зло? Тому, що вона має свободну волю, яка найбільше відповідає її розумній природі. *Вас.В., Бог не є спричинником зла.*

173. Кожне зло це недуга душі, тоді як чеснота спричиняє її здоров'я. *Вас.В., Гексамерон, Гом. 9-та.*

174. Не втікай перед тим, перед чим не треба втікати, і не шукай помочі в того, в кого не конечно шукати. Але перед одним ти мусиш утікати — перед гріхом. І єдиної помочі перед злом ти мусиш шукати: — у Бога. *Вас.В., Гом. на Пс. 45,1.*

175. Властиве зло — це гріх. Він найбільше заслуговує на назву зла. Він залежить від нашої волі, бо ж ми можемо або здергатися від злого, або робити зло. *Вас.В., Бог не є спричинником зла.*

176. А спричинником пекельних мук не є Бог, але ми самі. Бо початок і корінь гріха лежить таки в нас самих і в нашій свободній волі. *Вас.В., Бог не є спричинником зла.*

177. З усіх людських зол лише гріх є справжнім злом, а не біднота, не недуга, не образа, не лихослов'я, не безчестя і навіть не смерть. Гріх, очевидно, найбільше зло з усіх зол... Прогнівити Бога і вчинити щобудь Йому не до вподоби, — це дійсне нещастя. *Іван Зол., Про статуї V.*

178. Такий гріх: він видає грішника, коли його ніхто не виявляє. Осуджує, коли ніхто його не обвинувачує, і робить його боязким і полохливим. *Іван Зол., Про статуї VIII.*

179. Гріхи є причиною всіх нещасть. Як кара за гріхи — приходять журби, приходять неспокої; за гріхи приходять війни, приходять недуги і всі тяжкі терпіння, які тільки нам трапляються. *Іван Зол., Про покаяння.*

180. Хай ніхто не тратить надії на своє спасіння. Гріх не в

нашій природі, ми наділені волею і свободою. Ти — митар? Можеш статися євангелистом. Ти — розбійник? Можеш набути рай. Ти — волхв? Можеш поклонитися Владиці. Нема такого гріха, якого б не можна було змити жалем. Тому то Христос і вибрав крайні ступені пониження, щоб ніхто не міг чим-небудь виправдуватися. Не говори мені: я погиб, — що мені ще остається робити? Не говори мені: я згрішив, — що мені робити? Маєш Лікаря, що понад усікі недуги. Маєш Лікаря, що лікує одним актом. Маєш Лікаря, що лікує одним актом волі, котрий і може і хоче лікувати. Коли Він привів тебе із несуття, то тимбільше може направити тебе, що вже існуєш і пошкоджений. *Іван Зол., Про жінку хананейку.*

181. Гріх це найлютіший біс. І якщо його зі себе вижешеш, то зробиш більше, як ті, що виганяють тисячі бісів. *Іван Зол., Бес. 32, на Мат. 9,27-30.*

182. Нішо так не обтяжує душу, нішо так не засліплює розум і принижує, як свідомість гріха. І навпаки, нішо так не окрилює і не підносить душу вгору, як набуття правди й чесноти. *Іван Зол., Бес. 28, на Мат. 11,25-26.*

183. Гріх це варвар, що раз узявши душу в полон, не щадить її, але мучить її на згубу з тими, що підпали під його владу. *Іван Зол., Бес. 9, на 1 Кор. 3,12-15.*

184. Нема нічого поганішого від гріха. Під тим оглядом менше погано ходити в наготі, як ходити в гріхах і провинах. Нагота — не така вже провина, — деколи вона походить з бідноти, але нема нічого поганішого й огиднішого від гріха. *Іван Зол., Бес. 5, на Ів. 1,3.*

185. Нішо так не робить безстыдним, як грішна совість. Від чого блудниці безстыдні? Від чого дівственні душі стидливі? Чи не від гріхів перші, а від невинності друзі? Нішо так не робить безстыдним, як гріх. *Іван Зол., Бес. 17, на Діян. 7,35.*

186. Знай, що ми здамо звіт не тільки за свої гріхи, але і за все те, в чому ми дали згіршення іншим. *Іван Зол., Бес. 24, до Рим. 14,1-2.*

187. Гріх — безодня, що тягне у глибину і гнітить. Як ті, що впали в криницю, не скоро можуть звідтам вийти і потребують помочі інших, щоб їх витягнули, так точно буває і з тим, хто впав у глибінь гріхів. *Іван Зол., Бес. 8, на 1 Кор. 3,1-3.*

188. Звичайно дві спонуки, більше як що інше, здержують нас від гріхів: коли подумаємо про карі, що настають по грісі, і коли подумаємо про нашу особисту гідність. *Іван Зол., Бес. 10, на 1 Кор. 3,18-19.*

189. Чоловік це діло Боже, а гріх — діло диявола. Тому не мішай Боже з диявольським. *Іван Зол., Бес. 33, на 1 Кор. 13,4.*

190. Гріх дуже близько нас. Він з усіх сторін обирає нас: і спереду і ззаду, і тому так легко перемагає нас. *Іван Зол., Бес. 11, на 2 Кор. 1,6-7.*

191. Передусім біймося гріха, бо від нього муки, від нього пекло, від нього всяке зло. І не тільки будемо його боятися і втікати від нього, але завжди старатися подобатися Богові. *Іван Зол., Бес. 11, на 2 Кор. 5,11.*

192. Тож будемо боятися не пекла, але образи Бога. Бо, якщо Бог у своїм гніві відвернеться від нас, то це буде тяжче від пекла, гірше і страшніше від усього. *Іван Зол., Бес. 11, на 2 Кор. 5,11.*

193. Багато трудніше вилікувати душу обтяжену гріхами, як воскресити померлого. *Іван Зол., Бес. 4, на Єфес. 2,1-3.*

194. Одне є тільки нещастя — гріх. І над ним одним нам треба розважати. *Іван Зол., Бес. 19, на Єфес. 5,15 і 17.*

195. Як мухи сідають на чужі рани, так і обмовники

ятрять чужі гріхи. Через те вони спричиняють недугу і тим, що з ними пристають. *Іван Зол., Бесіди проти диявола I.*

196. Неможливо, дійсно неможливо, щоб той, хто веде нечисте життя, не хитався у вірі. *Іван Зол., Бес. на 2 Кор. 4,13.*

197. Знай, що менше злочинним є грішти, як закостеніти в грісі. *Іван Зол., Бес. 29, на Буття 9,20-21.*

198. Одно є у християнина нещастя — прогнівити Бога. А інше — утрата маєтку, залишення батьківщини, а то й найбільшу небезпеку — він не вважає за нещастя. Навіть і те, чого всі бояться — перехід до вічності — для нього миліше від життя. *Іван Зол., До впавшого Теодора II.*

199. Нема зла крім одного гріха. І нема добра крім одної чесноти й уподобання Богові у всім. *Іван Зол., Слово на Новий Рік.*

200. Страшне зло — гріх, і біль душі дуже лютий — порушення закону. Гріх цілковито позбавляє душу сил і вкидає її у вічний вогонь. *Кир. Ерус., Повчання 2.*

201. Не тяжко вчинити гріх, але страшно й тяжко перебувати в тому грісі. *Єфрем Сир., Наслідування приповідок.*

202. Гріх затемнює розум і зачиняє двері бачення. *Єфрем Сир., Оскарження себе самого.*

203. Гріх — це мати смерти. *Теод. Студ., Кор. Науки 117.*

204. А гріх — це порушення заповіді, подібно, як ніч це захід сонця, немічна старість — минула юність, і страшна зима — наслідок віддалення сонячного кола. *Григ. Бог., Слово 4.*

205. Всякий гріх — це смерть душі. *Григ. Бог., Слово 37.*

206. Чим дальше хто від Бога, тим ближче він до гріха. *Григ. Бог., Слово 6.*

207. Чи ви не знаєте, чого доконав гріх? Чи не він привів на світ смерть? Чи не він знищив землю? Чи не він наповняє вселену цвинтарями і гробами від віків аж по сьогодні?... Він спричинив і вічні муки. Він запалив невгласимий пекельний вогонь. Він і поживою черв'яка, що не кінчиться. Він і людину, що була в почесті, зробив подібною до нерозумних тварин. *Теод. Студ., Кор. Науки 4.*

208. Гріх — це смертельна отрута... Гріх плаває у тьмі і втікає від світла, бо якщо б він показався на світло, то всякий утікав би від нього. Гріх ходить у мряці і здригається від найменшого руху. Хто чинить гріх, той боїться навіть свого власного голосу. *Єфрем Сир., Про Божий страх.*

209. Якщо будемо так жити, наче б кожного дня ми мали вмерти, то не згрішимо... Всяку рану можна вилікувати, але на рану від язика нема ліків. *Антон. Вел., Слово 10.*

210. Тяжкий гріх є, без найменшого перебільшення, смертю душі, бо відбирає їй те, що є найправдивішим і найістотнішим її життям: надприродне життя, освящальну Божу благодать. *Митр. А. Шепт., Про згіршення.*

Г Н І В

211. Коли пристрасть гніву раз заволодіє душою, усунувши розум, тоді вона з людини зовсім робить худобину. Вона не дозволяє її залишитися собою, бо відбирає її вживання розуму! Що отрута для вразливих на отруту, те гнів для гнівливих. Вони казяться немов собаки, кидаються наче скорпіони, кусають наче змії. *Вас. В., Проти тих, що гніваються.*

212. У гніві язык безличний, уста безстыдні, руки хапливі. Образи, зневаги, прокльони, бійка й усякі інші проступки, що їх вичислити годі, це наслідки гніву і пристрасти.

Через гнів гострять мечі, людська рука допускається убивства. Через нього брат не знає брата, батьки й діти забивають свою природу, бо ж розгнівані не знають себе самих, а слідом за тим нікого зі своїх... Розгніваний не пошанує сивого волосу, ні чесного життя, ні посвячення, ні отриманих ласк, ні всякого іншого достоїнства. Гнів, це наче якийсь короткотривалий шал. *Vas.B., Проти тих, що гніваються.*

213. Гнів зміняє звичайний, знаний вигляд щось так, як маска зміняє особу на сцені. Розгніваних пізнаєш уже з очей, їхній погляд дикий, вони скалять зуби, наче дики кабани в боротьбі. Їхнє обличчя синє і запливає кров'ю. Вони надуваються і мало не вискочать із шкіри, а жили з пересердя у них набрякають і мало не потріскають. Їх голос стає шорсткий і крикливи, їхня бесіда невиразна, недоречна, плине не плавно, а без усякого порядку і зв'язку... Каліцтво, нерідко і смерть — це нагорода, що їх дістають борці гніву. *Vas.B., Проти тих, що гніваються.*

214. Зневажає тебе хтось, — ти його благослови! Б'є тебе, — стерпи! Плює на тебе й помітує тобою, — так ти згадай, що ти земля і до землі відійдеш... Назве тебе хтось невіжею, простаком, нездарою, — ти сам назви ще себе порохом і попелом! *Vas.B., Проти тих, що гніваються.*

215. Вдарив тебе хтось у лицє? І Господа також! Опльовано тебе? І нашого Господа так само! Він «не відхилив свого лиця від заплювань» (Іс. 50,6). Очорнено тебе? Суддю нашого також! Пoderли на тобі одежу? І з моого Господа здерли багряницю і розділили собі Його одежду! Тебе ще не засудили на смерть, не прибили до хреста! Ще багато тобі недостає до того, щоб ти міг Йому уподобитися! *Vas.B., Проти тих, що гніваються.*

216. Гнів — це пияцтво душі, бо її приголомшує подібно як вино... Приглянеться тільки розгніваному, який він п'я-

ний пристрастю! Він не пан самого себе, не знає сам себе, не пізнає тих, що коло нього! *Vas.B., Про піст.*

217. Як можна не гніватися? Відповідь: Думаючи завжди про те, що Бог всевидючий і Господь всюди присутній дивиться на нас. Бо чи ж відважиться підданий на очах царя робити щось цареві немиле? *Vas.B., КПр. 29.*

218. Ніщо так не затемнює чистоти душі і ясности думок, як неопанований гнів, що проявляється з великою силою. *Iван Зол., Про священство.*

219. Гнів не дозволяє бачити, але наче під час нічної битви, закриває очі й вуха, і веде туди, куди захоче. Визвольмо себе від того демона, розторощім його, коли він на нас нападає, поставмо на своїх грудях знак хреста, наче б яку узду на нього. *Iван Зол., Бес. 17, на Діян. 7,35.*

220. Вже наперед говорю і заявляю, і взиваю грімким голосом: хай ніхто, хто має ворога, не приступає до священної трапези і не приймає Тіла Господнього. Хай ніхто з тих, що приступають, не має ворога. Маючи ворога, не приступай! Хочеш приступити, примирися! І тоді приступай і доторкнися Святості... З одним нам тільки наказано бути у ворожнечі — з дияволом. З ним ніколи не примирюйся! А до брата ніколи не май у серці злоби! *Iван Зол., Про статуї XX.*

ГОРДІСТЬ

221. Гордий є той, хто величається усім, що має, і намагається видавати себе вищим, ніж є. *Vas.B., КПр. 35.*

222. Як піznати й лікувати гордого? Відповідь: Піznати з того, що шукає вивищення; а лікувати гордість вірою в це слово: «Бог гордим противиться, смиренним же дає благодать» (Яків 4,6). Врешті треба завважити, що ніхто не зможе вилікуватися з тієї пристрасти, хоч би і як

боявся засуду гордих, коли зовсім не відступить від усякого славолюбства. *Вас.В., КПр. 35.*

223. Немає нічого легшого, як себе обманювати, бо кожний є для себе занадто ласкавий суддя і називає корисним те, що йому приємне. *Вас.В., М.Н. 21.*

224. Треба бути переконаним, що найтрудніша справа — це себе пізнати і собою кермувати, бо самолюбство є людям вроджене, і кожний із-за самолюбності відступає від правдивого суду. *Вас.В., М.Н. 22.*

225. А як тіло набрякне через запалення, то цей стан ані не є здоровий, ані не приносить користі. Він тільки хворобливий і шкідливий. Це початок небезпеки і причина сумного кінця. Подібним станом для душі є гордість. *Вас.В., Про покору.*

226. Гордість це заперечення Бога, винахід диявола, погорда людей, мати згуби, дитина слави, ознака неплідності душі, втеча від Божої помочі, предтеча шалености, винуватиця упадків, причина біснування, джерело гніву, двері лицемірства, твердиня бісів, сковище гріхів, причина безсердечності. *Іван Ліств., Слово 23.*

227. Поважний монах до мене сказав: Припустім, що є дванадцять поганих пристрастей. І якщо ти свідомо полюбиш одну з них — маю на думці гордість — то вона одна заповнить місце одинадцятьох інших. *Іван Ліств., Слово 23.*

228. Гордий подібний до яблука, що всередині зогнило, а зверху світить красою... Темнота чужа для світла, а гордий чужий для всякої чесноти. *Іван Ліств., Слово 23.*

229. Гордість це наче пухлина з попечення, наповнена поганим течивом. *Іван Зол., Бес. 12, на 1 Кор. 4,6.*

230. Немає нічого більше неприродного для християнської душі, як гордість. *Іван Зол., Бес. 5, на Фил. 2,1-4.*

231. Ліпше бути дурним як гордим, бо в дурного показується тільки безглуздість, як брак розуму, а в гордого щось гірше — безглуздість разом зі шаленістю. Дурний — зло для себе самого, а гордий і для інших болячка. Гордість родиться з безглузду. *Іван Зол., Бес. 7, на Філ. 2,5-11.*

232. Ти гордишся голосом? Але ти ніколи не зможеш краще співати як лебідь і соловій. Ти гордишся всесторонністю в мистецтві? Але хто щодо того мудріший від бджоли? Який мистець, який маляр, який землемір зможе наслідувати її працю? Гордишся тонкістю твоєї одяжі? Але в тім перевищають тебе павуки. Гордишся скорістю ніг? Але в тім першенство належиться нерозумному зайцеві і серні. Навіть багато з домового скоту не уступають тобі в бистроті ніг. Ти подорожуєш? Але не більше від птахів... Ти маєш бистрий зір? Але не як серна або як орел. Ти маєш добрий слух? Але в осла ще кращий. Ти маєш нюх? Але пес має ще кращий нюх. *Іван Зол., Бес. 7, на Філ. 2,5-11.*

233. Гордість — це зло найбільше з усіх зол. *Іван Зол., Бес. 34, на Мат. 10,26.*

234. Нішо так не роздирає тіла Церкви, як гордість. *Іван Зол., Бес. 22, на Рим. 12,14.*

235. Мати усіх зол — пуста слава й гордість. *Іван Зол., Бес. про покору, на Філ. 1,18.*

236. Гордість це вершок зла, корінь і джерело всякого нечестя... Хоча б ми відзначалися постом, молитвою, милостинею, чистотою, або якою іншою чеснотою, — все те без покори розпадеться і згине. *Іван Зол., Бес. 15, на Мат. 5,1-3.*

237. Зброя лукавого — це гордість. Нею він умертвив отця нашого Адама. Нею він умертвляє і всіх його дітей.

А зброя Господа нашого — смирення. Єфрем Сир., *Про смирення і гордість.*

238. Гордість це пухлина душі, наповнена зіпсуюю кров'ю. Коли пухлина дозріє, трісне і спричинить велику неприємність... Зогнилий плід безкорисний для рільника, і чеснота гордого непотрібна Богові... Гордий монах це дерево без коріння, що не зможе видергати напору вітру. Ніль Син., *Про гордість.*

239. Нема нічого легшого, як обманювати себе самого і, надувачи пустою славою, уважати себе за щось, будучи нічим. Григорій Богослов, *Слово 36.*

240. Не виносися високо, щоб не впасти ще глибше. Григорій Богослов, *Слово 44.*

Д

ДОСКОНАЛІСТЬ — СВЯТІСТЬ

241. Що це святість? Відповідь: Святість полягає в тому, щоб зовсім віддатися Богові невпинно кожної хвилі та подобатися Йому гадкою та бажанням. Василь Ключников, КПР. 53.

242. Змагай до якнайдосконалішого життя, збирай якнайбільше заслуг, щоб ти знайшов заховані скарби в час біди. Василь Ключников, 2-га А.Б.

243. Якщо Божий муж має бути досконалий... то конечне, щоб він у кожній заповіді досягнув досконалості... Бо в Божому законі не приймається в жертву навіть і чистої тварини, якщо б вона була ушкоджена. Василь Ключников, Вступ до Шир. Правил.

244. Старання про внутрішнього чоловіка, є під кожним оглядом, справа першорядної важливи. Василь Ключников, Напоумлення до Св. Хрищення.

245. Через святість ми маємо любов до Святого Бога. Якщо, отже, завжди бажаєш бути сином Святого Бога, то хай святість прийме тебе за свого сина. *Vas.B., Гом. 13, на Пс. 28,1.*

246. Вибрати собі спосіб життя, згідно з Євангелією може кожний, але зберегти все в ньому аж до подробиць, нічого не поминути з того, що в ньому написане, — це дуже мало з тих, що їх знаємо, виконали. А до того треба, щоб вони користувалися і опанованою мовою, і вивченим за вимогою Євангелії оком і щоб працювати руками з тією думкою, щоб лише Богові подобатися. І далі, щоб вони ступали та уживали кожного з своїх членів так, як це наш Творець розпорядив на самому початку. До того слід додати ще скромність в одежі, обережність в розмові з мужчинами, в їжі поміркованість, а в посіданні обмеження до лише необхідного. Всі ці речі — малі, коли говорити про них отак побіжно. Однаке, щоб їх виконати, потрібно великого труду, про що ми, без найменшого сумніву, і переконуємося. *Vas.B., Лист 133.*

247. Тому то прошу і заклинаю вас: Хай ваші переконання та бажання будуть достойні небесного поклику. Жийте відповідно до Христового Євангелія, в надії на вічне життя і небесне царство, приготоване всім, що зберігають заповіді Бога й Отця за Євангелієм блаженного Бога Ісуса Христа Господа нашого у Святім Дусі і правді... Поводьтеся за правилами Святих. *Vas.B., Про віру.*

248. Ми повинні вибирати лише один небесний скарб, щоб у нім було й наше серце. «Бо, де є скарб твій, там буде й серце твоє» (Мат. 6,21). *Vas.B., ШПр. 8.*

249. За Божою благодаттю ми зібралися тут в ім'я Господа нашого Ісуса Христа. А маємо всі — і ви і я — ту саму ціль: святість життя. *Vas.B., Вступ до Шир. Правил.*

250. На який же час відкладаємо послух для Христа, що кличе нас до свого царства небесного? Чи ж не пробудимося, чи ж не воскреснемо із земного життя до євангельської святості. *Vас.В., Вступ до Шир. Правил.*

251. Плоди належать тому, чия була праця і труд. Тільки переможцям належить честь, вінки. Хто ж кладе вінець на голову чоловіка, що навіть не станув до бою? А в цім бою не вистане перемогти, тут конечно треба «законно боротися», як каже Апостол (2 Тим. 2,5), — це значить, з наказаних речей найменшої не опустити і все робити як наказано. *Vас.В., Вступ до Шир. Правил.*

252. Ділання повинно відповідати цілі й нічого не осягається невідповідними засобами. Ліплячи горшки, ніхто не стане мосяжником, ані грою на флейті не здобувається вінків атлетів. Кожна ціль вимагає осібного й відповідного труду. *Vас.В., ШПр. 5.*

253. Коли той, що визнає досконалість, святість життя, занедбає щось невелике із своїх обов'язків, зараз усі це спостерігають, усі це йому закидують. *Vас.В., ШПр. 22.*

254. Кожний повинен на своєму місці виявляти невтомну ревність і сповняти слово Апостола: «В ревності не будьте ліниві» (Рим. 12,11). *Vас.В., ШПр. 24.*

255. Нічого не можна легковажити, тому що воно мале. *Vас.В., КПр. 4.*

256. Всюди треба стерегтися того, що не в міру, не в пошу, не в лад. Завжди одне з тих трьох спричиняє, що те, що видається добрим, переходить у зло. *Vас.В., КПр. 68.*

ДІВИЦТВО

257. Небесний дар дівицтва не лежить тільки у самій здержаності від подружжя і рождення дітей. Крім того усе життя і спосіб життя і звичаї повинні визначатися кра-

сою дівицтва, щоб у кожній справі виявлялася чистота безженнного. Бо і бесідою можна порушити шосту заповідь і слухом сплямити душу і в серце приняти нечистоту. Можна й непоміркованістю в їді і питті переступити міру здержаності. А хто в усіх тих справах заховує здержаність за правилом дівицтва, той виявляє досконалій і повний дар дівицтва. *Vac.B., 4-та А.Б.*

258. Перед обітом монашого життя, кожний, хто тільки хоче, може з дозволу закону вибрати собі життя вигідне і взяти на себе ярмо подружжя, але раз він зложив обіти, то повинен себе зберігати для Бога так, наче б він був предмет Йому посвячений. *Vac.B., 4-та А.Б.*

259. Деякі думають, що чеснота дівицтва лежить тільки в береженні тіла, а я звертаю увагу на всякий рід пристрасного прив'язання, кажу, що той, хто віддав себе Богові, мусить уважати, щоб не сплямити душі ніякою пристрастю тіла. *Vac.B., 4-та А.Б.*

260. Треба й це пам'ятати, що хто вибрав монаше життя, той перейшов граници людської природи і прийняв безтілесний спосіб життя, вибрав життя Ангелів. Бо це прикмета ангельської природи — бути вільним від усякого зв'язку подружнього і перебувати в безнастаннім огляданні Божого обличчя, не звертаючись до ніякої іншої краси. *Vac.B., 4-та А.Б.*

261. Ту зовемо дівицею, що добровільно посвятилася Богові і відреклася подружжя, ставлячи вище життя святости. І ми приймаємо обіти від віку, що має повноту розуму. *Vac.B., Лист 198.*

262. Передають строгий вислів Св. Василія, кесарійського єпископа: «Я — каже він — і жінки не знаю, і не дівственник». Він розумів, що невинність тіла лежить не тільки у здержаності від жінки, але і в непорочності серця, яка ненарушену святість тіла завжди охоронює Божим стра-

хом або любов'ю невинності. *Ів. Кассіян: Про постанови монахів 6,19.*

263. Суть дівицтва полягає у святості душі й тіла. *Іван Зол., Про дівицтво.*

264. Дівицтво закріпилося з того часу, як виріс цвіт дівицтва, т. є Господь наш Ісус Христос. Ніхто зі старовинних не міг зберігати дівицтва, тому що це — велике діло приборкати тіло. Змалою словом вид дівицтва і пізнай велич цієї чесноти. Вона кожного дня веде боротьбу, що ніколи не вгаває. Ця боротьба гірша за війну з варварами. На війні з варварами буває час спокою, коли ведуть переговори. Там деколи б'ються, а деколи ні. Там зберігають час і порядок. А на війні, що ведеться проти дівицтва, нема спокою, тому що це війна з дияволом, який не має визначеного часу до нападу, не очікує умовленого знаку до бою, але завжди стойт і старається застати діву неозброєною, щоб завдати їй смертельну рану. І діва ніколи не має віддиху від тієї боротьби, але завжди носить у собі самій тривогу і войовника... Той ворог не дає їй спокою, ні ввечері, ні вночі, ні вранці, ні опівдні, але воює безнастанно, змальовує їй приємність, заохочує до подружжя, щоб вирвати з неї чесноту і зродити в ній гріх; щоб вигнати з неї невинність і всіяти в неї нечистоту. В кожний час розпалюється, приємно розпалювана піч похоті. *Іван Зол., Про покаяння III.*

265. Я уважаю дівицтво більше почесним від подружжя. Подружжя є добре, а дівицтво тому гідне подиву, бо воно ліпше від добра. І настільки ліпше, наскільки стерник корабля важливіший від гребців, і полководець від вояків. Дівицтво настільки ліпше від подружжя, наскільки небо ліпше від землі, і Ангели від людей, ба навіть більше. *Іван Зол., Про дівицтво.*

266. Діво, будь невинною і слухом, і очами, і язиком,

тому що через усе те вкрадається гріх. *Григ. Бог., Поради дівственникам.*

267. Увінчаймо дівицтво нашими вінками. З чистого серця оспіваємо його у чистих піснях... Поздоровляю тебе велике, богодароване дівицтво — податильнице благ, мати заможного життя, Христовий жеребе, співмешканко небесних красот, що їм незнані подружні зв'язки! А не знають тих зв'язків — найперше Бог, потім і хор вічного Бога. *Григ. Бог., Похвала дівицтву.*

268. Ті, що змагаються в бігу на арені, біжать один раз у році. І це триває протягом недовгого часу. Опісля і переможці й переможені залишають змагання. А ті, що змагаються за дівицтво, біжать не один день, а ціле своє життя. І біжать вони по невидній дорозі, тому що змагаються з невидними ворогами. Тому справді, чеснота дівицтва це велика чеснота, бо вона сягає вершин неба... Для багатьох той дар незрозумілий, і він даний тільки тим, що розпинають себе своїм життям. *Теод. Студ., Кор. Науки 35.*

269. Очевидно, що всяка чеснота — велика, і щоб її набути треба дуже сильного бажання. Однака нема такої високої чесноти як дівицтво. Бо це чеснота, що попереду інших засяяла в раю ще поки змій підступно обманув наших прародичів. Дівицтво стало гідне бути Матір'ю Христа. Воно робить людей Ангелами. Подружжя починається і кінчиться тлінням, а дівицтво веде світ до нетління. Якже ж нам його набути? Не інакше, як безконечним зусиллям і потом! *Теод. Студ., Кор. Науки 46.*

270. Бо кому Ангел Гавріїл сказав: «Радуйся, благодатна, Господь з тобою?» (Лук. 1,28). Чи не Святій Діві Марії? І від кого воплотився сам Бог і Слово і став чоловіком? Чи не від тієї самої блаженної Діви? І так, дівицтво видало Життя усіх! Дівицтво — цариця чеснот.

Дівицтво — невіста і провідниця Христових невіст. *Теод. Студ., Кор. Науки 65.*

ДУХ СВЯТИЙ

271. До Нього звертається усе, що змагає до святості. До Нього спрямовується усе, що живе в чесноті; все, що оживляється його подихом і від Нього одержує поміч у прямуванні до своєї власної і своїй природі відповідної цілі... Св. Дух це джерело святості, пізнавальне світло, що зі себе кожній сназі нашого духа уділяє певну ясність до знайдення правди. Він недосяжний своєю природою, але зрозумілий через свою доброту. Він усе виповняє своєю силою, але уділяється тільки гідним... Він підносить серця, провадить слабих, удосконалює тих, що поступають. *Вас.В., Про Св. Духа, гл. 9.*

272. Через Св. Духа доконується поворот до раю, піднесення до небесного царства, повернення до синівства. Через Нього можемо Бога звати Вітцем, можемо ставати учасниками ласки Ісуса Христа, зватися дітьми світла, брати участь у вічній прославі. *Вас.В., Про Св. Духа, гл. 15.*

273. Нема святості без Св. Духа, бо сили небесні не є зі своєї природи святі, інакше вони не різнилися б від Св. Духа, але відповідно до свого ступеня вони мають від Св. Духа міру своєї святості... Неможливо, щоб духовне життя без Св. Духа було згідне з законом, як неможливий порядок у війську, що його вождь неприсутній, або гармонія хору без проводу диригента. *Вас.В., Про Св. Духа, гл. 16.*

274. Сьогодні в нас земля стала небом, не тому, що зорі зійшли з неба на землю, але тому, що Апостоли вийшли понад небеса, бо вилилась благодать Св. Духа. Господь зробив вселенну небом не міняючи її природу, але

поновлюючи людську волю. Він знайшов митаря і зробив з нього євангелиста; знайшов богохульника і замінив його в апостола; знайшов розбійника й увів його у рай; знайшов блудницю і зробив її чеснішою від діви; знайшов волхвів і перемінив їх у євангелистів; вигнав гріх і увів чесноту, приніс Божу благодать. Земля зробилася небом. І чим є зорі в порівнанні з Апостолами? Зорі — на небі, а Апостоли вище неба. *Іван Зол., Проповідь на П'ятидесятницю.*

275. Так, якщо б не було запоруки Св. Духа і сьогодні, то не існувало б Хрищення, не було б відпущення гріхів ані оправдання, ані освячення, не діставали б ми усиновлення, не були б учасниками Таїнств, тому що без благодаті Св. Духа не могло б бути таїнственного Тіла і Крові; не мали б ми і священиків, тому що без Його нашестя нема рукоположень. *Іван Зол., Проповідь про воскресіння мертвих.*

276. Якщо б Св. Дух не був присутній, то не існувала б і Церква, а коли вона існує, то очевидно, що Св. Дух є присутній. *Іван Зол., Проповідь на П'ятидесятницю.*

277. «Уста мої я отворив і притягнув Духа» (Пс. 118,131). Святому Духові передаю все своє і себе самого, і діло та слово, і безчинність та мовчання, тільки хай Він володіє мною, хай водить мене, хай провадить руку, розум і язик до чого треба й до чого Він хоче. А також хай Він і відводить, від чого треба втікати і що для мене краще. Я орган Божий, орган розумний, що його настроїв і що на ньому грає добрий Мистець — Св. Дух. *Гр. Бог., Слово 12.*

ДУША ЛЮДСЬКА

278. Що ж бо людина може знайти такого великого, щоб дати це як викуп за свою душу? Одна є лише така річ. Вона така цінна, що вистачає за всіх людей разом, і що її

саме дано як ціну викупу за наші гріхи: це свята і прецінна Кров Господа нашого Ісуса Христа. Він пролив її за нас усіх, тому ми куплені високою ціною. *Vac.B., Гом., на Пс. 48.*

279. Якщо ти не знаєш про своє перше походження, то вироби собі поняття про свою гідність із заплаченої за тебе ціни. Глянь який викуп дано за тебе і пізнай вартість самого себе. Ти ж куплений вельми дорогоцінною Кров'ю Христа, тож не ставай слугою гріха. Зрозумій свою гідність, щоб ти не став подібний до нерозумних звірят. *Vac.B., Гомілія на Пс. 48.*

280. Нема нічого важливішого над душу, за яку вмер Христос. *Vac.B., 2-га А.Б.*

281. Наскільки небо різниться від землі і речі небесні від земних, настільки душа різниться від тіла. *Vac.B., 2-га А.Б.*

282. Не прив'язуйся до нічого смертного наче б воно було вічне. І не горди нічим вічним наче б воно було ми-нущим! Не оглядайся на тіло, бо воно минається. Дбай про душу, бо вона безсмертна. Всю увагу зверни на себе, щоб ти вмів одному і другому дати те, що йому корисне: тілові поживу й одежду, а душі науки побожності, мудрий провід, вправу в чеснотах, усунення хиб!... Тут так, як на вазі: коли більше обтяжиш одну шальку, тим самим облегшиш другу. Так воно і з тілом і з душою. Перетяженння одного, певна річ, спричинює зменшення другого. *Vac.B., Гомілія 3.*

283. Хто змилосердиться над твоєю душою, коли ти її занедбаєш? *Vac.B., До багачів.*

284. Чи є щось таке цінне як душа? Що можна порівняти з небесним царством? Хто ж тобі краще радить, як не сам Бог? Хто більше розумний від Мудрого? Корисніший від самого Добра? Хто тобі ближчий від Твор-

ця?... Подумай, що твоя душа на вазі, і з однієї сторони тягнути її Ангели, а з другої диявол! На котру сторону похилиться твоє серце? Що переможе в тобі, чи розкіш тіла, чи святість душі? Чи вживання теперішніх благ, чи бажання майбутніх? Чи приймуть тебе Ангели, чи ті, що вже давно тебе опутали? *Vас.В., Напоумлення до Св. Хрищення.*

285. Чоловіче, або бійся пекла, або старайся дістатися до неба! Не відкидай запрошення! *Vас.В., Напоумлення до Св. Хрищення.*

286. Ціна людини — це Кров Христова! «Ви куплені, — сказано, — високою ціною! Не ставайте рабами людей» (1 Кор. 7,23). *Vас.В., Гом., на Пс. 61.*

287. Заклинаю вас на любов Господа нашого Ісуса Христа, що приніс себе в жертви за наші гріхи, зачнім вкінці дбати про наші душі, плачмо над марністю минулого життя, ведім боротьбу за майбутнє на хвалу Бога, Його Христа і Св. Духа, якому поклоняємося. *Vас.В., Вступ до Ш. Правил.*

288. Що ж такого цінного може чоловік посідати в цьому світі, що достатньо дорівнювало б вартості душі? Адже вона особливо цінна своєю природою, тому що створена на образ свого Творця. І який труд у теперішньому віці може бути для людської душі за достатнє духове напуття до майбутнього життя? *Vас.В., Гом. на Пс. 48.*

289. Маючи знання цієї величної і славної, і пресвятої віри, треба, щоб ти пізнав, хто ти є. Ти людина, що має подвійну природу, зложену з душі й тіла, яких Творцем є сам Бог... Душа посідає свободу, і хоча злий дух може піддавати думки, то він не має сили змусити проти волі. *Кир. Єрус., Повчання 4.*

290. Знай, що погибелі і одної душі приносить таку вели-

ку втрату, що її не можна висловити жодними словами.
Іван Зол., Бес. 3, на Діян. 1,12.

291. Скільки, на вашу думку, може бути спасенних у нашому місті? Тяжко мені сказати, але скажу. Із числа, що йде в багато тисяч, не можна знайти більше як сто тих, що спасаються. А і про них я сумніваюся. *Іван Зол., Бес. 24, на Діян. 10,44-46.*

292. Ніщо не може рівнятися з душою, навіть цілий світ. Хоча б ти роздав бідним великі багатства, то ти не зробиш стільки, скільки зробив той, хто навернув одну душу. *Іван Зол., Бес. 3, на 1 Кор. 1,10.*

293. Душа це Божий подих. І будучи небесною, вона терпить сполучення із земним. Це світло, що заховане в печері, всетаки божественне й незгасне. *Григ. Бог., Слово 7.*

294. Малий я і великий, принижений і піднесений, смертний і безсмертний, заразом земний і небесний. Одне в мене спільне з земним світом, а друге з Богом; одне — з тілом, а друге — з духом! З Христом треба мені погребтися, з Христом воскреснути, з Христом успадкувати, стати сином Божим, навіть богом. *Григ. Бог., Слово 1.*

295. Нема нічого ціннішого над душою. *Іван Зол., До упалого Теодора.*

296. Коли чуєш про смерть душі, то не подумай, що душа справді вмирає, адже вона безсмертна. А смерть душі це гріх і вічна кара. *Іван Зол., Проти пияків.*

297. Бог нічого так не бажає, як спасіння душі. *Іван Зол., Бес. 3, на Буття 1,1-15.*

298. Справді, світ — для душі. Як батько не проміняв би сина за дім, так і Бог не взяв би цілого світу за душу, але Він від неї вимагає діл і подвигів. Чи хочеш знати, яка велика ціна наших душ? Єдинородний Божий Син, ба-

жаючи їх викупити, приніс у жертві не світ, не людину, не землю, не море, але свою Найсвятішу Кров. *Іван Зол., Бес., на Пс. 48.*

299. Людська душа — це ж твір у безконечність важливіший і цінніший, ніж усі матеріальні добра чи дари Божі. *Митр. А. Шептицький, Убивство дітей.*

ДИЯВОЛ

300. Диявол — наш невблаганий ворог. Він веде з нами непримириму боротьбу. Ми не стараємося стільки про наше спасіння, скільки він старається про нашу погубу... Диявол багато нам обіцює, але не з тим, щоб дати, а щоб від нас узяти. *Іван Зол., Бес. 13, на Мат. 4,1.*

301. Не обмануймо себе, диявол не може вчинити нам зла, коли ми самі чуйні. *Іван Зол., Бес. 54, на Діян. 28,2-3.*

302. Часто й сильно нападає диявол, наступаючи з усіх сторін на наше спасіння. Тому треба не спати, а чувати та звідусіль загороджувати йому приступ. Бо, коли він стріне хоч якунебудь малу нагоду, то вже готовить собі свободний доступ і поволі вводить усю свою силу. *Іван Зол., Бес. 23, на Івана 2,11.*

303. Нема нічого гіршого над дияволом. Диявол, це остання нездобута країна! Диявол це язва гірша від усіх зол. Він спричинює непорозуміння у громаді, пониження вдома, смуток у Церкві, бунт тіла, неміч душі, щоденний клопіт, спутання розуму, перепону в ділах. Велика злоба диявола, але всі його заміри перемагає піст і молитва. *Іван Зол., Про піст.*

304. З одним тільки нам наказано бути у ворожнечі: з дияволом. З ним ніколи не примиряйся! *Іван Зол., Про статуї XX.*

ДОБРІ ДІЛА

305. Ніщо бо не робить чоловіка так подібним до Бога, як добрі діла. *Григ. Бог., Слово 14.*

306. Легше є потерпіти, аніж зробити добре діло. *Григ. Бог., Автобіографія у віршах.*

307. Хай усякий приносить Богові плоди, що їх має і що становить його власність: той, хто грішить — поправу; той, хто біжить добрим подвигом — постійність; бідний — вдячність; ті, що при владі — нечванливість; суддя — покору. *Григ. Бог., Слово 19.*

308. Наша надія на спасіння мусить основуватися не на чому іншому, як на наших добрих ділах разом з Божою ласкою. *Іван Зол., Гомілія 21.*

309. Багатий не той, хто багато набув, але той, хто багато роздав. *Іван Зол., Про статуї II.*

310. Як сівачі не мають ніякої користі, коли кидають зерно при дорозі, так і нам нема ніякої користі з того, що звемося християнами, коли не оправдуємо назви відповідними ділами. *Іван Зол., Про покаяння IX.*

311. Христові давати — значить, собі давати. *Іван Зол., Бес. 45, на Мат. 13,10-11.*

312. Можна сказати, що не робити добра — це вже почати зло, тому що це проявляє лінівство, а лінівство це складова частина зла. Адже лінівство навчило всякого зла... Не робити добра — значить, робити зло. *Іван Зол., Бес. 16, на Єфес. 4,31-32.*

ДОБРОДІЙСТВА БОЖІ

313. Порахуй усі Божі добродійства дані тобі впродовж твого життя. І, очевидно, знайдеш їх багато не тільки в цілому житті, але навіть в одному дні. Якщо б Бог схотів нам показати всі добродійства, що їх ми одержуємо кожного дня, а про які ми знаємо, або й не знаємо то, ми не були б у силі їх порахувати. *Іван Зол., Пропов. на Пс. 41.*

314. Хоч би ми вмерли тисячу разів, хоч би виявляли всякі чесноти, навіть тоді не віддячилися б ще належно Богові за всі добродійства, що їх Він нам дав. Поглянь! Він нас не потребував і був сам у собі щасливий, а привів нас з небуття у буття, вдунув у нас душу, якої не дав нікому зі земних створінь; створив рай, простяг небо, під ним поставив землю, засвітив блискучі світила, землю прикрасив озерами, джерелами, ріками, квітами й іншими рослинами, а на небі поставив хор різномірних зір. Він зробив для нас ніч, яка через сон дає нам спокій і покріплення, не менше корисною від дня. *Іван Зол., Про скруху I.*

315. Бог кожного дня робить для нашого спасіння багато такого, що знане тільки Йому одному... Будемо дякувати Йому не тільки за те, що знаємо, але й за те, чого не знаємо, тому що Він творить нам добро не тільки тоді, як ми собі того бажаємо, але й тоді, коли ми цього не хочемо. Знаючи те, і Павло казав дякувати завжди і за все (Єф. 5,20). *Іван Зол., До Статірія подвижника.*

316. Бог однаково добрий і тоді, коли дає нам почесті і земні добра, і тоді, як досвідчає і карає. *Іван Зол., Про статуї VII.*

317. Якщо ми постійно пам'ятатимемо на Божі добродійства, яких Він уділив нашій природі, то й самі будемо вдячні, і це буде для нас більшою заохотою іти дорогою чесноти. *Іван Зол., Бес. 15, на Буття 2,20-22.*

€

ЄВХАРИСТИЯ ПРЕСВЯТА — СВ. ПРИЧАСТЯ

318. Що є знаменом тих, що їдять хліб і п'ють чашу Господню? Безнастанно у пам'яті заховувати Того, що за нас умер і воскрес. Що є знаменом того, що заховує ту пам'ять? Вже не для себе жити, але для Того, що за нас умер і воскрес. *Vac.B., MПр. 80.*

319. Щоденно причащатися і приймати Св. Тіло і Кров Христа — це добре й дуже корисне діло, бо Христос ясно сказав: «Хто єсть моє Тіло і п'є мою Кров, має життя вічне» (Ів. 6,55). І хто ж буде сумніватися, що бути безнастанно учасником Життя — це жити обильним і багатим життям? Ми в Кесарії причащаємося чотири рази кожного тижня: в неділю, середу, п'ятницю і суботу, а в інші дні, якщо випаде пам'ять якогось Святого. *Vac.B., Лист 93.*

320. Коли хтось приступає до Св. Причастя, не призадумавшись над причиною задля якої дається Причастя Тіла і Крові Христа, ніякої не має користі. А хто негідно причащається, є осуджений. *Vac.B., MПр. 21.*

321. У якому розумінні треба їсти Тіло й пити Кров Господню? На спомин послуху Господа аж до смерти, щоб ті, що живуть, вже не для себе жили, а для Того, що за них умер і воскрес. *Vac.B., MПр. 21.*

322. Хто причащається Св. Таїн, повинен піснями благодарити Господа. *Vac.B., MПр. 21.*

323. Як багато людей сьогодні говорять: Я бажав би бачити лице Христа, образ, одежду, взуття! Ось, ти бачиш Його, дотикаєшся до Нього, споживаєш Його. Ти бажаєш бачити Його одежду, а Він дає тобі себе самого, і не тільки бачити, але й дотикатися, взивати і споживати.

Тож ніхто не повинен приступати недбало ані легкодушно, але всі з полум'яною любов'ю, всі з гарячим запалом і бадьорістю... Тому то завжди треба чувати, бо не мала кара чекає тих, що негідно причащаються. Подумай, як ти обурюєшся на зрадника і на тих, що розп'яли Христа. Тож уважай, щоб і ти не став винуватий проти Тіла і Крові Христової. Вони умертвили всесвяте Тіло, а ти приймаєш Його нечистою душою після стільки великих добродійств...

Оскільки чистіша від соняшних променів повинна бути рука, що роздроблює це Тіло; уста, що наповняються духовним вогнем; язик, що багриться страшною Кров'ю? Подумай, якої чести ти вдостоївся, якою насолоджуєшся трапезою! На вид того тремтять Ангели, і тим, на що вони не сміють глянути без страху, задля ясності, що звідти виходить, — ми живимося, з тим єднаємося і стаємо одним тілом, одною плоттю з Христом...

Це та сама трапеза, що до неї запрошуєвав Христос, і нічим не меншевартісна від Христової. Не можна сказати, що ту готував Христос, а цю чоловік. Одну і другу готує сам Христос... Скоріше віддам своє життя, аніж недостойного причащу Крові Господньої. Скоріше пролію власну кров, аніж причащу тією страшною Кров'ю того, кого не можна. *Іван Зол., Бес. 83, на Матея 26,26-28.*

324. Наміряючи приступити до страшної і божественної тієї трапези і священного тайнодійства, робіть це зі страхом і трепетом, з чистою совістю, з постом і молитвою... Подумай, чоловіче, до якої жертви ти наміряєш діткнутися, до якої приступити трапези. Зверни увагу на те, що ти — земля і попіл — причащаєшся Крові й Тіла Христового... Будемо приступати з трепетом, благодарити, припадати, визнаючи свої гріхи, проливати слізози, оплакувати свою нужденність, засилати до Бога сердечні молитви і, таким способом очистивши себе, тихо та з належною побожністю підходити так, як ті, що наближаються до не-

бесного Царя. А прийнявши непорочну і святу жертву, будемо її цілувати, леліяти зором, загрівати свій дух, щоб наше згromадження не послужило на суд або осудження наше, але до невинності душі, до любови, до чесноти, до примирення з Богом, до тривкого миру і запоруки безчисленних благ, щоб і ми себе освятили і близкім дали повчання. *Іван Зол., Проп. на Христове Різдво.*

325. Тож, вірте, що й сьогодні готується та сама Вечеря, в якій Він сам брав участь. Одна від однієї нічим не різниться. Не можна сказати, що цю готує чоловік, а ту готував Христос; навпаки, і цю і ту готував і готує Він сам. Коли бачиш, що священик подає тобі Св. Дари, то думай, що це робить не священик, але сам Христос простигає до тебе руку... Ця Тайна вимагає, щоб ми були досконало чисті, не тільки від крадежі, але й від малої ворожнечі. Ця Тайна — це Тайна миру. *Іван Зол., Бес. 50, на Mat. 14,23-3.*

326. Тож, щоб не тільки любов'ю, але і самим ділом бути нам членами Христового Тіла, будемо причащатися того Тіла. А це діється через поживу, що її дав Христос, щоб виявити свою велику любов до нас. Тому з'єднав самого себе з нами, даючи нам своє Тіло, щоб ми не творили нічого іншого, а тільки тіло з'єднане з Головою. І це є ознакою найсильнішої любові... Христос, щоб увести нас у більший зв'язок із собою і показати свою любов до нас, дав нам бажаючим не тільки Його бачити, але й дотикатися, і споживати, і дотикатися зубами Його Тіла, і з'єднатися з Ним, і насичувати Ним усяке бажання. Тож будемо відходити від тієї трапези наче леви, що дишуть вогнем, страшні для диявола, думаючи про нашу Голову та про ту любов, що її Він нам показав... Ця Кров надає нам квітучого й царського вигляду; родить красу, що її годі собі уявити; не дозволяє в'януті шляхетності душі, беззастанно її напоюючи і годуючи... Ця Кров достойно прийнята, відганяє і далеко проганяє від нас демонів, а до

нас призыває Ангелів і Владику Ангелів. Демони втікають звідти, де бачать Владичню Кров, а Ангели туди прибігають... Та Кров — спасіння наших душ. Нею душа умивається, нею украшується, нею розгрівається. Вона робить наш розум яснішим від вогню. Вона робить нашу душу чистішою від золота. Ця Кров пролилася і зробила для нас небо доступним. Страшні, справді, тайнства Церкви, страшний, справді, жертвовник. *Іван Зол., Бес. 46, на Ів. 6,41-42.*

327. Якщо б це було можливе, щоб хтось вложив свою руку або язик у розтоплене золото, то вони зараз же стали б позолочені. Точно такий самий, а то й ще багато більший вплив має на нашу душу Св. Причастя... Та Кров — ціна вселенної, нею Христос купив Церкву, нею Він її окрасив... Ті, що причащаються тієї Крови, маючи духовну зброю, стають разом з Ангелами, Архангелами й небесними Силами одяgnені в царську Христову одежду. Але тим я не сказав ще нічого великого: вони стають одяgnені в самого Царя. *Іван Зол., Бес. 46, на Ів. 6,41-42.*

328. «Чаша благословення, яку ми благословляємо, хіба не є вона Причастям Христової Крови» (1 Кор. 10,16)... Дуже вірно і страшно висловився Апостол, а сенс його слів такий: Те, що находитися в чаші є те саме, що витекло з ребра Господа, тим ми і причащаємося... «Хліб, що його ламаємо, чи не є Причастям Христового Тіла?» (1 Кор. 10,16)... Як Тіло з'єднане з Христом, так і ми через той хліб єднаємося з Ним. А чому я додав: «що його ламаємо»? Тому, що це діється в Євхаристії, а на хресті того не було... Що таке цей Хліб? Тіло Христове! Чим стають ті, що причащаються? Тілом Христовим, не багатьма тілами, а одним тілом. Як хліб постає з багатьох зерен і стає одним..., так і ми єднаємося один з одним і з Христом. *Іван Зол., Бес. 24, на 1 Кор. 10,16.*

329. Ті, що сьогодні достойно причащаються, стрінуть

Господа, що йде з небес, а ті, що недостойно, підуть на погибель... Коли ніхто не посміє отак собі торкатися царської одежі, то як ми посміли б приймати з неувагою Тіло всіх Бога, Тіло непорочне, чисте, поєднане з божественним еством, що ним ми існуємо й живемо; яким знищенні ворота смерти і відкриті небесні зводи?... Коли ти побачиш Його подаваним, то скажи собі самому: через те Тіло я вже не земля і попіл, вже не полонений, а свободний; через нього я надіюся осягнути небо і там приготовані добра: безсмертне життя, долю Ангелів, поєднання з Христом... Та трапеза це сила для нашої душі, міцність для серця, основа уповання, надія, спасіння, світло, життя... Це Таїнство і тут робить для тебе землю небом. *Іван Зол., Бес. 24 на I Кор. 10,16.*

330. Ця трапеза це рушій нашої душі; сила, що в'яже наш розум; основа довір'я, надія, спасіння, світло, життя. *Іван Зол., Проп. на Христ. Різдво.*

331. Приступаючи до Св. Причастя, не думайте, наче б ви приймали Божествоенне Тіло від чоловіка, а уявіть собі, що ви приймаєте Божествоенне Тіло наче вогонь із кліщів самих Серафимів, що їх бачив Ісая (Іс. 6,1-8). А спасенну Кров будемо приймати наче б устами дотикалися божественного і пречистого ребра... Так стійте перед Богом, прошу вас, наче б ви явилися перед лицем земного царя. Перед небесним Царем треба стояти ще з багато більшим страхом. *Іван Зол., Про покаяння IX.*

332. Вже час приступити до тієї страшної трапези. Приступім, отже, всі з належною скромністю й увагою. Хай ніхто не буде Юдою, хай ніхто не буде злим. Хай ніхто не скриває в собі отрути, маючи одне на устах, а друге на думці. Христос присутній і тепер. Хто установив ту трапезу, той і цю устроює. Не чоловік перемінює подавані дари в Тіло і Кров Христову, але сам розп'ятий за нас Христос. Священик, що проголошує ці слова, тільки за-

ступає особу Христа, а діє сила і благодать Божа. *Іван Зол., Бес. I про зраду Юди.*

333. Чи ми не причащаємося кожного дня Його пречистого Тіла і Крові? І що може бути солодшого над Св. Причастя? Воно дає вічне життя тим, що причащаються з чистою совістю. *Теод. Студ., Кор. Науки 52.*

334. Бачите, брати, невисказаний і безконечний дар, що Христос не тільки вмер за нас, але й дав нам своє Тіло і Кров на поживу та напій. *Теод. Студ., Кор. Науки 61.*

335. Ідучи до Св. Причастя, не наближайся з простягненими руками або розставленими пальцями, але зроби свою ліву руку престолом для правої, бо вона має прийняти Царя, і зігнувши твою долоню, так приймай Христове Тіло, і відповідай: Амінь! Тепер осторожно освяти твої очі діткнувшись Св. Тіла, а опісля споживай, уважаючи, щоб не стратити ані частинки Його. Така страта була б наче скалічення твого власного тіла. Подібно, якби хтось дав тобі порошок золота, то чи не доложив би ти всього старання, щоб ні одна порошинка не просунулась через пальці, роблячи тебе настільки біdnішим... За-причастившись Христового Тіла, наближайся до чаши Його Крові. Не простягай своїх рук, але низько нахилившись у поставі почести й пошани, кажи: Амінь! Освяти себе приймаючи Христову Кров і заки вона ще тепла на твоїх устах, звогчи нею твої пальці і так освяти свої очі, своє чоло й інші члени твоїх змислів. *Кир. Єрус., Наука 5-та.*

336. Хліб в Євхаристії після прикладання Св. Духа, вже більше не звичайним хлібом, але Христовим Тілом. *Кир. Єрус., Повчання 3-те.*

337. Коли сам Спаситель об'явив і сказав про хліб: «це моє Тіло», то після того, хто ще посміє не вірити? І коли Він сам запевнив і сказав про чашу: «це моя Кров», то хто

ще сумніватиметься і скаже, що це не Його Кров?... Чому з повною певністю приймаєш це як Тіло і Кров Христову? Бо під видом хліба дається тобі Тіло, а під видом вина — Кров, щоб причасливши Тіла і Крови Христа, ти стався для Нього співтісним і співкровним. Таким бо способом стаємо Христоносцями, коли Його Тіло і Кров поєднуються з нашими членами. Таким чином ми, за словами Св. Петра, «стаємося учасниками Божої природи» (2 Петро 1,4)... Тож, хліб і вино в Євхаристії не уважай звичайними, бо вони є Тіло і Кров Христова за словами Господніми. Бо хоча почуття тобі це піддає, то хай віра утверджить тебе. Не видавай осуду про річ за смаком, але хай віра без сумнівів просвітить тебе, щоб ти став гідним Тіла і Крови Христової. *Кир. Ерус., Повчання 4.*

338. Блаженний, хто зі страхом, трепетом і побожністю приступає до пречистих Таїн Спасителя, будучи свідомий, що приймає в себе непохитне Життя. *Єфрем Сир., Про блаженства.*

339. Вони, це є докети-еретики, уникають Євхаристії і молитви, не признаючи тієї правди, що Євхаристія — це Тіло Спасителя нашого Ісуса Христа, що терпіло за наші гріхи, яке воскресив Отець по своїй доброті. Тож протистоячи Божому Дарові, вони вмирають у своїх мудруваннях. Для них було б корисне брати участь в Євхаристії, щоб воскреснути. *Іgn. Бог., Посл. до Смирни.*

340. Ми приймаємо Св. Дари не як звичайний хліб і звичайний напій, але як Ісуса Христа нашого Спасителя, що воплотився через слово Боже, носив тіло і кров задля нашого спасіння. Нас того навчили, що та пожива, над якою, через слово молитви від Нього доконано благодарення, і якою живиться через переміну наше тіло і кров — це Тіло і Кров того самого Ісуса, що воплотився. Бо Апостоли у списках ними науках, званих Євангелієм, так

передають те, що Ісус їм заповідав: ”взяв хліб і благодарив Бога і сказав: «Це творіть на мій спомин» — «це єсть Тіло моє», подібно взяв чашу і поблагодаривши сказав: «Це є моя Кров», і подав їм”. *Муч. Юстин, I Апологія.*

341. Ти побачиш священиків, як приносять хліб і чашу з вином і ставлять їх на престолі. І доки ще не звершено молитов і приношення, то хліб і чаша остаються звичайними. Але, коли доконуються великі й дивні молитви, тоді хліб стає Тілом, а вино — Кров'ю Господа нашого Ісуса Христа... Той хліб і та чаша до проказання молитов і прошень — є звичайними. Але після відправи великих молитов і святих прошень, Слово сходить на хліб і вино, і вони стаються Його Тілом. *Атан. В., Лист до Максима Філософа.*

342. Душа, що приймає Пречисті Дари, не повинна допускати в собі замішання, злости і диких бажань. Уста, що черпають з безсмертного джерела, не повинні говорити поганих слів і огидних нечистот. Очі, освячені чесною Кров'ю, не повинні дивитися по-звірячому і запам'ятувати погані образи. Рука, що держить божественний Скарб, хай не доторкається того, чого не можна. Також і всі члени, як члени Христові, треба тримати і зберігати в чистоті. *Теод. Студ., Кор. Науки 46.*

343. Хліб і вино не є тільки символ Тіла і Крові Христової, але саме божественне Тіло Господа, як і сам Господь сказав: «це є» не символ тіла, але «тіло моє», і не символ крові, але «кров моя». А ще передтим Він говорив до юдеїв: «Якщо не споживатимете тіло Чоловічого Сина й не питимете Його кров, не матимете життя в собі... Бо тіло моє — їжа правдива, і кров моя — правдивий напій... Хто споживає мене, житиме мною» (Ів. 6,53-57). Тож будемо приступати до Нього з гарячим бажанням, і, зложивши руки навхрест, будемо приймати Тіло Розп'ято-го..., бо хліб Причастя це не простий хліб, але з'єднаний з

Божеством. *Iw. Дамаск., Виклад Правосл. Віри, IV, 13.*

344. Св. Євхаристія — це пребагате джерело всяких Божих ласк, тож черпайте з нього для себе, батьків, рідні, свого села і батьківщини. *Mitр. A. Шептицький, До укр. молоді.*

345. Св. Церква радить, напоминає і просить причаща-тися і сповідатися принаймні чотири рази в році, а прика-зує раз на рік. І хто того приказу не послухає, той тяжко грішить непослуходом для Церкви і грішною байдужністю про своє спасіння; той грішить проти самого себе; шко-дить своїй душі; той поводиться з душою так, як чоловік, що давав би тілові отруту. *Mitр. A. Шептицький, По-слання на піст.*

Ж ЖИТТЯ МОНАШЕ

346. Коли знайдеться більше таких, що змагають до тієї самої мети спасіння, і коли зачнутъ спільне життя, першим для них правилом нехай буде, щоб у всіх було одно серце, одна воля, одне бажання, і щоб уся їх громада була одним тілом, зложеним з різних членів (1 Кор. 12,12). А це годі осягнути іншим способом, як тільки повною спільністю. Нехай ніщо до нікого не належить, ніщо за власність нехай не уходить, ані одежда, ані посудина, ані ніяка річ, яка в житті потрібна. Нехай усі ті речі служать потребі, а не власникові. *Vas.B., 5-та А.Б.*

347. Знаю, що спільне життя з багатьох причин корисніше. Передусім тому, що ніхто з нас не вистане для себе самого. У заспокоєнні потреб тіла потребуємо взаємної помочі... Бог Творець постановив, що маємо взаємно собі допомагати і своєї помочі взаємно уживати, щоб ми тим способом взаємно були із собою пов'язані... Життя

пустельне має часто тільки одну мету — заспокоєння своїх потреб, що виразно противиться законові любові, що його зберігав Апостол: «Не шукаючи для себе користі, лише для багатьох, щоб спаслися» (1 Кор. 10,33). Дальше, в повній самоті не легко пізнати свої помилки, бо нема кому напімнути і лагідно з любов'ю справити... І легше виконувати більше Христових доручень, коли кількох разом живе. Одному не так: бо виконання одного може бути перешкодою у виконанні другого... А дальнє один не може мати усіх духовних харизматів, бо кожному дается по дару Св. Духа: «по мірі віри» (Рим. 12,7), а в спільному житті дар кожного окремого стається власністю усіх...

У спільнім житті кожний уживає свого дару і його помножує, уділяючи його іншим, а також збирає плоди з чужих дарів, наче із своїх... Спільність у житті має ще багато інших добрих сторін, що їх не легко перерахувати. Вона корисніша від самітного життя на те, щоб зберігати дари Божі й устерігатися від засідок ворога... При спільному житті легше й упавший у гріх підноситься, бо боїться догани і засуду багатьох... Самітне ж життя має, крім названих, ще інші небезпеки. Перша й найважливіша — уподобання в собі. Бо коли нема того, хто судив би поведінку, легко чоловік уявляє собі, що вже досягнув досянності. Крім того, брак у тому житті можливості вправлятися в чеснотах. Чоловік не може бачити ані своїх помилок, ані свого поступу. Просто усунена всяка нагода до виконування заповідей. Як покаже свою покору, коли нема перед ким упокоритися? Супроти кого виявити милосердя, коли зірвані всякі зв'язки з людьми? Якже буде вправлятися у терпеливості, коли йому ніхто ніколи не противиться?... Так, спільне життя братів — це дійсно поле духовної боротьби, добра дорога поступу, безупинна вправа і розважання Божих заповідей. Ціль такого життя — слава Божа за заповідями Господа нашого Ісуса Христа. *Вас.В., ШПр. 7.*

348. І хто того не знає, що чоловік — це створіння товариське й суспільне, а не дике й самітне? Нема речі, яка більше відповідала б нашій природі, як спільність життя і взаємна поміч, і любов у людей! *Vас.В., ШПр. 3.*

349. Який має бути спосіб спільногого життя? Відповідь: Апостол сказав: «Все нехай діється пристойно й докладно» (1 Кор. 14,30). Тому думаю, що при такому способі життя все «діється пристойно й докладно», при якому зберігається порядок, який панує поміж членами людського тіла: один сповняє службу ока, має довірене собі піклування про всі спільні справи, удобрює те, що зділяно, передбачає, укладає, що мається зробити. Інший знову має службу вуха або руки, тобто він слухає і виконує те, що треба; і так кожний член по черзі. *Vас.В., ШПр. 24.*

350. Притім треба знати, що як стосовно членів тіла було б небезично, якщо б один з них не сповняв свого обов'язку і не послужив другому у справі, для якої Створитель його створив, так само кожне занедбання настоятеля чи підлеглого приносить шкоду. Настоятель за всіх буде суджений, а непослух підлеглих не без шкоди і страти, а більшу шкоду приносить, коли буває ще і згіршення інших... Кожний повинен на своєму місці виявляти не-втомну ревність. *Vас.В., ШПр. 24.*

351. Коли монахи раз обіцяли собі взаємну спільність життя, то ні кому з них не вільно залишати монастиря без причини. Може, однаке, трапитися, що хтось не витримує при постанові спільногого життя. Це він робить або через шкоду, яку йому суспільність справляє, або через свою непостійну та змінливу вдачу. *Vас.В., ШПр. 36.*

352. З речей відданих кожному до вжитку, треба про кожну річ дбати, як про Божу й нічого не легковажити з того, що викидається і про що не дбається, коли таке трапиться. Ніхто не повинен уважати себе паном, а лише невільником, відданим Богом на службу братів, — так усе

треба думати ѹ робити, кожний, однаке, у своїм чині.
Vas.B., Лист 22.

353. З самої же будови нашого тіла навчив нас Господь потреби спільноти. Бо, коли роздумую над тим, що ніодин з наших членів не є самодостатнім у виконуванні свого завдання, то якже ж мені думати, що я сам один дам собі раду у виконуванні діл свого життя? Та ѹ нога не ступала б безпечно, як би друга не підтримувала її знизу; і око не бачило б належно, не маючи при цьому другого товариша, з яким воно разом звертається до видних речей. А ѹ слух є досконалій лише тоді, коли він обома вухами схоплює голос. Та ѹ дотик пальців стає чуткіший, якщо вони діють усі разом. І взагалі, як бачу, і ніхто — ні з істот, які діють за своєю природою, ні з тих, хто діє за своєю свободідною волею, — не досягає нічого без співдіяння своїх однородців. *Vas.B., Лист 97.*

354. Наслідуймо перші християнські спільноти, в яких було все спільне: життя, душа, погляди, спільний стіл, неподільне братерство, щира любов, що багато тіл єднала в одно, а різні душі в одну гадку. Багато маєш прикладів братньої любові зі Старого ѹ Нового Завіту. *Vas.B., Гом. 8.*

355. Не вміти примінити себе відповідно до теперішніх обставин — це ознака дитячого розуму. *Vas.B., Гом. на Пс. 114.*

356. Нехай у монастирі буде склад усіх речей спільний. Нехай нічого не називається власністю одного, ані одежда, ані взуття, ані ніяка інша річ, що служить потребам тіла. Уживання нехай залежить від влади настоятеля. Із спільногого складу буде він давати кожному все, що йому треба. *Vas.B., 4-та А.Б.*

357. Монаше життя має одну мету: спасіння душі. Тому треба з Божим страхом зберігати все, що може до тієї

мети вести так, як би Заповіді Божі, бо Закон Божий не має іншої цілі, а тільки спасіння тих, що його зберігають.

Vac.B., 5-та А.Б.

358. Треба й те пам'ятати, що хто вибрав монаше життя, той перейшов границі людської природи і прийняв безтілесний спосіб життя, вибрав життя Ангелів. *Vac.B., 4-та А.Б.*

359. Скарбом монаха є — життя без власності, самота тіла, скромність одежі. *Vac.B., 3-та А.Б.*

360. Хто постановив слухати Христа і спішить до життя убогого, життя молитви, той справді гідний подиву, щасливий. *Vac.B., 2-га А.Б.*

361. Покинути світ — не значить тілом вийти поза нього, але душу відрвати в пристрастях тіла. *Vac.B., Лист 2.*

362. Як той, що входить у купіль, скидає зі себе всю одежду, так і той, хто приступає до монашого життя, повинен скинути зі себе все, що має зв'язок зі світським життям, і так уйти в життя Божої Премудрості. *Vac.B., 5-та А.Б.*

363-6. Я бажаю, щоб ви знали, що ми прилюдно визнаємо згromадження чоловіків і жінок, яких спосіб життя є небесний; які розп'яли своє тіло з похітьми і бажаннями, і безнастанно очікують Господа, перебуваючи на молитві день і ніч. Їхні уста не ведуть пустих розмов про людські діла, але вони безнастанно співають гимни нашему Богові, працюючи водночас власними руками, щоб могли поділитися і з тими, що потребують. *Vac.B., Лист 207.*

367. Монаше життя — це життя убоге, життя молитви, хрестоносне життя, життя у Христі, безгрішне життя, ангельське життя, безтілесний спосіб життя, життя Ангелів, ангельське достойнство, життя Божої Премудрості, величне і святе життя. *Vac.B., 1,4 i 5-та А.Б.*

368. Погляньте на своє звання, погляньте на життєвий

шлях Св. Отців наших, що жили в ньому, і йдіть за ними. Замість землі вам дається — небо; замість батьків — Бог, перший та істинний Отець; замість рідних у вас — сподвижники і рождені від Св. Духа брати; замість друзів — безтілесні і Богоподібні Ангели; замість великих скарбів — багатство чеснот; замість високих посад — велике, недосяжне й безконечне небесне царство; замість чуттєвої приємності — солодке безстрастя, що ним не можна насититися. *Теод. Студ., Довіші Науки 29.*

369. А щоб ти міг все те осягнути і постійно триматися того духовного правила, жиуючи у спільноті, ти повинен заховувати три правила, що їх зберігав і псаломопівець, що як сам визнає: наче глухий не чув, наче німий не розкривав своїх уст, і був наче чоловік, що «немов глухий, не чує, і як німий, що уст своїх не відкриває» (Пс. 37,14). Точно так і ти — будь сліпий, глухий і німий. *Ів. Касіян: Про правила для монахів.*

370. Світ подібний до моря — а монаше життя до пристані. *Єфрем Сир., Про чесноти.*

Життя — це подвиг і боротьба. *Іван Зол., Слово проти пияків.*

3

ЗДЕРЖЛИВІСТЬ

371. Найкращою мірою і правилом здержаності буде обминати надміру, як у догоджуванні собі, так і в умертлюванні тіла. Нехай у виповненні Божих Заповідей не перешкоджає нам ні надмірне харчування, ні недуга надмірного умертлювання. З обох боків однакова шкода для душі... Терпіння тіла пригноблює і душу. Тому нехай уживання відповідає потребі. Не треба виключати вина настільки, щоб навіть під час недуги його не вживати, але теж не слід про нього старатися без конечної потреби. I

так у всьому. Нехай усе служить потребам, а не пристрастям монахів. *Vac.B., 4-та А.Б.*

372. Здержаність є конечна — це ясне. До дарів Св. Духа Апостол передусім зачислює «здержливість» (Гал. 5,23)... Нема речі, яка у такій мірі давала б перемогу й панування над тілом, як здержаність. Вона є немов уздою на пориви молодості і пристрасті... Здержаність це не те, що повне відмовлення собі поживи, — це було б насильне нищення життя. Здержаність — це відмовлення собі приємності з метою поконати пристрасті, й осягнути святість. Одним словом нам, що прямуємо до побожності, треба здергуватися від усього, в чому любуються пристрасні люди. А заправа в цій чесноті не відноситься тільки до приємності в їжі, але розтягається радніше на все, що є перешкодою в поступі... Одним словом, усе, що завважуємо у всіх заповідях, які всі разом в'яжуться й не даються виконати одна без одної, те саме особлившим способом спостерігаємо у здержаності. *Vac.B., ШПр. 16.*

373. Нехай не поконує тебе тіло, нехай не в'яже тебе проти волі, нехай із свободного не робить невільником; не дбай про потомство на землі, але про духовні діти, що їх ти провадив би до неба. Не входи у зв'язки тілесного подружжя, пожадай духовного зв'язку, володіння над душами, духовного вітцівства. *Vac.B., 1-ша А.Б.*

374. Навіть те, що всі легковажать, заслугує на старанну увагу аскетів, навіть сміх непомірний і нездержуваний є знаком нездержливості і браку панування над собою; є знаком, що розум не держить у послусі м'якої вдачі душі... Здержаність — це усунення гріхів, присмирення пристрастей, умертвіння тіла у найприродніших порушеннях і пожаданнях його, це початок духовного життя, це дорога до осягнення вічних дібр, вона гасить жажду розкоші. *Vac.B., ШПр. 17.*

375. Треба й цю зasadу прийняти, що борцям за святість

— потрібна здержаність для умертвлення тіла... Здержаність — це знамено чоловіка, що вмер з Христом і умертив свої члени, «що є земські» (Кол. 3,5). Здержаність — мати чистоти, підстава здоров'я, — приготовляє багаті жнива для Христа... Перед здержаністю і дияволи втікають, бо Господь учитъ нас, що «щодо цього роду бісів, то його виганяють лише молитвою і постом» (Мат. 17,21). *Vac.B., ШПр. 18.*

376. В усім повинна бути старанність і гостинність, але в межах дійсної потреби. Найвища гостинність брати під увагу кожну потребу гостя. *Vac.B., ШПр. 20.*

377. Яка є міра здержаності? Відповідь: У відношенні до пристрастей є тільки одна міра здержаності: повне відречення від усього, що веде до приемності, цієї згуби душі. А щодо їжі, то як різні є потреби людей, відповідно до віку, способу життя і стану здоров'я, так і різними повинні бути міра і спосіб уживання. Одним законом не можна обняти всіх потреб монахів... І так, не можна визначити для всіх ані одного часу, ані одного способу, ані одної міри поживи. Мета, однаке, нехай буде для всіх одна й та сама: заспокоєння конечної потреби... Врешті, не годиться в їжі шукати вдовolenня як мети. Мета іди — потреба життя. Притім треба стерегтися невмертвленої приемності. Служити приемностям — це попросту з черева робити собі Бога. *Vac.B., ШПр. 19.*

378. Здержаність не полягає у здержанні від страв без значення. З того може вийти й ослаблення тіла, а те й Апостол ганить (Кол. 2,23), але лежить вона в повному зれченні власної волі. *Vac.B., КПр. 128.*

379. Тому що ми не постили, нас проганано з раю! Отже, чинім піст, щоб до нього знову вернутися! *Vac.B., Про піст.*

Незддержаність є певним злом і конечно треба над

тією пристрастю працювати, щоб її вилікувати. *Vас.В., КПр. 140.*

380. Здержаність — це заперечення тіла, а визнання Бога. Вона усувається від усякої смертної речі та за тіло має Божого Духа. Вона чинить, що ми з'єднуємося з Богом. Вона ж є без суперництва і без зависті... Пожадання — це недуга душі, здержаність це її здоров'я. Не треба, однаке, дивитись на здержаність однобічно. Вона стосується не лише тілесної пожадливості, а відноситься до всього, чого душа з пристрастю бажає, невдоволена конечно потрібним... Здержаність робить свободними, вона лікує і дає силу; не лише учить нас чистоти, але й дає її. Здержаність це Божа благодать. Якщо б у нас було тільки трохи здержаності, то ми були б вищі від цілого світу. *Vас.В., Лист 366.*

381. Окрасою монаха є стидливість. *Vас.В., 3-тя А.Б.*

382. Не давай прикладу м'якого життя — пошкодиша братам і стягнеш на себе багато гріхів. Не вживай м'якшої постелі ані одежі, ані взуття. Не вживай ніякої вигоди або інших справ проти монашого звичаю. Не виявляй м'якості, стоячи чи сидячи при ручній праці. Не шукай того, що миліше, легше, вигідніше. Усе те, хоч би тільки в бажанні, не вийде тобі на користь. *Vас.В., 2-га А.Б.*

383. Як можна поконати мерзотні пожадання? Відповідь: Вогненним бажанням сповнити Божу волю, і мати настрій того, що сказав: «Присуди Господні правдиві, всі справедливі — вони дорожчі над золото і над предорогий камінь і солодші над мед і патоку» (Пс. 18,10-11). Бо все, коли бажання ліпших може тішитися бажаним предметом, то воно приневолює легковажити менші блага й відвертатися від них, як того вчать всі Святі. Як же більше приневолює воно погорджувати злом, якого треба стидатися! *Vас.В., КПр. 30.*

ЗАЗДРІСТЬ

384. Бережімся, брати, цього пороку заздрості, щоб не стати нам учасниками діл нашого ворога й не підпасти під той самий засуд! Коли ж людину горду судять судом диявола, то чи ж заздрісна людина уникне кари приготованої дияволом? Нема в людських душах провини страшнішої від заздрості, що властиво майже не шкодить іншим, але це перше і своєрідне лихо для тих, що йому підлягають. Як іржа точить залізо, так заздрість — душу, що в ній загніздила... Заздрість це біль із-за чужого добра... Що ж може бути страшніше від цієї недуги? Вона нищить життя, руйнує природу, вона ворог Божих дарів, відвертає душу від самого Бога... Заздрість це найгірший рід ненависті... Втікаймо перед цим ненависним пороком! Він — це наука диявола, накорінок його, посів ворога, завдаток кари, перепона в побожності, дорога до пекла, позбавлення небесного царства. *Вас.В., Гом. про заздрість.*

385. Заздрість — це товаришка убійства. *Вас.В., КПр. 63.*

386. Заздрість, дорогі, це страшна річ, страшна й руївнича для тих, що завидують, але не для тих, що їм завидують. Вона завидіючим шкодить і нищить їх наче глибоко закорінена і смертна отрута в їхніх душах. *Іван Зол., Бес. 16, на Івана 1,19.*

387. Заздрість обертає чоловіка в диявола, і робить його лютим демоном. Від неї вийшло перше вбивство, вона зневажила природу, вона осквернила землю, вона вкінці при отвореній землі пожерла живими Датана, Корея й Авірона і згинувув увесь рід той... Дивися на заздрість, як на тяжкий гріх і кайся в ньому... Притім усвідоми собі, що ти не тому наносиш шкоду, кому завидуєш, а самого себе поражуєш мечем... Тож відсічім від себе багатоголового звіра. *Іван Зол., Бес. 40, на Мат. 12,9-10.*

388. Нема нічого гіршого від заздрості і злоби. Через них смерть прийшла на світ. Коли диявол побачив чоловіка в честі, то нестерпів його вивищення і зробив усе, щоб його погубити. І всюди від того кореня можна видіти такий плід. *Іван Зол., Бес. 48, на Івана 7,1-2.*

389. Заздрість — страшне зло. Вона повна дволичності. Вона наповнила цілий світ безчисленними нещастями. *Іван Зол., Бес. 54, на Івана 11,41-42.*

390. Знай, що нема нічого поганішого й гіршого над за-видіючу душу. Заздрість знищила церкви, породила єресі, озброїла братську руку, спонукала обагрити правицю в крові праведника, знівечила закони природи, відкрила двері смерті, причинилася до довершення давнього прокляття, заставила нещасного Каїна забути на болі ро-дження, своїх батьків і всіх інших. *Іван Зол., Бес. 7, до Рим. 3,9-19.*

391. Заздрість — це страшна пристрасть. Як чиєюсь душою вона заволодіє, то не скоріше її залишить, аж до-веде її до останнього ступеня безглуздя. *Іван Зол., Бес. 61, на Буття 37,2.*

ЗАПОВІДІ БОЖІ

392. Тим, що заховують Заповіді — велика заплата, наго-рода безмірна, вінці справедливости, вічні мешкання, життя безконечне, несказанна радість, безнастяне пере-бування в Отця і Сина і Св. Духа, правдивого Бога на не-бесах, оглядання Бога лицем у лице, радість з Ангелами, Отцями Патріархами, Пророками, Апостолами, Мучени-ками, Ісповідниками й тими, що від віку угодили Богу. *Вас.В., 3-та А.Б.*

393. Беручи Св. Письмо, знаходжу і в Старім і Новім Завіті, що ані за численність провин, ані за величину гріхів, а за саме тільки переступлення якоїбудь Заповіді є

ясний осуд невіри в Бога, а Божий суд є спільний для вся-кого непослуху. *Vас.В., Про Божий суд.*

394. Куди ж хочуть належати ті, що переступають більшу частину Божих Заповідей? Не служать Богові, як Вітцеві, не зважають на Його великі обітниці, не бояться як Пана... Якже ж можемо обіцювати собі блаженство вічного життя і спільне життя із Святыми і радість з Ангелами перед лицем Христовим, коли вище цінімо життя розкоші як життя за Заповідями Божими? Такі мрії — це дійсно знак дитячого розуму. *Vас.В., Вступ до ШПр.*

395. А на вступі скажу, що до сповнення даних Заповідей одержуємо від Бога і відповідну силу так, що не можемо ані нарікати, що нібіто Бог чогось незвичайного від нас жадає, ані величатися, що нібіто ми щось більше давали, ніж одержали. Поступаючи праведно та належно, живемо побожно життям чесноти. *Vас.В., ШПр. 2.*

396. Хто зберігає всі Заповіді й неначе творить з них гармонійну симфонію, той — на мою думку — грає Богові на десятистрunnій арфі. Бо є десять загальних Заповідей, написаних згідно з першим переданням закону. *Vас.В., Гом. на пс. 32.*

397. Науку Божих Заповідей треба приймати як таку, що нам єднає вічне життя і небесне царство. В ній треба дуже вправлятися, хоча й видається трудною. *Vас.В., МПр. 72.*

398. Бо Божа Заповідь це вічне життя, як каже Господь: «І я знаю, що Заповідь Його — життя вічне» (Ів. 12,50). *Vас.В., КПр. 166.*

399. Як тіло через недугу тратить охоту і смак до страви, так і душа через гріхи стає байдужа й оспала для Божих справ. Ревність у сповненні закону зродиться в душі з глибокого переконання, що Заповідь Божа це вічне життя, а Божі обітниці є дійсно для тих, хто зберігають закон. *Vас.В., КПр. 174.*

400. Нехай Божа Заповідь буде тобі за дорадника, раз у раз подає тобі світло і проміння до розпізнавання речей. *Vas.B., В честь Муч. Юлії.*

401. Дай, Боже, щоб ми знайшлися достойними вічного життя і небесного царства, обіцяного Господом Ісусом Христом усім тим, що заховують Його закон і мають на пам'яті Заповіді Його, щоб їх сповняти. *Vas.B., Про Божий суд.*

ЗАХЛАННІСТЬ

402. Захланність на гроши це наче твердиня зла і вершок гріхів. І якщо б ми рішилися запанувати над нею, то вже ніщо не стане нам на перешкоді позбутися тієї нерозумної пристрасти, а разом з нею вирвати і знищити всі згубні пристрасті. *Іван Зол., Бес. 20, на Буття 4,16.*

403. Жадоба грошей це ненаситне пиянство. І як п'яні, що більше вливають у себе вина, то більше палить їх спрага, так і грошолюби ніколи не можуть запанувати над тією невгамованою пристрастю, але що більше бачать ріст свого маєтку, то більше запалюються користолюбством, і не відходять від тієї злой пристрасти, аж доки нескотяться у саму безодню зла. *Іван Зол., Бес. 22, на Буття 5,31 i 6,1.*

I ІНОКИНІ

404. І жіночий рід воює для Христа, зарахований між воїнів за духовну хоробрість, не відкинений для слабості тіла. Багато жінок відзначилося у тій службі, не менше ніж чоловіки. Не брак і таких, що заслужили і на більшу славу. До них належать ті, що зараховані до хору дів, і ті,

що відзначилися смілим визнаванням віри або засяяли славою мучеництва. *Vac.B., 1-ша А.Б.*

405. А що є не тільки чоловічі монастири, але й жіночі, то всі правила чернечого життя обов'язують однаково ченців і черниць. Однак треба знати, що в житті інокинь треба більшої й докладнішої обережності і скромності, також треба більшого у보озтва, мовчання, послуху й сестрінної любови. Треба більшої уваги при виходженні з монастиря і при розмовах, взаємної зичливості, зберігання всякої особлившої приязні та любові. В усіх тих справах монахиня повинна більше утверджуватися. *Vac.B., 5-та А.Б.*

406. Як без усякого застереження приймаємо Божий закон, знаючи, що Св. Письмо є Богом об'явлене й корисне, так само сестри нехай приймають прикази настоятельки без осуджування. Нехай виконують кожну її раду з радістю, а не із смутком і не з примусу, щоб їх послух заслугував на нагороду. Нехай слухають не тільки тоді, коли настоятелька приказує щось, що стосується строгости життя, але також і тоді, коли вона нпр. заборонить постити або прикаже споживати поживнішу страву чи припише щось таке, що приносить пільгу, полекшу. Нехай усе сповняють однаково радо, бо все, що настоятелька прикаже, є для них законом. Нехай будуть про те перевідчені. *Vac.B., 5-та А.Б.*

ІСПИТ СОВІСТИ

407. Сліди за справами кожного дня, порівнюю їх з попереднім днем і так працюй над поправою. *Vac.B., 2-га А.Б.*

408. Монах себе судить із щоденних гадок і діл. *Vac.B., 3-тя А.Б.*

409. А коли день перейде і закінчиться усі праці тілесні і духовні, кожний повинен перед спочинком судити власне

сумління, і що тільки сталося не так, як повинно було статися: чи це була зла гадка, чи пуста бесіда, чи лінівство в молитві, чи оспалість при псалмодії, чи бажання світського життя. Нехай ніхто не скриває провини, а перед усіма нехай себе обвинувачує. Спільна молитва буде ліком для того, хто в чомусь провинився. *Vac.B., 4-та А.Б.*

410. А коли день закінчиться, треба зложити Богові подяку за все, що нам дав, і за все, що ми доброго зробили. А з ухиблень треба сповідатися, бо коли ми, хотічи чи й нехоча, у чім схибли — у слові, чи в ділі, чи в самій тільки гадці, — за все треба переблагати Бога в молитві. Незвичайно воно корисне призадумуватися над минулими помилками, щоб їх стерегти на майбутнє. *Vac.B., ШПр. 37.*

Л ЛЮБОВ БОГА

411. Монах, нехай як син любить Бога усім серцем, усією душою, усім розумом і всією своєю спроможністю. А нехай як слуга шанує, боїться і слухає Його та зі страхом і трепетом нехай працює над спасінням. *Vac.B., 3-тя А.Б.*

412. Любов Бога не потребує учителя, так як без нічесї наук тішимися світлом, бажаємо життя. Сама природа вчить любити батьків і тих, що нас виховали й вигодували. У такій же мірі, а може й вищій ми не потребуємо від нікого учитися любити Бога, бо з уродження в нас наче засіяна якась духовна сила, нахил, хист до любови. В школі Божих Заповідей ця сила душі розвивається, годується і за Божою ласкою доходить до досконалості... За ласкою Божою і з поміччю ваших молитов буду старатися приховану іскорку Божої любові роздути силою даною мені Св. Духом. Отож треба знати, що хоч любов

Бога, це одна чеснота, але силою обнімає і вмішає всі Заповіді. *Vas.B., ШПр. 2.*

413. Маємо приказ любити Бога, а вроджену силу любові одержуємо від природи, бо кожний у собі, сам від себе вчиться любові, і не потребує зовнішнього наставлення. Бо з природи бажаємо добра, хоч кожному що інше може видаватися добрим... А що ж чудесніше від Божої краси? Яка ж гадка миліша від гадки про Божу велич? Чи може бути в душі пожадання сильніше і глибше від того, яке Бог вкладає в душу очищеної від усякого гріха, коли душа правдиво відчуває те, що висловлено такими словами: «Бо я є ранена любов'ю» (Пісня Пісень 2,5).

Дійсно невисловлені й невимовні блиски Божої краси! Ніяке слово їх не виразить, не почусє ніяке ухо. Адже блик ранньої зорі і ясність місяця і сонячне світло, — все це темне у порівнянні з Божою славою. Все те є дальнє, більше віддалене від правдивого світла, ніж темна, глибока й сумна, безмісячна ніч від ясного полудневого сонця... З природи люди бажають речей гарних і добрих. А нема речі гарнішої милішої над доброю. А Бог є добрий, і коли хто бажає добра, той бажає Бога. Тож конечним нашим обов'язком є любити Бога. Брак Божої любові є для душі найгіршим злом. Відчуження і відвернення від Бога, це гірше нещастя, ніж усі кари пекла. *Vas. B., ШПр. 2.*

414. Хоч би ми й не знали який Він добрий, лише того одного, що Він створив нас, досить, щоб Його любити над усе й безнастанно пам'ятати про Нього, пам'яттю Його держатися так, як діти держаться матерей.

Перед усіма, що їх ми з самої природи любимо, перше місце мають ті, хто зробив нам якесь добродійство... Якщо для наших добродіїв маємо природне прив'язання і любов та посилено стараємося їм віддячитися, які ж слова зможуть виразити небесні дари? Їх таке багатство! Ніхто їх не зрахує; вони настільки великі, що кожний

окремий з них вистане, щоб зобов'язати нас до повної вдячності для Подавця.

Годі цього не сказати: хто лиш при здоровім розумі, мусить, хоч би й не хотів, згадати одну ласку, про яку трудно навіть розказати так, як належалося б, а саме, що Бог створив чоловіка на свій образ і подобу; дав йому пізнати Себе; украсив його розумом більше від усіх створінь; обдарував невисказаними розкошами і красотами раю та поставив паном усього земного створіння... А навіть, коли ми, незважаючи на всі ті превеликі дари, далі Його не слухали, то Він не відвернувся від нас. Божа доброта нас не покинула. Зневажаючи Добродія легковаженням Його дарів, ми не применишили Його любові до нас. Він піdnіс нас із смерти, оживив у Христі Господі нашім. І тим дивніше являється це добродійство... І немочі наші взяв на себе й недуги поніс... І поніс смерть найстрашнішу, щоб нас привернути до життя слави... Що ж віддамо Богові за все, що нам дав? Він такий добрій, що не жадає взаємних дарів, — Йому вистане наша любов. *Vac.B., ШПр. 2.*

415. Дари нашого Господа завжди є великі і такі численні, що не можна порахувати їхньої скількості. *Vac.B., Лист 197.*

416. Бо не ім'я є тим, що спасає нас, а виконання постанови і справжня любов до нашого Творця. *Vac.B., Лист 257.*

417. Для тебе є Бог між людьми, зіслання Св. Духа, перемога смерти, надія на воскресіння, Божі Заповіді, що досконалять твоє життя, дорога до Бога через Заповіді і приготоване небесне царство. Адже вже готові вінки справедливости для того, хто не тікав перед ніяким зусиллям задля чесноти. *Vac.B., Уважай на себе.*

418. Що є властиве любові Бога? Заховувати Його Заповіді задля Його слави. *Vac.B., МПр. 80.*

419. Яка міра любови Бога? Відповідь: Щоб душа завжди всіма силами намагалася сповняти Божу волю, жадібно бажаючи Його слави. *Vac.B., КПр. 211.*

420. Як набудемо Божу любов? Відповідь: Коли сумлінно і розумно будемо відноситися до Божих добродійств. *Vac.B., КПр. 212.*

421. Який є знак любови Бога? Відповідь: Сам Господь навчив нас словами: «Коли любите мене, заховуйте мої Заповіді» (Ів. 14,15). *Vac.B., КПр. 213.*

422. Для нас Бог між людьми перебував! Задля нашого тіла — «Слово тілом стало і замешкало між нами» (Ів. 1,14). Добродій живе разом із невдячними! До в'язнів прийшов Освободитель! Тим, що були в країні смертної тіні, засяяло сонце правди! На хрест іде Той, що не може терпіти. Смерть дружиться із життям, світло сходить до пекла! Для загиблих приходить воскресіння, дух усиновлення, розділ дарів ласки, обіцяні вінки... Він бо після таких великих і дивних добродійств, що самі вже переходять усяку міру, обіцює нам у майбутньому ще далеко більші: райські розкоші, небесну славу, ангельські почесті, врешті оглядання Бога, що саме по собі найбільше щастя. *Vac.B., В честь Муч. Юліitti.*

423. Я бажаю, щоб дива створення так на вас сильно подіяли, що де б ви не знайшлися і які рослини ви не стрінули б, щоб ви мали ясну пригадку на Творця. *Vac.B., Гексамерон, Гом. 5-та.*

424. Колинебудь ти побачиш благородні або дикорослі рослини, водяні чи суходільні, квітучі або без квітів, то треба, щоб ти пізнав велич і в найменшій рослині, щоб завжди плекав свій подив та зростав — прошу тебе — у своїй любові до Створителя. *Vac.B., Гексамерон, Гом. 9.*

425. Ми увійшли в буття, хоч нас не було. Ми створені на подобу Творця. Маємо духа й розум, що становлять

нашу природу, і через них ми Бога пізнаємо. Коли ж пильно роздумуємо про красу створіння, тоді з неї, наче з якої книжки, пізнаємо велику Божу дбайливість про все і Його премудрість. *Vas.B., Гом. про подяку.*

426. Подібно як очі не бачать того, що дуже близько, але мусять мати відповідну віддалу, так, здається, що й невдячні душі щойно після втрати благ пізнають утрачене добродійство. Як довго вживали тих дібр, не дякували за них Тому, що їх дав їм. Аж після втрати вони їх оцінюють... Тим то розумна людина повинна в цілому своєму житті та в кожнім положенні, складати велику й оправдану подяку Добродієві за теперішні добродійства. *Vas.B., В честь Муч. Юліitti.*

427. Бог у своїй любові до вірних радо нагадує криниці, з яких раз-у-раз черпають, вони ж ніколи не стають порожні. *Vas.B., Проп. під час голоду й посухи.*

428. Бо те, що властиво є люблене, — це Бог, тому що слово «улюблений» очеркують як таке, до якого все змагає. А Бог є добрий і найперший і найдосконаліший з того, що добре. *Vas.B., Гом. на Пс. 114.*

429. Від усіх зажадають овочів любові Бога і ближнього, і кожного будуть карати за те, що не заховав тих заповідей й усього закону, як сказав Христос: «Хто любить батька або матір більш мене, той мене не є гідний» (Лук. 14,26). *Vas.B., 2-га А.Б.*

430. Навіть у справах щоденної потреби тіла треба передусім Бога благодати, а щойно опісля уживати. *Vas.B., МПр. 56.*

431. Хто приймає перший Божий дар з вдячністю і старанно його уживає на славу Божу, заслугує на другий. А той, хто не так як слід приймає перший дар, остається недостойний приготованого й заслугує на кару. *Vas.B., МПр. 58.*

432. Однаке уважайте, щоб великість Божих дарів не стала для вас причиною гіршого засудження за невдячність для Добродія. «Від усякого — каже Св. Письмо — кому дано багато, багато від нього й вимагатимуть» (Лук. 12,48). *Вас.В., ШПр. 4.*

433. Знай, що Бог нас цілком не потребує, а все таки не перестає нас любити. А ми дуже Його потребуємо, але Його любови не приймаємо. Ставимо вище Нього гроші, людську приязнь, тілесний спокій, владу та славу тоді, коли Він нічого не ставить вище нас. Він мав Сина Єдинородного і возлюбленого, і Його не пощадив задля нас, а ми багато речей ставимо понад Нього. То ж чи не справедливо грозить нам пекло й кара, хоч би вони були два, три і навіть тисячу разів страшніші? Що ми можемо сказати на оправдання, коли прикази сатани ставимо понад закони Христа і не дбаємо про своє спасіння, ставимо діла лукавства понад Того, Хто все за нас перетерпів? І що на це ми можемо сказати? Яке дати оправдання? Ніяке! *Іван Зол., Бес. 5, до Рим. 1,28.*

434. Христос голова, ми тіло. Чи між головою і тілом може бути яка незгода? Він основа, ми будова. Він лоза винна, ми галузки. Він жених, ми наречена. Він пастир, ми вівці. Він дорога, ми подорожні. Ми храм, Він присутній у храмі. Він первенець, ми брати. Він наслідник, ми співнаслідники. Він життя, ми живучі. Він воскресіння, ми воскресаючі. Він світло, ми просвіщувані. *Іван Зол., Бес. 8, на 1 Кор. 3,1-3.*

435. Господь Бог нічого не потребує. То чому Він бажає, щоб ми Його хвалили і прославляли? Тому, щоб через те нашу любов до Нього зробити сильнішою. Він не потребує від нас ні нашої служби, ні прослави, ні нічого іншого. Він тільки одного бажає — нашого спасіння, і все робить для того. *Іван Зол., Бес. 1, на Єфес. 1,1-2.*

436. Любов Божа з'єднала небо з землею. Любов Божа

посадила чоловіка на царський престол. Любов Божа явила Бога на землі. Любов зробила Господа рабом. Любов Божа передала свого Возлюбленого за ворогів, Сина за ненависників, Владику за рабів, Бога за людей, свободного за невільників. *Іван Зол., Бес. 9, на Єфес. 4,1-4.*

437. В тебе язик не на те, щоб дражнити ближнього, але на те, щоб благодарити Бога. *Іван Зол., Бес. 17, на Єфес. 4,32.*

438. Нема в тому нічого особливого й дивного, коли ти дякуєш тоді, коли ти наділюваний дарами, здоровий, все тобі ведеться і ти щасливий. Треба, щоб ти благодарив Господа у нещастях і журбах. Не говори нічого, крім слів: «Благодарю Тебе, Господи!» *Іван Зол., Бес. 19, на Єфес. 5,15 i 17.*

439. Я розумію вдячність не на словах, не на язиці, а виявлену в поведінці, ділах, думках і серцю. Всією душою будемо Його благодарити. *Іван Зол., Бес. 19, на Єфес. 5, 15 i 17.*

440. Міра любові — це безконечність. *Іван Зол., Бес. 2, на Філ. 1,8-11.*

441. Велику й чесну душу ніщо так не спонукує до добрих діл, як свідомість, що вона через них подобається Богові. І що може мати силу рівну тій спонуці? *Іван Зол., Бес. 6, на Філ. 2,5-8.*

442. На все є в мене лік, одна дорога до перемоги, а це — похвалюся в Христі — смерть за Христа. *Григ. Бог., Слово 3.*

443. Я люблю Христа, не знаю міри в цій любові і нею я хвалюся. Радію славою Мучеників, захоплююся життям Подвижників. Подвиги й перемоги інших — для мене вінці. *Григ. Бог., Слово 24.*

444. Мені знані три ступені тих, що спасаються: раби,

наємники й сини. Коли ти раб, то бійся побоїв. Коли наємник, то одне май на оці: нагороду. Коли ж ти стойш вище від раба і наємника, і коли ти син, то стидися Бога як Вітця. Чини добро тому, що гарно є повинуватися Отцеві. Хоч би ти нічого не надіявся дістати, то подобатися Отцеві вже саме по собі — нагорода. *Григ. Бог., Слово 40.*

445. Моє найбільше багатство — це Христос. *Григ. Бог., Вірши про себе.*

446. Якщо ти називаєшся християнином тому, що Христа визнаєш за Бога, то і називайся і будь християнином не лише іменем, але й ділом. *Григ. Бог., Слово 37.*

447. О, невисказане Чоловіколюб'я! Він з небуття привів нас у буття. Упалих знову підніс. Дав нам третю ласку: монашу досконалість. І коли ми ще грішимо, то Він не відвертається від нас, але допускає до себе. Підбадьорює нас, коли ми пригноблені; потішає, коли плачимо; допомагає нам, коли біжимо до добра; кріпить, коли знемагаємо; лікує ранених. А коли ми готові на саме дно пекла впасти, то Він з великою любов'ю якнайскоріше рятує від небезпеки... Крім того Всеблагий живить нас тілесно щорічними плодами землі, а духовно Пречистими Тайнами. Він більше, як мати і нянька дбає про нас і обіймає любов'ю. Мати бо до часу живить своє дитя молоком, а наш справжній Владика й Отець дає нам власне Тіло і Кров на поживу і напій, і це завжди! О, недослідима доброта! О, превеликий Дар! Як можна Його не любити? Як дуже не бажати Його? *Теод. Студ., Кор. Науки 24.*

448. Блажен чоловік, що в нім є любов Бога, тому що він носить у собі Бога. *Єфрем Сир., Про любов.*

449. Христос Господь дарував нам вічне життя. Ми були ворогами, а Господь наш — наше примирення. Ми були земні, і стали небесні! Ми були смертні, і стали безсмертні. Були сини тьми, і стали сини світла. Були поло-

нені, і знайдені. Були рабами гріха, і стали освобождені. Були погиблі й розсіяні, і нас зібрано. Були немічні, і нас зцілено. Були порох і попіл, і стали синами Божими. Були обнажені, і нас прикрито. Ми навіть стали наслідниками Божого Сина. Все це даром дав нам Господь, зійшовши на землю і задля нас став чоловіком. *Єфрем Сир., Слово 15.*

450. Любов привела нам з небес Божого Сина. Любов'ю дано нам і всі блага: знищена смерть, полонений ад, врятований Адам. Любов'ю з Ангелів і людей утворене одне стадо. Любов'ю відкрито рай, обіцяно нам небесне царство. Любов навчала мудrosti рибаків, укріпляла Мучеників, замінила пустиню у спільне життя, гори й вертепи наповнила співами псалмів, мужів і жінок навчила йти вузькою дорогою. Чи ще довго не зможу закінчити мое слово про любов? Хто в силі висловити всі заслуги любови? Навіть Ангели не в силі їх висловити. О блаженна любове, дателько всіх благ! *Єфрем Сир., Слово 37.*

451. Ціла мудрість життя полягає в тому одному, щоб любити те, що направду є добром. І хто зумів би так любити лише справжнє добро, той був би наймудрішим і святим чоловіком. А тим справжнім добром, — є те все, що веде до Бога. А найбільшим, найсовершенішим і безоглядним добром — є сам Господь Бог. І така людина, що шукала б тільки справжнього добра, любила б Бога понад усе. Бо Бог є добром понад усе... А коли вже сам розум переконує тебе, що Бог такий добрий і сто разів ліпший від усього, що є доброго на світі, тоді й ти мусиш сто разів більше Його любити, ніж усі ті добра, що їх Він тобі дав. *Митр. А. Шептицький, Найбільша Заповідь.*

452. А якже мені не любити Христа, коли Він для мене всім: і Вітцем, і братом, і приятелем? Коли Йому все завдячує, — все, чим я є і що маю? Якже ж із любови до

Нього не піднятися хоч би й важкої праці? *Митр. А. Шептицький, До вірних станисл. епархії, 1-ше слово.*

453. О, який добрий наш Спаситель! Яка безмірна любов у Його серці! Такого серця не найдемо ні в рідній матері, ні у свого батька! Такого серця не матиме для нас ні рідний брат, ні найщиріший приятель! *Митр. А. Шептицький, На грані двох віків.*

ЛЮБОВ БЛИЖНЬОГО

454. Яку треба мати взаємну любов? Відповідь: Таку, яку виявив і якої навчив Господь словами: «Любіть один одного, як я полюбив вас. Більшої від цієї любові ніхто не має над того, хто свою душу віддає за друзів своїх» (Ів. 15,12-13). А коли душу треба віддавати, скільки ж більше є конечне виявляти зичливість у щоденних подробицях, не задля людських обов'язків, але щоб подобатися Богові, а братам принести користь. *Вас.В., КПр. 162.*

455. Як говориш з нижчим або, як він тебе про щось пити, не відповідай недбало. Легковажити брата — це значить Бога зневажати... Поміж твоїми словами нехай знайдеться слово потіхи, щоб усікому була видна любов до близніх. Нехай твоя бесіда має початок і кінець, нехай буде вона мила, а лице веселе, щоб розвеселити того, хто з тобою говорить. Тішся кожним добрим ділом близнього, прославляй Бога за нього, бо його добре діла є твоїми, як усе твое належить до нього. *Вас.В., 2-га А.Б.*

456. А коли на тебе прийде черга послугувати іншим, додай до тілесної послуги слово потіхи, покажи братню любов тим, що їм служиш. Нехай твої услуги будуть їм милі, як страва сіллю приправлена. *Вас.В., 2-га А.Б.*

457. Монах тішиться побожним життям інших, ніколи їм не завидує, співчуває з тими, що терплять і з ними плаче.

Жалує їх, а не судить... Служить хворим, миє ноги святым. Дбає про гостинність і братню любов, мир заховує з вірними... У розмові не хитрить, ні про кого зло не говорить, не обмовляє, ніколи не слухає радо обмов. Не вірить легко, почувши щось злого про близнього, не піддається гнівові ні пристрастям. Не гнівається на близнього без причини, не ховає жалю до нікого, не віддає злим за зло. *Vас.В., 3-тя А.Б.*

458. Дивно мені, як люди про речі, що переминуть і устануть, ревно дбають, але про речі, що тривають, а передусім про найбільшу з них — про любов, що є ознакою християнина, не тільки самі зовсім не дбають, але до того противляться тим, що дбають, і поборюють їх... Тому то прошу і заклинаю вас: нехай устане злишне бажання і недоречні спори, будьте вдоволені тим, що сказали Святі і сам Господь. Майте уявлення і бажання достойні небесного поклику, живіть відповідно до Христового Євангелія. *Vас.В., Про віру.*

459. В усім повинна бути старанність і гостинність, але в межах дійсної потреби. Найвища гостинність — брати під увагу кожну потребу гостя. *Vас.В., ШПр. 20.*

460. Коли ж побачиш, що твій близній грішить, то не дивися тільки на цей його гріх, але подумай тоді, що він дещо й доброго зробив або робить. Беручи так справу, ти нераз знайдеш його ліпшим від себе. Бо оцінюватимеш його на підставі усіх його вчинків, а не тільки їхньої частини. *Vас.В., Про покору.*

461. Хто проливає рясні слізози над гріхами брата, той слізозами, що ними його оплакує, лікує себе самого. *Vас.В., В честь Муч. Юліitti.*

462. Правило любови не позволяє на особливі приязні в монастирі. Особливша любов кількох мусить шкодити загальній згоді. Всі повинні мати для всіх однакову міру

любови. В цілім монастирі мусить бути захована одна, рівна, загальна любов... Нехай у монахів не буде ані сліду гніву, ані урази, зависти, суперництва. Нехай ніхто такого почування не зрадить ані виразом обличчя, ані рухом, ані словом, ані поглядом, ані скривленням, ані нічим, що може товариша розгнівити. А коли хтось, навіть ображений, дасть себе схопити одною з тих провин, то образа власної особи не вистачає для оправдання його гріха, бо з якої і не було б причини хтось зла допустився, зло завжди останеться злом. *Vас.В., 4-та А.Б.*

463. А що загалом монахи повинні взаємно любитися одною мірою любови, то не повинно бути ніколи в монастирі якихнебудь приватних товариств і зв'язків. Бо хто одного любить більше ніж інших, сам себе обвиняє, що інших не добре любить. Ото ж особливша любов повинна бути з монастиря видалена зовсім, так само непристойні сварні. Зі сварні виходить ворожнеча, а з особлившої любови підозри і заздрість. Всюди, де нема рівності, там для покривдженіх є причина до заздрості й ненависті. Де нема любови, там конечно заступає її ненависть. Бо коли Бог є любов'ю, як каже Св. Іван (1 Ів. 5,45), то ясно, що диявол є ненавистю. Тому так, як той, хто має любов, має Бога, так навпаки той, хто має ненависть, живить у собі диявола. Тому треба, щоб усі мали до всіх однакову любов, а почесть таку, яка кому належиться. *Vас.В., 5-та А.Б.*

464. Треба взаємно за себе молитися, та за тих, що є начальниками слова правди. *Vас.В., МПр. 56.*

465. Треба також молитися за ворогів. *Vас.В., МПр. 56.*

466. Кожну провину повинен виявити настоятелеві або той, хто провинився, або ті, що провину його знають, коли самі не можуть направити його по Христовому приказу. Похідка замовчання стається в душі підшкірною недугою... Нехай же брат братові не приховує схиблень,

щоб не стався убивцем брата або й себе самого, замість бути братолюбцем. *Vac.B., ШПр. 46.*

467. А передусім треба намагатися не бути нерозважним у розмові, запитувати без сварливості і відповідати без зарозуміlosti. Не переривати, коли хтось щось добре говорить. Не бажати вмішуватися в розмову тільки для по-пису. Знати міру в бесіді і в слуханні, не стидатися приймати поучення і вчити без заздрості. А коли хтось навчився чогось від іншого, не приховувати того... Треба з вдячністю сповіщати, хто є вітцем тієї науки... Перше подумай про те, що маєш сказати, а опісля щойно віддай до прилюдного вжитку. *Vac.B., Лист 2.*

468. Християнин повинен в усім статися досконалішим від праведності закону, і не повинен ані клясти, ані говорити неправду. Не треба хулити ані злословити, ані спорити, ані мститися. Не треба віддавати злом за зло. Не треба гніватися. Треба бути терпеливим, зносити всі кривиди і напоминати в пору того, хто кривдить, не з бажання помсти, але щоб брата напутити, як Господь приказав. Не годиться говорити проти неприсутнього брата, щоб йому шкодити, бо це є лихословлення, хоч і правдою є те, що говориться. Треба відвертатися від того, хто лихословить. Не треба вести пустих розмов. *Vac.B., Лист 22.*

469. Нікому не годиться накладати на інших обов'язки, що їх сам не сповняє. *Vac.B., МПр. 70.*

470. Покликані до одної надії, ми всі є одним тілом, якого головою є Христос, а всі ми собі взаємно — членами. Якщо не будемо любов'ю в один зв'язок зв'язані у Св. Дусі, то кожний з нас буде вибирати свій спосіб життя, а не той, що Богові милий, — не служіння спільним потребам. Якщо кожний буде йти за власною пристрастю, за самолюбством, якже ж зможемо зберегти взаємний зв'язок, любов, взаємну поміч; якже ж заховати послух для

голови — Христа, коли будемо розділені і роз'єднані?
Vac.B., ШПр. 7.

471. Мусимо дуже уважати, щоб не ставити перешкоди Євангелію Христа, не гіршити слабих та не давати злого прикладу. *Vac.B., КПр. 18.*

472. Що це самолюбство, і як може самолюб себе пізнати? Відповідь: Самолюбом є той, хто явно себе любить. А він пізнає себе по тому, що все робить для себе, хоч і поводиться згідно з Божою Заповіддю. Хто для власного спокою залишає потреби братії — чи щодо душі, чи щодо тіла — зовнішньо і прилюдно, виявляє бридке самолюбство, що кінчиться погибеллю. *Vac.B., КПр. 54.*

473. Що це гіршити та як уникнути такого страшного засуду? Відповідь: Гіршить той, хто в слові або ділі творить протизаконне, зводить другого, як змій Єву і Єва Адама; або хто перешкоджає у сповненні Божої волі, як Петро Господеві, коли казав: «Хорони Тебе, Господи! Нехай не буде тобі того» (Мат. 16,22-23)... або хто впливає на настрій слабого так, що він звертається до забороненого... Згіршення походить з різних причин: або від того хто гіршить, або від того, хто є згіршений. І тобуває різно: або із злости, або з незнання цього чи того. *Vac.B., КПр. 64.*

474. Не треба бундючно і з погордою відповідати чи відноситися до когонебудь, але в усім треба виявляти скромність і пошану для кожного... Не треба шукати слави або добиватися першенства. Кожний повинен уважати всіх вищими від себе... Не годиться завидувати другому похвали, ані тішитися з чужих недостатків. З любови до Христа треба смутитися і плакати над недостатками брата, а тішитися з його добрих діл. Не треба бути байдужним на чужі гріхи ані мовчати про них. Той, хто напоминає брата повинен це робити з усяким співчуттям, з Божого страху і з метою навернути грішника. Упімнений

або картаний повинен радо приймати докори та добачати в докорюванні власну користь... Не повинно сонце заходити на гнів брата, щоб ніч не зайдла поміж них і не лишила непрощеної провини на день суду. *Vac.B., Лист 22.*

475. Будь супроти кожного, з ким пристаєш, в усьому без закиду. Будь увічливий, братолюбний, милив, покірний. *Vac.B., Лист 42.*

476. Християнин навіть тому, хто йому чинить приkrість, має виявляти усіким можливим способом свою зичливість. *Vac.B., МПр. 5.*

477. Християнин не повинен пам'ятати зла, а з серця прощати тим, що проти нього провинилися. *Vac.B., МПр. 53.*

478. З яким почуванням ми повинні служити братам? Відповідь: Так, наче б ми служили самому Господеві, що сказав: «Усе, що ви зробили одному з моїх братів найменших — ви мені зробили» (Мат. 25,40). *Vac.B., КПр. 160.*

479. З якою покорою треба приймати послугу від брата? Відповідь: Так, як невільник від пана; з такою покорою, яку виявив Апостол Петро, коли йому послугував Господь. *Vac.B., КПр. 161.*

480. Як можна набути любов ближнього? Відповідь: Передусім побоюванням переступити заповіді Господа, що сказав: «Хто не вірує в Сина, той життя не побачить, — гнів Божий над таким перебуває» (Ів. 3,36). Далі, бажанням вічного життя: «Бо заповідь Його це життя вічне» (Ів. 12,50). А перша й найбільша заповідь є: «Люби Господа, Бога твого, всім твоїм серцем, усією твоєю душою і всією думкою твоєю» (Мат. 22,37). Опісля бажанням статися подібним до Господа, що сказав: «Нову заповідь даю вам, щоб ви любили один одного» (Ів. 13,34). Вкінці до любови ближнього доводить і таке роздумування:

коли брат є нашим добродієм, ми йому винні любов і по людській природі ту любов, яку заховують і погани. А коли близній нам зле творить, то й тоді ми повинні його любити не тільки для заповіді, але й тому, що він творить нам більше добродійства, якщо лише віримо Господеві, що сказав: «Блаженні ви, коли вас будуть зневажати, гонити та виговорювати всяке лихо на вас, обмовляючи мене ради. Радійте й веселітесь, бо нагорода ваша велика на небі» (Мат. 5,11-12). *Vac.B., КПр. 163.*

481. Бо про себе журитися — це бридке самолюбство, а журитися і працювати для заповіді — це похвальне почування любові Христа і братів. *Vac.B., КПр. 272.*

482. Любов знаменна двома прикметами: смуток і журба з того, що любленому шкодить, радість і старання про те, що йому приносить користь. *Vac.B., КПр. 175.*

483. Однаке, взагалі ми навчилися виявляти любов аж до смерті і за праведних і за грішників. *Vac.B., КПр. 186.*

484. Треба бути терпеливим і великодушним, із-за щирої любові молитися за того, що нас скривдив, і казати: «Господи, не постав їм того за гріх» (Діян. 7,60). *Vac.B., КПр. 232.*

485. Явним знаком браку любові до Христа і до близнього є робити щонебудь такого, що йому шкодить (Рим. 14,15). *Vac.B., МПр. 5.*

486. Християнин має навіть тому, хто йому чинить прікість, виявляти усіким можливим способом свою зичливість (Мат. 5,23-24 і 1 Кор. 4,12). *Vac.B., МПр. 5.*

487. Треба бути чистим від усікої ненависті у відношенні до всіх і ворогів любити. А за друзів, якщо б того вимагала конечність, душу положити, таку маючи любов, яку мав Бог і Христос Його. *Vac.B., МПр. 5.*

488. Що є ознакою християнина? Взаємно один одного любити, як і Христос полюбив нас. *Vac.B., МПр. 80.*

489. Нагорода є більша для того, хто дає, як для тих, що приймають. *Вас.В., Лист 112.*

490. Я свідомий того, що той, хто займається наклепами, робить рівночасно кривду трьом особам. Він робить кривду тому, що його знеславлює; тим, яким це говорить, і собі самому. *Вас.В., Лист 204.*

491. Коли тебе приневолюють щось зробити, зроби ще й більше ради Господа. Скривдженій — не судись, ненавиджений — люби, переслідуваний — терпи, проклинаний — напоминай. *Вас.В., Лист 43.*

492. Бо мститися — притаманне кожному злосливому. *Вас.В., Лист 59.*

493. Страшний бо в нас голод на любов, достойний брате! Причина того зовсім ясна: із-за поширеного беззаконня охолонула любов до багатьох. *Вас.В., Лист 92.*

494. Монах не відплачую злим за зло. Воліє бути зневаженим, ніж зневажати; дати себе бити, ніж кого бити; давати себе кривдити, ніж інших кривдити; давати себе обманити, ніж обманювати. *Вас.В., З-тя А.Б.*

495. Один монах приніс Св. Макарієві китицю винограду. Він зараз подумав про слабого монаха-сусіду, і йому це заніс. Цей подякував за любов брата, і також не думаючи про себе, а про інших — заніс цю китицю іншому. А цей дав її ще іншому, той знову іншому, і так цей виноград ходив з келії до келії, що були широко розкинені по пустині. І ніхто не зінав, звідки цей виноград вийшов. Врешті під вечір він знову вернувся до Св. Макарія. *Г. Ваддел: Отці пустині.*

496. Ревнуйте даруваннями один одного, бо кожний щось має. А чого в нього не стає, те знаходить у свого брата. І так, хай кожний буде наче добра працелюбна бджілка, що збирає мед із цвітів. *Теод. Студ., Кор. Hayуки 4.*

497. А ми самі собі і слуги і пани; і ті, що служать і ті, що користають із послуг, але так, що кожний з нас повинен старатися більше служити, ніж щоб йому безнастянно служили. *Теод. Студ., Кор. Науки 15.*

498. З усіх чеснот нема нічого ліпшого над мир і згоду у спільноті братів. *Теод. Студ., Кор. Науки 51.*

499. Кожний з нас несе відповіальність за спасіння ближнього. *Іван Зол., Слово до монахів.*

500. Сила любови така, що вона звичайно лучить і з'єднує тих, що находяться далеко від себе. Кого любимо, про того думаємо кожного дня, хоч би він жив на чужині і був відділений від нас широкими морями. А того, хто нам не подобається, хоч би він був близько, часто ми наче б і не бачили. Де діє любов, там віддаль нічого не значить, а де її нема, там нічого не поможе близькість місця. *Іван Зол., Слово на Новий Рік.*

501. Якого нам очікувати оправдання, якого прощення, коли ми про свої гріхи і не думаємо, а чужими так цікавимося? Як непристойно і навіть сором мимоходом заглядати до чужого дому і підглядати, що там діється, так дуже неблагородно цікавитися чужим життям. *Іван Зол., Про статуї III.*

502. Любов, покора і милостиня навіть перевищають дівицтво... Любов — корінь усякого добра. *Іван Зол., Бес. 46, на Мат. 13,24-30.*

503. Любов — мати всіх благ. Любов не міститься ані в пустих словах, ані в пустих привітах, але у виконуванні явних діл. *Іван Зол., Бес. 7, до Рим. 3,9-19.*

504. Знай, що нема, напевно нема, нічого такого, чого не перемогла б любов... Але, крім висвобождення від пекла й набуття царства, треба згадати і щось іншого важливого щось вище понад те, а це є любити Христа і бути Ним

любленим. Коли в людей взаємна любов ціниться вище від усякого задоволення, то яке слово, яка думка в силі зобразити щастя душі, що любить Бога і яку Він любить. *Іван Зол., Бес. 9, до Рим. 4,23-24.*

505. Хочеш одержувати добродійства? Роби добродійства іншим. Хочеш, щоб тебе хвалили? Похвали інших. Хочеш, щоб тобі дарували? Даруй іншим. Сам будь суддею, сам будь законодавцем твого життя... Не любиш терпіти образи? Не ображай нікого. Не любиш, щоб тобі заздрили? І сам не заздри нікому. Не любиш, щоб тебе обманювали? І сам не обманюй нікого! *Іван Зол., Про статуї XIII.*

506. Любов — корінь, джерело й мати усіх дібр. *Іван Зол., Про зраду Юди II.*

507. Будемо так відноситися до близніх, як ми хочемо, щоб вони відносилися до нас. *Іван Зол., Бес. I-ша про любов.*

508. Хоч би ти був постником, хоч би ти спав на землі, хоч би ти їв попіл, хоч би ти безнастанно плакав, але якщо ти не помагаєш близньому, то ти не робиш нічого великого. *Іван Зол., Про молитву.*

509. Ми повинні дбати не тільки про своє спасіння, але і про спасіння близніх, бо інакше і самі не осягнемо спасіння. Вояк, що в боротьбі старається тільки себе самого втечею рятувати, то разом із собою погубить і інших. А навпаки, відважний бореться в обороні інших та разом з ними рятує і себе самого. А наше життя це також боротьба і то найстрашніша з усіх боротьб. *Іван Зол., Бес. 59, на Мат. 18,7.*

510. Любов, що має за основу Христа, тверда, постійна, непоборна. Ніщо не в силі її знищити: ні наклепи, ні небезпеки, ні смерть, ні будь що інше тому подібне. Хто так любить, хоч би зазнав тисячу поразок за свою любов, то

не залишить її. Хто любить тому, що його люблять, той, коли трапиться йому неприємність, перестане любити. А хто з'єднаний правдивою любов'ю, ніколи не залишить її. Тому і Св. Павло каже: «Любов ніколи не гине» (1 Кор. 13,8). *Іван Зол., Бес. 60, на Мат. 18,15.*

511. Початок і кінець чесноти — любов. Вона і корінь, і необхідна умова, і вершок чесноти. А коли любов — це початок і повнота, то що з нею може зрівнятися? *Іван Зол., Бес. 23, до Рим. 13,1.*

512. Якщо б усі люди любили й були люблені, то ніхто нікого не ображав би, не було б убійств ані сварок, ані воєн, ані бунтів, ані грабежей, ані користолюбства, ніякого зла, навіть сама назва зла не була б знана... Скоріше трава може перенести силу вогню, аніж диявол — полумінь любови... Любов ніжніша від усякої матері, щедріша від усякої цариці, вона трудне робить легким і міллим, чесноту приманливою, а гріх огидливим. *Іван Зол., Бес. 32, на 1 Кор. 12,27.*

513. Любов — велика вчителька. Вона може і завернути зі злої дороги, і поправити звички, привести до побожності і з каміння зробити людей. *Іван Зол., Бес. 33, на 1 Кор. 13,4.*

514. Великий гріх ненавидіти й не мати любови, але ще більший гріх, коли хтось на любов не відповідає любов'ю... Справді, нема нічого менше корисного, як людина, що не вміє любити. *Іван Зол., Бес. 27, на 2 Кор. 12,11.*

515. Любов до ворогів — це любов до Бога, що дав Заповіді й Закони, це наслідування Його. Знай, що чинячи добре діла ворогам, титвориш добро не їм, а собі, ти не їх любиш, а повинуєшся Богові. *Іван Зол., Бес. 7, на Єфес. 3,8-11.*

516. Любов будує, з'єднує, зближає і лучить нас із со-

бою... Ніщо не є таке прикре Богові, як поділи в Церкві. Хоч би ми довершили тисячу добрих діл, то будемо осуженні не менше від тих, що терзали Його тіло, якщо будемо розривати цілість Церкви. *Іван Зол., Бес. 11, на Єфес.4,4-7.*

517. О, незрівнянна сило любови! О, незмірна сило любові! Нема нічого ціннішого над любов — ні на землі, ні на небі... Любов це основа всіх чеснот, це сіль чеснот, любов — виповнення закону, любов — вірне спасіння... Вона Божого Сина привела з небес до нас, на землю. З любови Безтілесний воплочується, Безпочатковий починається, Син Божий стає чоловіком. Любов'ю доконується усе діло спасіння: подолана смерть, переможений диявол, Адам повернений до раю, Єва стала свободною. Любов з'єднала Ангелів і людей в одне стадо. Любов звільнила від прокляття, відкрила рай, прояснила життя, обіцяла небесне царство. *Іван Зол., Про любов.*

518. Дивися на свого брата, наче б ти сам був суджений разом із ним. *Григ. Бог., Слово 32.*

519. Нарікання в монастирі — це велика рана, згіршення для спільноти, руїна любові, знищення згоди, нарушення миру. *Єфрем Сир., Про непокірність і нарікання.*

520. Хто хоче для інших служити дзеркалом, той мусить найперше поглянути на себе самого. *Єфрем Сир., Про братнє напоумлення.*

521. Вчитися не хочу, але охочий інших учити. Підчинятися не хочу, але люблю, щоб мені підчинялися. Працювати не хочу, але люблю давати працю іншим. За ділом бути не люблю, але люблю підглядати за чужими ділами. Не хочу віддавати почести, але люблю, щоб мені віддавали почесть. Не хочу, щоб мене ображали, але люблю ображати. Не хочу, щоб мене упокорювали, але люблю упокорятися. Не хочу, щоб інші гордились, але люблю гор-

дитися. Не хочу, щоб мене обвинувачули, але люблю обвинувачувати. Не хочу прощати, але шукаю прошення. Не хочу слухати доган, але люблю їх робити. Не хочу, щоб мені шкодили, але стараюся шкодити. Не хочу слухати, але домагаюся, щоб мене слухали. Не хочу, щоб показували владу надо мною, але люблю показувати владу. Мудрий я на те, щоб давати ради, але не на те, щоб самому їх виповнюти. Говорю, що треба робити, але чого не треба говорити, те роблю. Єфрем Сир., *Оскарження себе самого*.

522. Що мед і патока в устах, те відповідь брата дана близньому з любов'ю. Що холодна вода для того, що його палить спрага, те слово потіхи братові у клопоті... Як хробак точить дерево, так ворожнеча точить серце монаха. Як міль нищить одежу, так очорнення сквернить душу монаха. Що дерево високе й гарне, але без плоду, те монах гордий і зарозумілий. Що овоч гарний зверху, а всередині зогнилий, те монах заздрісний і незичливий. Єфрем Сир., *Слово до подвижників*.

523. Хто набув братню любов, той набув Бога. Хто набув покору, той подібний до Христа. А хто непокірний, той чужий для Христа. Хто кориться настоятелям, той наслідує Ангелів, а хто їм не кориться, той родич диявола. Хто любить свого брата, того Бог любить, а хто ненавидить свого брата, того і Бог ненавидить. Хто говорить неправду на брата, той підлягає осудові з дияволом, а хто терпить за брата, той наслідує Христа. Єфрем Сир., *Слово напоумлення*.

524. Ми знаходимо гріхи один в одного не тому, щоб їх оплакувати, але щоб судити; не тому, щоб лікувати, але щоб ще ранити, і рани близнього мати за оправдання своїх особистих слабостей. Григорій Богослов., *Слово 3.*

ЛАГІДНІСТЬ

525. Лагідність, справді, належить до найбільших чеснот, тому їй зачислена вона до блаженств. «Блаженні лагідні, — сказано, — бо вони посядуть землю» (Мат. 5,4). Бо ця земля — небесний Єрусалим, не стається добиччю тих, що воюють, але призначена як насліддя для терпеливих і лагідних. Ті, що є спокійної вдачі і вільні від усякої пристрасти, які не відчувають заколоту у своїх душах, таких звемо лагідними. *Вас.В., Гом. на Пс. 33.*

526. Бо, підчинити своїх противників під свою силу — це дійсний знак сильної людини і володаря, але бути добрим і лагідним для тих, що впали, це знаменна риса того, що всіх людей перевищає величчю духа і лагідності, це є Христа. *Вас.В., Лист 112.*

527. Лагідність це напорушний стан душі, що остается незмінною серед лиха й добра, в пониженні і похвалі. Раннє світло випереджає сонце, а предтеча всякої покори це лагідність... Лагідність це скеля, що виходить у море неспокою, яка ломить усі хвилі, що ударяють об неї, сама, однаке, остается вповні непорушна... У лагіднім серці Господь перебуває, а неспокійна душа є осідком диявола. Лагідна душа — це престол простоти, а гнівливий ум — це творець лиха. *Іван Ліств., Слово 24.*

ЛІНИВСТВО

528. Яким злом є лінівство, не треба й казати, коли Апостол приказує, щоб не їв той, хто не працює (2 Сол. 3,10). Як кожному треба щоденної поживи, так само конечна є праця, відповідна силі... З того усього виходить, що ми повинні боятися, щоб у день суду нам не закинули лінівство, бо той, хто дав нам силу до праці, буде жадати праці відповідної до сили, бо «від усякого, кому дано ба-

гато, багато від нього й вимагатимуть» (Лук. 12,48). *Vac.B., ШПр. 7.*

529. Хід не повинен бути лінивий, бо це вказує на слабість душі, ані знов гордий, бо це вказує на неумертвлені пристрасті душі. *Vac.B., Лист. 2.*

530. Бездільність — це початок чинення зла. *Vac.B., Гек-камерон, Гом. 2.*

531. Хто й коли заслугує на осуд за сховання таланту? Відповідь: Хто Божий дар задержує для власної користі, а не вживає його в користь інших, заслугує на суд, що сховав талант. *Vac.B., КПр. 62.*

532. Вияв лінивства є вже виявом гріха. Бо належить виявляти і ревність і терпеливість аж до смерті. Це видно із слів Господа, що лінивому докоряється і неробством і лукавством: «Лукавий слуго і лінивий» (Мат. 25,26). *Vac.B., КПр. 69.*

ЛИЦЕМІРСТВО

533. Лицемір це той, хто в театрі представляє когось іншого, напр. пана, хоч він слуга, або проста людина — короля. Так і в цьому житті, наче на сцені, багато людей веде театральне життя, маючи що інше в серці, а що інше показуючи назовні перед людьми. Отже, не ховай свого обличчя! Показуйся таким, яким ти є. *Vac.B., Про піст.*

M МАРНІСТЬ ЖИТЯ — СВІТУ

534. Ти чванишся багатством і величаєшся своїми предками? Гордишся батьківчиною, красою тіла й тим, що всі тебе шанують? Де ж тепер ті, що колись займали державні становища? Де ті непереможні бесідники? Де

провідники народніх зібрань?... Де полководці, сатрапи, тирани? Чи всі вони не порох? Чи все те не казка? Чи ж усе, що залишилося з їхнього життя, не є лише кілька костей? Нахилися над гробом! Чи зможеш пізнати, хто слуга, а хто пан, хто нуждар, а хто багач? Як можеш, то якось розрізни в'язня від царя, сильного від слабого, гарного від поганого! *Vas.B., Уважай на себе.*

535. Розваж також останній день, бо не будеш жити навіки, і передсмертний жах; брак віддиху й годину смерти; і близький Божий засуд і Ангелів присутніх; і душу налякану тими страшними речами і повну терпіння у гірких докорах сумління, — яка з жалем буде звертатися до землі. Розваж безумовну конечність тієї далекої подорожі. *Vas.B., Лист 46.*

536. Бо земні добра мають більше гіркости, ніж насолоди, напр. у подружжі трапляється бездітність, вдівство, перелюбство; в управі ріллі — неродючість, в купецтві — розбиття кораблів. Багатство нераз викликує інтриги. Виставне життя, пересит і безперервні розкоші спричиняють різні недуги й усякого роду терпіння. *Vas.B., Гом. на Пс. 33.*

537. «А як прибуває вам багатство, то не прив'язуйтесь до нього серцем» (Пс. 32)... Мінлива природа багатства! Воно біжить попри своїх властителів скоріше від бистрого потоку. Воно минає, звичайно, то одного, то другого. Як річка, що спадає згори, зближається до того, що стоїть на березі і, тільки діткнувшись його хвилею, негайно відпливає, — так і задоволення з маєтку має дуже коротку й непевну тривалість. Майно як правило переходить від одних до других. Сьогодні поле одного, завтра іншого, а за короткий час ще іншого. Поглянь на доми в місті! Скільки разів вони зміняли власників відколи їх збудовано! Раз вони носили ім'я того, то знову іншого власника. Та й золото завжди пливе через руки того, хто

його посідає, — переходить до іншого, а від нього знову до іншого. Ти скоріше потрапиш задержати у своїй руці воду, що її ти зачерпнув, як на постійно задержати при собі багатство. Отож, добре сказано: «Якщо прибуває вам багатство, то не прив'язуйтесь серцем до нього» (Пс. 32). Ні в душі ним не захоплюйтесь, але користайте з нього. Взагалі нічого з усякого добра не любіть над міру, ані не уважайте гідним подиву. Навпаки, приймайте його услуги як засіб життя». *Vas.B., Гом. на Пс. 61.*

538. Справді, улюблений сину, одиноке, що його треба дуже бажати — це вічне добро. Воно саме є честю в Бога. А ті людські речі — блідіші від тіні та оманливіші за сни. Бо молодість скоріше відцвітає як весняні квіти, а врода тіла зникає, чи внаслідок недуги, чи з упливом часу. Багатство — непевне, а слава змінлива. Навіть плекання мистецтва обмежене триванням часу... Зате вправляння в чесноті — цінне добро для того, хто її має, та вельми приемний вид для тих, що його стрічають. Дбаючи про чесноту й вічне добро, ти зробиш себе гідним тих дібр, які Господь приобіцяв. *Vas.B., Лист 277.*

539. Всі бо ми в цьому житті перебуваємо наче б то на шляху, яким поспішаємо до того самого місця спочинку. Один у ньому вже опинився, інший щойно добігає, а ще інший — поспішає, але в усіх одна мета... Всі ми підемо в ту саму путь, і всіх нас чекає та сама господа. *Vas.B., Лист 5.*

540. Поглянь по всьому світі, в якому ти живеш, і подумай: усе, що видне — смертне, і все воно призначене на знищення. Споглянь на небо, і воно колись минеться; на сонце — воно теж не зостанеться! Всі зорі, істоти земні й водні, краса на землі та й сама земля — усе проминуще; деякий час потриває, опісля ж не стане його. *Vas. B., Лист 6.*

541. Всі приемності теперішнього життя кінчаються тут,

скоро минаються, готовлять тільки матеріал вічному вогневі. *Vas.B., Лист 23.*

542. Уважай розлуку душі від тіла за звільнення від усякого зла, очікуй уживання вічних благ, яких усі Святі удостоїлися. *Vas.B., Лист 42.*

543. Тому ані передчасні випадки смерти, ані ніякі інші несподівані нещастя не занепокоють нас, коли будемо керуватися правдами віри... Не можна оминути закону смерти, бо він однаково всіх обіймає, молодих і старих, та закону, що все складене, на свій лад розкладається. *Vas.B., Про подяку.*

544. Чи ж не бачиш, як сонце сходить і заходить? Чи ж не глядиш сам, що місяць зростає і маліє? Земля зеленіє і в'яне? Бо чи щонебудь з того, що нас оточує, має природу сталу й незмінну? Бо чи ж щонебудь є завжди однакове й невідмінне? Поглянь на небо, дивися на землю! Адже все те не вічне! Бо ж сказано: «Небо й земля минуться... сонце затмиться, місяць не дасть більше свого відблиску» (Мат. 24,29 і 35). Отже, що ж тут дивного, що й ми, які є частиною цього світу, зазнаємо його долі?» *Vas.B., В честь Муч. Юліетти.*

545. Але хто скаже тобі про годину твоєї смерті? Хто заручить рід смерті? Скільки то загинуло смертю над міру болючою, так що через слабість не могли промовити ні словечка! Скільки через гарячку втратило пам'ять! Отже, чому чекаєш на час, коли може не будеш уже паном свого розуму? Тоді настане чорна ніч, прийде тяжка недуга, не буде нікого, що поміг би тобі!... Тоді то, кидаючи сюди й туди очима, побачиш, що ти зовсім опущений і тоді пізнаєш свій нерозум! *Vas.B., До багачів.*

546. І як не можна змінити бігу ріки, хіба що хтось при самому джерелі належно нею покерує, так і часу, що біжить природним біgom, не можна затримати, ні проми-

нулий завернути, хіба тільки використати той час, що саме настав. *Вас.В., Під час голоду й посухи.*

547. Бо для праведних смерть — це сон. А радше є вона відходом у краще життя. *Вас.В., на Св. Муч. Варлаама.*

548. Все, що в часі почалося, мусить беззастережно в часі мати також свій кінець! Має щось часовий початок, так нема сумніву щодо його кінця! *Вас.В., Гексамерон, Гом. 1.*

549. А в тім, хто тобі назначив межі віку? Хто запевнив тобі пізну старість? Хто для тебе такий певний ручитель про майбутнє? Чи не бачиш діточок, що їх смерть зebraла? Чи ж не бачиш, що між ними не стало тих, що були в силі і квіті віку? Життя не має якоїсь згори назначеної довготи. *Вас.В., Напоумлення до Св. Хрищення.*

550. А чи не видається вам це життя якоюсь дорогою, що безнастансно міняється? Чи не видається воно вам подорожжю, яка поділена на сторіччя немов на зупинки? Ця подорож приносить уже на самому вступі болі для матері, а як ціль бігу вказує шатра гробів, до яких вона веде нас усіх: одних скоріше, других поволіше... Хто вже раз, мої дорогі, вибіг поза браму, що веде до того життя і ступив на цю дорогу, той мусить дійти до її кінця. На жаль, кожного з нас, як лише він вийшов із лона своєї матері, відразу вхопив струмінь часу... Жодної бо людини життя не є щасливе! Постійно бути щасливим притаманне тільки єдиному Богові... Струмені рік — і ті не завжди є чистенькими. Адже, як знаєш, такою рікою є наше життя. Воно пливе без перерви, наповнене хвилями, які пливуть одна за одною. Частина його вже проплила, частина ще пливе, частина виринула з джерел, а частина щойно вирине — так до спільногого моря смерти спішими всі. *Вас.В., Щоб не прив'язуватися до світових благ.*

551. Життя зовуть також дорогою, бо кожне створіння,

що входить у життя, спішить до свого кінця... Тебе поставлено наче подорожнього в це життя, ти все минаєш і все остається поза тобою. Ти бачив рослину або траву, або воду по дорозі, або щось іншого гідного уваги. Ти ним трохи натішився і знову пішов далі... Таке є життя, що не знає ані тривалої приємності, ані тривалого болю. Ані дорога ця не є наша, ані наше не є сьогодення. *Вас.В., Гом. на Пс. 1.*

552. В дитинстві кожний з нас шукає за приємностями, — зовсім не дбає про майбутність. Кожний з нас, ставши мужем — коли то розум у нього вже розвинений — уявляє собі, що його життя є поділене між чеснотою і злом... Значиться, кожна душа опинилася у ваганні і губиться в непевних міркуваннях: коли вона призадумується над вічними справами, вибирає чесноту, коли ж споглядає на дочасні блага, цінить більше приємність. У першому випадку вона керується на поневолення тіла, а в другому на його вигоду. Тут на пиянство, там на піст; тут на невгамовані сміхи, там на рясні слізози; тут на танці, там на моління; тут на музику, там на стогони; тут на розпусту, там на дівичу невинність. Тому воно так, бо справдішне добро можна схопити розумом тільки завдяки вірі, воно бо далеко віддалене — «Ні око не бачило, ні вухо не чуло» (1 Кор. 2,9), натомість насолода з гріха має готову в собі приємність, яка входить до душі всіма способами. Щасливий той, хто не дастесь покусі завести себе до приємності — собі на загибел, а хто в терпеливості очікує надії спасіння. *Вас.В., Гом. на Пс. 1.*

553. Чим стало тіло по смерті, що зазнавало стільки старання і чистоти? Піди на гріб, поглянь на землю, на порох, на хроби, поглянь на погань того місця, і гірко заплач!... Все теперішнє нічим не ліпше від сну. *Іван Зол., До впавшого Теодора.*

554. Приємність коротко триває, а муки вічні. Що — ска-

жи мені — є тривале на цьому світі? Чи багатство, що часто не остається до вечора? Чи слава? Але послухай, що говорить один праведник: «І мчать мої дні від гінця швидше» (Йов. 9,25). Як бігуни, що заледве пристали, а вже далі біжать, так і слава заледве прийшла, а вже втікає. Нема нічого ціннішого над душу! *Іван Зол., До впавшого Теодора.*

555. Як трудно й навіть неможливо змішати вогонь із водою, так, думаю, неможливо помістити разом любов земних приємностей із скрухою. Тому, що вони собі протилежні та себе взаємно виключають. Ця друга є мати сліз і поміркованости, а ця перша мати сміху і браку здержаності. Друга робить душу легкою і окриленою, а перша робить її тяжкою від олова. *Іван Зол., Про скруху серця.*

556. Теперішнє життя — це театр. Сьогочасні речі це обманлива зовнішність, і багатство, і біднота, і влада, й підчинення й тому подібне. А коли скінчиться цей день і наступить та страшна ніч, або радше — день: ніч для грішників, а день для праведних; коли зачиниться театр, коли обманливі маски будуть відкинені, коли кожний буде суджений по своїм ділам, тоді покажеться, хто багатий, а хто бідний. *Іван Зол., Про Лазаря VI.*

557. Чому надуваєшся, чоловіче? Чому надто хвалишся? На яку земну славу й багатство ти надішся? Підім, прошу тебе, на гроби й побачимо таємниці, що там творяться; побачимо розкладену природу, обнажені кості, зогниті тіла. Коли ти мудрий, то подумай, і коли розумний, то скажи мені: хто тут цар і хто проста людина, хто благородний і хто слуга, хто мудрий і хто нерозумний? Де тут краса молодості, де принадний погляд, де гарненькі очі, де прегарний ніс, де рожеві уста, де цвіт обличчя, де блискуче чоло? Чи все те не є прах? Чи все те не є попіл? Чи все те не є земля? Чи все те не є хроби

і сморід? Чи все те не є розклад? *Іван Зол., Про покаяння IX.*

558. «Марність над марностями, і все марність» (Пропов. 1,2). Де тепер пишна обстановка консульства? Де блискучі світильники? Де пlesкання рук і радість, бенкети і святкування? Де вінки і серпанки?... Все те минуло. Нагло подув вітер і зірвав листя... Все те було наче ніч і сон, і з настанням дня щезло. То були весняні квіти, і коли минала весна — все зів'яло; була тінь — і пройшла; був дим і розвіявся; були бульки і тріснули; було павутиння і прорвалося. Тому і співаємо цей духовний вислів, повсякчас повторяючи: Марність над марностями, і все марність. Ці слова треба б назавжди написати і на стінах, і на одежі, і на площах, і на домі, і на дорогах, і на дверях, і в присінках, а передусім на совіті кожного. І їх треба б завжди повторяти. Нема нічого марнішого над людські діла. Якого б ти слова не вжив на означення їхньої беззвартісності, воно буде блідше від правди. Назвеш їх димом або травою, або сном, або весняними квітами, або чимнебудь — то вони справді нарівні з тим усім тлінні, вони навіть щось менше, як ніщо. *Іван Зол., На упадок Евтропія, патриція і консула.*

559. Яка властиво користь із земної приємності? Сьогодні вона є, а завтра нема. Сьогодні вона гарний цвіт, а завтра розсипаний порох. Сьогодні горіючий вогонь, а завтра зимний попіл. Та не такі духовні блага: вони завжди сіяють і цвітуть, і з кожним днем стаються краї. *Іван Зол., Бес. 44, на Івана 7,26-27.*

560. Знай, що таке все людське й тілесне: заледве появиться, а вже побігло. Така радість, така слава і влада людська, таке багатство, така взагалі доля нашого життя. Воно не має в собі нічого тривалого, нічого постійного, нічого твердого, але втікає скоріше від річних

потоків і залишає з порожніми руками. *Іван Зол., Бес. I, про св. чотиридесятирічною.*

561. Якщо краса обличчя спокушує твою душу, то піди до надгробників і гробів твоїх предків, і поглянь на тих, що там лежать, як вони перемінились у порох. І ти, дивлячись на те, дістанеш велику спонуку до жалю й покути. *Іван Зол., На Пс. 123.*

562. Таке то наше дочасне життя, брати! Така то кумедна поява наша на землі — появиться з нічого і, появившись, розсипатися. Ми те саме, що минаючий сон, несхопний привид, літ птиці, корабель на морю, що не лишає сліду, порох, вітер, весняна роса, цвіт, що в часі розвивається і в часі облітає. «Чоловік, наче трава дні його, і наче цвіт пільний, так відцвітає» (Пс. 102,15). *Григорій Богослов. Слово 7.*

563. Хто я? Звідки прийшов у життя? І після того, як мене земля прийме у своє лоно, яким я явлюся із воскреслого пороху? Де поставить мене великий Бог? Багато доріг багатого в клопоти життя. І на кожній дорозі зустрічаються свої клопоти. Нема для людей добра, до котрого не було б домішане зло. І було б ще добре, якщо б ті злідні не творили великої його частини. Багатство — непевне, престол — чванливість сновидця; бути підчиненим — тяжко, біднота — кайдани, краса — короткотривалий блиск блискавки, молодість — часове кипіння, сивина — сумний присмерк життя, слова — летючі, слава — повітря, шляхетство — стара кров, сила — прикмета й дикого кабана, пересичення — нахабне, подружжя — ярмо, багато дітей — необхідний клопіт, безздітність — біль, народні збори — школа пороків, лінівство — ослабляє, мистецтво — пристойне плазунам, чужий хліб — гіркий, обробляти землю — тяжко, велика частина моряків — загинула, батьківщина — власна в'язниця, чужина — пониження, для смертних — все трудне, все теперішнє — сміх, пух, тінь, привид, роса, по-дих, пір'я, пара, сон, морська хвиля, потік, слід корабля,

вітер, порох. Це коло, що вічно крутиться і оновляє себе на подобу минулого, яке одночасно і непорушне, і в русі, і нищиться, і незмінне — у порах року, днях, ночах, праці, смертях, клопотах, забавах, недугах, упадках, успіхах.

Григ. Бог., Слово 11.

564. Більше можна довіряти вітрові й написові на воді, аніж людському щастю. *Григ. Бог., Слово 16.*

565. Це коротке і багатогранне життя — наче та дзига, що крутиться на непорушній осі: то йде вгору, то клониться вниз. І хоча вона виглядає непорушною, однаке не стоїть на місці. Втікаючи, держиться одного місця, і держачися, втікає. Швидко скаче і не може зрушитися з місця. Силується своїм рухом змінити положення, і від того ж руху знову вертається на своє давнє місце. Тому то з нічим іншим не можна порівняти життя, як з димом або видінням у сні, або з пільною квіткою. *Григ. Бог., Людське життя.*

566. Загляньмо до гробу, і подивімся на тайни нашої природи: купа лежачих одна на одній костей, черепи відділені від тіла та інші кости. Дивлячись на них, побачимо в них себе самих. Де краса тогочасного цвіту, де приманливість лиця? Роздумуючи над тим, відречімся від тілесних пожадань, щоб вони нас не засорили у воскресінні. *Єфрем Сир., Порада молодому монахові.*

МАТИ БОЖА — БОГОРОДИЦЯ

567. Як на початку дівственна земля на слово Боже відала нам рай, не прийнявши в себе насіння, так і Діва, не прийнявши мужеського сімени, зродила нам Христа. І коли жидовин запитає тебе: «Як родила Діва?», то скажи йому: «А як дівственна земля зродила ті чудесні дерева». *Іван Зол., Чому перший чоловік названий Адамом.*

568. А коли Христос пройшов крізь чисту, дівственну, не знавшу мужа, бого보язну, непорочну Матір, без подружжя і без вітця, і оскільки Йому було треба родитися, то Він очистив жіночу природу, відкінув гірку Єву і тілесні закони, по великим уставам літера уступила духові, і явилася явною благодать. Тоді засяяло для людей світле дівицтво, увільнене від світу і яке звільняє від себе немічний світ. Воно настільки вище понад подружжя і життєві в'язи, наскільки душа вища від тіла, а широке небо від землі. *Григ. Бог., Похвала дівицтву.*

569. Боже Слово родиться для нас, бо починається у чистій Діві, і приходить на світло Бог, всецілий Бог і чоловік, що спасає цілого мене, Син, якого можна бачити і розумом сприйняти. *Григ. Бог., Проти Аполінарія.*

570. Багато держаться і такого навчання, що Божий чоловік родився з дівичого лона, що його Дух Святий улаштував храмом великого Бога, воздвигаючи чистий храм, тому що Мати є Христовим храмом, а Христос це храм Слова. *Григ. Бог., Лист до Немесія.*

571. Сьогодні Марія стала для нас небом, яке Бога носило, бо в ней увійшло найвище Божество і замешкало в ній. В ній Воно зробилось малим, щоб нас зробити великими, бо Воно зі своєї природи не є мале. В ній Воно нам виткало одіж ласки і спасіння... З неї вийшло Світло і прогнало темряву поганства. Багато імен має Марія і мені приємно ними її називати. Вона — це нове небо, бо в ній Цар царів мешкав. В неї Він увійшов і опісля прийшов на світ, подібний до неї формою і видом. Вона — це винна лоза, що в надприродний спосіб видала виноград як овоч... Вона — це джерело, з якого витрисла жива вода для спрагнених, і ті, що п'ють її, видають стократний овоч... Того, що Його носять Херувими, носили руки Марії; Бога, що Його всесвіт не може охопити, могла носити Марія. Цар, перед яким дрижать Ангели, вогненні

духи, лежить при грудях Дівиці, і Вона, обіймаючи Його, голубить як дитину. Небеса — це трон Його слави, а Він сидить на колінах Марії. Земля — це підніжок Його ніг, а Він як дитина ходить по ній. *Єфрем Сир., Проп. на Христове Різдво.*

572. Сьогодні зібрала нас сюди разом Пресвята Богородиця і Діва Марія; непорочний клейнод дівицтва; духовний рай другого Адама; місце, де з'єдналися обидві природи; святкове місце на угоду відкуплення; весільна світлиця, в якій Слово поєдналося з тілом; одушевлений кущ природи, що його не спалив вогонь Божого народження... Марія це слугиня і Мати, Діва, небо, єдиний Божий поміст до людей. *Прокл., На Собор Пресв. Богородиці.*

573. Найстарша молитва до Марії, як це показує єгипетський папірус, опублікований 1938 року, походить з кінця 3-го або початку 4-го віку, тобто ще перед Єфеським Собором, 431 р. Ця молитва: «*Під Твою милість прибігаємо*»... вже має титул: *Богородиця*.

574. Радо гляжу я на Собор Святих Отців, на який усі охотно прибули, покликані Св. Богородицею Марією, Приснодівою... Славимо Тебе, Пресвята Таїнственна Трійце, яка зібрала нас у цім храмі Богородиці Марії. Радуйся Маріє, Богородице, почести гідний клейноде цілого світу; світильнику, що не згасає; короно дівицтва; жезле правдивої віри; святине незнищима; посудино для Необнятого, Мати й Діво... Радуйся, яка обняла Необнятого у святім і дівичім, матернім лоні. Тобою прославляється Пресв. Трійця; задля тебе почитаємо хрест з пошаною, і його почитає цілий світ; задля тебе радіє небо і веселяться Ангели й Архангели; Тобою проганяються демони і впав з неба диявол і спокусник; Тобою упавше створіння приймається до неба... Що ще більше маю сказати? *Кир. Олекс., Гом. у честь Богородиці.*

575. Ми проповідуємо Пресв. Діву як Богородицю у

справжньому та правдивому значенні. Бо, як Той, що з неї народився, є правдивим Богом, так і та є правдива Богородиця, що породила правдивого Бога, який з неї взяв тіло... Тому слушно і правильно звемо Св. Марію Богородицею. І це окреслення обіймає цілу таємницю Божого діла спасіння. Бо, якщо Мати є Богородицею, тоді Той, що з неї народився, є правдивий Бог і чоловік. *Іван Дамаск., Виклад Православної Віри.*

576. Я кличу до Тебе: «Радуйся благодатна!» Бо ти більше як усяке інше створіння була наділена ласкою. Подавця цієї радості і ласки я пізнаю і бачу в Тобі. Тому до мого поздоровлення я додаю: «Господь з Тобою»... Без сумніву вже багато людей були перед Тобою освячені, однаке ніхто не був так ласкою наповнений як Ти; нікого так не величали щасливим як Тебе; ніхто не був так освячений як Ти; ніхто такий ясніючий як Ти, бо ніхто не стояв так близько Бога як Ти; ніхто не був наділений так щедро Божими дарами як Ти; ніхто не одержав стільки Божої ласки як Ти. *Софроній, Проп. на Благовіщення.*

577. Якщо хтось не признає Марію за Богородицю, то він відлучений від Бога. Якщо хтось говорить, що Христос пройшов через Діву наче через провід, а не формуувався в Ній рівночасно як Бог і чоловік, — як Бог, бо родився без мужа, а як чоловік, бо родився за законом природи, — то і він також безбожник. *Григ. Бог., Лист 3.*

578. Сьогодні сповнився від віків постановлений плян на спасіння людського роду. Сьогодні являється з Вітцем відвічне Слово як людина, овоч тіла у дівичому лоні. Сьогодні Той, що нероздільно спочиває на серці Вітця, замикається в лоні Дівиці. Сьогодні небесний стається також земним. Він не позбувається свого Божества, але остается чим був, і буде, чим не був. Той, що колись утворив Адама з землі, одівається сьогодні своїм створінням... Сьогодні земля, що через терня була здичіла,

через відвідини Слова ушляхетнилась. Сьогодні чоловік, що через овоч був прогнаний з раю, через появу Господа назад покликаний і знову заведений у рай. *Авраам з Єфесу, Проп. на Благовіщення.*

579. А тому, що Христос дійсно з Пресв. Діви прийняв тіло, то ми називаємо Пресв. Діву Богородицею, бо Вона породила Його людську природу, тобто тілесно породила, бо Він уже перед часом від Вітця був зроджений... Слово було Богом, Воно також сталося людиною. А тому, що Воно тілесно народилося то задля Його вочолювання є конечно, щоб та, що Його породила, була Богородицею. Бо, коли Вона не породила Бога, то без сумніву не може бути названий Богом Той, хто з Неї народився. Коли ж Св. Письмо називає Його Богом, то Вона породила Бога, що став людиною. Коли ж Він не міг інакше стати чоловіком, як тільки через народження від жінки, то якже можливо, щоб не була Богородицею та, що Його породила? *Кир. Олекс., Заява щодо воплочення.*

580. Мене дивує, що декому взагалі неясно, чи можна Пресв. Діву називати Богородицею, чи ні. Коли ж Господь наш Ісус Христос є Богом, то якже не може бути Богородицею Пресв. Діва, що Його породила? *Кир. Олекс., Перший лист до єгипетських монахів.*

581. Ми визнаємо цю Дівицю за Божу Матір і святкуємо урочисто по всьому світі її Успіння. Однаке ми не називаємо її богинею. Ми далекі від того, а поганське базікання це прості видумки. Ми признаємо також її смерть, але визнаємо її за Матір воплощеного Бога. *Іван Дамаск., Проп. на Успіння Б.М.*

582. Не маємо іншого довір'я крім того, що його черпаємо від Тебе, Діво найпокірніша. *Єфрем Сир., Проп. про Преч. Діву Марію.*

583. Через діву колись диявол умертвив Адама, через

Діву опісля Христос поборов диявола. *Іван Зол., Похвала Муч. Дросиді.*

МОЛИТВА

584. Усе життя нехай буде часом молитви. Однак треба перервати напруження псалмодії і коліноприклонення. Тому треба притримуватися часів, призначених Святыми на молитву. *Vас.В., 4-та А.Б.*

585. А скільки разів кличуть на молитву, співай устами Божу хвалу і тривай при правилі аж до останньої молитви. Бо, як ледве чи покинеш трапезу, поки наситиш тіло, і не зробиш цього без конечної потреби, то наскільки ж більше належить витривати при духовній поживі і молитвою скріпiti душу. Бо як небо різниться від землі і речі небесні від земних, так душа різничається від тіла. *Vас.В., 2-га А.Б.*

586. А на молитву і на псалмодію кожний час є відповідний, як і на інші духовні справи. Серед ручної роботи можемо часами й устами... а як не устами, то серцем хвалити Бога, як каже Апостол: «Псалмами, гімнами й духовними піснями» (Кол. 3,16). Так будемо молитися серед праці й дякувати Богові, який дає рукам силу до праці, а розум просвіщає своєю правдою... Так будемо молитвою звертати діла рук наших до мети — приподобати себе Богові. Тим способом набудемо і зібрання духа. Навчимося у кожнім ділі випрошувати в Бога добрий успіх для праці й дякувати за те, що дає. Притім збережемо добре намірення подобатися Йому. Так треба поєднувати молитву з працею... А коли день закінчиться, треба зложити Богові подяку за все, що нам дав, і за все, що ми доброго зробили... А знову, коли ніч починається, треба просити, щоб ми мали невинний спочинок, свободний від недобрих снів. В тому часі треба знову конечно проказати 90-ий псалом... І знову треба випередити

ранню зорю і вставати на молитву, щоб день не застав нас у ліжку сплячих. *Vac.B., ШПр. 37.*

587. І що ж може давати більше щастя, як наслідувати на землі ангельські хори; досвіта йти на молитву, піснями і співами хвалити Створителя, а опісля ще доки сонце ясніше засвітить, братися до праці. В кожній праці товаришкою є молитва, а піснями наче сіллю заправляємо роботу. Милозвучність духовних гимнів дає душі веселій і щасливий настрій. *Vac.B., Лист 2.*

588. Молитва — це просьба про дар, що її вірний засилає до Бога... Коли сідаєш до столу — молися! Береш хліб — дякуй Подавцеві! Коли покріпляєш немічне тіло вином, тоді думай про того, що тобі дає ці дари на розвеселення і піднесення з немочі!... Коли береш на себе одежу, дякуй Тому, що її тобі дав! Коли накидаєш на себе накидку, збільшай у собі любов до Бога, який подбав для нас про потрібну одіж на зиму й на літо!... Як минув день, дякуй Господеві, що дав нам сонце для праці в часі дня і світло на освічення в час ночі та на інші життєві потреби... Коли дивишся на небо і роздумуєш про красу зір, тоді молися Господеві видного світу, молися великому Творцеві всесвіту, що все премудро створив... Коли бачиш, що кожне живе створіння потонуло у сні, тоді знову молися до Того, що навіть проти нашої волі перериває нам нашу працю сном і після короткого відпочинку дозволяє нам знову повернутися до повних сил. *Vac.B., В честь Муч. Юліitti.*

589. Монах безнастанно молиться. *Vac.B., 3-тя А.Б.*

590. Такий є вже звичай дияволів, що намовляють нас до переривання молитви. Нібто із-за якоїсь справедливої причини відтягають нас від молитви, цієї дороги до спасіння. *Vac.B., 2-га А.Б.*

591. Молитва з огляду на свою природу — це приста-

вання та єднання людини з Богом, а з огляду ж на свою дію вона піддержує світ і поєднює його з Богом. Молитва — це мати і також дочка сліз, надолуження за гріхи, поміст через спокуси, мур проти клопотів, нищителька непорозумінь, заняття Ангелів, пожива всіх духовних істот, майбутня радість, неограничена діяльність, джерело чеснот, криниця ласк, невидний поступ, пожива душі, просвічення розуму, сокира на зневіру, вияв надії, лік на смуток, скарб монахів, багатство пустельників, злагіднення гніву, дзеркало поступу, здійснення успіху, об'ява майбутнього, знак слави... Віра дає крила молитві, і без неї ми не можемо взноситися до неба... Твоя молитва покаже тобі, в якім стані ти знаходишся. *Іван Ліств.*, *Слово 28.*

592. Молитва — це розмова душі з Богом, гілка з дерева покори й лагідності, вияв радости й подяки, лік на журбу й оспалість, піднесення розуму до Бога. Як хліб служить за поживу для тіла, а чеснота — для душі, так духовна молитва, це пожива розуму. *Ніль Син.*, *Слово про молитву*.

593. Бо що для мисливця меч, те для монаха молитва. Справді, не такий страшний для вовків меч, як для дияволів молитви праведників. *Іван Зол.*, *Про монашє життя*.

594. Що світло сонця для тіла, то молитва для душі. І як для сліпого це нещастя не бачити сонця, то яким великим нещастям для християнина було б не молитися і не вводити молитвою у свою душу Христового світла?... Коли я бачу, що хтось не любить молитви і не має до неї гарячої і ревної любові, то мені вже ясно, що він не володіє у своїй душі нічим благородним. Коли ж бачу, що хтось ревно дбає про службу Божові й уважає за велике нещастя, якщо він не може безнастанно молитися, то вношу, що він надійний подвижник всякої чесноти і храм Божий. *Іван Зол.*, *Про молитву I.*

595. Якщо ти позбавиш себе молитви, то зробиш те саме, наче б ти витягнув рибу з води, тому, що як для неї потрібна вода, так для тебе — молитва... Молитва — причина спасіння, виновниця безсмертя душі, незнищима стіна Церкви, непохитна охорона, страшна для дияволів, а для нас благочестивих — спасенна. *Іван Зол., Про молитву II.*

596. Коли я кажу: «Призови Бога, попроси Його, умоли Його», то ти відповідаєш: «Я просив раз, другий, третій, десятий, сотий, і не одержав». Не переставай просити, доки не одержиш... Неможливо, дійсно неможливо, щоб чоловік, який сердечно молиться і постійно взиває Бога, упав колинебудь у гріх. *Іван Зол., Про молитву II.*

697. Язык тих, что молятся — це рука, якою обіймаємо Божі коліна. *Іван Зол., Бес. 51, на Матея 15,1.*

598. Молитва сильна зброя проти спокус. *Іван Зол., Бес. 3, на Діян. 1,12.*

599. Рев лева не змушує так до втечі диких звірів, як молитва праведного проганяє дияволів. Він тільки сказав слово, і вони вже щезли. *Іван Зол., Бес. 53, на Діян 26, 30-32.*

600. Через молитву наша душа, піднявшись на небо, обіймає Господа невисказаними обіймами, наче дитина свою матір; зі слізами благає, просячи божественної по живи; висказує свої бажання і дістає дари, що перевищають усю видиму природу... Молитва — священий посланець. Вона веселить серце, успокоює душу, збуджує страх перед карою, дає бажання небесного царства, вчить покори, дає пізнання гріха, словом — прикрашує людину всім добром, наділяючи душу різними чеснотами. *Іван Зол., Бес. 6, про молитву.*

601. Чи ти будеш митися, молися! Чи ти в дорозі, молися, або на ліжку, молися! Де б ти не був, молися! Ти

вання та єднання людини з Богом, а з огляду ж на свою дію вона піддержує світ і поєднює його з Богом. Молитва — це мати і також дочка сліз, надолуження за гріхи, поміст через спокуси, мур проти клопотів, нищителька непорозумінь, заняття Ангелів, пожива всіх духовних істот, майбутня радість, неограничена діяльність, джерело чеснот, криниця ласк, невидний поступ, пожива душі, просвічення розуму, сокира на зневіру, вияв надії, лік на смуток, скарб монахів, багатство пустельників, злагіднення гніву, дзеркало поступу, здійснення успіху, об'ява майбутнього, знак слави... Віра дає крила молитві, і без неї ми не можемо взноситися до неба... Твоя молитва покаже тобі, в якім стані ти знаходишся. *Іван Ліств.*, *Слово 28.*

592. Молитва — це розмова душі з Богом, гілка з дерева покори й лагідності, вияв радости й подяки, лік на журбу й оспалість, піднесення розуму до Бога. Як хліб служить за поживу для тіла, а чеснота — для душі, так духовна молитва, це пожива розуму. *Ніль Син.*, *Слово про молитву.*

593. Бо що для мисливця меч, те для монаха молитва. Справді, не такий страшний для вовків меч, як для дияволів молитви праведників. *Іван Зол.*, *Про монашє життя.*

594. Що світло сонця для тіла, то молитва для душі. І як для сліпого це нещастя не бачити сонця, то яким великим нещастям для християнина було б не молитися і не вводити молитвою у свою душу Христового світла?... Коли я бачу, що хтось не любить молитви і не має до неї гарячої і ревної любові, то мені вже ясно, що він не володіє у своїй душі нічим благородним. Коли ж бачу, що хтось ревно дбає про службу Божові й уважає за велике нещастя, якщо він не може безнастанно молитися, то вношу, що він надійний подвижник всякої чесноти і храм Божий. *Іван Зол.*, *Про молитву I.*

595. Якщо ти позбавиш себе молитви, то зробиш те саме, наче б ти витягнув рибу з води, тому, що як для неї потрібна вода, так для тебе — молитва... Молитва — причина спасіння, виновниця безсмертя душі, незнищима стіна Церкви, непохитна охорона, страшна для дияволів, а для нас благочестивих — спасенна. *Іван Зол., Про молитву II.*

596. Коли я кажу: «Призови Бога, попроси Його, умоли Його», то ти відповідаєш: «Я просив раз, другий, третій, десятий, сотий, і не одержав». Не переставай просити, доки не одержиш... Неможливо, дійсно неможливо, щоб чоловік, який сердечно молиться і постійно взиває Бога, упав колинебудь у гріх. *Іван Зол., Про молитву II.*

597. Язык тих, что молятся — це рука, якою обіймаємо Божі коліна. *Іван Зол., Бес. 51, на Матея 15,1.*

598. Молитва сильна зброя проти спокус. *Іван Зол., Бес. 3, на Діян. 1,12.*

599. Рев лева не змушує так до втечі диких звірів, як молитва праведного проганяє дияволів. Він тільки сказав слово, і вони вже щезли. *Іван Зол., Бес. 53, на Діян 26, 30-32.*

600. Через молитву наша душа, піднявшись на небо, обіймає Господа невисказаними обіймами, наче дитина свою матір; зі слізами благає, просячи божественної по-живи; висказує свої бажання і дістає дари, що перевищають усю видиму природу... Молитва — священний посланець. Вона веселить серце, успокоює душу, збуджує страх перед карою, дає бажання небесного царства, вчить покори, дає пізнання гріха, словом — прикрашує людину всім добром, наділяючи душу різними чеснотами. *Іван Зол., Бес. 6, про молитву.*

601. Чи ти будеш митися, молися! Чи ти в дорозі, молися, або на ліжку, молися! Де б ти не був, молися! Ти

храм Божий, тож не шукай місця, тільки душевного настрою... Куди б ти не пішов, як будеш Бога взвивати, Він почує тебе. *Іван Зол., Бес. про жінку хананейку.*

602. Де б ти не був, всюди можеш молитися. Покажи тільки добру волю, і для тебе не буде перешкодою ані місце, ані час. І хоч би ти не приклонював колін і не бився в груди і не простягав рук до неба, а тільки показав ревну душу, то тим виповниш усе потрібне до молитви... Бог не звертає уваги на місце. Він тільки хоче щирого серця і смиренної душі. *Іван Зол., Слово IV, про Анну.*

603. Навчімся ревно і завжди займатися молитвою і вдень і вночі. *Іван Зол., Бес. 30, на Буття 11,1.*

604. Люди, коли їм постійно докучати своїми справами, стають лихі, втікають від нас і гніваються на нас. А Бог зовсім навпаки, — не тоді гнівається, коли ми постійно молимося до Нього за свої справи, але тоді Він найбільше невдоволений, коли ми цього не робимо. *Іван Зол., Про статуї I.*

605. Коли ти молишся і будеш вислуханий, то далі молися, щоб Богові подякувати. Якщо не будеш вислуханий, то не залишай молитви, щоб бути вислуханим. І не говори: «Я багато молився і не був вислуханий», тому що це часто буває для твоєї користі. Бог знає, що ти лінівий і самопевний, та що, коли одержиш потрібне, то відійдеш і більше не будеш молитися. Тож самою потребою Він заставляє тебе частіше з Ним говорити і віддаватися молитві. *Іван Зол., Про покаяння.*

606. Часто, чого ми не в силі доконати власним старажинам, можемо легко осягнути за поміччю постійних молитов. Справді, треба завжди постійно молитися, в клопоті і в спокою, у біді і в dobrі... Тебе вислухано? Дякуй за те, що вислухано. Не вислухано? Будь терпеливий, щоб ти був вислуханий. *Іван Зол., на Філ. 1,18.*

607. Нема, дійсно нема, нічого сильнішого від ревної і щирої молитви. *Іван Зол., на Філ. 1,18.*

608. Молитва це могутня зброя і велика охорона. *Іван Зол., Не треба розголосувати гріхів інших.*

609. Молитва це розмова з Богом... Чи ми дістанемо те, про що просимо, чи не дістанемо, будемо ревно молитися, і дякувати не тільки тоді, коли одержуємо, але й коли не одержуємо, тому що й неодержання, якщо буває з волі Божої, не менше корисне, як і одержання. *Іван Зол., Бес. 30, на Буття 11,1.*

610. Молитва Церкви така сильна, що, якщо б ми були навіть більше безмовні як каміння, вона зробить наш язик легшим від усякого пера. *Іван Зол., Слово 2-ге, на Кн. Буття.*

611. Ніщо не може рівнятися з молитвою Вона й неможливе робить можливим, трудне легким, невигідне — вигідним. *Іван Зол., Слово 4, про Анну.*

612. Молитва багатьох невислухана. Чому? Бо просять про речі некорисні. В такім випадку не бути вислуханим є ліпше ніж бути вислуханим. Тому, коли будемо вислухані, не будемо радіти з того, і коли не будемо вислухані, будемо прославляти Бога і за те. *Іван Зол., Бесіди про псалми.*

613. Той, хто молиться, повинен передусім мати тверду віру, і тоді осягне те, чого просить. *Іван Зол., Бес. на Пс. 4.*

614. Хто ревно молиться, той проганяє злих духів. А хто розсіяно молиться, то злі духи з нього сміються. *Єфрем Сир., Наслідування притчей.*

615. Як сильний вітер розганяє порох, так і нашого ворога, диявола, проганяємо голосом словес славослов'я Богові, мо-

літвою і сльозами. *Єфрем Сир., Напоумлення для монахів.*

616. Апостол наказує, щоб постійно молитися (1 Сол. 5,18), т.е. і ніччу і днем і в кожному часі. Не тільки входячи в церкву, але і в іншому часі пам'ятай про молитву. Не переривай молитви навіть тоді, коли ти працюєш, чи спиш, чи в дорозі, чи їси, чи п'єш або лежиш, бо не знаєш, коли прийдуть по твою душу. І якщо можна, приклони коліна, а коли ні, то молися розумом, і ввечері, і вранці, і опівдні... Молитва захороняє невинність... Молитва — це міць для тіла, гаразд для дому... Молитва — печать дівицтва, вірність подружжя, зброя подорожніх, сторож відпочиваючих, урожай рільників, рятунок плаваючих. Молитва — заступниця осуджуваних, потіха ув'язнених, радість радіючих, празник у дні народин, вінець подругів, похорон померлим. Молитва — розмова з Богом, зрівнання з Ангелами, успіх у доброму, відвернення лиха, навернення грішних. *Єфрем Сир., Про молитву.*

617. Нам треба довгої посильної праці, щоб зрозуміти потребу, та як слід оцінити значення того, що є найкращим вицвітом християнського життя і заразом найбільшою потребою цього життя, а саме, молитву. Не поборе гріха, хто не цінить молитви, не любить її і не досить молиться. Не покається, хто не випросить собі цієї ласки. І не переможе спокус і не уникне зла, хто не випросить собі цієї ласки... Вічного спасіння не осягне, хто собі цієї ласки не випросить... Молитва є найзагальнішою і найуспішнішою дорогою до Божої ласки... Поза Св. Тайнами і добрими ділами нема іншої дороги до Божої благодаті, крім молитви. *Митр. А. Шептицький, Прохання про мудрість.*

618. А передусім пам'ятайте, що основою монашого життя, як у монастирі, так і поза ним, є молитва. Будьте людьми молитви, любіть молитися, давайте приклад

молитви, і будьте переконані, що ваші молитви будуть вислухані. *Митр. А. Шептицький, Лист до Сестер-Монахинь.*

619. Бо кожне слово молитви — це двері чи віконце в небо. *Митр. А. Шептицький, Видання нового служебника.*

620. Спільні молитви — це найліпший спосіб освячувати хату і життя християн. *Митр. А. Шептицький, Лист до вірних.*

621. Від сорок літ при кожній нагоді повторюю, що родина, яка ціла, як суспільна одиниця, не віddaє спільно чести Всевишньому, не може називатися християнською родиною, бо не сповняє найпершого й найвищого обов'язку кожної християнської суспільної одиниці. Така родина не могла б мати Божого благословення, яке Бог дає тільки тим, що сповняють свої християнські обов'язки. *Митр. А. Шептицький, В справі спільних молитов.*

МИР — СПОКІЙ

622. «Шукай миру і старайся про нього» (Пс. 33,15). Про цей мир Господь сказав: «Мир залишаю вам, мій мир даю вам; не так, як світ дає, даю вам його» (Ів. 14,27). Шукай, отже, за миром Господнім і старайся про нього. А будеш шукати його не інакше, як біжучи до мети по на-городу небесного поклику (Фил. 3,14). Бо правдивий мир — у небі. А поки ми прив'язані до тіла, то в ярмі багатьох речей, що нас непокоять. Шукай, отже, за спокоєм, що звільняє від клопотів цього світу. Май спокійний ум, спокійний й незаколочений стан душі... Хто шукає спокою, шукає Христа, бо Він сам є нашим спокоєм. *Вас.В., Гом. на Пс. 33.*

623. Молюся, щоб наші останні дні були проведені в мирі. Молюся також, щоб і моя смерть була мирна. I

задля цього миру, я є рішений не залишити ніодної праці незробленої, і нічого не опустити навіть дуже покірного, щоб цього не сказати чи не зробити; не брати під увагу навіть довгих подорожей; і не побоятися ще інших тяжких переживань, щоб я заслужив собі на нагороду миротворця... Та кожний у власній особі у дні відплати пізнає овочі власних зусиль. *Вас.В., Лист 97.*

624. Бо ніщо не є таке притаманне християнинові, як бути миротворцем (Мат. 5,9), і за це Господь обіцяв нам найбільшу нагороду. *Вас.В., Лист 114.*

625. Ласкавий мир, бажаний ділом і словом, що я сьогодні подав людям і взамін одержав... Ласкавий мир — моя праця і моя похвала, про котрий чуємо, що він Божий, що Бог є його Богом, і що сам Бог ним зоветься, як у наступних словах: «мир Божий» (Філ. 4,7); «Бог миру» (2 Кор. 13,11); «Він є мир наш» (Єфес. 2,14)... Ласкавий миру, — добро, що його всі хвалять, але не багато тих, що його зберігають, — де ти ховався від нас стільки часу, і коли вернешся до нас? Дуже сильно й понад усе люблю й цілу тебе, дбайливо зберігаю, коли ти з нами. І багатьма слізами і плачем призываю тебе, коли залишаєш нас... Чому ми почитателі любові так ненавидимося і нас ненавидять? Чому ми почитателі миру немилосердно й непримирно ворогуємо? Чому ми, основані на камені, хитаємося, утверджені на угольнім камені розпадаємося, призвані у світло затьмарюємося? *Григ. Бог., Слово 23.*

МОНАХ — ХРИСТИЯНИН

626. Борися до смерти, не трать тоді відваги, пам'ятай на Христа. Він за тебе перетерпів, усе те треба тобі за Нього терпіти. Будь певний, що переможеш і серед мук. *Вас.В., І-ша А.Б.*

627. Походи велиki, частi нiчнi стiйki; спекa й холod, бо-

ротьба з ворогом, безнастанна небезпека смерти, а часто і смерть, але смерть славна... Життя повне зусиль на війні, повне слави в часі миру. *Vac.B., I-ша А.Б.*

628. Овочі є того, чия була праця й труди. Тільки переможцям належиться честь, вінці. Хто ж вінчає чоловіка, що навіть не станув до бою? А в цім бою не вистане перемогти, тут конечно треба «законно боротися», як каже Апостол (2 Тим. 2,5), це значить, з приказаних речей найменшої не опустити, все робити, як приказано. *Vac.B., Вступ до Ширших Правил.*

629. Коли не можна спастися без сповнення Божих Заповідей, і небезпечно легковажити щось із речей приказаних..., то всі ми, борці за святість, ми всі, що оцінили життя спокійне і відділене від світу як поміч у сповненні євангельських заповідей, спільно потрудімся, щоб ніщо з речей потрібних не уйшло нашої уваги. *Vac.B., Вступ до Ширших Правил.*

630. В кожній справі треба нам пам'ятати, що особливістю монахів є шукати простоти, стерегтися вишуканості й усіх збитків. Ніколи не служимо нерозумним і шкідливим пожаданням людей, не витворюємо відповідних їм предметів. *Vac.B., ШПр. 38.*

631. З усім запізнайся, а вибирай добре! Здергуйся від усікого виду зла (1 Сол. 5,21), бо все можна, але не все годиться (1 Кор. 6,12). *Vac.B., Лист 42.*

632. Що є ознакою християнина? Віра, що діє через любов... Що є ознакою християнина? Бути чистим від усікої плями тіла й духа у Христовій Крові і сповнити святість у Божому страсі і Христовій любові. І не мати пороку ані плями, ані нічого подібного, але бути святым і непорочним і так їсти Тіло Христа й пити Його Кров... Що є ознакою християнина? Що його праведність у всім перевищає праведність книжників і фарисеїв відповідно

до Христової науки, поданої у Євангелії... Що є ознакою християнина? Взаємно один одного любити, як і Христос полюбив нас. Що є ознакою християнина? Беззастанці мати перед очима Господа. Що є ознакою християнина? Щодня і в кожній годині сторожити й бути готовим до досконалості, яка Богові подобається, знаючи це, що в годину, про яку не думає, Господь прийде.

Vас.В., МПр. 80.

633. Де Христос Цар? У небі. Туди й ти, воїне Христа, повинен прямувати. *Vас.В., 1-ша А.Б.*

634. Від тих земних прикладів, перейди, воїне Христа, до роздумування про вічні блага. Вибери життя без дому, без міста, без власності... По смерті перейдеш до вічного життя... Христос назве тебе другом, почуєш найсолідні похвали: «Славно, добрий, вірний слуго, воїне хоробрый, насліднику Господа, товаришу Царя! В нагороду ось маєш мої дари: Я слухатиму твоїх просьб, бо ти слухав моого голосу»... Будуть тебе славити, як мужнього воїна, будуть уважати першим й найліпшим. *Vас.В., 1-ша А.Б.*

635. Треба й цю зasadу прийняти, що борцям за святість потрібна здержаність для умертвіння тіла. *Vас.В., ШПр. 18.*

636. Той чернець нехай виховає його належно, та із суврою і святою дбайливістю зробить з нього загартованого борця: такого, що ранив би і перемагав би князя тьми цього віку та поконував би духів злоби, з якими, за словами блаженного Апостола, зводимо боротьбу (Єфес. 6,12). *Vас.В., Лист 23.*

637. Ти вояк? Воюй же доброю боротьбою проти духів злоби, проти похотей тіла, вдягни повну зброю Божу (Єфес. 6,12), не обмотуйся життєвими клопотами, щоб ти сподобався Тому, хто тебе зробив вояком!... Як добрий борець, сам добре напружуй око душі... Око своє вп'яли в свого противника! В бігу прямуй до того, що перед то-

бою (Фил. 3,13). Так біжи, щоб осягнути! У змаганні опирайся невидним ворогам. *Вас.В., Уважай на себе самого.*

638. Які мають бути християни за Св. Письмом? Учнями Христовими, які пристосовуються до всього, що в Нього бачать або чують (Мат. 11,29 і Ів. 13,13).

Які мають бути християни за Св. Письмом? Вівцями Христа, що слухають одинокого свого Пастиря і за ним ідуть (Ів. 10,27).

Які мають бути християни за Св. Письмом? Віттями Христа, прищепленими до Нього, які в Ньому овочі несуть, усе мають й усе творять, що Йому відповідає і є Його достойне (Ів. 15,5).

Які мають бути християни за Св. Письмом? Членами Христа, сповненими усіх Господніх заповідей, чи то уживання дарів Св. Духа, з'єднаними з Христом для слави голови, якою є Христос (1 Кор. 6,15 і Єфес. 4,15).

Які мають бути християни за Св. Письмом? Нареченою Христа, яка береже непорочність у тому, що живе сповненням волі жениха (2 Кор. 11,2).

Які мають бути християни за Св. Письмом? Святыми Божими храмами, чистими й наповненими тільки тим, що служить на Божу службу (Ів. 14,23 і 2 Кор. 6,16).

Які мають бути християни за Св. Письмом? Лікарями, що з великим співчуттям лікують недуги душ, відповідно до знання Господньої науки, щоб душам дати здоров'я у Христі і терпеливість (Мат. 9,12 і Рим. 15,1).

Які мають бути християни за Св. Письмом? Батьками та годувальниками своїх дітей, готовими з великою любов'ю у Христі їм передати не тільки Боже Євангеліє, але і власні душі (Ів. 13,33 і 1 Кор. 4,15 і 1 Сол. 2,7).

Які мають бути християни за Св. Письмом? Помічниками Бога, які віддали себе цілих за Церкву тільки в ділах, достойних Бога (1 Кор. 3,9).

Які мають бути християни за Св. Письмом? Огородниками, що насаджують Божі паростки, але не садять нічого

чужого виноградові, яким є Христос, ані ніякої неплідної деревини. А плідні й добрі дерева стаються зробити ліпшими всякою працею (Ів. 15,1 і 1 Кор. 3,6).

Які мають бути християни за Св. Письмом? Будівниками Божого храму, які кожну душу так приспособлюють, щоб вона була дібрана до основи Апостолів і Пророків (1 Кор. 3,10 і Єфес. 2,19). *Вас.В., МПр. 80,1-21.*

639. Християнин повинен мати думки гідні його Божого звання і жити життям гідним Євангелія Христового (Філ. 1,27). *Вас.В., Лист 22.*

640. Монах це той, хто має свій зір звернений тільки до Бога; єдиного Бога бажає; єдиному Богові розп'ятир; єдиному Богові служить вдень і вночі доброхотно; має мир з Богом і, між іншими, творить мир і любов. *Теод. Студ., Кор. Науки 91.*

641. Хто хоче статися монахом, а не переносить зневаги, упокорення і шкоди, той монахом не буде. *Єфрем Сир., Про боротьбу.*

642. Не постриження й облечини роблять монахом, але бажання неба і божественне життя, в яких проявляється досконалість життя. *Єфрем Сир., Про монаший подвиг.*

643. Нема чоловіка, що задля Бога оставил би маєток і для вічного життя відрікся б від світу. Ніхто не є покірний ані смиренний, ані безмовний... Той, хто приходить слухати початкові науки, — заки навчився, вже вчить; не вивчившись — дає закони; ще не зрозумівши складів — мудрує; сам не підчинившись — інших собі підчиняє; не прийнявши приказів — приказує; не почувши рад інших — дає свої розпорядки. І якщо він старий, то згорда приказує; якщо ж молодий, то суперечить; якщо він багатий, то зараз же вимагає для себе почесті; якщо він бідний, то домагається місця; якщо він ремісник, то дбає про ніжність пальців. *Єфрем Сир., До подвижників.*

644. Чи ви не знаєте, брати, що ми гілка справжньої винної лози, що нею є Господь? Глядіть, отже, щоб хтось із вас не показався неплідним... Чи ви не свідомі того, що нам треба переплисти страшне море? *Єфрем Сир., До подвижників.*

645. Що таке монах? Монах подібний до чоловіка, що падає з висоти, і доглянувши шнур, що висить високо над землею, хапається за нього, висить на ньому і безнастанно кличе до Бога про поміч, знаючи, що коли ослабне і випустить шнур з обох рук, то впаде і згине. *Єфрем Сир., До подвижників.*

646. Не говори мені: «Я вступив до монастиря і ношу на собі ангельський образ». Не тільки людям, але й самому Божові милив не лише зовнішній вигляд, але крім того потріба ще плодів добрих діл. *Єфрем Сир., Напоумлення монахам.*

647. Ми носимо на собі ангельський образ, а стоїмо за одне з дияволом. У нас ангельський образ, а життя світове... Треба поглянути й побачити, які є наміри в монахів, а особливо в молодих і початківців. Ще не вспіли проказати відречення від світу, а вже надуваються. Ще не прийняли на себе монашого образу, а вже про себе високо думають. Ще не вислухали навчання, а вже іншим дають поради. Ще не бачили передсінка, а вже мріють про те, що всередині. Ще не ступили на ступінь, а вже літають нарівні з хмарами. Ще не спробували монашого життя, а вже озброїлися пустою славою. Ще не чули і слова напоумлення, а вже роблять догани. Ще не приєднані до братства, а вже панують. Ще не ввійшли в монастирські двері, а вже докоряють, осуджують, виявляють своє недоволення. *Єфрем Сир., Напоумлення монахам.*

648. Не думайте, що того підперезатися і волочити за собою одежду це вже значить бути монахом; що це спасає, якщо маєш чисті руки, гарно говориш або пояснюєш Св.

Письмо, та що в тому досконалість, що ти остриг голову або, навпаки, запустив волосся, не маючи відповідних до того чеснот. *Єфрем Сир., Напоумлення монахам.*

649. Слава для монаха — боятися Господа і зберігати Його Заповіді. Слава для монаха — смиритися перед малими й перед великими. Слава для монаха — второпність і покора. Слава для монаха — не пам'ятати зла, а також терпеливість і тверезість у всякім добрім ділі. *Єфрем Сир., Наслідування притчей.*

650. Що сад повний гарної для ока садовини і різноманітних квітів, то велика спільнота монахів разом прикрашених любов'ю Бога. *Єфрем Сир., Напоумлення для монахів.*

651. Монаху, на твоїм чолі хай завжди буде хрест Христовий. У твоїм серці, подвижнику, хай завжди буде страх Божий. Мовчання монаха з чистим серцем робить милостивим Св. Духа... Непоборна охорона для монаха — ангельський спів на його устах... Монах, що не дбає про шлунок і не любить пиянства, робиться рівноангельним. *Єфрем Сир., Поради для монахів.*

652. «Отак і ми: численні — одне в Христі тіло, кожен один одному член» (Рим. 12,5). Один займає місце очей, другий — вуха, цей — носа, а той — язика, інший — руки, а ще інший — ноги. Якщо всі члени не будуть виконувати того, що їм питоме, а будуть сперечатися один з одним; коли око захоче — слухати, ухо — нюхати, ніс — говорити, яzik — доторкатися, рука — ходити, то чи не загине і не розпадеться ціле тіло? А якщо так, то хай кожний виповняє своє служіння, і які прийняв від Бога дари, тим хай служить на спільну потребу, маючи на увазі, що все, що маємо, находитися в Божих руках. *Теод. Студ., Кор. Науки.*

МИЛОСЕРДЯ БОЖЕ

653. Якщо б можна почислити силу Божих щедрот та змірити величину Божого милосердя у відношенні до величини і сили гріхів, то треба б попасті у розпач. Але це певне, що хоч можна змірити й почислити навіть найбільші гріхи, то неможливо змірити Божого милосердя та почислити його щедрот. Тому пора не на розпуку, а на пізнання Божого милосердя, на визнання та осуд гріхів, яких прощення дається в Крові Христа. *Vac.B., КПр. 13.*

654. Боже милосердя завжди готове прийняти тих, що широю каютися. *Vac.B., КПр. 16.*

655. Знаючи, що наш Господь могутній, бійся Його сили, але не трать надії на Його доброту. Страх є добрий, щоб ми не грішили, але, щоб той, хто упав у гріх, не пропав через безнадійність, то добра є надія на милосердя. *Vac.B., Гом. на Пс. 61.*

656. Тому, поки час, піднесімся з упадку і не зневірюймось, як покинемо зло. Ісус Христос прийшов на світ грішників спасти. Тож прийдім, поклонімся Йому, припадім до Нього та плачмо перед Ним... Цей великий Лікар душ готовий вилікувати і твою недугу. Він Визволитель не тільки одної людини, але всіх, що попали в неволю гріха... Ось, Батько стоїть і чекає на твій поворот із блуканини, то ж вертайся. І коли ти будеш ще далеко, то Він, прибігши, впаде тобі на шию, любими обіймами пригорне тебе, очищену вже через розкаяння. *Vac.B., Лист 46.*

657. «Земля повна милосердя Господнього» (Пс. 32). Тут милосердя відділене від суду. Бо земля наповнена одним тільки Божим милосердям, а суд задержаний на означений час. Отже, милосердя є тут без суду, бо Господь «не прийшов, щоб судити світ, але щоб спасти його» (Ів. 3,17). *Vac.B., Гом. на Пс. 32.*

658. Господь любить милосердитись над тими, що покутують, але любить і судити тих, що не каються... Отож, хто лише бачить зло, яке щодня шириться, хиткий людський рід, вартий тисячів тисяч смертей, що стрічають нас за гріхи — той подивлятиме багатство Божої доброти, Його терпеливості і лагідності. Справді, поки ми тут на землі, потребуємо милосердя. А ті, що перебувають уже в небі, заслуговують, щоб назвати їх щасливими, а не щоб милосердитись над ними. *Вас.В., Гом. на Пс. 32.*

659. Бог, однаке, ласкавий і милосердний і поводиться з нами довготрепливо, часто нам різними прикладами на те саме вказує, щоб душа, порушена вкінці багатством і ревністю тих наук, скинула зі себе довголітні грішні звички. *Вас.В., Про Божий суд.*

660. Велика кількість твоїх гріхів не перевищує величі Божого милосердя. Твої рани не є поза обсягом лікувальної спроможності великого Лікаря. Тільки віддайся Йому з вірою, скажи Лікареві про свою недугу. *Кир. Ерус., Попечання 2-ге.*

661. Таке Боже чоловіколюб'я! Він ніколи не відкидає правдивого розкаяння. І хоч би хтось вчинив і найбільші гріхи, а опісля рішився б знову повернути на дорогу чесності, і такого Він приймає і приближає до себе, і робить усе, щоб привести його в первісний стан. *Іван Зол., До впавшого Теодора I.*

662. Коли часто і ми тих слуг, що провинилися, але обіцюють поправу, приймаємо і привертаємо до попередньої чести, а нерідко показуємо їм ще більше довір'я, то багато більше робить Бог. Знай, що, якщо б Він створив був нас для того, щоб карати, то справедливо ти сумнівався б і тратив би надію на своє спасіння. Але якщо Він створив нас тільки зі своєї доброти на те, щоб ми насолоджувалися вічними благами, і до цієї мети Він уладжує і настановляє усе від першого дня до теперішнього

часу, то що склонювало б нас піддаватися сумнівам? Чи те, що ми сильно прогнівили Його, як ніхто інший із людей?... Грішити це щось питоме людині, але оставатися в гріах — це вже не людське, а цілком диявольське діло. І якщо Той, хто бажає, щоб ми Його любили і задля того все робить, і хто не пощадав навіть свого Єдинородного Сина з любови до нас і бажає, щоб ми кожної хвилини з Ним примирiliся, то як же Він не прийме і не полюбити тих, що каються? *Іван Зол., До впавшого Теодора I.*

663. Зло не в тому, щоб у боротьбі впали, але в тому, щоб упавши, не підноситися. Не в тому лихо, щоб у боротьбі бути раненим, але в тому, щоб після поразки зневіритися і не дбати про рану. *Іван Зол., До впавшого Теод. II.*

664. Для Божого милосердя нема міри і не можна висловити Його доброти. Твоя злоба має міру, але в лікуванні нема міри. Твоя злоба, яка б вона не була, це злоба людська, а чоловіколюбство Боже — невисловне, тож надійся, що воно переможе твою злобу. Подумай, чи іскра, що впала в море, може світитися? Як мала іскра у відношенні до моря, так дуже маленький і гріх у порівнянні до Божого милосердя. А власне навіть не так, а в сильнішому ступені тому, що море, яке б велике воно не було, всетаки має межі, а Боже милосердя безмежне. *Іван Зол., Про покаяння VIII.*

МАНАСТИР

665. Що це манастир? Манастир це рай щастя, де Бог насадив монахів, щоб їх зробити своїми улюбленицями. Манастир це небо, де сам Бог перебуває зі своїм двором. Манастир це свята земля, подібна до тієї, де Мойсей був гідний бачити Бога в кущі, але не смів наблизитися не знявши найперше свого взуття, це є, звірячі пристрасті,

що шкодять душі. Манастир це город небесного Царя, де в прерізних кольорах розцвітають квіти найкращих мо-наших душ. Манастир це чиста весільна світлиця Христа, улюбленого Обручника, де Він бере за свої обручниці душі святих, що жили без плями чернечим життям. Манастир це дім Св. Духа, де душі Св. Отців день і ніч спі-вають трисвятий гимн з ангельськими хорами в честь Пресв. Трійці кимвалами їхніх найчистіших сердеч. Ма-настир це скарбниця прецінних перел, в якій знаходяться: випробуване золото — послух праведного; найкраще срі-blo — терпіння; блискучі діаманти — спокуси монахів; біленькі перли святої і нетлінної чистоти; смарагди і са-фіри — безнастанна контемпляція Христових страстей, що їх спричинили наші гріхи; скарб багатший понад усі найкращі й найдорожчі перли — добровільне убозство для Христа. Манастир, це школа усіх чеснот. Тут навчають граматики — це є покори; реторики — це є мовчання; філософії — це є пам'яті на смерть і суд; богослов'я — знання Бога. Тут учать розважати про Його царство і про Його ласку та про конечність жертвувати для Нього всі свої дочасні добра. Манастир, це школа добрих вояків, забезпечених у всяку Божу зброю проти світу, тіла і злого духа. І якщо вони переможуть свого ворога, то одержать з Божих рук вінець слави, але якщо б ворог їх поборов, то будуть назавжди Богом відкинені. *Вступ до монаших Уставів п.з. «О чині в св. обителі» — з половини 17-го віку, написані мабуть для Почаївської Лаври.*

666. Манастир — це земне небо. Стараймося настроїти наше серце, щоб було наче серце Ангелів у службі Богові. Деколи ті, що живуть у тому небі, мають серце з каменя... Хай манастир буде твоїм гробом ще перед гробом. Бо ніхто не вийде з гробу перед загальним воскресінням. *Іван Ліств., Слово 4-те.*

МОВЧАННЯ

667. Вправа в мовчанні добра для початківців, бо коли триматимуть язик, дадуть доказ здергливості, а перебуваючи в мовчанні безперервно й постійно, навчаться від умілих, як належить питати й відповідати. Бо є щось і в тоні голосу, і у способі бесіди, і в виборі хвилинни, і в доборі слів, що відрізняє монаха від світського. Мовчання дасть передусім забуття давніх злих звичок і спосібність до набуття добрих звичаїв. Нехай же монахи перебувають у мовчанні, ясна річ, поза часом псалmodії, хіба що потреба власної душі або необхідна конечність у заняттях вимагатиме промовлення. *Vас.В., ШПр. 13.*

668. Забороненими є як безкорисна бесіда, так і непотрібне розсіяння у розмові з братами... А нарікання, шепоти, говорення знаками, усе те нехай буде видалене. *Vас.В., 5-та А.Б.*

669. Монах багато думає, але мало говорить. Очі в нього вниз, серце вгору. *Vас.В., 3-тя А.Б.*

670. Нехай твої уста будуть мовчазливі, а серце осторожне. Погорджуй пустими розмовами. Радо слухай читань святих Божих книг, бо це річ спасенна. *Vас.В., 2-га А.Б.*

671. Чи добре є зовсім мовчати? Відповідь: Залежно від обставин і осіб слід судити, чи мовчанка є добра, як цього учитъ богонатхнене Письмо. *Vас.В., КПр. 208.*

672. Балакучість це престіл пустої слави, на якім вона любить показуватися і рекламиуватися. Балакучість це ознака незнання, двері до обмови, дорога до жарту, слуга фальшу, руїна скрухи, батько смутку, предтеча сну, розсіяння скупчення, заглада чуйності, охолодження ревности, затемнення молитви... Свідоме мовчання це мати молитви, визволення з неволі, збереження ревности, створож думок, чуйність проти ворогів, в'язниця покути, при-

ятель сліз, успішна пам'ять на смерть... Приятель мовчання наближається до Бога, і в тайні з Ним перебуваючи, є просвічений Богом. *Іван Ліств., Слово 11-те.*

673. Що каже Василій Великий? Що знаки давані очима і шепотіння на вухо дають нагоду до підозрінь у якімбудь лихім ділі. *Теод. Студ., Кор. Науки 26.*

674. Якщо маєш сказати щонебудь корисне, то відкрий уста, а якщо нічого конечного, то мовчи, це краще. *Іван Зол., Слова повчальні II.*

675. О, мовчання, поступе монахів, драбино до неба, дорого до небесного царства! Мовчання — мати скрухи, дзеркало, що показує провини грішників. Мовчання — пролиття сліз, джерело лагідності, приятель покірних. Мовчання — обручниця покори і просвіта душі. Мовчання — контролює думки і помагає формувати рішення. Мовчання — мати всього, що добре, підпора посту й охорона перед обжирством! Мовчання — школа читання й молитви. *Єфрем Сир., Про терпеливість.*

МУДРІСТЬ БОЖА

676. Коли навіть камінь розглянеш, то й він посідає певний доказ сили свого Творця. Подібно, коли приглянешся мурашці або комареві, або бджолі. Часто і в найменших речах проявляється Божа мудрість. Той, хто розіп'яв небозвід і наповнив безмежні простори океанів, також уформував дуже деликатне жало бджоли, наче цівочку, щоб через неї могла виплисти отрута... Не кажи: «Це сталося випадково» або «це трапилося несподівано». Нічого нема випадкового, нічого невизначеного, ніщо не діється навгад. Нічого з того, що існує не сталося без причинно. *Вас.В., Гом. на Пс. 32.*

677. Ніщо не діється без причини, ніщо випадково, все за-

микає в собі якусь приховану мудрість. *Vас.B., Гексамерон, Гом. 5.*

678. Нічого нема, чого б Бог наперед не передумав. Нічого, чого б Він не доглянув. Його невисипуше око пильнує кожної речі. Він для кожного присутній, для кожного дбає про все потрібне для життя. Коли Бог не лишив поза своєю дбайливою увагою морських тварин, то як не мав би Він дбати про твої справи? *Vас.B., Гексамерон, Гом. 7.*

679. Ви, отже, бачите небозвід прикрашений, землю оздоблену, море багате в питомі собі тварини, повітря повне птахів, що літають у ньому. Все, що на Божий приказ вийшло з неіснування в існування, а яке ви самі радо оглядаєте, все те хай учитъ вас про Божу мудрість у всьому. Вона на те, щоб ви ніколи не переставали захоплюватися Ним і віддавати славу Творцеві всього створіння. *Vас.B., Гексамерон, Гом. 8.*

680. Коли пильно розважаєш красу створіння, тоді з неї, наче з якої книги, пізнаєш велику Божу дбайливість про все і премудрість Його. *Vас.B., Про подяку.*

681. Які слова в силі висловити ці дива природи? Яке вухо може їх зрозуміти? Скільки часу треба б, щоб описати та пояснити всі дива Творця? Закличмо, отже, разом з пророком: «Які великі діла Твої, Господи! Все створив Ти у мудрості» (Пс. 103). *Vас.B., Гексамерон, Гом. 9.*

МИЛОСТИНЯ

682. Милостиня — цариця чеснот, дуже скоро підносить людей у небесні зводи, найкраща заступниця. Велике діло — милостиня... Високий політ у милостині: вона розтинає повітря, проходить місяць, зноситься понад проміння

сонця, досягає самих небес. Але й там вона не зупиняється; навпаки, переходить і небо, обходить і збори Ангелів й хори Архангелів, і всі вищі Сили, і стає перед самим царським престолом. Навчися зі Св. Писання, що каже: «Корнилію! Твої молитви і твої милостині піднялись перед Богом» (Діян. 10,4)... Дай хліб і візьми рай! Дай мале і візьми велике! Дай смертне і візьми безсмертне. Дай тлінне і візьми нетлінне. *Іван Зол.*, *Про покаяння III*.

683. Нема гріха, що його не могла б очистити, що його не могла б знищити милостиня. Всякий гріх нижче від неї. Вона пригожий лік на всяку рану. *Іван Зол.*, *Бес. 25, на Діян. 11,19*.

684. Де милостиня, туди не сміє увійти диявол і ніяке інше зло. *Іван Зол.*, *Бес. 45, на Діян. 20,32*.

685. Багатий не той, хто багато набув, але той, хто багато роздав. *Іван Зол.*, *Про статуї I*.

686. Велике діло — милостиня. Полюбім її — вона не має нічого собі рівного. Вона може змити гріхи й охоронити від засуду. Ти мовчиш — а вона стоїть і тебе охороняє. Або ліпше: тоді, коли ти мовчиш, тисячі уст благодарять за тебе. *Іван Зол.*, *Про покаяння III*.

МУЧЕНИКИ СВЯТИ

687. Смерть мучеників — заохота для вірних, смілість для Церкви, укрілення християнства, знищення смерти, доказ воскресіння, висміяння бісів, осудження диявола, наука невинності, заохота до погорди теперішніх благ і шлях змагання до майбутніх, потіха в бідах, що нас зустрічають, корінь, джерело й мати всіх благ. *Іван Зол.*, *Похвала Муч. Дросиді*.

688. Прах-мощі святих мучеників відганяють злих духів. *Іван Зол.*, *Про статуї III*.

689. Біси трясуться не тільки від самого Розп'ятого, але й від мощей тих, що за Нього віддали життя. *Іван Зол., Про Св. Ап. Павла IV.*

690. Гроби мучеників це воєнне шатро. І коли відкриеш очі віри, то побачиш тут лежачу зброю правди, щит віри, шолом спасіння, взуття благовіщення, меч духовний, саму голову диявола, кинену на землю. *Іван Зол., Похвала Муч. Варлаамові.*

691. Гроби мучеників це ніщо інше як безпечні пристані, джерела духовних вод, невиснажні і ніколи невичерпні скарбниці багатства. *Іван Зол., Про мучеників.*

692. Чи тільки ті мученики, що пролили кров? Ні, ними є і ті, що ведуть богоугодне життя. *Теод. Студ., Кор. Науки.*

МУЖНІСТЬ

693. На всякий труд будь нездоланим силою волі і душою незломною у небезпеці. З охотою переходи з краю до краю, з моря на море... Будьте мужні, біжіть дорогою до небесних вінців у Христі Ісусі Господі нашім, що Йому слава на віки, амінь. *Вас.В., 1-ша А.Б.*

694. А ти, що хочеш полюбити небесну науку і ангельське життя; ти, що хочеш статися товаришем Христових учнів — приготуйся на неодну прикрість й біду, мужньо приступай до монашої дружини. А з самого початку відречення будь мужчиною; не дай себе відтягнути любові до рідних. Відважно заміняй дочасне і смертне на вічне й безсмертне. Будь незломний у відреченні від усякої власності, ти своїї добра наперед висилаєш до неба. *Вас.В., 2-га А.Б.*

695. Бо хоч багато, мабуть, відважилося почати монаше життя, то не багато з них достойно довершило зачате. А

взагалі, не в самій постанові кінець справи, тим кінцем є овоч зусиль і праці. Не осягають ніякої користі ті, що не прямують до кінця намірів, а залишаються на самім порозі монашого життя. Вони крім того осмішують свою постанову та стягають на себе закид браку мужності і браку волі... Бо таке є усе життя людське. Невдоволене тим, що перейшло; воно живиться не минулим, а радше майбутнім... Тут було б доволі упадку Юди на те, щоб на-вчити осторожності того, хто хоче жити Божим життям. Так довго був учнем Христа, а опісля продавши Учителя для малої користі, стягнув на себе погубу. Тому будь переконаний, брате, що не той досконалій, хто добре почав, але той, хто добре скінчив, бо тільки він прийнятий в Бога. Не дай же сну твоїм очам. Нехай не дрімають твої повіки, щоб ти спасся, як серна із сіти, як птичка із сильця. *Vac.B., Лист 42.*

696. Великодушність це надзвичайно велика чеснота... По правді великодушний чоловік погорджує всіми справами тіла, будучи переконаним, що вони не заслугують на увагу в порівнянні з невидимим світом. Ані прикрі обставини не будуть його смутити, ані він, коротко кажучи, жодним терпінням не буде дуже перейматися. *Vac.B., Гом. на Пс. 28.*

697. Де є добра воля, там нема перепони! Той бо, хто нас кличе, ласкавий. Коли слуга готовий — ласка превелика. Треба тільки хотіти, а не буде ніякої перепони! *Vac.B., Напоумлення до Св. Хрищення.*

698. Кожний повинен стерегтися, щоб у житті не йти проти здорового розуму. І хоч би довелося навіть опиратися усім людям, попасті в неславу, виставити себе на небезпеки задля справедливості й чесноти, то й тоді не слід рішатися відступити від того, що ми раз визнали за правдиве й чесне. *Vac.B., До юнаків.*

699. Як можна виробити собі сильну волю, не зважати на

небезпеки задля заповіді Господа? Відповідь: Передусім треба пам'ятати, що сам Господь за нас був послушний Отцеві аж до смерті (Фил. 2,8); опісля треба мати сильне переконання про силу заповіді, що є вічним життям, як написано: «І я знаю, що заповідь Його — життя вічне» (Ів. 12,50). Вкінці треба вірити тому слову Господа, що сказав: «Бо хто хоче спасті свою душу, той її погубить; а хто погубить свою душу мене ради та Євангелії, той її спасе» (Мк. 8,35). *Vac.B., КПр. 199.*

700. Християнин не повинен боятися ані журитися у нещасті, ані тратити надії на Бога. Навпаки, повинен бути мужнім, бо ж він у присутності Бога, що керує всіма його справами і зміцнює його проти всіх противників, і через Духа Святого учить його навіть про те, що треба противникам відповісти. *Vac.B., МПр. 63.*

701. Треба з радістю усе терпіти аж до смерті задля Господнього імені і задля Його заповідей. *Vac.B., МПр. 64.*

702. Тільки боягузи, тільки душі, що не черпають сили з надії на Бога, дуже скоро піддаються і коряться у прикористях. Як у м'якому дереві звичайно вилягаються хробаки, так і смуток добирається звичайно до людей м'якого серця... Думаю, що хороший борець, що раз виступив на поле змагань побожності, мусить мужньо переносити удари противника в надії на вінець слави. *Vac.B., Про подяку.*

703. На боягуза не вкладають вінця, і ніхто легкодушний не здобуває лаврів перемоги. Не сумуй, коли тебе лікують. *Vac.B., Про піст.*

704. Тебе карають несправедливо? Потішайся надією на майбутні блага! А засуджено тебе несправедливо, то й за те дякуй, що можеш уже тут спокутувати свої провини, а не передано тебе на вічні муки за неспокутувані гріхи. *Vac.B., В честь Муч. Юліitti.*

705. А як ревність, дбайливість — це добра річ, то навпаки, легкодушність, зневіра та брак надії на спасіння шкодить душі. Тому-то уповай на Божу доброту й очікуй від Бога помочі. *Vac.B., Лист 174.*

706. Не падайте духом в утисках, але обновляйтесь у любові до Бога! *Vac.B., Лист 257.*

707. Божеські Писання, яких нас навчили, часто кажуть, що не можна держатися одночасно двох речей: справ цього світу і життя в Бозі... Навіщо, отже, змішуємо речі, що їх не можна змішувати: натовпи громадян й аскезу побожності? *Vac.B., Лист 291.*

708. Бо кому легко зміняти свою думку, в того, що й нічого дивного, життя — неналагоджене. У кого ж знову думка міцно закріплена, — і сама думка держиться твердо і, послідовно, життя такого пливе гармонійно з постаповою... А ті, що так дуже дали себе захопити життєвими турботами, то вони немов ті вгодовані птиці, дарма, що мають крила, тягнуться по землі за поживою. *Vac.B., Лист 293.*

Н НАСЛІДУВАННЯ ХРИСТА

709. Бути християнином-монахом, це власне ніщо інше, як наслідувати Ісуса Христа у людській природі, в міру свого покликання. *Vac.B., ШПр. 43.*

710. Наслідуй небесного Жениха, відбивай напади невидимих ворогів, веди боротьбу проти ворожих сил, відганяй їх найперше від власної душі, щоб не мали до тебе приступу, а опісля від тих, що будуть до тебе удаватися... Усе довір'я покладай на всемогутню руку Всешишнього Царя, що як тільки покажеться, відразу приневолює противників до страху й утечі... Ідеш за переможним Царем,

що хоче тебе зробити учасником своєї перемоги. Навіть умираючи, не будеш переможений, навпаки, саме тоді переможеш, бо збережеш ненарушену правду і свободу її визнавати. *Vac.B., 1-ша А.Б.*

711. Майже кожне діло, що веде до добра, сам Господь творив, ставлячи себе самого за приклад для своїх Апостолів. Поглянь на блаженства і, розважаючи кожне з них, побачиш, що науку вміщену у тих словах Він випередив своїми ділами. «Блаженні лагідні» (Мат. 5,5). Як, отже маємо вчитися лагідності? «Вчіться від мене, бо я лагідний і покірний серцем» (Мат. 12,29). «Блаженні миротворці» (Мат. 5,9). Хто нас навчить краси миру? Сам Миротворець, що творить мир і об'єднує двоє людей в одного нового чоловіка (Єфес. 2,15), і власною Кров'ю на хресті об'єднав небо й землю. «Блаженні вбогі» (Мат. 5,3). Він сам був убогий і принижив себе у вигляді слуги, щоб «з Його повноти всі ми прийняли — благодать за благодать» (Ів. 1,16). *Vac.B., Гом. на Пс. 33.*

712. А учень, як нас учити сам Господь, є той, хто приходить до Господа, щоб іти за Ним, цебто слухати Його слів, вірити в Нього і слухатись Його як Учителя, Царя, Лікаря й Учителя правди, в надії здобути вічне життя. *Vac.B., Про Хрищення I.*

713. Отож станься наслідником Христа, а не антихриста; Бога, а не Божого противника; пана, а не невільника; Милосердного, а не злобного; Чоловіколюбця, а не ворога людей; тих, що з небесним Женихом, а не тих, що у вічній піт'ямі. *Vac.B., 2-га А.Б.*

714. Не оставайтесь подібними до тих, що чужі для науки Господа, а наслідуйте Бога і Святих Його по силі, даній вам Ним. *Vac.B., МПр. 27.*

715. Ярмо Христове міле і тягар Його легкий для заспокоєння тих, що Його приймають. А все, що незгідне з

наукою Євангелії, прикре й тяжке. *Vas.B., МПр. 44.*

716. Як кількох мальярів маює одно лице, а всі образи будуть подібні до себе, бо будуть усі подібні до одного, так само і звичаї, як усі будуть спрямовані до наслідування одного, то на всіх однаково відіб'ється приклад святого життя. *Vas.B., 5-та А.Б.*

717. Станьмо подібними до Христа, бо Він став подібний до нас. Зробімся богами задля Нього, бо Він став чоловіком задля нас. Він прийняв гірше, щоб нам дати ліпше. Він став убогим, щоб нам злагатитися Його убоцтвом. Він прийняв вигляд раба, щоб для нас дістати свободу. Він зійшов униз, щоб ми вознеслися. Він був спокушуваний, щоб ми перемогли. Він перетерпів неславу, щоб нас прославити. Умер, щоб нас спасти. Вознісся, щоб притягнути до себе тих, що лежали у гріховнім упадку. *Григ. Бог., Слово I.*

НАСЛІДУВАННЯ СВЯТИХ

718. Наслідуй тих, що живуть свято. Записуй собі їх приклад у серці. Старайся належати до числа тих, що їх мало. Добре є рідкісне, тому й мало тих, що входять у царство небесне. *Vas.B., 2-га А.Б.*

719. І взагалі, як мальяр, що копіює образ, часто на нього дивиться і намагається у свою роботу перенести його риси й характер, так і той, хто хоче стати всесторонньо совершенним у чеснотах, часто повинен споглядати на життя Святих, немов на взірці повні життя й сили. Тому треба намагатися вчинити їхні добрі діла своїм шляхом наслідування. *Vas.B., Лист 2.*

720. Згадай про Святих, ген від початку світу, «які тинялися в овечих та козячих шкурах, бідовані, гноблені, кривджені, яких світ був невартий» (Євр. 11,37-38). Наслі-

дуй їх спосіб життя, коли хочеш унаслідити їхню нагороду. *Вас.В., Про піст.*

721. Ясна річ, що хто величає героїв, той і не занехає та-кож наслідувати їх у подібних обставинах... Бо похвала для мучеників, це ніщо інше, як заклик до зібраних — дбати про чесноту. *Вас.В., На 40 Мучеників.*

722. Захоплюватися зусиллями Святих — це щось добре. Змагатися з ними — веде до спасіння, але хотіти зразу наслідувати їхнє життя в кожній точці — це нерозумне й неможливе. *Іван Ліств., Слово 4.*

723. Ми величаемо Святих і бажаємо собі їхніх вінців, але не хочемо наслідувати їхніх подвигів. Чи думаєте, що вони удостоїлись вінців даром, без зусиль і клопотів? *Єфрем Сир., Напоумлення для подвижників.*

724. Диявол так боїться слідів Святих, як лиси — левів. *Іван Зол., Бес. 53, на Діян. 26,30-32.*

725. Коли бувають великі приклади, то в людині рожиться сильний запал і бажання їх наслідувати. *Іван Зол., Бес. 10, на Єфес. 4,4.*

НАГОРОДА ВІЧНА — НЕБО

726. По смерті перейдеш до вічного життя, від пониження у людей — до Божої слави, від горя цього світу, від кар — до вічної відради з Ангелами в небі. Земля тебе не прийняла за громадянина — небо тебе прийме. Світ тебе переслідував, а Ангели понесуть тебе і представлять Христові... Будеш вести вічні хороводи, вінценосець серед Ангелів, будеш царювати над створінням в імені Царя і в блаженстві будеш вікувати з хорами блаженних. *Вас.В., 1-ша А.Б.*

727. Справді, коли минуці речі такі величні, то якими будуть речі вічні? Коли видні речі такі гарні, то якими бу-

дуть невидні? Коли велич небозводу переходить міру людського розуму, то який розум у силі збегнути природу вічного? Коли сонце, хоч буде знищене, таке гарне, таке скоре в русі, таке точне в циклах, маючи величину відповідну до всесвіту; коли через красу свого вигляду воно таке визначне в природі, як сяюче око, і коли контемпляція сонця не в силі задовольнити нас, то яка буде краса Сонця справедливості? І якщо це велика втрата для сліпого чоловіка, що не може бачити сонця, то яка велика втрата для грішника бути позбавленим правдивого Світла? *Vac.B., Гексамерон, Гом. 6.*

728. Може хтось уразив тебе щодо слави? Тоді гляди на славу, що чекає тебе в небі за твою терпеливість! Зробили тобі кривду? Дивися на небесні багатства й на скарб, що його ти собі зготовив добрими вчинками! Тебе прогнали з батьківщини? Але небесний Єрусалим для тебе батьківщина... Коли ж отак порівняєш теперішні злидні з майбутніми благами, тоді збережеш свою душу перед тим смутком і перед журбою. *Vac.B., Про подяку.*

729. ...Ось, так говорив до них префект. А що на це мученики? «Що, вороже Бога, — казали вони — чому ти ось цими принадами спокушаєш нас до відступства від живого Бога? Чому, пропонуючи нам свої добродійства, хочеш, щоб ми служили демонам загибелі? Що таке велике даєш нам у порівнянні до того, що ти намагаєшся від нас забрати? Ненавидимо твій дар, який приносить шкоду! Даєш гроши, вони ж тут залишаються. Обіцюєш славу, вона відцвітає. Стараєшся зробити нас знаними в цісаря, але притім робиш нас чужими для справжнього Володаря! Чому так мало речей цього світу обіцюєш нам? Ми ж погордили ним цілим! Тутешні видні речі не є для нас рівноцінні з тією надією, яку ми собі виплекали. Бачиш це небо? Яке воно гарне, яке величне! Бачиш землю? Яка вона простора! Бачиш те все, чим на ній ми мо-

жемо захоплюватися? Проте, ніщо з того всього не дорівнює щасливості праведників. Бо це все проминає, а наші блага зостануться навіки. Хіба одного дару бажаємо — вінка справедливості; одної слави очікуємо з трипідного — тієї, що в небесному царстві. Ми жадні почести, але там вгорі. А кари лякаємося лише тієї, що в пеклі».

Vas.B., На 40 Мучеників.

730. Одно лише вам скажу і, можливо, роз'ясню. Якщо б хтось зібрав нараз мовою і згромадив до купи ввесь людський гаразд, відколи є люди, то він переконався б, що цьому всьому не сила зрівнятися навіть із найменшою частиною вічних благ. Та ніде правди діти, всі земні блага загалом більше різняться щодо вартості від найменшої крихти вічних, як тінь і сон від дійсності. Ба, що більше, влучніше буде сказати, що настільки душа в усім вартішіша від тіла, наскільки різниться те вічне життя від цього земного. *Vas.B., До юнаків.*

731. Спільнний Керманич нашого життя, великий Учитель, Дух правди, мудро й розсудно приготовив нагороди, щоб ми, долаючи всі теперішні труднощі, змагали душою до радості, вічних благ... Бо що є добре, те принципово і перше всього є щасливе, а саме таким є Бог. *Vas.B., Гом. на Пс. 10.*

732. Бо вічний спочинок чекає на тих, що боролися у теперішньому житті, зберігаючи заповіді, — спочинок даний не як належна заплата за їхні діла, але як приготований дар прещедрого Бога для тих, що надіялися на Нього... Небо це країна живих, де нема ночі, де нема сну — образу смерті; де нема ні їди, ні пиття — підпор нашої немочі; де нема недуги ані болів, ані ліків, ані судів справедливости, ані торгівлі, ані ремесла, ані грошей — початкуlixha; оправдання до воєн, цього кореня ненависті, але є країна живучих, що не вмерли через гріх, але живуть дійсним життям у Христі Ісусі, що Йому слава і сила повіки. *Vas.B., Гом. на Пс. 114.*

733. Ми воскреснемо і всі матимемо вічні тіла, але не всі однакові. Праведні дістануть небесне тіло, що в нім могли б, як личить, приставати з Ангелами. Грішні дістануть вічне тіло, спосібне терпіти вічні муки за гріхи, щоб вічно горіти у вогні і не згоряти. І дастъ Господь Бог справедливо одним і другим. Ми нічого не робимо без тіла. Молимося й хулимо устами; зберігаємо чистоту тілом і ним чинимо перелюб. Даємо милостиню рукою і нею крадемо, подібно і все інше. Тому, що тіло співдіяло з душою, то й нагороду в майбутньому дістане відповідно до своїх діл... І так, брати, будемо берегти свої тіла, і не вживати їх до гріха, так наче б вони були чужі... Будемо мусіти здати справу Господеві з усього, що ми зробили в тілі. Не говори: «Ніхто мене не бачить», і не думай, що нема свідоцтва про твої діла. Особи, що була б свідком часто нема, але Творець найкращий свідок, перебуває на небесах вірний (Пс. 88,38), і бачить твої діла, а та-кож і плями гріховні, що остаються на тілі. Бо, як рана, що трапилася тілові, хоч би навіть була вилікувана, все таки залишає по собі знак, так і гріх ранить душу й тіло, і знаки по ранах остаються на обох, а зникають тільки в тих, що приймають Св. Хрищення. *Кир. Ерус., Повчання 18-me.*

734. Бог не чинить насилля, ані не вживає примусу. Бо хто ж кличуши до почестей, вінців, бенкетів і торжеств, стане тягнути когось проти волі і зв'язаного? Ніхто, бо це ж питоме тому, що завдає насилля. В пекло Він посилає проти волі, а до царства закликає добровільно. У во-гонь веде зв'язаних і плачучих, а до безчисленних благ — не так. Самі блага не були б бажані, якщо б вони своєю природою не були такі, щоб ми до них прямували добровільно, розуміючи їхнє велике достоїнство. *Іван Зол., Бес. 2, на 1 Кор. 1,4-5.*

735. Вінці даються тим, що змагалися, а не тим, що були глядачами; тим, що напружували свої сили, а не тим, що

не вживали більшої частини своїх сил. *Григ. Бог., Проти ціс. Юліяна.*

736. Теперішній час це час праці, а майбутній — час нагороди. *Григ. Бог., Проти ціс. Юліяна.*

737. Якщо б Бог тут усіх злих карав і всіх добрих нагороджував, тоді не було б треба дня суду... Бог не карає всіх, щоб тебе запевнити, що є воскресіння. Він карає лише деяких, щоб самопевних зробити більше дбайливими, викликати в них страх через кару інших. І знову, деяких добрих нагороджує, щоб тими нагородами заохотити інших до ревности щодо чесноти, але не нагороджує усіх, щоб ти знов, що є ще інший час, коли всі дістануть нагороди. Якщо б тут усі діставали те, що заслуговують, то не вірили б науці про воскресіння. А якщо б ніхто не діставав за заслугами, то дуже багато стали б більше безпечними. *Іван Зол., Про диявола I.*

НАДІЯ

738. Надія на Господа — найсильніша з усіх речей. *Vас.В., Лист 145.*

739. Упадати на дусі і тратити надію на спасіння — це річ погубна для душі. Покладайся, отже, на Божу доброту та очікуй Його помочі, у певності, що як до Бога широко й належно звертатися, Він не то, що нас не відкине, але ще поки скінчимо просити, відізветься до нас: «Оце я при тобі». *Vас.В., Лист 174.*

740. Тільки ті, що працюють для святості не заведуться у своїх надіях, бо їхня мета виправдала боротьбу, даючи їм певне й вічне небесне царство. *Vас.В., Лист 18.*

741. Непохитна надія — це брама до відречення. *Іван Ліств., Слово 26.*

742. Диявол тому насилає на нас думки зневіри, щоб

знищити в нас надію на Бога, — цей безпечний якір, цю опору нашого життя, цього провідника в дорозі, що веде до неба, це спасіння погибаючих душ. «Бо ми надією спаслися» — каже Апостол (Рим. 8,24). Надія це немов сильний ланцюг, опущений з неба, піддержує наші душі, мало-помалу піднімає на висоту тих, що її сильно держаться, і підносить нас понад бурі житейських зол. *Іван Зол., До впавшого Теодора I.*

743. Хто чого бажає, той сліпо того надіється. *Григорій Богослов, Автобіографія віршами.*

744. Ніколи не будемо зневірятися, тому що нема в диявола ніодної такої сильної зброї, як зневіра. І ми не так тішими його, коли грішимо, а коли зневіряємося. *Іван Зол., Про покаяння I.*

745. Надія на майбутні добра завжди облегшує перенесення теперішніх скорбот. *Іван Зол., Бес. 27, на Буття 3,8.*

746. Велика сила надії на Бога. Вона — неприступна огорожа, нездобута стіна, єдина поміч, тиха пристань, незнищима твердиня, невідпорне оружжя, нездоланна сила, що простелює собі дорогу через непрохідні місця. Нею безоружні перемагали озброєних. *Іван Зол., Бес. на Псалом 10.*

747. Хоч би ти находився при смерті і знайшовся в дуже великих небезпеках, то не трати надії. Бог у силі і з безвихідних обставин знайти вихід. *Іван Зол., Бес. на Псалом 117.*

НАВЕРНЕННЯ — ПОКАЯННЯ

748. Сьогодні пора покаяння, завтра нагороди; сьогодні час праці, завтра заплати. Сьогодні Бог помічником для тих, що навертуються із злої дороги, завтра буде страшним Суддею людських діл, слів і думок. Суддею, що Його ніхто не ошукає. Сьогодні досвідчаємо Його довготерпеливости, завтра пізнаємо Його справедливість, коли

воскреснемо — одні на вічну кару, другі до вічного життя, коли кожний дістане по заслузі... Чи ж не збудимося, чи ж не воскреснемо із земного життя до євангельської святости? Чи ж не почнемо розважати день Господень, цей день страшної ваги, коли ті, що за добрі діла стануть праворуч Судді, дістануть царство у небі, а зіпхнутих ліворуч за недостачу добрих діл покриє геєна вогню і вічна мряка. «Там буде плач і скрігіт зубів» (Мат. 25,30). *Vas.B., Вступ до Ш. Правил.*

749. Не годиться на завтра відкладати свою поправу, бо завтрішній день непевний. Багато з великими намірами не діждало завтрішнього дня. *Vas.B., Лист 22.*

750. Коли остається тобі ще надія на спасіння, коли хоч трохи пам'ятаєш про Бога, коли бажаєш ще вічних дібр, коли бойшся кар, приготованих для грішників, що не покаялися, пробудись зараз, піднеси очі до неба, опам'ятайся, перестань грішити... Встань проти того, що тебе поконав. Мужньо піднесися з землі! Згадай доброго Пастиря, що біжить уже тебе видерти... Пригадай собі на Боже милосердя... Не трать надії на спасіння... Господь не хоче смерти грішника (Єзек. 18,32), але щоб навернувся і жив... Тепер час Божої терпеливості, частого терпіння, час ліку, час поправи. Ти впав — встань, ти згрішив — перестань, не стій на дорозі грішників (Пс. 1,1), утікай від неї. Бо якщо обернешся і засмутишся — спасешся, через труд здоров'я і через піт спасіння... Не впадай у розпач і пригадай собі давні часи: є спасіння, є поправа. Відваги — не розпачу! Немає закону, який засуджуває би на смерть без милосердя, а є благодать, що відкладає кару, приймає поправу. Ще не замкнулися двері, ще слухає жених, ще не панує гріх. Наново зачни бій, не зволікай! Змилуйся над собою самим та над усіма в Христі Господі нашім, якому слава й сила, нині і завжди на віки вічні. *Vas.B., Лист 44.*

751. Покаяння є спасінням, а несвідомість покаяння смертю. *Vac.B., 2-га А.Б.*

752. Коли ж властиво ти будеш християнином? Коли ж зможемо тебе привітати як свого? Минулого року ти чекав на цей, тепер же знову хочеш чекати до другого року? Бережися, щоб твої постанови не сягали далі ніж саме життя твое! «Не знаєш бо, що принесе день, що надходить» (Припов. 27,1). Не обіцюй собі того, що не твое! До життя тебе кличемо, чоловіче... Царство небесне стоїть отвором! *Vac.B., Напоумлення до Св. Хрищення.*

753. Зганьбили тебе? — Благослови. Ти ограбив? — Віддай. Був п'яний? — Практикуй піст. Був гордий? Упокоряйся. Завидував? — Потішай. Ти вбив? — Признайся, або завдавай своєму тілові терпіння рівновартні мучеництву, і славословленням Бога карай своє тіло! *Vac.B., Гом. на Пс. 32.*

754. Тим, що каються, не вистане до спасіння сама здержаність від гріхів, ім треба ще й овочів гідних покаяння (Мат. 3,7-11). *Vac.B., МПр. 1.*

755. Душа передусім повинна осудити і зненавидіти давнє грішне життя, і збрідити собі й омерзити його пам'ять... Далі, повинна душа взяти собі за науку страх — погрозу вічного засуду й вічної кари та піznати, що час покаяння є часом сліз, як навчив Давид у 6-ім псалмі. Нехай переконається, що очищення з гріхів через Христову Кров лежить у величі милосердя і в багатьох щедротах Бога. *Vac.B., КПр. 10.*

756. Суддя бажає мати милосердя над тобою й виявити тобі співчуття, але з умовою, що знайде тебе покірним після гріха, скрущеним і таким, що багато плаче за свої злі вчинки; що публічно без стиду визнає гріхи поповнені в тайні; що просить братів до співпраці зі собою в надодженні, — коротко, коли бачить, що ти гідний помилування.

вання, то Він радо дасть тобі милосердя. *Vac.B., Гом. на Пс. 32.*

757. «Уникай зла і роби добро; шукай миру і дбай про нього» (Пс. 33). Ці перестороги є основні й вони ведуть до побожності. Вони вірно навчають панувати над язиком, здержуватися від підступних засідок та відвертатись від злого. Стриманість від зла не є ще ознакою досконалості... Бо хто наперед зовсім не відступив і не відвернувся від злого, той не в силі досягнути чогось доброго. Подібно, як людина не може набути здоров'я, коли не позбулася недуги, або не годна загрітися, коли наперед не позбулася цілком зимна; це ж усе не може разом бути. Так само, як хтось хоче вести добре життя, то він мусить оминати всяку участь у злому. *Vac.B., Гом. на Пс. 33.*

758. Увійди в кімнату своєї душі і пригадай собі свої діла! Як багато гріхів твоїх, однаке не попадай в одчай! «Бо де умножився гріх, стала надмірною благодать» (Рим. 5,20). Треба тільки прийняти ласку! Хто багато винен, тому багато відпуститься, щоб більше любив. Коли ж твої гріхи є малі, легкі і несмертні, чому непокоїшся за майбутнє, коли ти в минулому добре жив і то тоді, коли ще не був навчений закону? *Vac.B., Напоумлення до Св. Хрищення.*

759. Ті, що вірують у Господа, повинні передусім творити покаяння так, як це проповідав Йоан і сам Господь наш Ісус Христос. Бо гірше будуть осуджені ті, що не каються тепер, ніж ті, що їх осужено перед Євангелієм. *Vac.B., МПр. 1.*

760. Тепер — це час покаяння і прощення гріхів, а в майбутнім віці прийде справедливий суд заплати. *Vac.B., МПр. 1.*

761. Ті, що каються повинні гірко плакати й усе інше, що належить до покаяння, з серця виявляти. *Vac.B., МПр. 1.*

762. По відході з цього життя не буде часу на заслуги, бо

Бог призначив у великодушності теперішній час на таке діяння, щоб Йому подобатися. *Вас.В., МПр. I.*

763. Тяжким не є упадок, але, щоб упавши, лежати і вже не вставати; і те, щоб добровільно робити зло й перебувати в безпечності, думками зневіри прикривати слабість волі. *Іван Зол., До впавшого Теодора I.*

764. Обвинюй себе самого, або ліпше не обвинюй, але постійно поправляйся; замало тільки обвиняти себе, треба підбадьорювати себе до боротьби. Ти впав? Ти тяжко постраждав? Устань, укріпся! Ти ще на арені, вистава ще продовжується. Чи не бачиш, як багато борців поконані, знову заохочували себе до боротьби? Тільки не падай добровільно! Ти втихомирюєш того, що відійшов? Багато більше втихомирюй себе самого. Той дістав прощення гріхів? Але ти, якщо хочеш, не тільки змиєш свої гріхи, але й будеш мати добрі діла, чого він уже не може. Ми маємо можливість себе поправляти. Покаяння це велике лікарство, не зневірюйся... Не так страшно впасти у глибину зла, як упавши, оставатися в нім... Ти впав, дістав стільки ран? Але нема жодної рани душевної, щоб її не можна злікувати. На тілі багато таких ран, а в душі ні одної невилічимої, і про ті ми стало журимося, а про ці ані трохи не дбаємо. *Іван Зол., Бес. 24, на Діян. 10,44-46.*

НЕДІЛЯ і ЇЇ СВЯТКУВАННЯ

765. Я уважаю це за цілком справедливе, щоб із семи днів один був присвячений нашому спільному Богові. *Іван Зол., Бес., на Іvana 1,1.*

766. Тиждень має сім днів. Тими сімома днями Бог поділився з нами так, що собі не взяв більше, а нам дав менше, і навіть не поділив їх рівно — не взяв собі три і не дав нам три, — але нам відділив шість днів, а для себе оста-

вив один. А ти і в цей увесь день не хочеш здергатися від життєвих справ, але як поступають святочадці, так і ти важишся поступати з цим днем, крадучи і вживаючи його на життєві клопоти тоді, коли він освячений і призначений на слухання духовних наук... Коли ти приходиш до церкви один раз або два рази на рік, то скажи мені, чого можемо навчити тебе конечного про душу, про тіло, безсмертя, царство небесне, про кари, про пекло, Божу довготерпливість, про прощення, про жаль за гріхи, про хрещення, відпущення гріхів, створіння небесні й земні, про людську природу, про Ангелів, хитрість бісів, затії диявола, про поведінку, про догмати, правдиву віру і викривлені ересі? *Іван Зол., На Богоявлення.*

767. Нині ми ввесь час проводимо на пустих і марних розмовах, і сходимося на те на світанку, ранком, вполудні й вечером, навіть назначуємо на те осібні місця, а божественні догмати, чуючи раз або два рази в тижні, уважаємо за обтяжливі і залишаємо. А чому? Тому, що вбого розположуємо свою душу, і взагалі ми нищимо в ній охоту та ревність до таких предметів. З тієї причини в нас нема і змагання до духовної поживи. *Іван Зол., Бес. 18, на Іvana 1,35-37.*

768. Не кожного дня, а тільки два дні в тижні ми вас кличемо послухати наук, і притім тільки на малу частину дня, щоб облегшити вам той труд. *Іван Зол., Бес. 25, на Іvana 3,5.*

769. Багато людей святкують празники і знають їхні назви, але не знають мотивів, задля яких вони установлені. *Іван Зол., На Богоявлення.*

770. Закон, що обов'язує до присутності на Службі Божій, і закон відпочинку чи нечинності в неділю — це церковні закони, що тільки близче означають, інтерпретують та доповнюють природний і позитивний Божий закон Мойсеєвого права. Ті закони за такі їй уходять, бо по

загально принятій практиці церковна влада може від обов'язку тих законів увільнити, чого, очевидно, не має права щодо Божого закону. Хоч це елементарна правда моральної, та треба її тут пригадати. Від Божого закону ніщо й ніколи не може звільнити: ні церковна влада, ні труднощі обставин. До збереження Божого закону кожний є обов'язаний, хоч би з нараженням або утратою життя. Інакше обов'язує церковний закон. Церковна влада, від якої вийшов закон, може в поодиноких випадках дати диспензу, увільнити від обов'язків... Тому обов'язок святкувати неділю, оскільки він є церковним законом, не обов'язує тоді, коли його сповнення зв'язане з великою трудністю чи невигодою. Хто наражався б на недугу, не є обов'язаний піти до церкви. На тій самій засаді вільно в неділю варити сіважу, робити в хаті порядки, купити на торзі те, що потрібне до життя в той день. Але в третій Божій Заповіді є і щось, від чого ніяка трудність і ніяка влада не може звільнити, бо третя Божа Заповідь є і в Новому Завіті Божою Заповіддю, тобто накладає обов'язок непорушний й нехібно, безоглядно всіх обов'язує. Той обов'язок є обов'язком природного права, тобто обов'язком, що його кожна людина пізнає природним розумом і відчуває в сумлінні. Несповнення тієї сторони третьої Заповіді є отже гріхом навіть при таких обставинах чи таких диспензах, що звільняють від обов'язку бути на Службі Божій і здергатися від праці. Незбереження тієї Заповіді завжди буде гріхом, а через те і великою втратою та шкодою для душі. Напр. господиня мусить лишитися в хаті, мусить для родини зварити, тому вона звільнена від Служби Божої і від святого спочинку, але коли побіч усього того, не знайде способу день святий святкувати, коли її темне сумління не відчуває того обов'язку, або коли ложно думає, що конечність звільненя її від усякого обов'язку святкувати неділю, то має гріх, поносить шкоду на душі, втрату, яка від'ємно відбивається на здоров'ї її душі. Бо Божі Заповіді, всі без ви-

нятку, є умовою для здоров'я душі не менше, як умовою для здоров'я тіла є повітря...

Щоб по-християнськи сповнити третю Заповідь, нарід мусить розуміти, чим є жертва, чим Євхаристія, чим участь у ній. Коли це буде розуміти, зрозуміє і те, що тратить і яку шкоду поносить, коли не може бути в церкві... Недільний відпочинок для робітників має також превелике значення при виховуванні дітей. Робітникові, особливо такому, що працює в більших фабриках, неділя пригадує обов'язки й радості родинного життя, виховання дітей й потіху, яку приносять батькам добре виховані діти. До виховної сили Церкви належить і те, що в неділю і свята сходяться усі в церкві, як діти одної родини сходяться в домі батька. Багаті і вбогі, вчені і прості, старі й молоді через мудрий провід Церкви зближаються до себе. Церква всім пригадує їхні взаємні обов'язки і всім голосить закон любові. Приступаючи разом до Пресв. Євхаристії, християни вчаться уважати себе взаємно за братів та пам'ятати, що не той достойний, що має дорожче одіння, а той, хто достойніший в очах Всевишнього Бога. *Митр. А. Шептицький, Про святкування неділі.*

НАУКА Й ДОСВІД

771. Не берися до того, чого не розуміш. Не пробуй поправляти пристрасних людей, як не маєш потрібної науки й досвіду, бо можеш і сам заразитися їхньою пристрастю, не даючи собі з нею ради й марно згинути. Не берися поправляти замовляння тих, що їх покусали їдовиті вужі, коли не знаєш штуки замовляння, бо можеш стягнути на себе гадюк і не дати собі ради, марно від них згинути.
Vас.В., 2-га А.Б.

772. З користю дивися, з користю слухай, з користю говори, з користю відповідай. *Vас.В., 2-га А.Б.*

773. Запитаний, відповідай умірковано й покірним голосом, а як тебе не питаютъ, мовчи... Нехай твоя бесіда має початок і кінець. *Вас.В., 2-га А.Б.*

774. Уміркований в монаха голос, бесіда розважна... Він багато думає, мало говорить. *З-ття А.Б.*

НАСТОЯТЕЛЬ

775. Нехай один буде настоятелем, вибраний перед іншими, за випробовану чесноту обичаїв й усього життя, щоб був провідником доброго порядку життя. У виборі належить зважати й на вік, бо вже сама природа наче вказує, що старшому віком належиться більша честь.

Нехай настоятель має таку повагу, щоб нікому в монастирі не вільно було противитися його волі, коли приказує, що стосується до досконалості й порядку життя. Як каже Апостол: «Поставленим від Бога треба повинуватися, а ті, що Божому велінню противляться, стягнути на себе кару» (Рим. 13,3). Так і тут у монастирі всі брати повинні бути сильно переконані, що не припадком, а з Божої волі має настоятель таку владу. Вона дана на те, щоб душі поступали в dobrім згідно з Божою волею. Настоятель піддає те, що корисне для душ, підвладні приймають його добре ради.

Отож, коли конечно того треба, щоб уся монаша спільнота була послушна настоятелеві і йому піддана, треба передусім вибрати такого настоятеля і провідника в монашім житті, щоб його життя було прикладом усякої чесноти для тих, що дивляться на нього. Він повинен бути, як каже Апостол: «Тверезий, мудрий, чистий, до навчання спосібний» (2 Тим. 3,2).

Мені здається, що його життя треба всесторонньо перевірити, питатися не тільки про те, чи має повагу віку, — бо буває часом, що не один при сивині і зморшках має вдачу молодика, — але найбільше про те, чи його душа,

його спосіб поступування має повагу сивини, чи все, що говорить і що робить, може бути для братії законом і правилом. *Vac.B., 4-та А.Б.*

776. Не убігайся про начальство, щоб тягару чужих гріхів не стягнув на свої плечі. *Vac.B., 2-га А.Б.*

777. Поміж людьми є різні настроєння — не всі однаково думають про те, що корисно, тому щоб не було непорядку й замішання, як би кожний жив по своїй волі, треба, щоб той, хто перевищає всіх мудрістю, повагою і святістю усього життя, був поставлений настоятелем інших. Його чесноти стануть спільним добром усіх, що будуть його наслідувати... А коли один буде вибраний настоятелем, устануть усі особисті волі, усі будуть підчинятися волі вибраній, найкращій, усі підуть за приказом Апостола, що поручає: «Кожна людина нехай кориться владі вищій... А ті, що противляться, самі на себе суд стягають» (Рим. 13,1-2). *Vac.B., 5-та А.Б.*

778. Мовчання на гріх полишає отруту в рані, завдану укусенням з'їдливої змії. *Vac.B., КПр. 4.*

779. Кожне занедбання настоятеля чи підчиненого шкоду приносить. Настоятель за всіх буде суджений, а непослух підчинених не без шкоди й страти, а більшу шкоду приносить, коли буває ще і згіршення інших. *Vac.B., ШПр. 24.*

780. Нехай же тямить той, що йому поручено старання про всіх, що здасть рахунок за кожного зокрема... А передусім, коли настоятель занебає щось із того, що Богові подобається, не з несвідомості, але тому, що схліблляючи підчиненим, примінюються до їх прогріхів, він підкопує монашу карність... Нехай ніколи в нічім не сходить з простої дороги щирості і правди. Нехай так поступає, щоб до нього відносилися й ті слова Апостола: «Та ми були лагідні між вами. Як годувальниця піклується про своїх дітей, так і ми, з палкого до вас почуття, раді були пере-

дати вам не лише Божу Євангелію, а й власні душі» (1 Сол. 2,7). Хто так не поступає, є сліпим провідником. Сам у пропасть іде й інших веде у пропасть... Тому настоятель обов'язаний у відношенні до братії сторохити над їх душами, журитися про спасіння кожного, як той, що має здати рахунок. *Вас.В., ШПр. 25.*

781. Кожний з підчинених, якщо лише він хоче робити значний поступ й утвірдитися в монашім стані по законам й радам Христовим, не повинен ніякого порушення серця закривати й задержати в себе, не повинен ані слова сказати без відома і згоди настоятеля. Кожний повинен відслонювати перед настоятелями і тайни серця, бо до уряду настоятеля належить з милосердям і співчуттям дбати про немічних братів.

Таким способом буде укріплена те, що добре, а гідне осуду буде справлене відповідним ліком. Тісю спільною працею і взаємною поміччю вперед будемо наближатися малими кроками до досконалості. *Вас.В., ШПр. 26.*

782. Як настоятель повинен бути у всім провідником братії, так навпаки, обов'язком братії напімнути настоятеля, коли тільки підозрівають його у якісь провині. Отже, щоб не ослабала карність, треба дати поручення напімнути настоятеля тим, що віком і розумом перевищають інших. *Вас.В., ШПр. 27.*

783. Коли хтось є недбалий у виконанні Божих Заповідей, брати повинні мати над ним милосердя наче над хворим членом тіла, а настоятель повинен старатися вилікувати його хворобу науками й напімненнями... Мати пересадну доброту для злих значить зраджувати правду, шкодити монастиреві і призвичаювати до легковаження гріхів... Одним словом, хто не приймає від настоятеля ліку, той сам собі противиться. *Вас.В., ШПр. 28.*

784. Настоятель повинен бути переконаний, що стягне на

себе тяжкий і можливий гнів, якщо не є добрим провідником для брата, бо «крови його домагатимуться з його руки», як каже пророк Єзек. 3.18.

А настоятель нехай не вивищається у достоїнстві, щоб не відпав від блаженства покори. Нехай боїться, «щоб розгордівши, не впав у суд диявола» (1 Тим. 3,6). Нехай буде пересвідчений, що старатися про багатьох значить багатьом служити. Хто служить багатьом раненим і стирає кров з кожної рани, прикладаючи до кожної відповідні ліки, службою не величається. Вона для нього є нагодою до покори, праці, боротьби. На скільки більше повинен журитися і трудитися той, що йому віддано лікування ран усієї братньої спільноти. *Вас.В., ШПр. 30.*

785. Які повинні бути ті, що роздають братам потрібні речі? Відповідь: Вони повинні сильно старатися бути для всіх милосердними й вирозумілими, не даючи нагоди до підозріння їх в особлившій якісь любові, як каже Апостол: «Не роблячи нічого з нахилу до когось» (1 Тим. 5,21)... Нехай показують таке старання про всіх, наче б служили не людям, а самому Христові, який з безконечної доброти приймає для себе все, що робимо для людей Йому посвячених і обіцює за те небесне царство (Мат. 25,34-40). *Вас.В., ШПр. 34.*

786. Ми бачили, що тіло, якщо воно має бути спосібне до всякої праці, мусить мати й очі і язик і все, що потрібне й важливе. Трудно знайти душу, спосібну статись оком для багатьох. То рідкість. Порядок вимагає, щоб настоятель монастиря був проворний, умів добре говорити, був здергливий, милосердний і в усіх справах шукав цілим серцем Господнього оправдання. *Вас.В., ШПр. 35.*

787. Звичайно піддані бувають такими, якими є настоятелі і провідники. Хто є настоятелем, повинен пам'ятати на слова Апостола: «Будь зразком для вірних» (1 Тим. 4,12). Нехай його життя буде ясним прикладом кожної

Христової заповіді. Нехай ніколи не дасть причини думати, що якась заповідь є не до виконання або маловажна... Отож, повинні давати повний приклад заховування глибокої покори, переданої Христом. «Навчіться від мене, бо я лагідний і покірного серця» — сказав Христос. Смирність, лагідність поведення, покора серця нехай буде знаменом настоятеля... Покора — це чеснота, що її мусить мати настоятель аж у тій мірі. Крім того він мусить бути милосердний, вирозумілий для тих, що з браку вправи в чімось схиблили... Хто є такий, нехай буде настоятелем, нехай між братами удержує лад і нехай роздає діла по здібностям кожного. *Vac.B., ШПр. 43.*

788. Хто не приймає постанов настоятеля, повинен або прилюдно або осібно сказати йому, коли має якусь справедливу причину, згідно з наукою Св. Письма. Інакше, нехай замовчить і сповнить, що приказане... А якщо б хтось тривав у непослухі, потиху нарікав і ганив настоятеля, а публично не виявляв свого невдоволення, нехай буде викинений з монастиря, бо стався причиною роздору у монастирі і нарушує пересвідчення про повагу правила, є вчителем непослуху й бунту. *Vac.B., ШПр. 47.*

789. Щоб ніхто зі шкодою власною і загалу не впадав у порок роптання, нехай брати взагалі заховують це правило, щоб ніхто цікаво не слідив за способом поступування настоятеля, ані не випитував, що діється, хіба що він і ступенем і розумом є настоятелеві близький... Бо коли ми віддали настоятелеві наші душі, щоб ними управляв і справу за них Божі здав, то було б смішною річчю у дрібних справах не вірити йому й підозрівати його та й іншим давати нагоду до підзорів. *Vac.B., ШПр. 48.*

790. Але й тоді, коли ходить про напімнення й нагани виновних, нехай настоятель не діє поквапно. З нетерпеливістю і гнівом напоминати брата, — це не значить увільняти його від гріха, але стягати гріхи на себе... Треба

показувати ревність для слави Бога, якого зневажає кожне переступлення закону, а притім милосердя братньої любові в грісі брата, бо тут справа у спасенні його душі. «Душа, що грішить помре» (Єзек. 18,4). Треба при кожнім грісі вдаряти на гріх і силою ударів виявляти тепло душі. *Vac.B., ШПр. 50.*

791. Як треба поправляти похибки? Відповідь: Нехай настоятель поправляє тих, що мають недобрі нахили, способом лікарів, без гніву на хворого, тільки поконуючи хворобу. А якщо треба, нехай ужє і строгости проти хвороби душі. Нехай усуває марну славу покірними ділами, пусті бесіди — мовчанням, немірний сон — нічними молитвами, лінівство — працею, обжирство — постом, роптання — відлученням від інших так, щоб ніхто з братів не хотів з тим, що ропче, працювати, і щоб його робота не була змішана з роботою інших. *Vac. B., ШПр. 51.*

792. Як настоятель без пристрасти повинен лікувати душевні слабості братів, так знову брати не повинні приймати покути наче від ворога, ані уважати за тиранію того, що настоятель робить з милосердя для спасіння їхніх душ. Коли хворі уважають лікарів за добродіїв, хоч вони їх ріжуть, припікають і дають їм гіркі лікарства, то не годиться, щоб ми не мали вдячності для тих лікарів наших душ, коли вони острішими засобами приготовляють нам спасіння... Коли маємо перед очима ціль, за добродія треба уважати того, хто завдає нам спасений біль і Богові миливі смуток. *Vac.B., ШПр. 52.*

793. Настоятель науки повинен бути милосердний і лагідний передусім для тих, що їх душі зле настроєні. *Vac.B., МПр. 70.*

794. Настоятель науки не повинен зловживати своєї влади на картання підчинених, ані виноситися над ними, а

навпаки, повинен радніше вживати своєї гідності як нагоди до покори супроти них. *Вас.В., МПр. 70.*

795. Як поступати, коли хтось злословить настоятеля? Відповідь: Видно це з Божого гніву на Маріям, що говорила проти Мойсея, бо Бог навіть на проосьбу Мойсея не хотів без кари простити її гріх. *Вас.В., КПр. 27.*

796. В кожному ділі шкідливо дозволити комусь на те, що він вибирає власною волею. Усе, що призначили настоятелі, треба приймати, хоч би й воно було противне волі. Власна воля заслуговує на закид браку віри. *Вас.В., КПр. 96.*

797. Яке настроєння повинен мати настоятель у тім, що приказує або постановляє? Відповідь: Супроти Бога як Христовий слуга і завідатель Тайн Божих (1 Кор. 4,1). Нехай боїться щонебудь сказати або постановити проти Божої волі, про яку свідчить Св. Письмо; щоб не став ложним свідком для Бога або святокрадом, бо святокрадством є заводити щось чуже Христовій науці або опустити щось, що Богові подобається. *Вас.В., КПр. 98.*

798. З яким настроєнням треба картати? Відповідь: Для тих, що їх картається треба мати серце батька й лікаря, повне співчування і милосердя. Треба із знанням лікувати наче б власну дитину, найбільше тоді, коли треба завдати біль, коли лікарство приkre. *Вас.В., КПр. 99.*

799. Знаю, хто повинен бути настоятелем, — це ті, що осягнули панування над пристрастями і тим відзначаються; що володіють словом і потрібною мудрістю; що уважні, прозорливі, милосердні, і можуть після слова Апостола «нести немочі безсильних» (Рим. 15,1). *Теод. Студ., Кор. Науки 36.*

800. Правити людиною, що дуже хитре і змінливе створіння, по моїй думці, це дійсно штука понад усі штуки, й наука понад усі науки. *Григ. Бог., Слово 2.*

801. Де багато голов — там безголов'я. Григ. Бог., Автобіографія віршами.

О ОБІТИ ЧЕРНЕЧІ

802. Перед обітом монашого життя, хто тільки хоче, може з дозволу закону вибрati собi життя вигідне і взяти на себе ярмо подружжя. Але, як уже раз хтось зложив обіти, то повинен себе заховувати Богові так, як який предмет Йому посвячений, щоб вертаючи життю світовому і його вживанням тіло раз пожертвоване Господу Богу в святих обітах, не заслужити на засуд святокрадства. *Vac.B., 4-та А.Б.*

803. Кожного, хто прийнятий до манастиря опісля відкликає свої обіти, треба уважати за чоловіка, що грішить проти Бога, перед Яким і Якому зложив приречення обітів: «Коли хтось грішить Господеві, хто за нього помолиться? (1 Цар. 2,25). Бо хто посвятився Богові, а потім вертається до світського життя, стається свято-крадцем, сам себе наче викрадає, відбирає те, що зложене як жертва Богові.

Справедливе діло такому і дверей до манастиря не отворити, навіть, якщо б переходячи на короткий час, ждав лише відпочинку. Бо й апостольський закон виразно наказує усуватися від некарного: «І не приставайте з ним, щоб його застидати» (2 Сол. 3,14). *Vac.B., ШПр. 14.*

804. Коли монахи раз обіцяли собi взаємну спільність життя, не вільно опускати манастиря без причини... А коли хтось з власної легкодушності виступає з манастиря, нехай лікує ту свою слабість, і коли не поправиться, нехай його ніякий манастир не приймає. *Vac.B., ШПр. 36.*

805. Бо ми всі маємо одне бажання: доступити ласки Го-

спода нашого Ісуса й науки Св. Духа та відступити від власної волі і заховування людського передання та поступати по Євангелії Господа нашого Ісуса Христа блаженного Бога. *Вас.В., Про Божий суд.*

806. Одного дня ти назавжди вирікся сатани й його ангелів, і при багатьох свідках ти вступив у завіт з Христом. Гляди, отже, з ким ти вступив у завіт і не легковаж його. І знай, що в тому часі Ангели записали твої слова і твій завіт і твоє відречення, і зберігають його на небесах до дня Страшного Суду. *Єфрем Сир., Про скруху серця.*

807. Ми знаємо, що божеська професія монашого життя усуває гріх, і що вона є товаришем і помічником праведності, уділеної нам через Св. Хрищення. *Іван Дамаск., Виклад Правосл. Віри.*

ОДІЖ ЧЕРНЕЧА

808. Ціль одежі одна: бути прикриттям для тіла, щоб вистачала на зиму чи на літо. Також не можна дбати про барву краски ані про ніжність, ані про м'якість виробу, бо в одінні звертати увагу на барву подібне на стрій, якого уживають жінки, прикрашуючи різними квітами волосся і лицє... Одним словом, як в одежі, так і в прохарчуванні слід мати на увазі потребу. Хліб заспокоює голод, а вода гасить спрагу здорового. *Вас.В., Лист 2.*

809. Ми виказали, яка потрібна покора, простота, — те, що дешеве, і те, що можна мати без труду, щоб потреби тіла не були причиною клопотів. Те саме відноситься і до одежі. Бо коли ми повинні старатися бути останніми, то ясно, що в одежі треба вибирати останнє... Нехай кожний запитає себе, до кого християни повинні бути подібні, чи до тих, що в царських палацах живуть і носять м'які одежі, чи до Предтечі і Проповідника Христового прихо-

ду, над якого не було більшого поміж уродженими із жінок...

Одного тільки вимагає потреба тіла: прикриття. Не вимагає ані різнородності і краси, через яку впадаємо в заказану виставність, щоб не сказати чогось гіршого. Різнородність і краса щойно пізніше впроваджені в життя пустими ремеслами і штуками. Відомо, що перша одяга дана самим Богом для заспокоєння потреби, шкіряних хитонів (Бут. 3,21), вистачила для прикриття нескромності. А коли крім того сталося конечним, щоб одяга хоронила від зимна, стараймося, щоб обидвом цілям служила потреба одягі: прикриття соромливості й забезпеки перед змінами повітря...

Монаша одяга відмінна від одягу світських людей є й тому корисна, що стає для них свідоцтвом нашого обіту жити по Божому. Стрічаючися із нами, будуть від нас вимагати справді монашого життя...

Таким чином звичай ношення монашої одягі є для слабих наче школою, що здержує від злих діл навіть проти їх волі. Тому, як жовніри мають свою одягу, а сенатори свою, а кожний відповідну до свого стану й достоїнства, так треба, щоб і монах мав свою відмінну одягу...

Те саме кажу і про взуття. Те, що найменше вишукане, що найдешевше, те, що вистане на конечну потребу, те треба вибирати відповідно до пори року. *Vas.B., ШПр. 22.*

810. Потребу пояса виказує звичай давніх Святих. Зі шерсті Йоан носив «ремінний пояс на своїх бедрах» (Мат. 3,4), а перед ним Ілля... З Діянь Апостолів (12,8) довідємося, що і Св. Петро вживав пояса... Знаємо також, що Св. Павло носив пояс (Діян. 21,11)... І Йов мав наказ носити пояс, як знак мужності душі і символ готовості до праці (Йов. 38,3)... З наказу Христового не носити «ні гроша у ваші пояси» (Мат. 10,9) видимо, що всі Апостоли мали цей звичай. Врешті для праці рук треба стягненої

одежі, яка не спиняла б рухів тіла. І так пояс буде стягати хитон. *Вас.В., ШПр. 23.*

811. Не треба шукати краси в одежах ані у взутті, — це пустота. Годиться уживати дешевих речей на заспокоєння потреб тіла. Не треба нічого видавати понад потребу або для самохвальби, — це надужиття. *Вас.В., Лист 22.*

812. Яка є та прилична одяга, про яку згадує Апостол? Відповідь: Та, якої уживання відповідно до мети відповідає порі, місцю, особі, потребі. Бо сам розум не позволяє на ту саму одягу взимі і вліті, ані при роботі і відпочинку, слуги й пана, воїна і світського, чоловіка й жінки. *Вас.В., КПр. 210.*

813. Хай ваша одяга буде проста, що не служить для окраси, а для конечного накриття. Ціллю одежі не є служити твоїй пустоті, але гріти в зимі і накривати твою нараду. *Кир. Єрус., Повчання 4-те.*

814. Каптур-кукуль це символ ласки Спасителя, нашого Бога, що осіняє ум монахів і своїм покровом захоронює їх у Христі... Аналав-параман, що навхрест переплітає їх плечі, є символом віри у Христа... Пояс, що в'яже їхні бедра, осуває всяку нечистоту і звіщає: «добре чоловікові не займати жінки» (1 Кор. 7,1). *Евагрій Монах, Добротолюб'я I.*

815. Написано в Патерику, що монах повинен носити таку одягу, що її, викинувши за ворота, ніхто не підняв би на протязі трьох днів. *Теод. Студ., Д. Науки 63.*

ОБОВ'ЯЗОК

816. Не дозволь, щоб хтось інший сповняв за тебе твої обов'язки. Не дай відбирати собі нагороди. Не допусти, щоб хтось хвалився твоїм багатством, а ти був упокорений перед Божим судом. Сповняй докладно діла свої

служби сумирно і старанно, бо «проклятий чоловік, що діло Господнє сповняє недбало» (Єрем. 48,10). *Vac.B.*, 2-га А.Б.

817. Кожний повинен свій обов'язок старанно пізнавати і сповняти і про ніщо більше не журистися, щоб кожний удастоївся того голосу Христового: Добре, слуго добрий і вірний! У малому був ти вірний, поставлю тебе над великим. Увійди в радість твого пана» (Мат. 25,21). *Vac.B.*, КПр. 235.

818. У кожному ділі, хоч би воно видавалося марне, бережися пересади і легковаження. *Vac.B.*, 2-га А.Б.

О П Т И М I З М

819. Як ті, що мають слабі очі, відвертають свій погляд від яскравих речей, залюбки ж глядять на зелень і квіти, так і душа не повинна дивитися тільки на сумні речі та займатися сьогочасними злиднями, але мусить звертати своє око на розважання правдивих дібр. *Vac.B.*, Про подяку.

П ПИСЬМО СВЯТЕ

820. Найліпшою дорогою, щоб знайти те, що відповідне, є також розважання богонатхнених книг, бо в них містяться і науки добрих діл, і списані життя блаженних мужів, немов живі ікони Божого життя. Вони вміщені на те, щоб ми наслідували їх добрі діла. *Vac.B.*, Лист 2.

821. Воно відповідне й конечне, щоб кожний навчився того, чого йому треба, з богонатхненого Письма, щоб утверджився в набожності і не привикав до людських передань. *Vac.B.*, КПр. 95.

822. З роду виховали мене християнські батьки. Від дитинства я вчився від них Св. Письма. Воно дало мені пізнання правди. *Vac.B., Про Божий Суд.*

823. Мосю повинністю є передати вам по Божій волі те, чого я навчився по Божій волі з богонатхненого Письма для спільногодобра. Мушу держатися Св. Письма. *Vac.B., Про віру.*

824. З тих і подібних слів учимося, що оскільки богонатхнене Письмо має безконечну глибину мудrosti, остільки вона є для людської природи недоступна в теперішньому житті. *Vac.B., Про віру.*

825. Знайдеш у Божому Письмі багато ліків на недуги, багато середників, що ведуть від згуби до спасіння, є там поміщені тайни смерти і воскресіння; наука про страшний суд і вічні кари; правди про покаяння і відпущення гріхів; тисячні приклади навернення, драхма і вівця і блудний син, що згинув і віднайшовся, був умер і віджив. Уживаймо тих ліків на хворобу, а вони вернуть здоров'я душам. *Vac.B., Лист 46.*

826. Ціле Св. Письмо є богонатхнене і хосенне. Зладжене Св. Духом з метою, щоб ми люди, кожний і всі разом, наче у загальній лікарні для душ, могли вибирати лікарство по власній потребі. *Vac.B., Гом. на Пс. 10.*

827. Як віск, влятий до різьбленої форми, точно приймає вид форми виробленої на різьблений поверхні, так і ми, коли піддамося формі науки по Св. Євангелії, набираємо форми щодо внутрішнього чоловіка, сповняючи слова Апостола, що їх він висловлює у формі приказу: «Бо ви з себе скинули стару людину з її ділами й одягнулися в нову, що відновляється до досконалого спізнання, відповідно до образу свого Творця» (Кол. 3,9-10). *Vac.B., Про Хрищення I.*

828. Кожний вислів із Св. Євангелії є знесліший від інших

об'явлень Св. Духа. А це тому, бо в цих останніх промовляв до нас Господь Бог через своїх слуг пророків. В Євангеліях же заговорив Він до нас особисто, тобто сам Господь. *Vac.B., Гом.* «на початку було Слово».

829. Чи ж Євангеліє не є і для тих, що живуть у подружжі? Чи ж не ясне, що всі відповімо, як ми слухали Євангелія, і монахи й подруженні?... Скоро добре пізнавай спосіб боротьби з противником. Зі Св. Письма навчися усього воєнного мистецтва, щоб ти переможений за не знання, не дістався у вічний вогонь. *Vac.B., 2-га А.Б.*

830. Є явним упадком і гріхом гордости, як хтось відкидає те, що написане, або додає щось, що не записане, бо Господь наш Ісус Христос сказав: «Мої вівці слухають моого голосу» (Ів. 10,28)... Так-то ми постановили і тепер і завжди уникати всякого слова і всякої гадки, далекої від Божої науки. *Vac.B., Про віру.*

831. Усе те, що Господь передав через Євангеліє й Апостолів, треба, без винятку, зберігати. *Vac.B., МПр. 12.*

832. Усякий вислів або річ треба ствердити свідоцтвом богонатхненого Письма для повного утвердження добрих, а засоромлення злих. *Vac.B., МПр. 26.*

833. Не треба сліпо й без застанови дати себе пірвати тим, що вдають правду, тільки по знакам, поданим у Св. Письмі, пізнавати кожного. *Vac.B., МПр. 28.*

834. Не треба сумніватися в тім, що Св. Письмо дозволяє. *Vac.B., МПр. 54.*

835. Та з усіх справ чи слів, які бувають у житті, про одні Божа Заповідь говорить, а про інші мовчить. Тому-то в справах, постановлених Письмом, нікому загалом не годиться ані ділати заборонене, ані приказане опускати. Господь раз назавжди звелів: «Намагайся сповняти все, що тобі нині заповіджено» (Второз. 12,32). *Vac.B., КПр. 1.*

836. Святе Письмо всім і всюди звіщає Божу волю.
Vas.B., КПр. 45.

837. Інші хваляться бесідою з вельможами, князями й царями, а ти хвалися тим, що у Св. Письмі говориш зі Св. Духом. Тому, що через Св. Письмо говорить Св. Дух. *Єфрем Сир., Про монаший подвиг.*

838. Де є Св. Письмо, звідтам прогоняється всяка диявольська сила, а для живучих там буває велике повчання про чесноту. Навіть сам погляд на Св. Письмо робить нас більше здергливими від гріха... Хто тільки доторкається Євангелії, той зразу упорядковує свій розум, і при однім тільки погляді на нього — відривається від усього земського. А коли буває й уважне читання, то душа наче вступає у таїнственне святилище, очищується і стає ліпшою, тому що з нею говорить Бог через Св. Письмо. *Іван Зол., Про Лазаря III.*

839. Читання Св. Письма — велика захорона від гріхів. А незнання Св. Письма — велика стрімкість і глибока пропаст. Велика шкода для спасіння — не знати нічого з божественних постанов... Бо неможливо, щоб остався без користі той, хто стало й уважно займається читанням Св. Письма. *Іван Золот., Про Лазаря III.*

840. Така прикмета багатства Св. Письма: Що більше будеш проникати у глибину, то більше будуть витікати божественні думки. Св. Письмо це джерело, що не висихає. *Іван Зол., Про Лазаря IV.*

841. Читання Св. Письма це не тільки лука, але й рай, тому що ті квіти — себто слова Св. Письма — мають не тільки звичайний запах, але й плід, що може живити душу. Як дорогоцінні камені одержують свою ціну не від свого тягару, але від краси, так також і читання Св. Письма. *Іван Зол., Про статуї I.*

842. Мила лука, милив сад, але багато миліше читання

Св. Письма. Там — квіти, що в'януть, а тут — квітучі думки. Там подув легенського вітру, тут віяння Св. Духа. Там служить за огорожу тернина, тут хоронить Боже Провидіння. Там цвірчання коників, а тут бесіди пророків. Там задовілля для зору, тут користь із читання. Сад — в якімнебудь місці, а Св. Письмо — по всій вселенній. *Іван Зол., Проти Евтропія.*

843. Св. Письмо — це мій жезл, моя опора, моя спокійна пристань. Хоч би забурилася вселенна, я держуся Його Писання. Я читаю його. Ті Писання — моя стіна й безпека. Які Писання? «Я з вами по всі дні до кінця віків» (28,20). Христос зі мною, і кого мені боятися? Хоч би хвилі підіймалися на мене, хоч би моря, хоч би лютъ правителів, все те для мене менше як павутиння... Я завжди кажу: «Господи, хай буде твоя воля!» (Мат. 8,10). Хай не те буде, чого хоче цей або той, але чого Ти хочеш. Це — моя твердиня, це — моя непорушна скеля, це — мій незламний жезл. *Іван Зол., Бес. перед засланням.*

844. Св. Письмо — це пожива душі, це її окраса, це її захорона, і навпаки, не слухати Св. Письма — для душі голод і погуба. *Іван Зол., Бес. 2, на Мат. 1,1.*

845. Будемо не тільки читати Св. Письмо, але й вивчувати його і будуватися ним. Знай, що нічого не написано надармо. Велике зло не читати Св. Письма. *Іван Зол., Бес. 34, на Діян. 15,35-36.*

846. Вискази Св. Письма — це духовна зброя. *Іван Зол., Бес. 30, на Ів. 30,31.*

847. Слово Боже — це перлина, що ясніє через усе, і виявляє багато сили не в багатстві висказів, але в їх короткості. *Іван Зол., У храмі Св. Анастасії.*

848. Священна наука — великий засіб душі до спасіння. Залізо гострить залізо, а божественне слово гострить душу. Тіло живиться хлібом, а душа покріпляється бо-

жественним словом... Слово Боже — пожива душі. *Іван Зол., Про священні книги.*

849. У Св. Письмі нема нічого зайвого й нічого неважливого, хоч би це була одна йота, хоч би одна риска, навіть простий привіт відкриває нам велике море думок. *Іван Зол., на слова Рим. 16,3.*

850. Читання Св. Письма подібне до скарбниці. Як той, хто зі скарбниці бере навіть малу частину, набуває для себе велике багатство, так і в Св. Письмі навіть у короткім реченні можна знайти велику духовну силу і невисказане багатство думок. Слово Боже подібне не тільки до скарбниці, але й до джерела, що видає великі потоки і має багато води. *Іван Зол., Бес. 3, на Буття 1,1-15.*

851. Св. Письмо це божественні закони, зіслані з неба для нашого спасіння. *Іван Зол., Бес. 14, на Буття 2,15.*

852. У Св. Письмі нема ні одного слова, ні одної риси, що в її глибині не замикався б великий скарб. Тому ми повинні приступати до божествених слів не інакше, але як такі, що керуються ласкою згори й одержали просвічення Св. Духа. *Іван Зол., Бес. 21, на Буття 5,1-2.*

853. Справді, із усіх недуг, що обтяжують людську природу, нема ні однієї — ні душевної, ні тілесної, що не могла б дістати ліку із Св. Писання. *Іван Зол., Бес. 29, на Буття 9,20-21.*

854. Великим добром є читання божественного Писання. Воно умудрює душу; воно переносить ум на небо; воно розположує людину до вдячності Богові; воно не дозволяє, щоб прив'язатися до чогось туземного; воно заставляє наш ум безнастянно перебувати на небесах; спонукує нас усе діяти в надії на нагороду від Господа, і змагає з великою ревністю до подвигів чесноти. *Іван Зол., Бес. 35, на Буття 14,1-2.*

855. Незнання Святого Письма — незнання Ісуса Христа. *Єронім, Лист до Рустіка.*

856. Люби знання Св. Письма, а більше не будеш любити гріхів тіла. *Єронім, Пояснення до Ісаї.*

857. Треба, щоб кожний християнин ясно здавав собі справу з користі читання і знання Св. Письма. Св. Євангеліє є предметом, що хату освячує, і стягає на ней благодать, бо є предметом віри й любови жителів хати. Воно стереже їх перед злом, показує їм дорогу, підносить їх серця до неба, очищує плями їх душ. Я не вагався б сказати, що воно лікує рані їх тіл. Діткніться Св. Євангелієм прокаженого, а вилікується, як не фізично, то духовно, бо просвітить його душу, саму проказу оберне на лік і з терпіння виведе завдаток для вічного блаженства... Звичай читати Св. Письмо кожного дня, хоч би хвилину, повинен стати звичаєм кожної християнської родини. Те читання повинно бути щоденним кормом людей. Воно ж кормом здоровим, цілющим, скріпляючим, воно й повинно у великій мірі заступити те, що бідні, засліплени люди уважають за конечний корм кожної днини: читання часописей. *Митр. А. Шептицький, Про почитання Св. Хреста.*

858. Ми знаємо, що Св. Письмо є безконечним і бездонним океаном правди й добра. Воно ж є бесідою Всевишнього Бога в Трійці єдиного до нас, марних грішників, яких Всевишній кличе до достоїнства своїх дітей і яких за дітей приймає. Тому воно є безконечною скарбницею усіх небесних дібр, джерелом світла небесної, непомильної правди, живої води, що тече на вічне життя й вічне спасіння цілого людства. Тому й з'яsovуємо собі, яким ліком для душі, яким ангельським кормом, якою життєвою силою і яким пречудовим дарунком із неба є кожне слово Св. Письма. *Митр. А. Шептицький, Визнання всеценської віри.*

ПСАЛТИР — ПСАЛМИ

859. Книга псалмів має все, що корисне для всіх. Вона віщує майбутні події, пригадує історію, накреслює закони для життя; піддає, що треба зробити, і взагалі — це спільна скарбниця доброї науки; дбайлива знахідка того, що відповідне для кожного. Вона цілком лікує давні рани душі, а свіжим ранам дає скоре загоєння, помагає недужим, зберігає здорових. Коротко, вона нищить, оскільки це можливе, пристрасті, що хитро панують над душою за життя людини, а робить це вона з певним пляновим перевонуванням і лагідністю, що спричиняє здорові думки.

Bac.B., Гом. на Пс. 1.

860. Псалом уділяє душі погоду. Він є справником миру, що успокоює дікі і бурхливі думки. Бо він злагіднює гнів душі, а що невгамоване, очищує. Псалом родить приязнь і об'єднує тих, що розлучені. Він поєднує тих, що ворогують. Чи можливе, щоб хтось усе ще уважав за ворога того, з яким засилав ту саму молитву до Бога? Так, отже, псалмодія, що творить хоровий спів, є не лише вузлом єдності і лучить людей у гармонійну цілість хору, але та-кож спричинює найбільше добродійство з усіх — любов. Псалом це місце захорони від дияволів; засіб, що приносить поміч від Ангелів; оружжя проти страху передночі; відпочинок від праці перед днем; захорона для дітей; окраса тих, що в силі віку; потіха для старших і найкраща окраса для жінок. Він залюднює пустині, увільнює місце торгівлі від гріхів. Псалом це підставний виклад для початківців, удосконалення для тих, що поступили; тверда підпора для досконалих; він голос Церкви. Він розвеселює святочні дні. Він родить жаль, що подобається Богові, бо псалом витискає слізозу навіть з кам'яного серця. Псалом це заняття Ангелів, небесна установа, духовне кадило.

І справді, чого ти не можеш навчитися від псалмів?

Чи не можеш навчитися величі відваги? Досконалої справедливості? Шляхетства самоконтролі? Досконалої второпнності? Способу покути? Міри терпеливости? І які ще інші добра можна б тут згадати? В них — досконале богослов'я, предсказання Христового приходу в тілі, погроза суду, надія на воскресіння, страх кари, обіцяння слави, відслонення таємниць. Всякі речі наче у великій прилюдній скарбниці, є зложені у книзі Псалмів.

Vas.B., Гом. на Пс. 1.

861. Хай псалом безнастанно буде на твоїх устах. Призване Боже ім'я прогоняє бісів, освячує псалмопівця. Псалом — спокій душі, він нагороджує миром. Псалом — посередник дружби, з'єднання роз'єднаних, примирення ворогуючих. Псалом — візвання ангельської помочі, оружжя проти нічного страху, успокоення по денних трудах... Псалом — діло Ангелів, небесне життя, духовне катило. Псалом — просвічення душ, освячення тіл... Де псалом із скрухою, там Бог з Ангелами. *Єфрем Сир., Про псалом.*

862. Не годиться нам забувати, що Псалтир був книгою, що з неї через довгі століття цілі покоління монахів і священиків учились богослов'я, аскетики, провідництва, — книжкою, що її кожний кандидат духовного стану мусів знати напам'ять, і яка була через довгі століття одиноким молитвословом християн. Псалтир був і ще досі є урядовим, офіційним молитвословом Церкви, бо є тим молитвословом, що його сам Спаситель поручив вірним не тільки тим, що з тієї книжки молилися кожної днини, так як усі побожні жиди, але й тим, що на Тайній Вечері з Апостолами відспівав шість псалмів, а вкінці й тим, що на хресті голосно відмовив перший стих 21-го псалма, а потіху, правдоподібно, решту. Тому-то правильно треба сказати, що Христос, вмираючи на хресті, лишив нам і ту пам'ятку, той Молитвослов, обагрений

власною Кров'ю. *Митр. А. Шептицький, Візнання все-лєнської віри.*

ПЕРЕДАННЯ СВЯТЕ

863. З наук, що їх Церква зберігає, і з проповідуваних правд, маємо деякі, що нам передані на письмі, а інші ми прийняли з передання Апостолів. Вони нам були передані в укритті. Обидва передання мають для віри однакове значення. Ім ніхто не буде противитися, хто хоч трохи знає приписи Церкви. Якщо б ми пробували неписані звичаї усувати, наче б вони нічого не вартували, то могли б несвідомо навіть самій Євангелії у важливих місцях пошкодити. Що більше, ми обмежили б проповідану правду на саму назву.

Тут пригадуємо те, що перше й найбільш уживане: Хто нас на письмі навчив, щоб ті, що надіються на ім'я Господа нашого Ісуса Христа, робили на собі знак хреста? Яка літера нас навчила, щоб при молитві ми зверталися на схід? А слова епіклези при освяченні євхаристійного хліба і чаши благословення — хто із Святих нам це на письмі передав?

Ми не вдоволяємося тим, що Апостол або Євангелія подають, але говоримо передтим і потім ще інше з неписаної науки, що має велике значення для Таїнства.

Ми також благословимо воду хрещення й оливу помазання, і крім того навіть хрещеника. Тож, на яких письмових свідках ми тут спираємося? Чи ми притім не дозволяємо, щоб нас вела мовчазна й таємна традиція? Або, котре написане слово вчить помазання оливою? А звідки походить потрійне занурення хрещеника? З якого письма це походить, що при хрещенні вирікаємося сатани і його ангелів? Чи не з цієї непроголошеної і незаписаної науки, що її наші Отці зберігали у звичайнім і простенькім мовчанні? Вони ж добре знали, що до

стовірність таємниць зберігається мовчанням. Бо не-втаємниченим не було дозволено поглянути на ці таємниці. Чи, отже, годилося б ці науки на письмі поширяти?... Ми при молитві звертаємося на схід, але мало хто з нас знає, що ми в той спосіб шукаємо нашої древньої батьківщини, це є раю, що його Бог у Єдемі проти сходу був насадив.

В одному дні тижня — це є в неділю — ми відбуваємо молитви стоячи, але не всі знають причину того. Робимо це не тільки тому, що з Христом воскреснемо і ми обов'язані шукати того, що вгорі (Кол. 3,1) та стоянням на молитві в неділю пригадуємо собі на даровану нам ласку, але й тому, бо цей день у якійсь мірі є символом майбутнього часу...

Церква намагається виховувати своїх дітей, щоб цього дня — це є в неділю — відбувати молитви стоячи, щоб ми через постійне пригадування на безконечне життя, не занедбували напуття на той перехід.

Кожна П'ятидесятниця пригадує на Воскресіння, що нас чекає у вічності... Закони Церкви навчили нас, щоб того дня стоячи молитися, і через те ми настроюємо свій дух з теперішнього у майбутнє.

Кожним згинанням колін і кожним вставанням ми свідчимо, що ми через гріх на землю впали, і через чоловіколюб'я нашого Творця були назад покликані до неба. *Vas.B., Про Св. Духа 37.*

ПРОВІДІННЯ БОЖЕ

864. Але ж наші справи не діються без Провидіння, як про це ми навчилися з Євангелії, в якій написано, що навіть горобчик не впаде без волі нашого Отця. Коли, отже, щось діється, воно діється з волі нашого Творця. Хто ж годен протиставитися цій Божій волі?... Нам ще багато бракує знання, щоб ми могли збегнути недослідимі Його рішення. *Vas.B., Лист 6.*

865. В нещасті не попадай в одчай! Не говори про сліпий збіг обставин й долі, так наче б не було Керманича, що править світом... Пам'ятай, що Бог, який нас створив і оживив, дав для кожної душі відповідний вік життя, та призначив одній людині цю, а другій ту годину смерти. Він постановив, щоб одна довше перебувала в тілі, а друга, щоб скоріше була з цих оков визволена — відповідно до недослідимих замірів своєї премудrosti і справедливості. *Vас.В., В честь Муч. Юлітти.*

866. Чи може нема Того, що всім кермує? Чи ж найкращий Будівничий, Бог, закинув уже опіку над світом? Чи може Він уже позбавлений сили і влади? Чи може маючи ту саму силу і владу, стався немилосердним та свою велику любов і дбайливість про нас перемінив у ненависть? Певне, що ніхто розумний того не скаже... Що ж було з народом на пустині, що його провадив Мойсей? Як йому сорок літ давано поживу? Там не було нікого, хто сіяв би; не було вола, що тягнув би плуг, ні току, ні молотарки! Не було стодоли, а проте народ, який не сіяв і не орав, мав що їсти! Джерела, що їх передтим не було, а які показались у час потреби, вийшли зі скелі. Не буду тут вичисляти поодиноких діл Божого Провидіння, що їх по більшій частині робив Господь із батьківської любови до людей. Ти ж будь хоч трохи терпеливий у нещасті, як той великодушний Йов! *Vас.В., Гом. під час голоду й посухи.*

867. Не треба журитися про речі для себе конечні, ані не класти надії на те, що служить до удержання теперішнього життя, але всі свої справи поручити Богові. *Vас.В., МПр. 48.*

868. Ми повинні дякувати Богові за всі добра, що їх Він нам дає, і не гніватися, коли Він з ними зволікає... Бо Він, без найменшого сумніву, краще заряджує нашими справами ніж ми самі могли б це придумати. *Vас.В., Лист 1.*

869. Будь того переконання, що хоч причини Божих заряджень закриті перед нами, однаке слід нам у кожному випадку приймати те, що Бог у своїй мудрості й любові супроти нас розпорядив, хоча б це було і прикре. Він бо сам знає, що розподілити кожному, що корисне для людини, і чому Він має покласти нам у житті неоднакові межі. *Vas.B., Слово розради.*

870. Часто й у найменших істотах проявляється мудрість Творця... Не кажи: «Це сталося випадково, а те вийшло самочинно». Нічого нема випадкового, нічого неозначеного, ніщо не сталося без думки, ані ніщо між створіннями не існує несподівано. Ні, не говори: «Це нещасливий випадок, або — лиха година». Бо це мова неосвічених. *Vas.B., Гом. на Пс. 32.*

871. Як гончар рішає, щоб з одної і тієї самої глини зробити те, що йому до вподоби, і ніхто йому не проти-виться, так і ти не питай Бога, і не цікався, чому Він одних із людей, одного ж і того самого роду, досвідчає, а інших нагороджує, але підчиняється Йому, і наслідує глину, що покірна рукам гончара, так і ти підчиняєшся волі Господа вселеної. Він нічого не робить без цілі і припадково, хоч ти сам не бачиш тайни Премудrosti. *Іван Зол., Бес. 16, до Рим. 9,1.*

872. Що корисне для нас, того Бог хоче. І чого Бог хоче, те корисне для нас. Чого ж Бог хоче? Того, щоб ми жили в убозтві, покорі, погорді слави, у здержаності, а не в розкоші; в журбі, не в достатку; у клопотах, а не радості і сміху; щоб ми жили в усім тім, що для нас зарядив Бог. *Іван Зол., Бес. 20, до Рим. 12,1.*

873. Коли і корабель з малим числом людей не перепливше щасливо й одної милі без керманича, то тимбільше та-кий великий світ, що замикає в собі таке множество істот, утворених із різних стихій, не проіснував би такі часи, якщо б не було Провидіння, що світом управляє і ту все-

ленну постійно хоронить і піддержує. *Іван Зол., Про диявола I.*

874. Коли тільки Бог створив світ, то від першого моменту по великим і непорушним законам держить і кермує ним, наче веретено, що ходить кругом під ударом. Бо не є чимсь припадковим існування цього широкого і прекрасного світу, що понад нього не можна собі навіть чогось подібного уявити. І продовж такого часу він не оставлений на припадкові закони. Чи бачив хтось дім або корабель, або бистру колісницю, або щит, або шолом, що не були б зроблені руками? Світ не постояв би стільки часу, якщо б у ньому було безладдя. І хор співаків розпадеться, коли ним ніхто не править. А вселенна не може мати іншого Правителя, крім Того, Хто її створив... Якщо б не було Керманича, то як би міг стояти світ? — Я не бачу тієї можливості. *Григ. Бог., Слово 5.*

ПРИСУТНІСТЬ БОЖА

875. У кожному ділі, хоч би здавалося марне, бережися пересади й легковаження. Усе роби, немов на Божих очах. *Вас.В., 2-га А.Б.*

876. З усякою усильністю пильнуймо, щоб наше серце не відпало від гадки про Бога і не сплямило пам'яті Божих чудес примарами речей пустих. Держім у пам'яті безнастінну й чисту гадку про Бога, витиснену на наших душах, наче яку незатерту печать. Так дійдемо до Божої любові, яка буде нас спонукувати до сповнення Божих Заповідей, а сама, через виконування Заповідей, буде не-похібно й постійно піддержувана... А якщо будемо старатися сумлінно сповнити кожне діло по Божій волі, тим-самим завжди будемо злучені з Богом безнастінною пам'яттю про Нього... Усе, що робимо, робім наче в Божих очах. Кожна наша гадка нехай буде такою, наче б

Бог її оглядав. Так будемо мати постійний Божий страх й ненависть до гріха...

Думаю, що притім знайдеться і прикмета, що Заповідей Божих не сповняється для приподобання людям, бо ніхто свідомий прияви вищого не звертає уваги на нижчого, а навіть, коли трапиться, що якесь діло є міле особі вищій і славнішій, а нижчій видається поганим, зненавидженим, то більше ціниться похвалу старшого, а не зважається на догану нижчого. Коли так поступається у справах людських, чи ж могла б здоровая твереза душа, свідома прияви Бога, залишати діла богоугодні, а звертатися до людської слави? Якже ж могла б занедбати Заповіді Божі, а служити людям? *Vac.B., ШПр. 5.*

877. А тоді Бог перебуває в душі, коли пам'ятаемо про те, що Бог у нас самих є присутній. Так ми стаємо Божим храмом, коли тривалість тієї пам'яті не є ніколи перервана земськими думками, і коли пристрасті несподівано не каламутять розум; коли той, хто любить Бога, усе покидає і до Бога ввесь звертається; коли викидає із серця пристрасті, що тягнуть до нездережності і триває у ділах що ведуть до чесноти. *Vac.B., Лист 2.*

878. Тому кожний повинен уважати на власну роботу, і з запалом нею займатися та, неначе на Божих очах, з неструдженою ревністю і з усиллюю увагою сповняти бездоганно своє діло. *Vac.B., ШПр. 41.*

879. Розсіяння походить з безділля ума, не зайнятого потрібним. А це знову походить з браку віри у присутність Бога, що «досліджує серця й нутро» (Об'яв. 2,23). *Vac.B., КПр. 21.*

880. Християнин повинен мати поняття й думки достойні свого небесного покликання. І повинен вести життя достойне Євангелія. Християнин не повинен нікому дозволити відтягнути себе від пам'яті про Бога, про Божу волю і Божий суд. *Vac.B., Лист 2.*

881. Не треба робити крику ані давати ніякого знаку чи руху, з якого пізнається гнів або забуття на Божу присутність. *Vac.B., Лист 22.*

882. Як можна не гніватися? Відповідь: Думаючи завжди, що Бог всевідучий і Господь всюдиприсутній дивиться на нас. Бо, як піddаний відважиться в очах царя творити щось цареві немиле. *Vac.B., КПр. 29.*

883. Як уникати чоловікоугоддя та огляду на людські похвали? Відповідь: Переконанням про Божу присутність, намаганням з усієї сили догодити Богові та гарячим бажанням євангельських блаженств. Бо хто ж так забувається, щоб в очах пана зневажати його для вподоби співслуги та стягати на себе засуди? *Vac.B., КПр. 34.*

884. Як може статися ревним лінівий у сповненні Заповідей? Відповідь: Переконанням про присутність Господа Бога, що глядить на все; вірою в погрози лінівим та надією великої заплати від Бога. *Vac.B., КПр. 37.*

885. Як заховувати скуплення на молитві? Відповідь: Переконанням, що Бог перед очима. Бо, коли хтось дивлячися на зверхника й настоятеля і розмовляючи з ним, глядить на нього уважним оком, то скільки більше той, хто Богові молиться, буде мати уважний ум з уваги на того, що «досліджує серця й утроби» (Єср. 17,10). *Vac.B., КПр. 201.*

886. Чи можна бути завжди і всюди скупленим і як до того дійти? Відповідь: Не треба дати душі ані хвилини дармування від думки про Бога, Божі діла й Божі дари, і від безнастannого визнавання віри й подяки за все. *Vac.B., КПр. 202.*

887. Чому тратимо безперестанну пам'ять про Бога? Відповідь: Бо забуваємо про Божі добродійства і ми невдячні супроти Добродія. *Vac.B., КПр. 294.*

888. Як дійти до повного скуплення і в який спосіб зможемо остерегтися розсіяння? Відповідь: Нехай кожний сам у собі розважить, як він поводиться у присутності інших, хоч би й рівних йому; як намагається бути без закиду, чи то коли стоїть, чи ходить, чи в якімнебудь своїм руху, чи в бесіді. А як стараємося уважати на себе перед людьми в справах перед ними явних, так само — ще більше — повинні ми поступати, коли хтось перейметься гадкою, що має перед собою Бога, який на нього глядить.

Vас.В., КПр. 306.

889. Куди б ти не пішов, що б ти не робив, чи то в темряві чи вдень, Боже око тебе стереже... Ніхто не втече перед Його зором. Ані темнота, ані закриваючий мур, ніщо не є перешкодою для Божого ока. «Він, який є дуже далеким від того, щоб не споглянути на кожного зокрема, глядить і на серця» (Пс. 32,15), що їх Він сам створив без домішки зла. *Vас.В., Гом. Пс. 32.*

890. Постійно пам'ятати про Бога — це річ побожна. І для душі, що любить Бога, не є воно затяжко. *Vас.В., Провіру.*

891. Бо неможлива це річ, щоб зійшли з доброї дороги ті, що їхні душі не діткнула недуга забуття про Бога. *Vас.В., Бог не є спричинником зла.*

892. Треба про Бога частіше пам'ятати ніж ми віддихаємо... До кожного віддиху долучуй свідоме взивання імені Ісуса й думку про смерть з покорою. Обидві ці практики приносять душі велику користь... Якщо завжди будеш пам'ятати про те, що Бог усе бачить, щонебудь ти робиш тілом або душою, то ти не згрішиш у нічім, і будеш мати Бога за свого товариша. *Евагрій Понтик, Філокалія.*

893. Нічого нема гіршого, як забувати про пам'ять на Бога. Через сталу пам'ять про Бога залишають душу погані пристрасті, наче лиходії перед восначальником. Звід-

си душа стається чистим мешканням Св. Духа. Але, де нема пам'яті про Божу присутність, там панує темрява зі своїм поганим сопухом, і там доконується всяке зло.

Єфрем Сир., Про чесноту.

894. Хтось раз запитав Преп. Антонія: «Що маю робити, щоб подобатися Богові?» А він відповів: «Три речі поручаю тобі: Куди б ти не пішов, завжди май Бога перед твоїми очима; щонебудь робиш, роби по взору Св. Письма; денебудь ти перебуваєш, не будь скорий до зміни місця. Ці три речі заховай, а будеш спасений. *Вискази Отців пустині.*

895. Завжди пам'ятай про Бога, і небом станеться твій ум. *Ніль Син., Добротолюб'я.*

896. Що б ти не робив, — роби з думкою на всюдиприсутність Божу. Він справді всюдиприсутній. І тому, чи приймаєш поживу, чи лягаєш спати, чи гніваєшся, чи щось крадеш, чи любуєшся приємністю, або щось іншого робиш, — згадай на Божу присутність, і ніколи не будеш сміятися, ані не запалаєш гнівом. *Іван Зол., Бес. 8, на Філ. 2,12-16.*

897. В Бога все перед очима, і те що було, і що є, і що буде. Для мене такий розділ поставлений часом, що одне на переді, а друге позаду. Для Бога все зливається в одно, і все держиться в Божому умі. *Григ. Бог., Слово 4.*

898. Біймося великого Ока, що бачить і під землею і у великих глибинах моря. Усе бачить, що криється в людській душі. Перед Ним нічого не розділює час. Для Бога — все теперішнє. Тож, хто міг би укрити від Нього своє беззаконня? Де ми скриємо себе самих останнього дня? Хто нам тоді поможе? Де скриємося від Божого Ока, коли діла всіх виявить чистильний вогонь, що пожирає легке й сухе єство гріха? *Григ. Бог., Про себе самого.*

ПІЗНАННЯ СЕБЕ

899. Треба бути переконаним, що найтрудніша справа — це себе піznати і собою заряджувати, бо самолюбство є людям вроджене, і кожний з власної любови відступає від правдивого суду. *Вас.В., Мон. науки 22.*

900. Добре пізнання себе самого стане для тебе провідником до доброго пізнання Бога. Якщо ти будеш добре вважати на себе, тоді не треба буде тобі пізнавати Творця з уложення речей, але ти в самім собі, неначе в малому світі, будеш оглядати велику мудрість Творця. З безтілесної душі пізнаєш безтілесного й нічим необмеженого Бога. *Вас.В., Уважай на себе.*

901. Справді, пізнання себе виглядає чимсь найтяжчим з усіх речей. І не лише наше око, що спостерігає зовнішні предмети, не може поглянути на себе самого, але і наш розум, що уважно роздумує над гріхом інших, є повільний у спостеріганні власних помилок. *Вас.В., Гексамeron, Гом. 9.*

902. Той найбільше пізнає себе самого, хто уважає себе за ніщо... Поправді, ніщо стільки не перешкоджає людині пізнати себе, як прив'язання до справ життя. І навпаки, ніщо стільки не наклонює людину прив'язуватися до справ життя, як незнання себе самого. *Іван Зол., Бес. 25, на Мат. 7,28.*

П О К О Р А

903. Раз назавжди скажи собі в душі, що ти з усіх людей останній, найбільший грішник, що як чужого жебрака з милосердя монахи тебе прийняли до монастиря. Усіма силами намагайся бути з усіх останнім і слугою всіх...

Усяка послуга є велика, коли заслуговує на небесне царство. Усяка послуга є немов в'язанкою усіх чеснот,

наче має в собі всі Заповіді Божі, а передусім покору, чесноту всіх чеснот, що приносить силу всяких дібр...

Поступ душі — це поступ покори, а гордість родить усякі помилки й веде до безчестя... Знання побожності — це знання покори й тихости. Покора це наслідування Христа, а гордість, безмірна смілість, безстыдність — це наслідування диявола. Отож наслідуй Христа, а не антихриста; Бога, а не Божого противника; Пана, а не невільника; Милосердного, а не злобного; Чоловіколюбця, а не ворога людей; тих, що з небесним Женихом, а не тих, що у вічній пітьмі. *Vac.B., 2-га А.Б.*

904. Монах до всіх покірний, не терпить гордости, постить й береже серце від злих думок... Себе не оправдує, признає, що є грішником перед Богом і людьми... Служить хворим, мие ноги святым... Не гнівається на близнього без причини. Не приховує жалю до нікого. Не віддає злим за зло. Воліє бути зневаженим, ніж зневажати. Дати себе бити, ніж когось бити. Давати себе кривдити, ніж інших кривдити. Давати себе обманити, ніж когось обманювати... Монах поборює ворога в слабості й в убоїзві духа. Нехай «усе, що приказано робить», а себе непотрібом називає. *Vac.B., 3-тя А.Б.*

905. Монахи живуть на те, щоб давати собі взаємний приклад покори. Отож кожний повинен, за порученням Христа, брати останнє місце. *Vac.B., ШПр. 21.*

906. Хто бажає в царстві небеснім більшої доступити слави, повинен тут полюбити все, що останнє і найгірше. *Vac.B., МПр. 45.*

907. Нерозумом є хотіти від себе самого хоч би тільки думати, до того треба проводу Св. Духа. Він один наставляє нас на дорогу правди в думках, словах і ділах. Самі від себе ми наче сліпі, живемо в темноті, як довго не просвічує нас, немов промінням святих Заповідей, сонце праведности — Господь Ісус Христос. *Vac.B., КПр. 1.*

908. Що це покора і як її набути? Відповідь: Усіх уважати вищими по припису Апостола (Філ. 2,3). Набуваємо покору пам'яттю про Заповіді Господа, що сказав: «Навчіться від мене, бо я лагідний і покірного серця» (Мат. 11,29). Часто й різними способами показав те й навчив Господь. Набувається покору сильною надією в Його обітницю: «Хто себе вивищає, буде понижений» (Лук. 14,11). Набувається її ревним і постійним повторюванням актів покори; розважуванням і вправою у кожній справі. Як це буває у всіх штуках, тільки з трудом сталою вправою можна набути звичай покори. А тим самим способом набувається вправу у кожній іншій чесноті по Заповіді Господа нашого Ісуса Христа. *Вас.В., КПр. 198.*

909. Не гордися задля високих похвал, ані не впадай на дусі, коли тебе несправедливо ображають!... Май на пам'яті ці дві речі: щоб не вважати себе за щось велике, ані нікого іншого не ставити нижче від себе. *Вас.В., Про гнів.*

910. Нічого не лишилося тобі, чоловіче, до самохвалиб. Бо твоя слава й надія лежить у тому, щоб ти вмертвив усе, що твоє, і шукав прийдешнього життя, що в Христі.... Отже, скажи мені, чому виносишся? Чи може з приводу власних дібр, замість виявляти Давцеві дяку за одержані ласки? Що ж маєш, чого ти не одержав? А як і одержав, то чому ти хвалишся, наче б ти нічого не одержав? (1 Кор. 4,7). Не ти пізнав Бога завдяки своїй справедливості, але Бог пізнав тебе у своїй доброті, як пише Апостол: «Коли ви спізнали Бога, чи радше, коли Бог спізнав вас?» (Гал. 4,9). І не ти прийняв Христа через свою чесноту, але Христос прийняв тебе через свій прихід (Філ. 3,2)... Чи може тому хвалишся, що наділено тебе почестю? Значить, милосердя береш за нагоду до гордовитості? Та й тоді пізнай ти сам себе, ким ти є. *Вас.В., Про покору.*

911. Не цурайся правди... Правда є чиста. Її не треба оборонців, вона сама показує себе. Ще щось більше скажати — буде пониженням для неї. *Vas.B., Гом. про Муч. Маманта.*

912. Не треба високо думати про свої діла, ані легковажити інших. *Vas.B., МПр. 57.*

913. А як дійдемо до спасенної покори, закинувши згубну напушистість гордості? Коли будемо в цій покорі вправлятися при кожній нагоді і нічого не занедбаємо з того в тім переконанні, що через те не потерпимо ніякої шкоди... Отже, нехай твій зверхній вигляд і одежа, і хід, і сидження, і харч, і уладження ліжка, і помешкання, і вся обстановка в хаті — нехай вони будуть достосовані до простоти. Подібно, і твоя мова, і спів, і зустріч з близніми, все це нехай має закраску, яка відповідала б радше скромності ніж пустоті...

Будь служжним для приятеля, лагідним для хатньої обслуги, терпеливим відносно зухвалих, людянім для покірних, повен потіхи для нещасних. Відвідуй тих, що їх діткнув якийсь біль і ніким ніколи не погорджуй. Будь мілім, коли говориш до кого. Будь погідним у відповідях і чємним та приступним для всіх. Ні сам не розповідай про свої похвали, ні інших не змушуй до того, ані не допускай до бесіди, яка негодиться. Одночасно ховай, оскільки це можливе, всі свої визначні дарування...

Не будь теж прикрим, коли даєш нагану. І не картай, ні заскоро, ні з обуренням, бо це пахне зарозумілістю. Ані не винуй інших з приводу дрібничок, наче б тільки ти сам був досконалий... Кажучи коротко, дбай про покору так, як її улюбленець. Люби її, а вона принесе тобі славу. Тією дорогою дійдеш щасливо до справжньої слави, яка є в Ангелів і в Бога. А Христос визнає тебе за свого учня перед усіма Ангелами і прославить тебе, якщо ти наслідуватимеш Його покору. *Vas.B., Про покору.*

914. Запитаний, відповідай умірковано й покірним голосом, а як тебе не питаютъ, мовчи! *Vas.B., 2-га А.Б.*

915. Монах нехай нічим не чваниться, похвал своїх не голосить. В укритті нехай служить усім, а нічого нехай не робить про людське око, одинокої похвали нехай шукає в Бога. *Vas.B., 3-тя А.Б.*

916. Правдива покора лежить у тім, щоб уважати себе тим, чим чоловік є поправді, тобто звідки прийшов і куди йому зміряти. *Vas.B., Лист 237.*

917. Я далеко менший ніж міг би хтось думати. Тому не те, що не приношу ніякого хісна правді своєю невдалою обороню, але своєю нездарністю наношу шкоду правдивій науці. *Vas.B., Лист 7.*

918. Бо ми віддавна привычесні до ще більших зневаг від отих наклепів, а це все за наші гріхи. *Vas.B., Лист 71.*

919. Бо, як є інші люди, могутні й великі, що самі собі довірюють, то ми ніщо не є і нічого не варті... Ми ж зовсім свідомі того, що більше потребуємо помочі від кожного брата, ніж одна рука потребує другої. *Vas.B., Лист 97.*

920. До євангельського життя належить також досконалість у покорі, щоб не пам'ятати ні про значення своїх предків, ані, коли з природи є в нас якась визначність, чисто тілесна чи духовна, не гордитися нею. Не личить теж, щоб добра думка про нас в інших стала нам підставою до вивищування себе і до самохвальби. *Vas.B., Лист 173.*

921. В Бога той великий, хто покірно підчиняється близньому і не соромиться, хоча б це не була навіть правда, прийняти на себе обвинувачення, щоб тим здобути для Церкви спокій — цю велику благодать... Нехай, отже, буде у вас суперництво добре. Хто перший стане гідним назватися Божим сином, той старанням про мир хай готовує собі ту гідність. *Vas.B., Лист 219.*

922. Що ж, отже, я говорю, брати? Не, що я є якоюсь особою без гріхів, ані що моє життя не є повне тисячі блудів, бо я знаю себе, і ніяк не перестаю проливати сльози за мої гріхи в надії, що я зможу якось ублагати Бога, і уникнути кари, що мені грозить. *Вас.В., Лист 204.*

923. Тому кожний повинен уважати себе не за власного пана, але за слугу, відданого Богом на однодушне служіння братам. Так, отже, завжди треба думати й робити, однаке кожен у своєму ділі... Також не годиться шукати слави і ганятися за першістю. Кожний має уважати всіх завищих від себе, і треба бути послушним... Кожний повинен, оскільки це в його силі, стояти до послуг тому, хто мав би до нього яке прохання. *Вас.В., Лист 22.*

924. Християнин не повинен зважати на славу від людей, ані змагати до більшої чести, але повинен поправляти тих, що його так почитають і мають про нього вище поняття. *Вас.В., МПр. 59.*

925. В кожній справі треба нам пам'ятати, що властивістю монахів є шукати простоти,стерегтися вишукання й усякого збитку. *Вас.В., ШПр. 38.*

926. Як приймемо Боже царство, як діти? Відповідь: Як супроти науки Господа будемо такі, якою є дитина в школі. Не противиться, не розправляє з учителями, з вірою і послухом приймає науку. *Вас.В., КПр. 27.*

927. Багато спаслося без пророцтв і просвічень, без знаків і чудес, але без покори ніхто не ввійде до весільної кімнати, тому що покора це сторож цих дарів, і без неї вони поведуть легковажних людей до руїни... Жаль підносить упалих, плач за гріхи стукає до дверей неба, а свята покора їх відчиняє. *Іван Ліств., Слово 25.*

928. Покора це учителька всіх чеснот, найпевніша основа небесної будівлі, властивий і найкращий дар Спасителя. *Іван Касіян, Розмови єгипетських монахів 15,7.*

929. Хоча б ми відзначалися постом, молитвою, милостинею, невинністю або якою іншою чеснотою, то все те без покори розпадеться і згине. Таке трапилося з фарисеєм. Вийшовши на самий верх чесноти, він упав з нього і все стратив тому, що не мав покори, матері всіх чеснот. Як гордість це джерело всякого нечестя, так покора це початок всякого благочестя. *Іван Зол., Бес. 15, на Мат. 5,1-3.*

930. Покора це мати філософії — любови мудrosti. *Іван Зол., Бес. 38, на Мат. 11,25-26.*

931. З покорою ніщо не може рівнятися. Тому й Христос почав від неї науку про блаженства. Маючи намір поставити наче основу величенської будови, Він передусім поставив покору на першому місці. Без неї не можливо, не можливо спастися. Хоча б хтось постив, молився, давав милостиню, але коли це робить з гордости, і не має покори, — все те погань, а коли робиться з покорою, то воно бажане, любе і благонадійне. *Іван Зол., Бес. 33, на Ів. 4,21-22.*

932. Нема нічого, що рівнялося б з покорою. Вона — джерело, корінь, живителька, основа і зв'язок усього добра. Без неї ми мізерні, погані й нечисті. *Іван Зол., Бес. 30, на Діян. 13,42.*

933. Покора це ознака великої сили. Щоб бути покірним, треба мати благородну, мужню і цілком високу душу. *Іван Зол., Бес. 48, на Діян. 22,17-20.*

934. Покора — мати всіх благ. *Іван Зол., Бес. 20, до Рим. 12,1.*

935. Ніщо так не робить християнина достойним подиву, як покора... Вона робить наш ум здоровим і знеслим... Гордість це знак низького ума й неблагородної душі, а покора — душі високої й великої. *Іван Зол., Бес. 1, на I Кор. 1-3.*

936. Апостол каже: «Бо я найменший з Апостолів, я недостойний зватися Апостолом» (1 Кор. 15,9). Бачиш велич покори? Бачиш, як Павло упокоряється, називаючи себе найменшим з Апостолів? Справжня покора лежить у тому, щоб смиритися у всім і називати себе найменшим. Подумай, хто сказав ці слова? Павло, небесний громадянин, хоч ще одягнений у немічне тіло, стовп Церкви, земний ангел, чоловік небесний... Така то сила чесноти. Вона робить чоловіка Ангелом, і душу наче на крилах підносить до неба. *Іван Зол., Про покаяння.*

937. Покора — мати всіх дібр. При помочі цієї чесноти ми зможемо без хвиль переплисти море теперішнього життя й осягнути тиху пристань. *Іван Зол., Бес. 3, на Мат. 1,1.*

938. Як чоловік, що збудував дім на піску, хоч і натрудився, не має з нього користі, тому що не поставив доброї основи; так само хоч би хтось зробив багато добра, то без покори все втратить і зіпсує. А покору розумію не ту, що на словах і на язиці, але ту, що в серці, душі і совісті, що її може бачити тільки один Бог. Та чеснота, одна й сама по собі вистачає, щоб осягнути Боже милосердя. *Іван Зол., Про тих, що не були в церкві.*

939. Найбільша з усіх чеснот полягає в тому, щоб чеснотливий чоловік зберігав покору. *Іван Зол., Бес. 21, на Буття 5,1-2.*

940. Коли подумаємо, з чого первісно було утворене наше тіло, то хоч би ми як насуплювали брови, — треба нам принизитися і смиритися. Роздумуючи над своєю природою, ми вчимося покори. *Іван Зол., Бес. 12, на Буття 2,4.*

941. Покора це найбільша охорона, незламна стіна, нездобута твердиня. Вона двигає цілу будову і не дозволить її впасти, ані від пориву вітрів, ані від напору хвиль, ані

від сили бурі, але ставить її понад усі напади. Вона робить будову наче з ґраніту і незнищиму, а на нас стягає щедрі дари від чоловіколюбного Бога. *Іван Зол., Бес. 35, на Буття 1,2.*

942. Не зносися високо, щоб не впасти ще нижче. *Григ. Бог., Слово 44.*

943. Мені стидно слухати про мене похвали, навіть коли хтось інший говорить добре про мене. Такий в мене закон. *Григ. Бог., Автобіографія.*

944. Погорджувані, ми не огорчуємося, а шановані, не радуємося. Бо першого ми достойні, а друге — діло нашої честилюбності. *Григ. Бог., Лист 35.*

945. Без духа покори — даремний усякий подвиг, всяка здержаність, всякий послух, всяке убоztво, всякі високі науки... Хочеш бути великим? Будь найменшим з усіх! *Єфрем Сир., Про боротьбу з гордістю.*

946. На кожному місці і в усякім ділі хай буде з тобою дух покори. Бо як тіло потребує одежі, чи тепло чи холодно, так і душа завжди потребує бути одягненою в покору. *Єфрем Сир., Про боротьбу з гордістю.*

947. Покора це дорога до царства. Це — небесні двері, це — драбина, що по ній чоловік виходить на небо... Покорою ми більше подобаємося Богові, як жертвами і приносими... Покора це джерело, з якого витікає все добро, а навпаки, гордість це криниця, що з неї виходить усяке зло... Хто має покору, то з ним сам Христос, а хто повний гордости, в тім невидимо поселюється лукавий... Хто любить покору, тому легко любити Бога, а хто любить гордість, той ненавидить Бога... Покора — джерело всіх дібр... Покора — дорога до царства, небесні двері, райський сад, трапеза солодощів, початок дібр, джерело благословення... Всі скарби містяться у покорі. Всі добра, всі

духовні багатства можна в ній знайти. *Єфрем Сир., Про покору і гордість.*

948. Покора не є нічим іншим, як правдою, приміненою до суду про себе самого. Апостол каже: «Коли хто думає, що він є щось, бувши нічим, — обманює себе самого» (Гал. 6,3)... Покора є наче природним наслідком правдивого пізнання себе самого. А що християнство дає людині обильне світло до пізнання себе самого, то можна сказати, що воно усіма засобами веде його до тієї чесноти. Бо ціла наука християнства, ціле Євангеліє, є наукою про нашу марноту та велич Божої благодаті. Мало розуміє Євангеліє той, хто собі приписує щонебудь значного й доброго! І далеким від правди є той, хто думає, що йому щонебудь належиться з тієї слави, сили та значення, що його знаходимо в Христі. Будучи правдою, покора веде до Бога. Бо Бог, то найвища правда... У приміненні до цілого життя покора є тією чеснотою, що вказує людині всі її нестачі і всі потреби. Покора вчить, що треба беззастанціно упоминатися про поміч з неба. Покора пригадує, що самі зі себе нічого доброго не можемо зробити. Покора вказує на небезпеки життя. Покора показує страшні наслідки пристрастей. Покора перестерігає перед упадком. Покора підносить після упадку. *Митр. А. Шептицький, Про плекання покори.*

ПОСЛУХ МОНАШИЙ

949. Нехай твій слух буде звернений на слухання приказу, руки все готові на його виконання. *Вас.В., 2-га А.Б.*

950. Усякий лад і гармонія у якісь спільноті задержуються так довго, як довго триває послух усіх одному зверхникові. А кожний нелад, розстрій і правління багатьох походить із браку управи одного, з анархії. *Вас.В., Про Божий суд.*

951. А справжній і досконалий послух підвладних для настоятеля виявиться у тім, що не тільки від злого здержуємося за радою настоятеля, але й без його думки не робимо навіть того, що є похвальне. Здержаність й усяке умертвіння тіла є корисні, але як хтось іде за власною склонністю і робить, що йому подобається, а не слухає ради настоятеля, буде це радше прогріхом ніж заслугою... Чеснота послуху має більшу нагороду від здержаності. *Vas.B., 5-та А.Б.*

952. Взагалі бачу три настроєння душі до невмолимої конечності послуху: Або ухиляємося від злого зі страху перед карою, — це настроєння невільників. Або шукаємо зиску, нагороди і сповняємо Заповіді для власної користі, — і тоді ми подібні до заробітчан. Або, вкінці, робимо це для самої краси Заповідей, з любові до Бога, що нам дав Заповіді, і тішимося, що нам вільно служити такому славному й доброму Богові, — і тоді маємо вдачу синів. *Vas.B., Вступ до ШПр.*

953. Коли хтось раз рішився належати до братії, і коли раз рішено, що є відповідне для монашої праці, він повинен слухати, хоч би видавалося, що розказ перевищує сили. Відповість той, що над сили приказує, а монах нехай зберігає послух аж до смерти. Нехай пам'ятає на Христа, що «ставши послушним аж до смерти, а смерти хресної» (Філ. 2,8). Бунт і непослух — це знак численних покорів, слабої віри, хиткої надії, зарозумілости і гордости. Перед непослухом іде легковаження євангельських рад, бо хто вірить в Божі обітниці і хто має непохитну надію на Боже слово, той не ухиляється від сповнення приказів, хоч би і які були тяжкі. *Vas.B., ШПр. 28.*

954. Бо не можна нічого ставити вище послуху Богові. *Vas.B., ШПр. 12.*

955. Як для здоров'я тіла переносимо операції, випалювання і приймаємо гіркі лікарства, так само треба нам

для здоров'я душі острої нагани, яка тне наче ніж, і прикрої покути наче гірке лікарство... На хронічні терпіння треба довгого лікування і ліків прикрих і різних. Це знак, що і хвороби душі треба лікувати витривалою молитвою, довгим покаянням і строгим способом життя, що його Св. Письмо піддасть нам як достаточне до вилікування.

Vас.В., ШПр. 55.

956. Нехай непослушний впевниться, що не чоловікові противиться, ані чоловіка слухає, але самого Господа, що сказав: «Хто вас слухає, мене слухає, а хто вами погорджує, мною погорджжує» (Лук. 10,16). *Vас.В., КПр. 38.*

957. А коли хтось слухає і ропче? Відповідь: Апостол сказав: «Усе робіть без нарікання і мудрування» (Філ. 2,14). Хто ропче, нехай буде відлучений від братів, а його праця нехай їм не служить. Річ ясна, що він має слабу віру та хитку надію. *Vас.В., КПр. 39.*

958. Яку заплату має той, хто ревний у праці, але робить не те, що приказано, а що сам хоче? Відповідь: Уподобання у самім собі... Тому, хто має уподобання в собі, повинен піznати власну небезпеку. Крім того він і непослушний. *Vас.В., КПр. 118.*

959. Чи можна де відійти без відома настоятеля? Відповідь: Господь сказав: «Прийшов я не від себе самого, правдивий же той, хто послав мене» (Ів. 7,28), — скільки ж більше ніхто з нас не повинен собі позволити на таке. Хто сам собі щось позволяє, то ясно, що хворує на гордість і підпадає під засуд Господа, що сказав: «Бо що в людей високе — осоружне Богові» (Лук. 16,15). І взагалі щось собі самому позволяти заслуговує на кару. *Vас.В., КПр. 120.*

960-70. Чи можна стерпіти, щоб хтось сумував, коли йому не позволять робити того, чого не вміє? Відповідь: Про те вже нераз сказано, що взагалі йти за власною воleю або на те дозволяти є проти здорового розуму, а не

піддаватися судові багатьох значить наражатися на небезпеку непослуху і бунту. *Vac.B., КПр. 123.*

971. Підданий нехай буде так настроєний, щоб не усваватися від ніякого розказу, хоч би як трудного, у переконанні, що чекає його велика нагорода в небі. Ця надія вічної слави нехай буде радістю послушних, нехай сповняють діло Господнє весело і з терпеливістю. *Vac.B., ШПр. 29.*

972. Коли хтось відрікся себе й відложив усяку власну волю, він уже не робить, що сам хоче, але що йому розкажуть. Хто радо віддав себе проводові і зарядові інших, тому вже не можна позволити по власній його волі вибирати навіть у тім, що корисне. Настоятелі призначать його в ім'я Боже до того, що на їх думку є відповідне...

Ще не відрікся себе, хто бажає сповнити свої уподобання. Ще не покинув світових справ, коли ще тримає його зиск або людська слава. Ще не вмертвив свого тіла, хто не зносить труду праці. А до того дає доказ зарозуміlosti, коли думає, що його власна думка є ліпша від думки багатьох. *Vac.B., ШПр. 41.*

973. Послух має одну границю — смерть. Хто усувається від порученого діла і шукає іншого, розв'язує передусім послух і ясно, що не відрікся себе. До того стається також причиною багатьох шкід для себе і для інших. Бо і багатьом відмикає двері спротиву й сам до того привикає... Непослух є корінням багатьох великих бід. Але, коли хтось думає, що має яку причину виaproшуватися від діла, нехай тільки скаже настоятелям і нехай залишить це їх осудові. *Vac.B., КПр. 119.*

974. Той, що йому поручено якесь діло, не може противистя, бо послух не має іншої границі, як тільки смерть. *Vac.B., КПр. 152.*

975. Ясно, що не все дозволяється всім. Кожний має

перебувати в тому, до чого покликаний, і старанно сповняти те, що йому Господь повірив. Тому той, хто є наставником над усім і має всім приказувати, повинен з великою розвагою взяти на себе старання про це так, щоб належною дбайливістю дбав про всіх з метою приподобатися Богові і зважаючи на здібність кожного і силу для спільногодобра, заряджував і приказував...

Тому, якщо хтось щось приказує по заповіді Господа, треба повинуватися, хоч би з небезпекою життя. Однаке, якщо щось є поза заповіддю або проти заповіді, то хоч би приказував й Ангел з неба або хтось з Апостолів, не вважаючи на те, чи обіцює життя чи грозить смертю, ніяк не можна того слухати. *Vac.B., КПр. 303.*

976. Взагалі не подобається Богові, коли самому собі щось брати, і ані належить, ані не годиться так поступати тим, що намагаються задержати зв'язок любові. *Vac.B., КПр. 125.*

977. А якщо б хтось тривав у непослусі, потиху нарікав і ганив настоятеля, а прилюдно не виявив свого невдоволення, нехай буде викинений з монастиря, бо стався причиною роздору у монастирі й нарушує переконання про повагу правила, і є вчителем непослуху й бунту...

В кожному ділі шкідливо позволити комусь на те, що він вибирає власною волею. Усе, що призначили настоятелі, треба приймати, хоч би воно було противне волі. Власна воля заслуговує на закид браку віри, коли Господь сказав: «І ви також будете готові, бо не знаєте, в котрій годині Син Чоловічий прийде» (Лук. 12,40). Хто йде за власною волею, ясно, що обіцює собі довге життя. *Vac.B., КПр. 96.*

978. Чи треба кожного у всьому слухатися? Відповідь: Якщо приказують нам щось зовсім згідне зі заповіддю Христа, або що причиняється до її виконання, треба таку раду прийняти як Божу волю з ревністю і старанністю,

треба сповнити той приказ: «Терплячи один одного в любові» (Єфес. 4,2), — але, якщо хтось приказує нам щось противне заповіді Господній, або її псує і нарушує, тоді треба сказати: «Слухатися слід більше Бога, ніж людей» (Діян. 5,29). *Vас.В., КПр. 114.*

979. Як ми повинні собі бути взаємно послушні? Відповідь: Так, як невільники панам по словам Господа: «Хто з-між вас хоче стати великим, хай буде вам слугою» (Мк. 10,43). *Vас.В., КПр. 115.*

980. До якої границі треба слухатися у правилі подобатися Богові? Відповідь: Це показав Апостол, ставлячи нам за приклад послух Господа: «Який ставши слухняним аж до смерти, смерти ж хресної» (Філ. 2,8). *Vас.В., КПр. 116.*

981. Вівці, не пасіть пастирів, і не переступайте своїх границь! Для вас досить, коли ви на добрім пасовищі. Не судіть суддів, не приписуйте законів законодавцям! «Бо Бог є Бог не безладу, а миру» (1 Кор. 14,33). Тому то хай не задумує стати головою, хто з трудом служить рукою чи ногою, або іншим ще менше важливим членом тіла. А навпаки, брати, «кожний нехай зостанеться у тому стані, в якому Бог його покликав» (1 Кор. 7,20), хоча б і був гідний вищого. Вдоволятися тим, що маємо — багато похвальніше, аніж домагатися звання, якого не одержав. Хто може без небезпеки йти за іншим, той хай не бажає влади з небезпекою для себе. Хай не нарушується закон підчинення, що ним держиться і земне й небесне, щоб через багатоначальництво не дійти до безвладдя. *Григ. Бог., Слово 19.*

982. Отці установили, що псалмодія це зброя, молитва це мур, а щирі сльози це купіль. Однаке святий послух по їхній думці це визнання віри, без якої ніхто, що підлеглий пристрастям, не побачить Господа Бога. *Іван Ліств., Слово 4.*

983. Хоча й великі перед Богом ті, що служили Йому в горах, вертепах і земних пропастях; стовпники, затворники і ті, що в усякім іншім житті прославили Бога, то одначе, знайте, дорогі брати, що, коли прийшов на землю Господь наш Ісус Христос, Подавець премногих ласк, то вибрав не пустинне ані стовпниче життя, але спосіб життя і правило послуху. Він і сам каже: «Зійшов я з неба не для того, щоб волю власну чинити, а волю того, хто мене послав» (Ів. 6,38). *Теод. Студ., Кор. Науки 29.*

984. Коротко кажучи: Підчинення з послухом робить нас гідними мученицького вінця, — це є, якщо хтось виречеться власної волі і виповнить волю свого настоятеля. Це таке цінне перед Богом, наче б він пролляв свою кров за Христа. *Теод. Студ., Кор. Науки 46.*

ПОКЛИКАННЯ

985. Хто бажає великого, високого достоїнства, хто хоче стояти завжди при Христі, а почує голос: «Хто служить мені, хай іде слідом за мною: і де я, там і слуга мій буде» (Ів. 12,26), нехай повинується тому слову, наче тому вищому царському приказові воїнам. *Вас.В., 1-ша А.Б.*

986. Хто постановив слухати Христа і спішить до життя убогоого, життя молитви, той справді гідний подиву, щасливий... Чоловіколюбець Бог, дбаючи про наше спасіння, поділив людське життя на два стани: на подружжя і дівицтво... А ти хочеш полюбити небесну науку, ангельське життя, ти хочеш статися товарищем Христових учнів; тож приготуйся на не одну прикрість й біду, мужньо приступай до монашої дружини. *Вас.В., 2-га А.Б.*

987. Покликані до достоїнства Христових братів, нехай не легковажать такої великої Божої ласки, нехай не тратять такого великого дару через занедбання Божого вподобання, а радше нехай слухають слова Апостола:

«Отож, благаю вас я, Господній в'язень, поводитися достойно покликання, яким вас візвано» (Єфес. 4,1). *Vac.B., ШПр. 35.*

988. А тому, що «багато покликаних, а мало вибраних» (Мат. 20,16), то Він не називає блаженними тих, що покликані, а тих, що вибрані. Блаженний той, що його Бог покликав. Що ж є причиною заповідженого блаженства? Очікуване насліддя вічних дібр. *Vac.B., Гом. на Пс. 32.*

989. До монашої келії я був прив'язаний цілим серцем і душою, тому й важкою річчю було для мене лишати її. А монаше життя розумів завжди лише так, що першим і останнім заняттям монаха: сидіти в келії і молитися до Господа Бога... Монахом не перестаю бути! І монашого каптура, цього великого символу професії, яка є цілою моєю славою і щастям, не скидаю. А й на майбутнє завжди буду старатися йти за євангельськими радами. *Mitр. A. Шептицький, Пастирське Послання, 1899 р.*

ПРОВІДНИК ДУХОВНИЙ

990. Хто покинув світ і вправляється у Божому способі життя, нехай того не робить без проводу й помочі, бо треба конечно, щоб монаше життя мало свідків, тільки так буде воно вільне від підзорів. *Vac.B., 4-та А.Б.*

991. Старанно і прозорливо шукай чоловіка, що був би безпечним провідником у житті й умів вести тих, що хочуть зближитися до Бога. Шукай чоловіка повного чесності, що вже дав докази любові до Бога... А коли знайдеш такого, то піддайся його проводові, відречися зовсім власної волі, будь немов свята чиста посудина. Заховай на власну похвалу його добре науки і приклади... І коли за ласкою Богою знайдеш доброго вчителя, — а певно знайдеш, як будеш шукати — заховай те правило: Не роби нічого поза його думкою... Станься наче скарбни-

цею безпечною, повною чеснот. Бесіда твого духовного вітця нехай буде немов ключем до тієї скарбниці. Нехай цей ключ отвирає твої уста, як треба поживитися та нехай їх замикає. *Vas.B., 2-га А.Б.*

992. Бо ніхто, якщо він мудрий, не всяде на корабель без керманича. *Vas.B., Лист 210.*

993. Питомим знаменом ревних людей у приподобанні Богові є радитися у тім, щодо їх повинності належить. *Vas.B., МПр. 9.*

994. «Прийдіть до мене, діти, послухайте мене, страху Господнього навчу вас» (Пс. 33). Це голос доброго вчителя, який з батьківського милосердя заохочує до навчання. Адже ж учень, це духовний син учителя. Бо хто дістав від когось виховання в побожності, той є немов уформлений ним і приведений у буття. *Vas.B., Гом. на Пс. 33.*

995. Око інші речі бачить, а себе не бачить. Навіть щось іншого не бачить, коли сліpe. Тому в кожній справі добре мати дорадника. І руці потрібна рука, і нозі — нога (*Григ. Бог., Думки писані віршами*). — Ті, що посвятилися Богові, обманюють себе, коли думають, що вони не потребують провідника. Ті, що вийшли з Єгипту мали Мойсея за провідника, і ті, що втекли від Содоми — мали Ангела. *Іван Ліств., Слово 1.*

ПИЯЦТВО

996. Вино — Божий дар. Він даний опанованним на змінення слабосильности. Для неопанованих він став знаряддям розгнузданості.

Пияцтво — це демон, що його добровільно деякі собі вибирають і для розкоші вводять у душу. Пияцтво — мати зла, протилежність до чесноти. Воно робить муж-

нього страхополохом, а скромного розпусним. Воно не знає справедливості і відбирає розум. Як вода не годиться з вогнем, так надмір вина ослаблює здібність думання...

Чим же ти, чоловіче, різнишся від нерозумних тварин? Чи не даром розуму, що його ти одержав від свого Творця? Завдяки тому дарові став ти володарем і паном усього створіння. Хто ж сам позбавляє себе розуму через пияцтво, того ставлять нарівні з нерозумними тваринами. І він справді стає їм подібний...

А й нездержливість тілесної похоті має свій початок у вині. З нього випливає вона, немов із джерела. Бо враз із сильним напитком вдирається і хвороба нечистоти... Очі пияків набігають кров'ю, голос у них невиразний, віддих утруднений, яzik пущений самопас. Їх зовнішній вигляд блідий, ноги в них хитаються, наче в дітей...

Жалюгідна та людина, що її спутав злий дух. Та — пияк діткнений таким самим нещастям, не заслуговує на милосердя. Він бо змагається з демоном, що його він собі добровільно вибрав... І в кого біда? В кого сварки? В кого суди? В кого неприємності і клопоти? Хто ранить без причини? В кого посинілі очі? Чи не в тих, що висиджують при вині і шукають тільки, де пиятика?

Vas.B., Проти пияків.

997. Вино — діло Боже, а пияцтво — діло диявола. Не вино, але нездержливість родить пияцтво. Пияцтво — корінь усякого зла. П'яниця — живий мерлець. Пияцтво — демон самозваний, недуга, що не має прощення; упадок, що не має оправдання, спільна ганьба нашого роду.

Іван Зол., Про статуй I.

998. Пияцтво — це багатовидний і багатоголовий звір. Як у казочної Скиллі і Гидри, так і в пияцтва багато голов. Тут у нього виростає немораль, там гнів; тут тупість ума і серця, а там грішна любов.

Іван Зол., Бес. 70, на Mat. 22,15.

999. Пристрасті пияцтва — це мати всякого зла... Де пияцтво, там і диявол. *Іван Зол., Бес. 70, на Мат. 22,15.*

1000. Пияцтво — мати розпусти. *Іван Зол., Бес. 24, до Рим. 13,11.*

1001. Монах, що не дбає про черево і не любить пияцтва, стає рівний Ангелам. *Єфрем Сир., Ради для монахів.*

1002. Пияцтво підкопує родинне щастя, стається нещастям для дітей, а нераз переходить до них тяжкими, страшними недугами. Пияцтво підкопує всі дочасні добра. Пияк марнує все: жінку, дітей спроваджує на же-браків. Пияцтво відбирає добру славу у людей. Хто шанує пияка? Хто числиться з його думкою? Хто з нього не сміється? Хто ним не гордить? Бо чи може бути більший нерозум, як власним поступуванням робити себе подібним до нерозумних звірят? *Митр. А. Шептицький, Послання до вірних, 1940 р.*

ПРИСТРАСТИ

1003. Знай, що одна частина душі розумна й розсудна, друга ж пристрасна й нерозумна. Першій з природи належить панувати, а другій слухати і підлягати розумові! Отже, не дозволь, щоб твій розум попав у неволю і став служити пристрастям. З другої ж сторони не допусти пристрастям піднестися проти розуму й перебрати на себе владу душі. *Вас.В., Уважай на себе.*

1004. Що є більш невідповідного й поганого, як пристрасна душа? Спостерігай, прошу тебе, гнівливу людину і її завзяття. Поглянь на горем прибиту людину, на її приниження та на пригноблення душі. Хто може дивитися на того, що потонув у змисловості й лакімстві, або, коли чогось дуже боїться. Бò почування душі передаються членам тіла, подібно, як і риси душі відбиваються на тілі святих. *Вас.В., Гом. на Пс. 29.*

1005. Пристрасті нашої душі помічні нам до багатьох діл чесноти, коли вони наче той воїк, що перед своїм вождем складає зброю й радо сповняє приказану йому службу, підпомагають розум у боротьбі з гріхом... Якщо не загориш ти великим гнівом проти диявола, то ніколи не зможеш його зненавидіти, як він на те заслуговує. *Vas.B., Проти тих, що гніваються.*

1006. Як не всі недуги тіла, так і не всі пристрасті душі є явні. Вони деколи невідомі і самому недужому. В недугах тіла мають лікарі признаки для пізнання скритих слабостей, що їх недужий зовсім не спостерігає, так само і з душою. Хто грішить, той не спостерігає власної пристрасності. *Vas.B., КПр. 28.*

1007. Майже природне в старості є лінівство, а в молодості, навпаки, тому вікові відповідає радніше нерозвага, поривистість, нерозважна сміливість і подібні помилки, які випливають з природного в молодості запалу. *Vas.B., КПр. 82.*

1008. Бо з собою всюди ношу вроджені пристрасті і всюди маю той самий внутрішній неспокій так, що не багато користаю з цієї самоти. *Vas.B., Лист 2.*

1009. Небезпечне, дійсно небезпечне є море. А море, що його ми покірні монахи перепливаємо, це таке море, де є багато вітрів, підводних скель, вирів, піратів, гураганів, мілин, хвиль і потвор. Скеля це в дущі сильний і наглий гнів. Вир — це безнадійність, що опановує ум і старається потягнути його на глибину одчаю. Мілина — це незнання, що приймає те, що зло, наче б воно було добре. Потвора — це плекане й дике тіло. Пірати — це найнебезпечніші слуги пустої слави, що грабують наші заслуги й тяжко зискані надбання наших чеснот. Хвиля — це переволнений і обтяжений жолудок, що через свою захланість передає нас звірюці. Гураган — це гордість, що ски-

дає нас з неба, що виносить нас до небес, а опісля скидає нас у безодню. *Іван Ліств.*, Слово 26.

1010. Один монах запитав раз старого авву Ісидора: «Отче, чому диявол тебе так дуже боїться?» А він: «Від часу, коли я став монахом, то я старався недозволити, щоб мій гнів підійшов вище як до горла. *Вискази Отців пустині.*

1011. Давні монахи Єгипту твердили, що занятий монах має до діла з одним дияволом, а лінівий має до діла зі сотками дияволів. *Вискази Отців пустині.*

1012. Як деколи яблуко зверху виглядає гарне, а коли його розрізати то внутрі зогниле, так і пристрасть маєть наче б мала в собі приємність, а коли доконається гріх, стає гіркіша від жовчі й наче обосічний меч. *Теод. Студ., Кор. Науки 47.*

1013. Всіх дерев у лісі замало, щоб наситити вогонь пристрасти тіла, хоч би як йому догоджати. *Єфрем Сир., Про боротьбу з черевом.*

1014. Корінь похоті безстыдний. Коли втинаєш його кожного дня, то він наново відростає. Вирви зовсім корінь похоті зі свого серця, щоб не прозябав і не відростав за кожним разом. Якщо навіть тисячу разів посічеш його, то він подвійно буде відроджуватися, — аж поки цілковито не вирвеш його. *Єфрем Сир., Про боротьбу зі змисловістю.*

1015. Сила похоті така велика, як сила вогню й заліза... Тому ми повинні захоронити себе з усіх сторін. В нас — боротьба з вимогами природи, наслідування Ангелів, ревнування з безтілесними силами. Земля й порох стається зрівнятися з небесними жителями. А тління вступає у суперництво з нетлінням. *Іван Зол., Кн. про дівицтво 27.*

1016. А дівиця конечно повинна постійно перебувати на морю і плавати по океані, не маючи пристані. І хоч би піднялася страшна буря, то їй не можна причалити свого човна до берега й відіткнути... І не тільки диявол, але й сила пожадання природи ще більше непокоїть тих, що не вступають у подружжя, і це кожному знане. *Іван Зол., Кн. про дівицтво 34.*

1017. Як птиці, що попала в сіті, нічого крила не помагають, і надармо б'є вона ними, так і тобі нічого не поможе розум, коли ти попав під владу злой похоті. Скільки би ти не бився, ти в полоні. На те птиці мають крила, щоб обминати сіті, а люди на те мають розум, щоб обминати гріхи. *Іван Зол., Про статуї XV.*

1018. Нема нічого гіршого над бездільність і дармування. Тому Бог поставив нас у конечність — працювати. Бездільність шкодить усьому й навіть членам тіла. Коли око або уста, або жолудок, або який інший член не сповняє свого завдання, то вони тяжко хворіють, але ніщо від того так не терпить як душа. *Іван Зол., Бес. 35, на Діян. 16,13-14.*

1019. Пристрасні — це тирагі. Якщо будемо ними погорджувати, то станемо великими. А якщо будемо увільняти від них себе або інших, то станемо ще більшими. *Іван Зол., Бес. 48, на Діян. 22,17-20.*

1020. Похіть тіла — це вогонь, і то вогонь невгасимий і постійний. Це пес скажений і лютий. І хоч би ти тисячі разів його відганяв, то він тисячі разів нападає і не відступає. Страшна полумінь вугілля, але полумінь похоті ще страшніша. В тій війні ми ніколи не маємо перемир'я. В цьому житті ми ніколи не маємо віддиху, а тільки постійну боротьбу, щоб і вінець був світлий... Як неможливо тому, що дотикається вогню, щоб не попікся, так також погляд на гарні обличчя скоріше від вогню охоплює неосторожну в поглядах душу. І що — для вогню якийбудь

горіючий матеріал, то тілесна краса для людських похітливих очей. *Іван Зол., В честь Муч. Варлаама.*

1021. В самім ділі, коли хтось нападає як віл, лягає як осел, пам'ятає зло як верблюд, насичує черево як ведмідь, викрадає як вовк, поневолює як скорпіон, хитрить як лисиця, ірже на жінок як дикий кінь, то як такий чоловік може вимовляти слово, питоме синові, і називати Бога своїм Отцем? Чим можна назвати такого чоловіка? Чи звірем? *Іван Зол., Про життя в Бозі.*

1022. Про чоловіка, що його душа в неволі й полоні пристрастей, хоча назовні того по нім не пізнати, — я скажу, що він з усіх найбільший раб, тому що в ньому глибоко закорінилася гріховна гарячка, і насильна влада пристрастей запанувала у самій душі. *Іван Зол., Про Ілю і вдовицю.*

1023. Чотири пристрасті з трудом даються вилікувати, це є: самолюбство, грошельюбство, пуста слава й жажда начальства. *Єфрем Сир., Наслідування притчей.*

1024. Поконуй в собі похіть, поки вона не поконала тебе, тому що тих, що їй піддаються, вона заведе на дно аду. *Єфрем Сир., Наслідування притчей.*

1025. Похіть тіла — сіть диявола. Похіть тіла — струя погибелі. Похіть тіла — розпалює вогонь невгасимий, а всетаки, ми люди тягнемося до неї, наче добровільно запродажані раби. І я чув, як один одержимий тією пристрастю говорив, що ліпше бажати смерті через повіщення, як служити тому гріхові. Бо він наче жорстокий деспот приказує рабові: «іди — і йде; прийди — і приходить; роби це — і він робить». Так-то гріх приказує тому, що його поневолив. *Теод. Студ., Кор. Науки 26.*

1026. Ти живеш з диким звірем, з лютим левом — це є з тілом. Якщо ти не приготуєш для нього меча, то він тебе зловить, розідре й погубить. Трудно тобі голими руками й пальцями дотикатися дракона. Краще озбройтися луком і мечем, і залишитися неушкодженим і живим. *Теод. Студ., Д. Науки 48.*

П Е К Л О

1027. Тож не годиться жити нам легкодушно промінювати великі надії за короткотривалу вигоду, як не хочемо заслужити собі на закиди, а то й на кару. Розуміється, не тут у людей, хоч і це не малої ваги для того, хто ще при розумі в голові, але на місці вічної кари. *Vac.B., До юнаків.*

1028. А ті, що допустилися зла, воскреснуть, щоб дістати догану й засоромлення, вбачаючи тоді в собі огиду і зна-ки спричинені гріхами. Здається, що цей сором, в якому грішники проживатимуть навіки, страшніший від темряви й вічного вогню, тому що вони завжди матимуть у своїх очах сліди гріха, доконаного в тілі, наче якусь не-змивну пляму, що назавжди лишиться в пам'яті їхньої душі. *Vac.B., Гом. на Пс. 33.*

1029. Коли подібних висказів — це є про вічні муки в пеклі — є багато у богонатхненім Письмі, — то це одна з хитрощів диявола, що багато людей забуває про такі численні й такі ясні слова і вискази Господа та видумує собі якийсь кінець кар, щоб мати більше сміlosti в гріхах. Бо, як має бути колись кінець муки, то безумовно і життя небесне матиме кінець. Коли ж такого про те життя й думати не можемо, то якже ж можна і вічній муці ставити кінець, бо до обох однаково додається слово: «вічне». «Підуть ці — каже — на вічну муку, а праведники у життя вічне» (Мат. 25,46). *Vac.B., КПр. 267.*

1030. Монах нехай розважає про страшний і славний Христовий прихід. І думає про хвилину віходу звідси, про добра приготовані праведним і про вогонь, що при-готований дияволові і його ангелам. *Vac.B., 3-тя А.Б.*

1031. Чи ж не значемо розважати день Господній? Цей день страшної ваги, коли ті, що за добре діла стануть пра-воруч Судді, дістануть царство в небі, зіпхнутих ліворуч

за недостачу добрих діл покриє геєна вогню і вічна мряка. «Там буде плач і скрегіт зубів» (Мат. 25,30). *Вас.В., Вступ до ШПр.*

1032. Боюся бути для Христа стидом і докором, відпавши від Божої любові з легкодушності, чи наслідком заняття марними справами. Бо ворог, що тепер силкується усяким способом, через жадоби світу, попровадити нас до забуття нашого Добродія на погибель нашу, — він, напастуючи нас і топчучи нас, нашого легковаження ужие на висмівання Спасителя, буде чванитися нашим непослухом і відступством: не створив нас, не вмер за нас, а ми таки наслідували його в непослусі, у погорді для Божих Заповідей. Ця зневага, зроблена Господеві, цей тріумф ворога видається мені чимсь страшнішим від усіх кар пекла. *Вас.В., ШПр. 2.*

1033. Хай пам'ять про вічний вогонь, іде з тобою до ліжка кожного вечора, і хай вона встає з тобою, а тоді оспалість ніколи не переможе тебе в часі псалmodії. *Іван Ліств., Слово 7.*

1034. Чуючи про вогонь, не думай, наче б то пекельний вогонь, такий як наш. Наш вогонь охопивши щонебудь, спалює і гасне, а тамтой, кого раз охопить, постійно палить, і ніколи не перестає, тому й називається невгасимим. *Іван Зол., До впавшого Теодора I.*

1035. Багато нерозумних бажали б тільки уникнути пекла, але я уважаю за багато тяжчу кару пекла: не бути у вічній славі. І думаю, що той, хто втратив її, не буде стільки терпіти від пекельних мук, скільки над утратою небесних благ, бо це одне є найтяжче з усіх кар. *Іван Зол., До впавшого Теодора I.*

1036. Хто завжди боїться пекла, той ніколи не впаде в пекельний вогонь, тому що той постійний страх робить його осторожним. *Іван Зол., Про статуї V.*

1037. Що страшніше від пекла? І нема нічого кориснішого над страхом перед ним, тому що страх перед пеклом приносить нам вінець царства. Де страх перед пеклом, там нема зависти. Де страх — там не мучить любов грошей. Де страх — там погашений гнів, усмирена зла похіть, викорінена всяка безумна пристрасть. І як у домі воїна постійно озброєного, не посміє явитися ні розбійник, ні злодій, ні інший подібний поганець, так і коли страх перед пеклом опанує нашу душу, то ні одна з низьких пристрастей не зможе легко ввійти в нас, але всі відходять і втікають, гонені звідусіль силою страху... Ніщо так не викорінює гріх, а чеснотам помагає рости і процвітати, як постійний страх перед пеклом. Тому, хто не живе у страсі, той не може набути чесноти, як також, хто живе у страсі, той не може згрішити. *Іван Зол., Про статуї XV.*

1038. Знаю, що багато людей бояться тільки одного пекла, але я думаю, що втрата небесної слави це мука багато страшніша від пекла... Страшне пекло і його муки, та коли уявити собі тисячі пекол, то все те ніщо в порівнянні з утратою блаженної слави. *Іван Зол., Бес. 23, на Мат. 7,1.*

1039. Не найдеш там — це є в пеклі — ані заступника, ані спасителя. Не побачиш там мирного й тихого обличчя Христового... Тут ще можна прибігти до царя й ублагати його, і таким способом зняти зі засудженого окови, а там це неможливе. Із аду нікого не випускають, і замкнені там вічно горять у вогні і терплять такі муки, що їх неможливо й описати. Коли жодне слово не в силі висловити тих лютих страждань, що їх терплять душі палені вогнем, то тимбільше не можна змалювати терпіння тих, що там мучаться. Тут, принаймні, всяке терпіння триває короткий час, а там палимий грішник вічно горить і не загаряє. *Іван Зол., Бес. 43, на Мат. 12,38-39.*

1040. Багато й тепер діється такого, що було за часів потопу, але потопу нема, тому що чекає пекло й муки. Багато людей грішать як содомляни, але вогненний дощ не паде на них, тому що приготована вогненна ріка... Багато відважились грішити подібно як ізраїльяни, але вужі їх не покусали, тому що їх чекає хробак вічний... Багато присягались й нарушували присягу, і хоч їх не стрінула кара, то ми не будемо на те дивитися, тому що їх чекає скрегіт зубів. *Іван Зол., Бес. 12, на Діян. 4,36-37.*

1041. «Черв'як їх не вмирає і вогонь не вгласає» (Мат. 9,48). Чи все те тільки погрози?... Коли ти не віриш у майбутню кару, то принаймні повір тому, що вже сталося. Бо те, що сталося і дійсно доконалося, то не пусті погрози і слова. Хто за Ноя навів потоп на всю вселенну і спричинив таке страшне знищення водою і погибель усього нашого роду? Хто опісля зіслав близнаку й вогонь не землю содомську? Хто погрузив у море цілий Єгипет? Хто вигубив шістсот тисяч людей на пустині? Хто попалив вогнем збір Авірона? Хто наказав землі отворити уста й поглотити Корея, Датана і тих, що з ними? Хто за Давида в одному моменті побив сімдесят тисяч осіб? Чи треба ще подрібно згадувати про кари? Про Каїна переданого на постійні мукі? Про сина Харміїна, що був побитий камінням з усім своїм родом? Про того, що збирав дрова в суботу і стрінув таку саму кару? Про сорок двоє дітей, що при Єлісеї були роздерти звірами і котрим не послужив на їх оправдання молодечий вік? *Іван Зол., Бес. 25, до Рим. 14,1-2.*

1042. Нам треба говорити про пекло, щоб не впасти до нього. *Іван Зол., Бес. 9, на 1 Кор. 3,12-15.*

1043. Ти скажеш: «Я з тим не годжуся, бо з добротою Божою більше згідне існування тільки одного царства, а не пекла». Якщо так, то блудник, перелюбник і той, хто повинув тисячі провин, буде насолоджуватися тими ж

добрими, як і той, що відзначився невинністю і святістю? А Павло стане нарівні з Нероном, або й навіть диявол нарівні з Павлом? Якщо нема пекла, а воскресіння буде загальне, то і злі стануть учасниками тих самих дібр, що і праведні? Який безумець може таке твердити? Або краще сказати, хто з демонів посміє таке говорити? Знай, що біси признають пекло, тому почали кричати: «Що нам і тобі, Сину Божий? Прийшов єси сюди, щоб нас мучити перед часом?» (Мат. 8,29). *Іван Зол., Бес. 25, до Рим. 14,1-2.*

1044. Постійна пам'ять на пекло не дозволить, щоб ми у нього впали... Бог приготовив пекло і ним грозить якраз тому, щоб ми, ставши зі страху ліпшими, не впали у нього. *Іван Зол., Бес. 31, до Рим. 16,5.*

1045. Якщо тебе палить вогонь тілесної пристрасти, то протистав йому пекельний вогонь, — і вогонь твоєї похоті зараз погасне й щезне. *Іван Зол., Бес. 10, на 2 Кор. 5,1.*

1046. Не чини зла, якщо хочеш спастися! Всі ми, якщо до-конаємо гріх, то однаково будемо позбавлені небесного царства. А кару в пеклі не всі будемо терпіти одну й ту саму, але одні більшу, а другі меншу. Якщо ти або хтось інший не заховував Божих Заповідей, і один переступив більше Заповідей, а другий менше, — то ви обидва однаково не ввійдете до небесного царства. Якщо ж ви не однаково переступали Божі Заповіді, але один більше, а другий менше, то в пеклі почуете різницю. *Іван Зол., Бес. 4, на Єфес. 2,1-3.*

1047. Хто в силі сказати, що принесе неправедним останній день? Там клекотіюча полумінь, страшна тьма для тих, що зійшли з цього світу, черв'як, вічна пам'ять за наші гріхи. Ліпше було б для тебе, грішнику, не входити у браму життя, а якщо ти увійшов, то цілком згинути нарівні з тваринами, як після усіх туземних терпінь, знати кари, що багато тяжча понад усе, що ти тут перено-

сиш у цьому житті. Де велика слава моого Праородича, тобто Адама? Знищена їдою! Де премудрий Соломон? Поконаний жінками! Де той Юда, що був зачислений до дванадцяти? За малу користь обнятий пітьмою! *Григ. Бог., Слово 11.*

ПІСТ

1048. Чи думаєш, що стародавність посту я виводжу від початків Закону? Він старший від Закону! Піст це не новітній винахід, але скарб по батьках! Все, що давнє, гідне похвали! Пошануй же стародавність посту! Він такий давній, як саме людство. Він приписаний ще в раю. Адам дістав цю першу заповідь: «З дерева ж пізнання добра і зла не юстимеш» (Бут. 2,17). Це «не юстимеш» — то ж приказ посту і здергливости. Якщо б Єва була постила на овоч дерева того, ми тепер не мусили б постити... Нас зранив гріх і ми мусимо лікуватися покутою. Покута ж без посту безвартісна...

Тому, що ми не постили, нас прогнано з раю. Отож, чинім піст, щоб до нього знову вернутися! Хіба не бачиш, що Лазар через піст увійшов до раю?... Не оправдуйся неміччю тіла і слабістю! Це ж ти не переді мною оправдуєшся, але перед Тим, що все знає...

За свій піст Мойсей дістав Закон Божий, писаний Божим пальцем на таблиці. І як його піст на горі дав нам закон, так знову на долині обжирство привело людей до ідолопоклонства...

Що ж так понизило Ісава, що зробило його рабом брата? Чи не одна страва, за яку він продав своє первородство? І навпаки, чи не молитва з постом дала матері Самуїла? (1 Цар. 1,15). Що ж зробило великого борця Самсона непереможним? Чи не піст, що в нім він почався в лоні матері? (Суд. 13). Піст його зродив, піст його викормив, постом він змужнів, тим постом, що його наказав матері його Ангел...

Піст це вірний сторож душі, вірний товариш тіла, оружжя тих, що завзято борються, вишкіл для атлета. Він проганяє спокуси, намашує до побожності, робить себе другом поміркованости, віддає себе збереженню чистоти. На війнах він дає мужність, а в мирі заправляє до спокою. Він робить християнина святым... Піст заносить молитву до неба, немов крилами стає для неї до лету вгору. Піст — приріст домів, мати здоров'я, вихователь молоді, окраса старців, добрий супутник, вірний друг дому для подругів...

Уважай, щоб, погорджуючи тепер водою, не зітхав пізніше за краплиною, як той багач. Ніхто ще не впився водою. Нікого ще й ніколи не боліла голова від води. Ще ніхто з тих, що п'є воду, не потребував чужих ніг. Нікому не були спутані ноги, нікому не відіймило рук від пиття води...

Однаке, не шукай користей тільки в самому стриманні від страв! Правдивий піст — це усунення гріхів. «Усувај усяке братання з неправдою» (Іс. 58,6). Подаруй близньому образу... Не їси м'яса, але пожираєш брата. Стримуєшся від вина, але не поконуєш своєї зарозуміlosti... Гнів — це пияцтво душі, бо він її приголомшує подібно як вино. *Vas.B., Про піст I.*

1049. Олица намашує змагуна, а піст дає міць тому, хто вправляється в побожності. Звідсіль — наскільки відіймеш тілові, настільки додаси своїй душі близку духовного здоров'я. Бо не збільшенням сили в нашему тілі, а витривалістю душі і терпеливістю в прикрих досвідах здобуваємо силу проти невидимих ворогів. Отже, піст корисний у кожній порі для тих, що його радо приймають. Бо на такого, що постить, не важаться нападати злі духи. Навпаки, радше сторожі нашого життя — Ангели помагають тим, що постом очистили свої душі... Справжній піст — це віддалення від себе злого, це здержаність язика, стримання себе від гніву, здавлення в собі лихих пожа-

дань, обмови, брехні, кривоприсяги. Бути вільним від тих речей, це справжній піст. І саме в отих речах полягає добро посту. *Vas.B., Про піст II.*

1050. Що поможе піст тіла, коли душа є наповнена тисячним злом. *Vas.B., Гексамерон, Гом. 8.*

1051. І посту і їди належить уживати з метою відповідною побожності так, щоб ми постили тоді, коли через піст будемо могти ліпше сповнити Божу Заповідь. І так, щоб ми іли не як захланні, але як Божі робітники тоді, коли Божий Закон вимагає скріпляти тіло їдою. Завжди належить заховати припис Апостола: «Чи, отже, юсте, чи п'єте, чи щонебудь робите, усе робіть на славу Божу» (1 Кор. 10,31). *Vas.B., КПр. 139.*

1052. Піст це тримання в карбах природи і відмовлення собі всього, що приємне для піднебіння. Піст це захорона від змисловості, викорінення злих думок,увільнення від снів, чистота молитви, світло душі, сторож ума, визволення від сліпоти, двері скрухи, покірне зітхання, радісний жаль, притищення в розмові, засіб мовчання, сторож послуху, здоров'я тіла, відпущення гріхів, райські двері і радість. *Іван Ліств., Слово 14.*

1053. Значення посту творить не здержаність від їди, але усунення гріхів. І хто ограничує піст тільки до здержаності в їді, той властиво безчестить його. Ти постиш? Докажи мені це своїми ділами! Якими, скажеш, ділами? Коли побачиш бідного, дай милостиню. Коли маєш ворога, примирися! Коли побачиш свого друга щасливим, не завидуй! Коли побачиш гарну жінку, перейди мимо. Хай постяться не тільки уста, але і слух, і зір, і ноги, і руки, і всі члени нашого тіла... Що за користь, коли ми здержуємося від птиць і риби, а гризemo і з'їдаємо братів. *Іван Зол., Про статуї III.*

1054. Батько посту — це Закон Божий. Мати його —

здергливість, терпіння, чеснота. Дочки його — подвиг, чистота, невинність. Його рідні сини — Мойсей, Ілля, Даниїл, Іван Христитель і ввесь хор Святих, особливо ж пустельників і подвижників. Його близькі кревняки — віра, надія, любов. Його друзі — мир, покора, згода. Його слуги — славослов'я, безнастанне псалмопіння, чиста молитва. Разом з постом перебуває страх Божий, а плоди його перебування — святість, непорочність, довір'я до Бога, небесне царство, життя вічне. *Іван Зол., На початок св. посту.*

1055. Якщо теперішній піст проведемо з такою ревністю, що цього тижня зовсім перестанемо клястися, наступного поконаємо гнів, а того, що по нім наступає, викорінимо обмову, а в дальших тижнях поправимося ще в іншім, то йдучи тією дорогою вище й вище, мало-помалу осягнемо сам вершок чесноти. *Іван Зол., Про статуї IV.*

1056. Постом же називаю не тільки здержаність від страв, але щось більше, здержаність від гріхів. *Іван Зол., Про статуї X.*

1057. В часі Чотиридесятниці звичайно всі запитують про те, скільки тижнів хтось постив. І від одних можна почути, що вони постили два, від інших — три, а ще від інших — всі тижні. Та яка користь з посту, якщо б ми перевели його без добрих діл? Коли хтось скаже: «Я постив через усю Чотиридесятницю», а ти скажи: «Я мав ворога і примирився, мав привичку злословити й оставил її, мав привичку присягатися і позбувся тієї дурної привички». *Іван Зол., Про статуї XVI.*

1058. Час нашого посту вже наближається до кінця. Тож збільшим нашу ревність про чесноту. Подібно, як тим, що біжать у перегонах, нема користі з того, що біжать, якщо не дістануть нагороди, так і нам не буде ніякої користі з багатьох трудів і подвигів в часі посту, якщо не будемо в стані приступити до Священної Трапези з чистою со-

вістю. Для тієї цілі і піст, і Чотиридесятниця, і стільки багатоденних зібрань, і проповідей, молитви й поучення, щоб ми такою ревністю про Божественні Заповіді, змивши всі гріхи за цілий рік, з духовною смілістю побожно причастилися тієї Безкровної Жертви, бо інакше, надармо, і без цілі й усякої користі ми перенесли стільки труду. *Іван Зол., Про статуї XX.*

1059. Можна доконати труд посту і не дістати за нього нагороди. А чому? Коли здержуємося від їди, а не здержуємося від гріхів. Коли не їмо м'яса, а з'їдаємо доми бідних. Коли не впиваємося вином, але впиваємося злою похіттю. Коли ввесь день проводимо без їди, і ввесь день перебуваємо на безстыдних видовищах... Яка користь з посту, коли ти позбавляєш тіло дозволеної Законом їди, а душі даєш протизаконну поживу. *Іван Зол., Про покаяння VI.*

1060. Настав піст — любий Апостолам. Настав піст — окраса Мучеників. Настав піст — співжитель монахів. Настав піст, що його приписи виповняв сам Господь, перебуваючи на землі... Сам Христос подвигом здержаності переміг ворога і нам дав у ньому зброю поконувати його. Тому приймім піст, як дорогоцінний дар, святий скарб, зображення істини, начало благочестя, основу духовної науки, умертвіння пристрастей, прогнання гріха, бич пророків, сподвижника дівицтва, губителя демонів. *Іван Зол., На початок Чотиридесятниці.*

1061. Якщо ми постимо, здержуючися тільки від поживи, то по сорока днях минає і піст. А якщо здержуємося від гріхів, то хоча той піст мине, однаке він ще далі триває, і з нього матимемо постійну користь. І ще перед небесним царством, він нам принесе немало нагороди. *Іван Зол., Про статуї XVI.*

1062. Піст — добра захорона для душі, надійний співжитель для тіла. Піст відганяє спокуси, намашує на подвиг

благочестя. Він співжитель тверезости, спричинник невинності. Піст виводить молитву на небо. Піст — мати здоров'я, опікун і захорона дівицтва. Піст — дорога до покаяння. Піст не любить світу, ані того, що в світі. *Єфрем Сир., Про піст.*

1063. Без посту й без молитви ніхто не зможе перемогти лукавого. *Єфрем Сир., Про Божий страх.*

1064. Піст — мати всіх благ, учитель невинності і всякої чесноти. Піст — це успокоєння наших душ, прикраса старців, наставник молоді, учитель невинних. Він усякий ріст і пол прикрашує наче діядемою... І вся наша журба нехай буде про спасіння душі і про те, як би нам опанувати тілесні похоті, доконати справжній піст, це є здержаність від зла, тому що в тому якраз полягає піст... Міра в усьому — це прегарне діло. *Іван Зол., На Буття 1,27.*

1065. Як при великих дорогах завжди стоять двори й гостинниці, де втомлені подорожні можуть відітхнути й відпочити від трудів, щоб опісля знову продовжати свою подорож; і як при морю є береги і пристані, де кораблі, перепливши багато хвиль і видержавши напір вітрів, можуть трохи відітхнути, щоб опісля знову дальше плисти, — так і в часі святої Чотиридесятниці тим, що вступили на дорогу посту Господь дав два дні тижня, це є суботу й неділю, наче сталі доми й гостинниці, наче береги і пристані, для короткого віддиху, щоб ті, що відбувають цю добру і спасенну подорож, успокоївши дещо тіло від трудів посту й душу ободривши, після тих двох днів знову радісно вступали на ту ж дорогу. *Іван Зол., Бес. 11, на книгу Буття.*

1066. Люблю піст, тому що він — мати покори й джерело всякої мудrosti. *Іван Зол., Слово 6-te на Кн. Буття.*

1067. Чотиридесятниця — це час призначений на покаяння. В цьому часі приготовляє Св. Церква вірних до

великої хвилі в їх житті, до найбільшої хвилі в році — до хвилі святого пасхального Причастя. Від тієї хвилі може залежати ціла вічність багатьох душ: щаслива вічність зі Святыми в небі або бездонне нещастя відкинення і прокляття в день Страшного Суду.

Тому то і я приходжу до вас, на початку того Великого Посту з покликом до покаяння: Покайтесь, жалуйте за свої гріхи, бо надходить Великий День! Приготовляйтесь на цю хвилину!...

Св. Церква радить, напоминає і просить причащатися і сповідатися бодай чотири рази в році, а приказує раз на рік. І хто того приказу не послухає, той тяжко грішить не послухом для Церкви і грішною байдужністю про своє спасіння. Той грішить проти себе самого. Шкодить своїй душі. Той поступає з душою так, наче чоловік, що давав би тілові отруту. *Митр. А. Шептицький, Послання на піст — Заклик до покаяння.*

ПРИСЯГАННЯ

1068. Усяке присягання раз на завжди нехай буде зовсім виключене з монастиря. Склонення голови або потвердження словом, і для того, хто говорить, і для того, хто слухає, нехай заступить усякі присяги. А хто не повірить простому твердженню, зраджує себе самого, що не привик до правдомовності. Настоятель зачислить його до винуватих і поправить його покутою. *Вас.В., 4-та А.Б.*

1069. «Так» і «ні» — це тільки два склади, а всетаки, часто у цих двох малих словах міститься найвище з дібр — правда, і крайня границя злоби — брехня. Чому я це говорю? Коли хтось з Мучеників за Христа тільки наклоненням своєї голови притакнув, то це означало, що він виповнив усю побожність. *Вас.В., Про Св. Духа.*

ПЕТРО Й ПАВЛО (Святі Верховні Апостоли)

1070. Блаженна двійце, що вірно уловила душі всього світу! Петро — начало правої віри, великий священнослужитель Церкви, наставник християн, скарб вищих сил, апостол, наділений честю від самого Христа. Павло — великий проповідник правди, похвала вселеної, небесний чоловік і земний ангел, слава Церкви, орел ширяючий попід небеса, ліра Духа, ластівка і цвіркун, Господній орган, невтомний робітник Христовий. Петро й Павло — запряжені воли Христові, що переорали у вселенній прекрасну ниву, підняли замість ярма — хрест, замість погонича — Спасителя, замість ременів ярма — завіти Писань, замість рожна — благодать Св. Духа. Петро й Павло — світила церковні, які щодня освічують Церкву, скарбниці Духа, просвітителі вселеної, посуди благодаті, толкователі Св. Трійці, пояснителі божественного слова. Петро — моя духовна любов, Павло — посуд вибраний, мій жезл. Петро — храм Божий, Павло — уста Христові, ліра Духа, чоловік трьох ліктів росту, досягаючий третього неба, тілом прив'язаний до місця, а ввесь світ прив'язав до Господа. *Іван Зол., Про Верх. Апостолів Петра й Павла.*

1071. Поглянь на Павла, учителя вселеної, духовного бесідника, посуд вибраний, пристань спокійну, стовп непорушний... Павло — небесний житель, хоча ще одягнений у немічне тіло, стовп Церкви, земний ангел, чоловік небесний... Ось така сила чесноти: вона робить чоловіка ангелом, і душу наче на крилах підносить до неба. Тієї чесноти вчить нас Павло. Тож станмо ревнителями чесноти! *Іван Зол., Про покаяння III.*

1072. Коли називаю Петра, то маю на думці камінь незламний, скелю неподвижну, великого апостола, першого з учнів, первозванного, і першого, що пішов за покликом. *Іван Зол., Про покаяння III.*

1073. Петро первоверховний у зборі Апостолів, уста учнів, стовп Церкви, укрілення віри, основа ісповідання, ловець вселеної, що вивів наш рід із глибини заблудження на небо, всюди пламенний і повний відваги, а краще кажучи, більше повний любови як відваги. *Іван Зол., Притча про довжника.*

1074. Люблю я всіх Святих взагалі, особливо ж блаженного Павла, посуд вибраний, сурму небесну, невістоводителя Христового. *Іван Зол., Бес. на 2 Кор. 11,1.*

1075. Чи не одної з нами природи був Св. Павло? Палаю любов'ю до того мужа, тому постійно звертаюся до нього і гляджу на його душу, наче на якийсь первовзір. Подивляю в ньому панування над терпіннями, високу мужність, пламенну любов Бога, і думаю над тим, як один чоловік своєю ревністю набув усю совокупність чеснот, а з нас ніхто не хоче зробити і малого доброго діла. *Іван Зол., Бес. 11, на кн. Буття.*

П О Д Р У Ж Ж Я

1076. Один Творець мужа й жінки. Одна земля — обовини — один образ. Один для них закон, одна смерть, одне воскресіння. Ми однаково родимося: від мужа й жінки. Один довг діти обов'язані віддавати батькам... «Це велика тайна, а я говорю про Христа й Церкву» (Єфес. 5,32). Гарно для жінки шанувати Христа в особі мужа. Гарно і для мужа — не безчестити Церкву в особі жінки. «Жінка» — каже Апостол, — «хай боїться свого мужа», тому що боїться і Христа. Але і «муж хай любить свою жінку», тому що і Христос любить свою Церкву...

Мені виглядає, що тут Боже слово не одобрює двоєженства. Бо, якщо два Христи, то і два мужі, і дві жінки, а якщо один Христос, одна голова Церкви, то і тіло одно, а всяке інше хай буде відкинене. А коли здержує від дру-

гого шлюбу, то що сказати про третій? Перший шлюб — це закон, другий — ласка, третій — беззаконня. А хто переступає і цю границю, той подібний до безроги, і не багато має прикладів такого сорому...

Коли подружжя є властивим подружжям, творить подружній зв'язок і має бажання оставити по собі дітей, тоді подружжя є добре, бо помножує число тих, що служать Богові. Коли ж подружжя розпалює пристрасті тіла, обкладаючи його терням, і стає наче дорогою до гріха, тоді і я скажу: «Ліпше є не женитися». Подружжя добре діло, але не можу сказати, щоб воно було понад дівицтво, бо дівицтво не вважалося б за щось високе, якщо б небуло із ліпшого ліпшим. *Григорій. Слово 37.*

1077. Ми не ставимо законів, щоб відвертатися від другого подружжя, але почуємо й радимо второпнно вдоволятися першим. Інша справа — почувати й радити, а інша — ставити закони. *Іван Зол., Бес. на 1 Тим. 5,8.*

1078. Де чоловік, жінка й діти у згоді та любові з'єднані узлами чесноти, там поміж ними Христос. *Іван Зол., Слово 8, на кн. Буття.*

ПАТРІОТИЗМ

1079. Християнин має любити всіх людей. Однаке це зовсім не перешкоджує йому найпершою любов'ю любити свою родину і свою батьківщину...

Християнин може й повинен бути патріотом! Але його патріотизм не сміє бути ненавистю! І не сміє накладати обов'язків, які б противилися вірі...

Хто на своєму становищі працює для добра народу, сповняючи сумлінно свої обов'язки, той є ліпшим патріотом, ніж той, хто багато говорить, а мало робить. Тож, любіть своє, тримайтесь свого і дбайте про своє. *Митрополит А. Шептицький, Послання до вірних станиславської єпархії, 1899 р.*

1080. Бо я українець з діда-прадіда. А Церкву нашу і святий наш обряд полюбив я цілим серцем, присвятивши для Божої справи ціле своє життя. *Митр. А. Шептицький, Послання до духовенства станисл. епархії.*

1081. Певна річ: Святим обов'язком християнина є більше любити близьких собі, — своїх рідних ніж чужих. Тому більшою, щирішою має бути любов супроти родини й батьківщини...

Черговою любов'ю твого серця — себто по любові Бога й родини — є любов супроти свого українського народу та батьківщини. Зі своїм народом і батьківчиною ти зв'язаний не лише спільною вірою, що її уважаємо найбільшим добром, і святим обрядом, яким дорожимо, — але ще і спільною мовою, звичаями та обичаями. І тією землицею святою, на якій разом проживаємо... І цілою віковою минувшиною, — і спільною українською кров'ю, — і спільним добром, і спільною майбутністю... І спільними бажаннями та потребами, — і спільними терпіннями і зліднями. *Митр. А. Шептицький, Найбільша Заповідь, послання, 1901 р.*

1082. Бо і звідки ж черпає силу ввесь народ, як не з патріотизму? А патріотизм є якраз тим вищим і благороднішим, чим більше опирається на Божому Законі. Бо і що ж в'яже всіх громадян в одно, як не любов батьківщини? І що рішає про більшу силу суспільства, як не саме згода і єдність його членів? А найкращу цю згоду та єдність знайдете у християнській любові. *Митр. А. Шептицький, На грани двох віків, послання.*

Р

РІЗДВО Г.Н.І. ХРИСТА

1083. Христове Різдво, властиво й перше, себто в лоні Отця від віків, треба в мовчанні почитати. Навіть нашо-

му умові ми не повинні дозволити, щоб досліджував це таїнство. Бо, коли ще не було ані часу, ані часово простору, коли ще не було форми вислову, ані свідка очевидця, ані того, хто б про це оповів, то як може розум утворити собі якесь поняття? Як може тут язик дати вислів для думки? Отець був і Син народився! Не кажи: «Коли?», а радше остав це питання! Не питай: «Як?» — бо на це нема відповіді! Бо «коли» це поняття часу, а «як» веде нас до тілесного рождення...

Бог на землі, Бог між людьми, не у вогні і серед голо-су труб; не на горі, що димиться, або в темноті, ані в лячній і ревучій бурі, даючи закони, але в тілесній появі, лагідний і добрий перебуває з рівними собі. Бог у тілі, не діючий здалека, як у пророків, але злучений з природою рівною людській природі, щоб у той спосіб через своє тіло споріднене з нами привести назад до себе ціле людство. *Vas.B., На Христове Різдво.*

1084. Бачу незвичайне й дивне таїнство: Пастухи наповняють звуками мій слух, голосячи не пустинну пісню, але співаючи небесний гімн. Ангели співають, архангели оспівують, херувими взивають, серафими величають, всі торжествують, бачачи Бога на землі і чоловіка на небесах; Високого — вдолі, по Його плянам, а низького — вгорі по Божій любові до людей. Сьогодні Вифлеєм став небом, замість зір прийняв співаючих Ангелів, а замість сонця незбагненно явилось Сонце правди. Не питай, як це сталося, бо де Бог хоче, там уступають закони природи... Що сьогодні зродила Його Діва, це знаю, і що Бог зродив Його без часу, в те вірю, але спосіб народження я на-вчився почитати мовчанкою. *Iван Зол., На Христове Різдво.*

1085. Чи може щось рівнятися з цим празником? Бог на землі, а людина на небі, Ангели служать людям, люди спілкують з Ангелами і прочими небесними силами. Демони втікають, смерть побита, рай отворений, клятва знята, гріх зник, провини прогнані, істина зйшла на

землю. Природа, перед котрою херувими берегли рай, сьогодні злучилася з Богом. *Іван Зол., На Христове Різдво, Слово 34.*

1086. Саме Боже Слово, предвічне, невидиме, незображенне, безтілесне, начало від начала, світло від світла, джерело життя і безсмертя, відбитка первісної краси, печать не-переносна, образ незмінний, рішення і Слово Отця, приймає свій вид, носить тіло задля тіла, лучиться з розумною душою задля моєї душі, очищуючи буття, Несотворений твориться, Необнятій обмежується через розумну душу, що є посередником між Богом і земним тілом...

Поклонися Різдву, через котре ти висвободився від вузлів родження. Віддай честь малому Вифлеємові, що тебе знову привів до раю. Стань на коліна перед яслами, через котрі, бувши нерозумним, ти оживився Словом... Іди із зорею, принеси з мудрецями дари: золото, кадило й миро, як Цареві і як Богові і як умерлому задля тебе. Прославляй з пастухами, ликуй з ангелами, оспівуй з архангелами, щоб утворилось спільне торжество небесних і земних Сил. *Григ. Бог., На Христове Різдво.*

1087. І хатина, в якій народила Діва, приймає вид церкви, де жертвовником — ясла, служителем — Йосиф, дияконами — пастирі, священиками — ангели, архиєреєм — Господь, престолом — Діва, чашами — матерні груди, ризами — вочоловічення, віялами — херувими, дискосом — Святий Дух, а Отець — дископокровець...

Хто не заговорить, хто не подивлятиме Господній прихід? Вгорі свободний, а вдолі записаний. Вгорі Син, а вдолі слуга. Вгорі Цар, а вдолі платить данину. Вгорі божественний престол, а вдолі польовий вертеп. Вгорі вітцівське незглибиме лоно, а вдолі бездушна схованка і яsla. Хто не подивлятиме великі речі вгорі, а малі пелени вдолі. Той, що розв'язує, в'яжеться. Той, що кормить, кормиться. Незбагнущий являється Дитиною. Той, що отирає джерела, запозичає грудей. Той, що все носить, не-

сказанно носиться. Всюдиприсутній, невимовно обмежується. О диво, що за преславні речі! *Атан. Вел., На Христове Різдво.*

1088. Це є чиста ніч, що в ній з'явився Чистий, котрий прийшов, щоб нас очистити. Хай ніщо не домішується до наших почувань, що могло б їх заколотити... День Твого Різдва поєднав небо і землю, бо в ньому Найвищий зійшов до землян... Всевишній став Дитиною, а в Ній був укритий скарб мудрості. Найвищий кормився молоком Марії, під час коли всі створіння кормилися Його багатством... Сьогодні, коли Господь усесвіту прийшов до своїх слуг, то хай і пани знижаться до своїх слуг у любові. Сьогодні, коли Багатий задля нас став убогим, то хай і багатий при своїм столі гостить убогих. *Єфрем Сир., Різдвяні гимни.*

1089. Скарбами цього празника прикрашуються усі праздники й одягаються у красу... Цей день більший від усіх днів, бо в цьому дні Милосердний прийшов до грішних... Цей день перший із празників, і він перевищує усі празники... Багато імен Марії, але я бажаю привітати Її ось цими іменами: Вона — храм, що в ньому перебував могутній Цар царів. Вона — нове небо, бо в ньому мешкав Цар царів. Вона — виноградна лоза, що видала гроно. Вона — джерело, що видало живу воду. *Єфрем Сир., На Христове Різдво.*

РЕКОЛЕКЦІЇ

1090. За божою благодаттю ми зібралися тут в ім'я Господа нашого Ісуса Христа. А маємо всі — і ви і я — ту саму мету: святість життя. Ви виявляєте бажання поучитися дорогам спасіння, а я маю обов'язок проповідати слово Боже, пам'ятати вдень і вночі на слово Апостола: «Я три роки, ніч і день, не переставав кожного з вас із

сьозами наводити на розум» (Ді. 20,31). Пора відповід-на, місце таке спокійне, ми свободні від усього, що могло б перешкоджати. Молімся за себе взаємно, щоб я зумів роздавати міру збіжжя співробітникам, а ви, щоб Боже слово прийнявши, були як добра земля, принесли повні й багаті плоди праведности...

Заклинаю вас на любов Господа нашого Ісуса Христа, що приніс себе у жертві за наші гріхи, зачім вкінці дбати про наші душі, плачмо над марністю минулого життя, ведім боротьбу про майбутнє на хвалу Бога, Його Христа і святого поклоняємого Духа. *Vас.В., Вступ до ШПр.*

1091. Як моїм обов'язком є проповідати і «горе мені, якщо б я не проповідав» (1 Кор. 9,16), так і перед вами рівний труд і небезпека, якщо будете недбалі й неуважні або не будете заховувати поданої вам науки з належною ревністю і невисипучістю... Тож молімся, щоб я бездоганно голосив слово Боже та щоб воно й вам користь принесло... Уважаймо добре на все, що говориться і стараймося сильно Божі науки впровадити в життя, бо не знаємо ні дня ні години, в якій Господь приде. *Vас.В., Вступ до ШПр.*

1092. Тому то я, що мені повірена служба слова, маю бути все готовий працювати над душами, усім разом голосити думки й кожному зокрема, ставити питання про все, що дотикає щирої віри і правди, на якій опирається життя по Євангелії Господа Ісуса Христа...

А вашим обов'язком не занедбувати нічого та намагатись з усього користати. Поза науковою спільнотами зібраними повинні ще і зокрема питати про те, чого треба, та кожну свободну хвилину звертати на набування корисних відомостей. Тим то, коли Бог дав нам зібратися тут і маємо такий спокій від усякого заколоту, не займаймося уже нічим іншим. *Vас.В., Вступ до ШПр.*

1093. Отож, коли хочеш говорити про Бога, або чути про

Нього, звільнися від свого тіла, звільнися від своїх тілесних змислів, покинь землю, покинь море, знесьись понад повітря, лиши на боці сторіччя, забудь про постійний біг часу та земні оздоби, піднесись над простори етеру, продрись поміж зорі — їх чуда-дива, їх красу, їх велич, їх користь, що її вони приносять цілому світові, ввійди в їх гармонію, в їх близьк положення, рух, у те, як вони взаємно між собою лукаться або віддалюються від себе... Отак, перейшовши все це у своєму дусі, знесьись понад небо і там свою думкою роздумуй над тією красою, що її ти там побачив. *Vас.В., Про віру.*

С А М О Т А

1094. Утікай від пустих людей, а часто-часто ставай перед Богом. Оскільки можна зовсім не показуйся поміж людьми. Уникай розсіяння серця... Поступай у чеснотах, щоб ти наблизився до Ангелів. Перебувай у келії не днями, не місяцями, але літами, довгі ряди літ, хвали Бога день і ніч, наслідуй Херувимів. *Vас.В., 2-га А.Б.*

1095. Осібне мешкання є поміччю до осягнення скручення духа. Шкідливо жити з людьми, що Бога не бояться і легковажать стисле заховання Божих Заповідей... Перша річ у монашому житті — самітний дім віддалений від людей. Це конечно, щоб ніщо через зір або слух не побуджувало нас до гріха, і щоб ми через те не привикали помалу до гріха та щоб у душі не лишилися на її шкоду і згубу образи і знаки всього, що бачимо й чуємо. Вкінці, щоб ми могли тривати на молитві, так поконаємо давні звичаї з часів, коли ми жили не по заповіді Господа.

Жити на світі — це велика перешкода і до того, щоб хрест узяти і за Христом іти... Крім багатьох інших злих

сторін життя на світі є і та, що коли душа бачить багато грішників, вона не має нагоди спостерігати власних гріхів і з розкайним серцем каятися. Навпаки, порівнюючи себе з гіршими від себе, думає, що має якусь чесноту. Серед замішання і журби світового життя душа затрачує пам'ять про Бога, що є така цінна в житті. *Vас. В., ШПр.6.*

1096. Треба осягнути повний спокій від зовнішніх розсіянь та набути всесторонню мовчанку в укритих закутках серця, і так віддатися контемпляції правди... Тому конечним є відсунутися від справ світу і ані через очі, ані через уха, ані через якийбудь інший засіб сприймання, не впускати чужі думки до душі. *Vас.В., Гом. на Пс. 33.*

1097. Як довго ми віддаємося справам поза Богом, не можемо робити поступу в пізнанні Бога. Бо хто клопочеться про справи цього світу й поринає у тілесних зайняттях, чи може він віддатися сумлінно глибокому розважанню над такими великими справами?...

Отож, хто бажає пізнати Бога, мусить бути далеким від усього того. А коли вінувільнився від похотей, тоді хай набуває пізнання Бога. Бо ж, як думка про Бога може увійти в душу, коли придавлена безнастанними журбами... Тому Господь і каже: «Кожний, хто не зрееться усього, що має, не може бути моїм учнем» (Лук. 14,33). Отож, треба бути вільним від подружніх зайнят, щоб ми могли багато віддаватися молитві; бути вільними від старань про багатство, від жажди туземної слави, від уживання розкоші, від зависті й від усього лукавства супроти нашого близнього. Також і тому, щоб — коли наша душа осягне спокій і ніяка похіть не буде вже її непокоїти — Боже просвічення в ній, наче в дзеркалі, могло стати чисте й непрitemнене. *Vас.В., Гом. на Пс. 45.*

1098. Бо, коли ум не розсівається на зовнішні речі і не розпливається через змисли на світ, входить у себе самого, а через себе підноситься до думки про Бога, і залитий

світлом тієї краси забуває про саму природу, не звертається ані до журби про їду, ані про одежду. Свобідний від усіх земських старань звертає усю свою силу на набуття вічних дібр. Думає тільки про те, як набути здергливість і розсудок та всі інші чесноти. *Вас.В., Лист. 2.*

1099. Не люби товпи ані села, ані міста, будь любителем пустині. Із собою самим перебувай у скупленні. *Вас.В., Лист 42.*

1100. Уважаю за найбільше добродійство жити життям на самоті... Для контемпляції і для активності духа, яким ми є злучені з Богом, найкращий помічник це самота. І цей спокій, глибокий і обильний, ми плекаємо тут на окраїнах світу, так що можемо розмовляти з Богом самим, що нам його дав. *Вас.В., Лист 9.*

1101. Найбільшою похвалою, що її можу сказати про це місце, — крім того, що відповідне задля свого особливого положення до плекання різного роду овочів, — є те, що воно плекає найсолодший з усіх овочів для мене: САМОТУ. *Вас.В., Лист 14.*

1102. Вправу в житті Богові милім по Христовому Євангелії набувається через відсунення себе від світових старань. Треба зовсім відвикнути блукати думкою. *Вас. В., ШПр. 5.*

Наша справа — зберігати те, що Христові міле, без усякого розсіяння думки на непотрібні речі. *Вас. В., ШПр. 32.*

1103. Замкни двері твоєї келії для твого тіла, двері твого язика для бесіди, а внутрішні двері для духів... Малий волосок дразнить око, а мала журба руйнує самоту, тому що самота це прогнання думок та ідей, і відкинення навіть похвальних старань... Самота це безнастанне богоочітання і чекання на Бога. *Іван Ліств., Слово 27.*

1104. Монах приходить до авви Мойсея в Скете, щоб

почути його науки. А старий монах: «Іди і перебувай у своїй келії, а вона всього тебе навчить».

Авва Ніль каже: «Хто любить самоту, тому нічого не зашкодять стріли ворога, але хто пристає з людьми, часто буває зранений. *Вискази Отців пустині.*

1105. Як риби витягнені на сушу гинуть, так і монахи, які довго находяться поза келією або перебувають зі світськими людьми, тратять любов до мовчання. Тому, як риба рветься до води, так і ми повинні спішити в келію, щоб перебуваючи поза нею, не забути про внутрішнєчування. *Антоній Вел., Добротолюб'я I.*

1106. Хто живе на самоті, той свободний від трьох видів боротьби, — це бо боротьби від язика, зору і слуху, а остается в нього тільки боротьба серця. *Антоній Вел., Добротолюб'я I.*

1107. Самота це мати спокою, це затишок і пристань, що звільняє нас від усіх замішань. *Іван Зол., Бесіда 50.*

С В Я Щ Е Н И К

1108. Він був бесідником між бесідниками, поки ще дістав катедру бесідництва. Він був філософом між філософами ще перед тим, поки знатоки філософії висказали щонебудь про свої остаточні рішення. І що найважливіше, він був священиком для християн ще перед своїм рукоположенням. *Григ. Бог., Велич Св. Василія Великого — Намогильне слово.*

1109. Які мають бути по Св. Письмі ті, що їм повірена проповідь Євангелія?

1) Апостолами і слугами Христа, і вірними господарями Таїнств Божих, які сповнюють ділом і словом в повноті і тільки те, що Господь приказав.

2) Проповідниками небесного царства на знищенні того, що має владу смерти у Христі.

3) Образом і законом побожності, щоб ті, які йдуть за Господом, були в усім досконалі; а ті, що Господа не слухають, щоб були посоромлені й поконані.

4) Вони повинні бути оком в тілі, розрізняючи добро від зла і даючи напрям членам Христа до того, що кому відповідає.

5) Вони — пастирями Христових овець, що не вагаються навіть своє життя віддати, щоб їм передати Боже Євангеліє.

6) Вони — лікарями, що з великим спочуттям лікують недуги душ відповідно до знання Господньої науки, щоб душам мати здоров'я у Христі і терпеливість.

7) Вони батьками та кормителями своїх дітей, які з великою любов'ю у Христі готові їм передати не тільки Боже Євангеліє, але і власні душі.

8) Вони помічниками Бога, які віддали себе цілих за Церкву в самих ділах, достойних Бога.

9) Вони огородниками, що насаджують Божі вітки, які не садять нічого чужого виноградові, яким є Христос, ані ніодної неплідної деревини. А плідні й добре деревини стараються зробити ліпшими всякою працею.

10) Вони будівниками Божого храму, які кожну душу так приспособлюють, щоб добре була дібрана до основи Апостолів і Пророків. *Vas.B., 80 МПр. Гл. 12-21.*

1110. Ти пастир? Отож, уважай, щоб чого не занедбав, що до пастиря належить! Що ж це таке? Те, що заблукало, приведи назад; перев'яжи зраненого, вилікуй слабе! *Vas.B., Уважай на себе.*

1111. Не годиться слова науки вживати ані для своєї слави, ані для попису, ані для користі, схліблляючи слухачам, дивлячись на свою приемність, але треба бути таким, щоб говорити перед Богом на Його славу. *Vas.B., МПр. 70.*

1112. Не годиться проповідати Євангеліє для спорів або зависті або суперництва. *Vas.B., МПр. 70.*

1113. Не треба вживати в проповіді Євангелія людських прикмет і вищості. *Вас.В., МПр. 70.*

1114. Не треба думати, що зможемо осягнути успіх проповіді самим нашим старанням, але в усім надіятися на Бога. *Вас.В., МПр. 70.*

1115. Ті, що занедбують сміло проповідати Божу волю, щоб приподобатися слухачам, віддаються на услугу тим, яким хочуть подобатися і відпадають від Божої служби. *Вас.В., МПр. 70.*

1116. Треба з терпеливістю і лагіdnistю напоминати противників, ожидаючи їх покаяння так, щоб сповнити міру дбайливості про них. *Вас.В., МПр. 70.*

1117. Настоятель науки повинен усе робити й говорити з тією ціллю, щоб приподобатися Богові. Бо і треба, щоб самі йому повірені це посвідчили й потвердили. *Вас.В., МПр. 70.*

1118. Треба приймати тих, що правильно роздають слово правди так, як Господа, у славу Того, що їх послав, Ісуса Христа Господа нашого. *Вас.В., МПр. 70.*

1119. Хто не слуhae Господніх посланців, не лише їх бечестить, але й Того, що їх послав, та стягає на себе суд гірший ніж Содома й Гомора. *Вас.В., МПр. 70.*

1120. Та ви, вельми любі й дорогі нам, будьте лікарями для поранених і наглядачами для здорових, зліковуючи те, що хворе, а що здорове — заохочуйте його до належної віри. *Вас.В., Лист 242.*

1121. І коли священик призыває Св. Духа і приносить престрашну Жертву, і часто дотикається Господа всіх, то скажи мені, з ким нарівні ми поставимо його? Якої чистоти треба від нього вимагати і якої побожності? Розваж, які повинні бути руки того, хто справує таку службу? А який повинен бути язик, що проголошує такі

слова? Від кого повинна бути чистіша і святіша душа, що приймає таку благодать Св. Духа? Тоді й Ангели предстоять священикові і цілий хор небесних Сил взыває, і місце довкруги жертовника наповняється ними в честь Того, що лежить на престолі. *Іван Зол., Про священство, 6,4.*

1122. Священик, що приносить Безкровну Жертву повинен бути такий чистий, наче б він стояв у самім небі посеред небесних Сил. *Іван Зол., Про Священство, 3,4.*

1123. Той, хто втратить вівці або через хижих вовків, або напад грабіжників, або через заразу, або яку іншу причину, то можливо, що він ще може надіятися на якесь прощення від власника стада. А якщо буде покараний, то це буде грошева кара, — однаке той, що йому поручені душі, і кому віддане старання про розумне Христове стадо, то він через погибель таких овець наносить не матеріальну шкоду, а шкодить своїй душі, тому то й обов'язок його багато важливіший і трудніший. *Іван Зол., Про Священство, 2,2.*

1124. Пастиреві треба великої второпності і багато очей, щоб міг з усіх сторін пильнувати стан душі. *Іван Зол., Про Священство, 2,4.*

1125. Скільки душа перевищає тіло, стільки священство стоїть вище понад усяку владу. *Іван Зол., Про Священство, 3,1.*

1126. Священнослужіння доконується на землі, але на спосіб небесної служби. І слушно, бо ані чоловік, ані Ангел, ані Архангел, ані ніяка інша створена сила, але сам Святий Дух установив священство, і людей одягнених у тіло зробив представниками ангельського служіння. *Іван Зол., Про Священство, 4,3.*

1127. Хто розважить, яке це велике, що чоловік одягнений в тіло і кров, може бути присутнім близько блажен-

ної і бессмертної Істоти, той ясно побачить, якою великою честю наділила священиків благодать Св. Духа. Вони доконують ті священнодійства й інші не менше важливі діла для нашої досконалості і спасіння. Люди, що живуть на землі і ходять по ній, поставлені виконувати небесні речі, й одержали владу, що її Бог не дав ані Ангелам, ані Архангелам, бо не до них сказано: «Усе, що ви зв'яжете на землі, буде зв'язане на небі, і все, що ви розв'яжете на землі, буде розв'язане на небі» (Мат. 18,18). Земні володарі мають владу в'язати, але тільки тіло, а в'язи священиків в'яжуть саму душу і проникають у небеса. Що священики виконують на землі, те Бог доконує на небі, і рішення своїх слуг потверджує Владика. Чи це не значить, що Він дав їм свою небесну владу? «Кому відпустите гріхи, — каже Господь, — відпустяться їм, кому ж затримаєте — затримаються» (Ів. 20,23). Яка влада може бути більша від цієї? «Отець суд увесь віддав Синові» (Ів. 5,22), а я бачу, що Син увесь суд вручив священикам. *Іван Зол., Про Священство, 3,5.*

1128. Священики для нас це ті мужі, що їм поручено духовне зродження і відродження хрищенням. Через них ми одягаємося в Христа й погребуємося разом із Сином Божим, і стаємо членами тієї блаженної Глави. Тому слушно, ми повинні не тільки їх боятися більше як володарів і царів, але й шанувати їх більше, як наших батьків, бо ці зродили нас «від крові й похоти тіла» (Ів. 1,13), а священикам завдячуємо наше народження від Бога, блаженного новобуття, справжньої свободи і благодатного усиновлення. Юдейські священики мали владу очищати тіло від прокази, чи радше не очищати, а тільки свідчити про очищення (Лев. 14)... а наши священики дістали владу не тільки свідчити про очищення, але совершенно очищати — не проказу тіла, але душевну нечистоту. *Іван Зол., Про Священство, 3,6.*

1129. Бог дав священикам більше сили, ніж нашим при-

родним батькам, не тільки для карання, але й для добродіяння. Одні і другі стільки різняться між собою, скільки теперішнє життя різняться від майбутнього. Одні родять для земного життя, а другі для майбутнього. Батьки не можуть захоронити своїх дітей від тілесної смерти, ані навіть від недуги, що наступила, а священики часто спасали терплячу душу, що мала погибнути... Вони не тільки відроджують нас хрещенням, але мають владу розрішати і від гріхів. *Іван Зол., Про Священство, 3,6.*

1130. Крім діл остается священикові ще один спосіб лікування: навчання словом. Ось знаряддя, ось пожива, ось пречудне розчинення повітря! Це замість лікарства, замість вогню, це замість заліза! Чи треба припекти чи відтяті, конечно треба вжити слово. Якщо воно нічого не поможе, то і все інше надармо. Ним ми підносимо впалу і приборкуємо розбурхану душу. Відтинаємо непотрібне, доповняємо те, чого не достає і усовершуємо все те, що служить у нас на здоров'я душі. *Іван Зол., Про Священство, 4,3.*

1131. Священик повинен мати душу чистішу над соняшні промені, щоб ніколи не оставляв його Святий Дух, і щоб він міг сказати: «Живу вже не я, а живе в мені Христос» (Гал. 2,20). *Іван Зол., Про Священство, 6,2.*

1132. Я не вірю, щоб міг спастися той, хто нічого не робить для спасіння близніх. *Іван Зол., Про Священство, 6,10.*

1133. Нішо так не гнівить Бога, як недостойне священнослужіння. *Іван Зол., Бес. 40, на Мат. 12,9-10.*

1134. Душа священика нічим не різняться від корабля, що ним кидають морські хвилі. З усіх сторін дізнає вона рани від друзів, від ворогів, від своїх, від чужих... Не думаю, щоб поміж священиками було багато тих, що спасаються, а навпаки, багато більше тих, що погибають, а саме тому, що ця справа вимагає великої душі...

Коли ти дуже бажаєш священства, то протистав гесну, протистав відповідальність, яка нас чекає, протистав посмертне життя, протистав ступінь кари. Якщо б ти згрішив, як звичайний чоловік, то ти не потерпів би чогось подібного, але якщо ти згрішиш як священик, то ти погиб. *Іван Зол., Бес. 3, на Діян. 1,12.*

1135. Уста, що через них говорить Бог, це уста Божі. *Іван Зол., Бес. 19, на Діян. 8,26-27.*

1136. Добрий пастир, а саме такий, що його бажає Христос, ревнує в подвигах з великим числом Мучеників. А Мученик умер за Христа тільки один раз, але пастир, якщо він такий, яким має бути, тисячу разів умирає за стадо. Він навіть кожного дня може вмирати. Тому й ви, знаючи його працю, помагайте йому молитвами, спочуттям, готовістю, любов'ю, щоб і ми для нас і ви для нас стались похвалою. *Іван Зол., Бес. 29, до Рим. 15,14.*

1137. Осягнувши високий ступінь достоїнства і діставши церковну владу, високо не мудруй! Не ти осягнув ту честь, а Бог нею одягнув тебе. Бережи її наче чужу. Не надувай її і не вживай її на те, на що не личить. Не гордися і не присвоюй її собі, але уважай себе за вбогого і безславного. *Іван Зол., Бес. 10, на 1 Кор. 3,18-19.*

1138. Як бурі виявляють керманича корабля, а вождя — небезпеки, так і священика — спокуси. *Іван Зол., Бес. 21, Про статуї I.*

1139. По Бозі понад усіх треба любити священиків, що очищують нас святыми Тайнами і моляться за нас. А своїх духовників ми повинні більше шанувати як Ангелів. *Евагрій Понтик, Добротолюб'я I.*

1140. Не малу шкоду готовить собі пастир, що спить поза загородою овець, тому що сон пастирів — радість для вовків. *Єфрем Сир., Наслідування притчей.*

1141. Надзвичайне чудо, невимовна сила, страшна Тайна — таїнство священства! Воно духовне, святе, визначне, безкорисне. Це священство Христос зійшовши, дарував недостойним... Воно — світлий і визначний щит, непохитний стовп, незламна стіна. Воно — тверда основа, що від землі підноситься до небесного зводу. І що говорю, брати? Воно дотикає найвищих зводів, свободно входить у самі небеса небес, світло й вільно прокладає стежки разом з безтілесними поміж Ангелами. І що кажу: посеред горішніх Сил! Воно буває співбесідником самого Господа, Творця, Світодавця Ангелів...

Без прецінного священства нема для смертних відпущення гріхів... О невисказана сило, що зволила вселитися у нас через положення рук святих архиєреїв! О, який високий сан має чудне й дивне священство! Блаженний, хто чисто й безкорисно живе в цім достоїнстві... Тому всі пошануймо, всі високо цінім тих, що мають Тайну Священства... Тому полюбім Божих ереїв, всі високо цінім тих, що мають Тайну Священства... Тому полюбім Божих ереїв, бо вони друзі доброго Бога і вставляються за нас і за світ. *Єфрем Сир., Про священство.*

1142. Треба найперше самому очиститися, щоб інших очищати; набути мудrosti, щоб інших учити мудrosti; стати світлом, опісля просвічувати; наблизитися до Бога, опісля інших до Нього приводити; освятитися, опісля інших освячувати. *Григорій Богослов. Слово 32.*

1143. Священик добрий, ревний, заслуговує від своїх вірних на потрійну честь: Мають його шанувати, бо він заступає їм Христа, і науку Його проголошує та ласку дає; по друге тому, бо побожний, ревний, сам має ласку в Господа Бога; по третє тому, бо для них працює, і нераз своє власне добро для них жертвує...

Не легко знайти людей, що відповідали б висоті цього звання, що були б готові на всі труднощі зв'язані з тією

працею, що хотіли б іти хресною дорогою самопосвяти.

Митр. А. Шептицький, Послання про Церкву, 1901 р.

1144. Жертва Св. Літургії буде для священиків щоденною школою посвяти. Вистачить раз бачити на хресті розп'ятого Христа, раз дивитися на Його муку, раз заглянути в почування Його Серця, щоб на ціле життя ними перейнятися. І до якої любові, до якої готовості на всяку жертву доведе учнів Христових той сам вид повторюваний кожного дня. *Митр. А. Шептицький, Про достойнство й обов'язки священиків.*

1145. А ви, що в семінарії приготовляєтесь до душпастирської праці, поважно беріть життя. Здайте собі справу з положення людей, над якими маєте колись працювати. Зрозумійте, що народові треба до спасіння ревних і святих священиків. Як би котрийсь із вас не мав таким бути, нехай краще не буде священиком. Нехай не входить у положення, в якому ошукуючи людей, був би заразою для Церкви, паразитом у народі. *Митр. А. Шептицький, Про достойнство й обов'язки священиків.*

1146. Найважливіший обов'язок душпастиря — так провадити вірних, щоб по змозі між ними не було людей, які не були б свідомі стану Божої благодаті. *Митр. А. Шептицький, Послання до духовенства, 1939 р.*

СЛАВА БОЖА

1147. Життя християн має одну ціль, має лише один напрям — до Божої слави. *Вас.В., ШПр. 20.*

1148. Як можна все робити на Божу славу? Відповідь: Коли все робиться для Бога по Божій заповіді і ні в чому не зважається на людські похвали. *Вас.В., КПр. 195.*

1149. Як їсти й пити на славу Божу (1 Кор. 10,31)? Відповідь: З пам'яттю про Добродія і з тим настроем душі,

про яке повинен свідчити уклад тіла, що Бог нас бачить, а не як чоловік, що про ніщо не думає; з метою поживи, коли хтось єсть не як слуга черева для приємности, але як Божий робітник, щоб мати силу до праці по заповіді Христа. *Vac.B., КПр. 196.*

1150. Яка є радість у Господі (Фил. 4,4)? Коли треба так радуватися? Відповідь: Тішитися з того, що робимо по заповіді Господа на Божу славу — це радість у Господі. Тому, коли сповняємо заповіді Христа або терпимо для Його імені, треба нам радуватися і взаємно тішитися. *Vac.B., КПр. 193.*

1151. «Принесіть Господеві славу і честь» (Пс. 29,2). Як же ми земля й порох, принесемо великому Господеві славу? Славу добрими ділами, коли наші вчинки заблистять перед людьми, щоб ці люди, бачачи наші діла, славили нашого Отця на небі. І самопоконанням і святістю, які є обов'язком тих, що визнають побожність. Можна віддати славу Богові, згідно з пересторогою Св. Павла: «Славте Бога у членах ваших» (1 Кор. 6,20)...

Не приносить слави й чести Господеві той, хто горить жаждою людської слави, ані той, хто цінить гріш, ані той, в кого багато значать тілесні приємності, ані той, хто захоплюється із-за побожності чужими засадами... Біймося, отже, щоб ми своїми гріхами не приносili слави і звеличування дияволові та разом з ним не передано нас вічній нарузі. *Vac.B., Гом. на Пс. 28.*

1152. «Його слава завжди в устах моїх» (Пс. 33,2). Здається, що пророк обіцює те, що неможливе. Якже ж Божа слава може бути завжди на устах людини? Коли вона відбуває звичайні розмови, які відносяться до життя, тоді немає в неї Божої слави на устах. А коли спить, вона в той час цілком мовчатиме. Коли ж хтось єсть і п'є, якже тоді його уста голоситимуть славу Богові? На це ми скажемо, що одуховнена людина має свого

роду духовні уста, якими живиться, приймаючи слово життя. А ним є хліб, що сходить з неба... Думка, отже, на Бога, раз назавжди витиснена й наче запечатана в найважливішій частині душі, може бути названа хвалою Божою, бо вона завжди є присутня в душі. Також ревна людина може, згідно з апостольською пересторогою, робити все на славу Божу, і то так, що кожне її діло, кожне слово, кожне духовне діяння отримує вартість хвали. Бо праведний, чи єсть, чи п'є, він усе робить на Божу славу.

Vас.В., Гом. на Пс. 33.

1153. Бог зовсім не потребує слави, але хоче, щоб ми стали гідними прославлення. Тому, «що хто посіє, те й жатиме» (Гал. 6,7). Отже сій, голоси прославу, щоб ти міг збирати вінки, почесті й похвали в небесному царстві. *Vас.В., Гом. на Пс. 28.*

1154. А ѿт той, хто зайнятий чимось з тих справ, що йдуть на славу Христові, повинен натужуватись — ревно з усіх сил працювати. Кожний за схваленням настоятелів має робити все так з розумом й переконанням, навіть їсти й пити, щоб це вийшло на славу Богові. *Vас.В., Лист 22.*

СЛАВА ПУСТА

1155. Монах нехай нічого не робить для суперництва і марної слави, але для Бога, щоб Йому подобатися, бо Бог розсипав кості чоловікоугодників (Пс. 52)... Монах нехай нічим не чваниться, похвал своїх нехай не голосить. В укритті нехай служить у всім, а нічого нехай не робить про людське око, одинокої похвали нехай шукає в Бога.

Vас.В., 3-тя А.Б.

1156. Пуста слава, людський згляд, роблення про людське око — зовсім і в кожній справі заказані християнам, бо і той, що навіть так сповняє заповіді, тратить нагороду доброго діла. Тому монахи, які взяли на себе всесто-

ронню покору для Христової заповіді, повинні майже до пересади вистергатися усього, що могло б бути родом пустої слави... Ніколи наганне не може бути відповідним.

Vac.B., ШПр. 20.

1157. Шукати людської слави є ознакою невіри, недостачі побожності, як сказав Апостол: «Якби я ще й людям хотів подобатися, я не був би Христовим слугою» (Гал. 1,10). *Vac.B., КПр. 36.*

1158. Підносити себе, шукати марної слави, подобатися собі самому, усе те зовсім невідповідне тим, що хочуть боротися правою бортьбою. *Vac.B., КПр. 138.*

1159. Бо людина, що думає здоровово, від нічого не повинна більше втікати, як від того, щоб жити для пустої слави й оглядатися на те, що скажуть люди. *Vac.B., До юнаків.*

1160. Не спирайся на походженні тілеснім, не шукай людської слави, бо тілесний не розуміє справ духовних: «Тілесний же чоловік не приймає того, що є Духа Божого» (1 Кор. 2,14). *Vac.B., 2-га А.Б.*

1161. По чім піznати чоловікоугодника? Відповідь: Що виявляє зичливість для тих, що його хвалять, а рівно-душність для тих, що його ганять. *Vac.B., КПр. 33.*

1162. Як уникати подобання людям та увагу на людські похвали? Відповідь: Переконанням про Божу присутність, намаганням з усієї сили догодити Богові та гарячим бажанням євангельських блаженств. Бо хто ж так забувається, щоб в очах пана зневажати його до вподоби співслуги та стягати на себе засуд? *Vac.B., КПр. 34.*

1163. Що це є вивищати себе? Відповідь: Усе робиться не для потреби, але для пустої слави. *Vac.B., КПр. 49.*

1164. Хто чванливий, а хто чоловікоугодник? Відповідь: Думаю, що чванливий є той, хто робить або говорить щось для дешевої слави світу, для людей, що його ба-

чать або чують. Чоловікоугодник є той, хто ділає по волі людей, щоб приподобатись, хоч те, що робить заслуговує на неславу. *Вас.В., КПр. 52.*

1165. Особа, що любить пусту славу — це віруючий ідолопоклонник. Він ніби почитає Бога, однаке бажає подобатися не Богові, а людям... Той, хто запродав себе пустій славі, веде подвійне життя. Назовні він живе з монахами, але в серці й думці він перебуває на світі... Часто буває так, що коли гусениця вповні дозріє, то вона дістает крильця і високо зноситься. Так буває також, коли підросте пуста слава, то вона родить гордість, джерело й звершення усякого зла. *Іван Ліств., Слово 22.*

1166. Такий дух пустої слави, що вона засліплює розум людей, що за нею йдуть, навіть у відношенні до дуже очевидних справ, спонукує суперечити навіть явним правдам. А інших, що знаменито розуміють правду й утверждени в ній, заставляє лицемірно їй протиставитися. Тож неможливо, щоб той, хто так плавує перед земною славою, міг одержати славу в Бога. *Іван Зол., Бес. 3, на Ів. 1,1.*

1167. Справді, страшною й дуже страшною є тиранія пустої слави. Вона в силі засліпiti очі навіть мудрих людей, коли вони не чувають. *Іван Зол., Бес. 8, на Ів. 1,9.*

1168. Пуста слава — це причина всякого зла! Вона довела учнів Іvana до зависті. Вона розбудила їх зависть знову, коли вони вже були дещо успокоїлися. Тому прийшовши до Ісуса, вони йому кажуть: «Чому твої учні не постять?» (Мат. 9,14). Втікаймо, отже, від тієї пристрасти, бо втікаючи від неї, ми уникнемо пекла. *Іван Зол., Бес. 29, на Ів. 3,22.*

1169. Страшна любов слави, страшна й повна багатьох зол. Це терня, що з трудом виривається. Це звір неприборканий, багатоголовий, що бунтується проти тих, що

його годують. Як хробак точить дерево, в якім народився, іржа з'їдає залізо, на якім появляється, а міль — тканину, так і пуста слава губить душу, щоб її в собі виплекала. Тому мусимо докласти великого старання, щоб ту пристрасть із себе викорінити. *Іван Зол., Бес. 30, на Ів. 3,31.*

1170. Крім гордості є ще інший вид зла, що має велику силу знищити добро зібране з великими зусиллями і трудаами — це вітер пустої слави. Вона справді, наче вихор розвіває всі скарби чесноти. *Іван Зол., До Старірія по-движника.*

1171. Якщо хочеш осягнути славу, то відкидай славу. А коли будеш вганяти за славою, то останешся без слави... Земна слава це тільки тінь слави. Бачучи намальований хліб, ніхто його не доторкається, хоч би його мучив страшний голод. І ти не вганяй за тінню, — знай, що це тінь слави, а не слава. *Іван Зол., Бес. 29, на 2 Кор. 13,1.*

1172. Причина всього зла — пуста слава й бажання дати своє ім'я полям, купелям, домам. *Іван Зол., Бес. 22, на Буття 5,31 i 6,1.*

СОВІСТЬ — СУМЛІННЯ

1173. В кого совість чиста і свободна від усякого порока,
в тім перебуватимемо сам Господь усіх. *Іван Зол., Бес. 60, на
Буття 35,7.*

1174. Добра совість — це найбільший празник. *Іван Зол., Слово 5.*

1175. Як чеснота містить у собі самій нагороду ще перед вінцями, так гріх містить у самім собі муку ще перед карою. Справді, що може бути тяжче від кари, яка наступає по грісі. *Іван Зол., Гом. на Пс. 124.*

СПОКУСИ

1176. Якщо б не було спокус, то ніхто не міг би спастися.
Евагрій Понтик, Добротолюб'я I.

1177. Диявол це пітьма, але перемінююється і являється, наче ангел світла. Винахідник зла, сатана, і зло показує добрим, і гірке солодким, і темне світлим, і погане гарним, і смерть представляє життям, і тим зводить світ і мучить його. *Теод. Студ., Кор. Науки 47.*

1178. Скажи мені, що лютіше від нечистої похоті, яка наче скажений пес безнастanco кидається на нас. Кожного дня нас непокоїть і вимагає безнастanco чуйної душі. *Іван Зол., Про воскресіння мертвих.*

1179. Не будемо сумувати й падати духом, коли нападають на нас спокуси. Коли художник золотих речей знає, скільки часу треба держати золото в печі, і коли його звідтам вийняти, і не дозволяє йому задовго оставатися у вогні, щоб воно не зіпсувалося й не перегоріло, — то тимбільше знає це Господь Бог. І коли Він бачить, що ми стали чистішими, то увільняє нас від спокус, щоб задля великих досвідчень ми не спіtkнулися і не впали. *Іван Зол., Про розслабленого.*

1180. По снігу слідять за звіриною, і в часі спокус сатана слідить за монахом. Достойнство монаха пізнається в спокусах. *Єфрем Сир., Наслідування притчей.*

1181. Як жолудь живить безроги, так злі думки живлять злі пожадання. *Єфрем Сир., Наслідування притчей.*

1182. Все життя для тебе — це вугілля під ногами, і то гаряче вугілля. Ти завжди ходиш по укритих сітях. *Григ. Бог., Поради монахам.*

1183. Ми самі запалюємо вогонь, а злий дух роздмухує полумінь. *Григ. Бог., Думки писані віршами.*

СМЕРТЬ

1184. Як у театрі, коли настане вечір і вийдуть ті, що там сиділи, то ті, що там представлялися усім як царі й полководці, вийшовши звідтам і скинувши фальшиву маску, являються уже тим, чим вони дійсно були, — так і тепер, коли приходить смерть і театр закривається, всі відходять туди, скинувши зі себе мнимі види багатства чи бідноти, і тільки судячи по ділах, показується, хто з них справді багатий, а хто бідний, хто гідний почести, а хто безчесний. *Іван Зол., Про Лазаря II.*

1185. Смерть — ворог непоборимий, незв'язаний місцем, не дається підкупити дарами, невблаганий слізами, несподіваний хижак. Хто вчора жив у багатстві, сьогодні несподівано в гробі. Хто вчора був на розкішнім пирі, сьогодні на списку померлих. Хто вчора був на троні, наступного дня у похороннім одінні. Хто вчора був оточений приятелями, коротко потім — хробами... Де різниця між багатим і бідним по смерті? Де різниця між царем і вбогим? Переємник обох — смерть! Кінець одного і другого — смерть. Крім похоронного одіння, ніщо не йде з ніким. *Іван Зол., Бес. 8.*

1186. Що ж таке смерть? Те саме, що скинення одежі. Тіло це наче одежа, що одягає душу, і ми через смерть скидаємо її зі себе на короткий час, щоб знову її дістати у пресвітлім виді. Що це смерть? Часова подорож, — сон довший від звичайного. *Іван Зол., Про статуї V.*

1187. Смерть це ніщо інше як сон, подорож, переселення, успокоєння, тиха пристань, визволення від неспокою й освобождення від клопотів життя. *Іван Зол., Про статуї VII.*

1188. Якщо ми постійно й кожного дня будемо дивитися на непевність смерти, то не скоро впадемо в гріхи. Ані радість життя не буде в силі нас надувати, ані клопоти прибивати і смутити, бо кінець одних і других незнаний.

Часто той, хто сьогодні живе, не доживає і до вечора.
Іван Зол., Похвала Муч. Дросиді.

1189. Смерть – кат невмолямий. Смерть – засуд невідкличний. Смерть – насильник нашого роду безсторонній. Смерть – вбивник незамаскований. Смерть – подорожник природний. Смерть – являється перед царями без повідомлення. Смерть – хижак, що днем і ніччю виконує з однаковою штukoю своє діло. Смерть – грабіжник, викрадач правди. Смерть – являється бажаним гостем тільки для праведних. *Іван Зол., На початок посту.*

1190. Смерть — це відпочинок і визволення від трудів, заплата за подвиги, нагорода за боротьбу й вінець. *Іван Зол., Про Мучеників.*

1191. Хто завжди пам'ятає про смерть, той небагато згрішить. *Єфрем Сир., Слово благальне.*

1192. Подумай над тим, брате! Тих братів, що вчора були з нами і говорили, сьогодні з нами вже нема. Вони покликані до свого й нашого Господа, щоб кожний з них показав дорібок свого життя. Погляньте на день вчорашиї і сьогоднішній. Вчора минулось наче ранній цвіт, так і сьогодні перейде наче вечірня тінь. Поглянь на дорібок життя, чи він успішний по Бозі? Наче скороход минають наші дні. Блаженний, хто з дня на день набуває більше добрих діл і збирає їх на життя вічне. *Єфрем Сир., Слово до подвижників.*

1193. Якщо очікуєш смерти і маєш її перед очима кожного дня, то не будеш грішити... День наклонився до вечора, час наш добігає до кінця, а нам все ще здається, що це рано. Ось царство небесне вже у дверях, а ми не хочемо ані чути про нього. Час уже наблизився до жнив, кінчиться цей вік. Ангели вже на поготівлі держать серпи і чекають на знак. *Єфрем Сир., Про блаженства.*

1194. Пам'ятати про смерть — значить щоденно вмирати. *Іван Ліств., Слово 6.*

1195. Як неможливо для чоловіка, що гине з голоду, не думати про хліб, так неможливо для того, хто бажає спастися, не думати про смерть і суд. *Іван Ліств., Слово 26.*

1196. Авва Ілля казав: «Трьох речей боюся: Часу виходу душі з тіла, часу моєї зустрічі з Богом, і часу Божого засуду на мене». *Вискази Отців пустині.*

1197. Горе, горе, брати! Яка страшна таємниця смерти! *Теод. Студ., Кор. Науки 3.*

1198. Похвальна безнастанна пам'ять про смерть, та щоб після сил наслідувати життя Святих. *Теод. Студ., Кор. Науки 12.*

1199. Кожного дня кажи собі: Цей день уже останній для мене на цьому світі, — то захорониш себе від гріхів. *Антоній Вел., Добротолюб'я I.*

1200. Ангели, взявиши душу, відводять її в дорогу тільки їм одним відому. А ми, приготовивши тіло, виносимо його на цвинтар. Тут стрічаємо нове страшне таїнство. Малі й великі, царі і простолюдя, пани і слуги — всі вохи, це одна земля, один порох, один попіл, один сморід, одна гниль. Як етіопець, так і красунь колись; як юнак, так і старець; як слабий, так і сильний тілом. Всі стались землею і попелом, як це визначено на початку. І нікого не розрізниш! Говоримо й ніхто не слухає, плачемо й ніхто не звертає уваги! *Єфрем Сир., Візвання до покути.*

1201. Смерть страшна тільки назвою, а не самим ділом... Одне для нас життя: змагати до життя. І одна смерть — гріх, тому що він губить душу. *Григ. Бог., Слово 18.*

1202. Зважмо, брати, що наші дні біжать, наче на конях. І час, наче якесь колесо, що крутиться, одних уводить через народження, а інших виганяє через смерть, не в одному й

тому віці, і не в одному й тому часі. Але і стариків перед молодими і молодих перед стариками, батьків перед дітьми і дітей перед батьками. Разом усякий вік, тому що так Бог установив, щоб не знаючи дня смерти, ми завжди були готові до відходу. Тож слід чувати й бути тверезими, щоб смерть, явившись несподівано, не застала нас неприготованими, і щоб нам надармо і без користі не каятися. *Теод. Студ., Кор. Науки 37.*

1203. Смерть це страшне таїнство! І коли чуємо про неї, і коли розважаємо про неї! *Теод. Студ., Кор. Науки 37.*

СТРАХ І СУД БОЖИЙ

1204. Я знаю одну мудрість — боятися Бога. *Григ. Бог., Про себе самого.*

1205. Це щось найстрашніше — боятися чогонебудь більше як Бога. *Григ. Бог., Слово 6.*

1206. «Хай боїться Господа вся земля, а перед Ним хай дрижать всі живучі по цілій землі» (Пс. 32). Тому що страх Господній це початок мудrosti, то хай ті, що поземськи думають, вчаться через страх. Бо справді, страх є конечний як вступ до правдивої побожностi, а потім приходить любов, що веде до досконалостi тих, що були приготованi страхом, який є придатний до навчання. Тому Св. Письмо проповідує всьому світовi страх... Тож, хай ані око не рухається без Бога, ані рука хай не працює без Бога, ані серце хай не думає про те, що не миле Боговi. Коротко, не треба нікого іншого боятися ані нічим іншим руководитися, як тільки Божим страхом. *Вас.В., Гом. на Пс. 32.*

1207. «Бійтесь Господа всі Святі Його, бо нема нестачі в тих, що Його бояться» (Пс. 33). Якщо страх не тримає в карності нашого життя, то неможливо осягнути святість

у тілі. «Прибий, — каже Псалміст, — страхом Твоїм, наче цвяхом, тіло моє» (Пс. 118,120). Бо, як ті, що прибиті цвяхами, мають члени тіла нерухомі до діяння, так і ті, що переняті Божим страхом у душі, уникають всякого замішання, яке випливає з різних порушень. *Vas.B., Гом. на Пс. 33.*

1208. Чи хочеш, щоб я з'ясував, який страх є спасений, і страх, що спричиняється до святости, та страх, який зроджується в душі з чеснотливого життя, а не з пристрасті? Отож, коли кортить тебе до якогось гріха, тоді подумай про той страшний і нестерпний трибунал Христа, в якому Суддя сидить на високому й величному престолі. Під час цього кожне створіння стоїть і тремтить перед Його світлою появою. Нас теж мають вести одного за одним на звітування з усіх діл нашого життя. Біля тих, що багато зла накоїли протягом свого життя, стоять якісь жахливі та понурі ангели. З їхніх очей б'є вогонь і вогнем вони віддихають із-за своєї злобної волі. Їхні лиця подібні до ночі через понурість і ненависть до людей. Опісля є глибока пропасть, непрониклива тьма, і вогонь без світла. Він має силу палити у пітьмі, але світла не видає. Далі — там рід якихсь хробаків, отрутних і м'ясоїдних, що жерують пажерливо, та ніколи не ситні. Своїм укусенням вони завдають незносимі болі. Вкінці, найважча кара з усіх, це докір і сором навіки. Ось того бійся! Навчений цим страхом, наче вудилами, здержуй душу від пожданості тіла. *Vas.B., Гом. на Пс. 33.*

1209. Притім я тобі пригадую цим листом пам'ятати про Бога, і завжди перед своїми очима мати відхід з цього світу та упорядкувати своє життя, маючи на увазі оборону перед Суддею, що Його не можна обманути, так, щоб ти мала довір'я задля своїх добрих діл перед Тим, що виявить тайни наших сердець у дні свого посіщення, цебто Суду. *Vas.B., Лист 296.*

1210. Колись Він прийде судити живих і мертвих та віддати кожному за його вчинками. Коли засурмить про велике і страшне та сурма, яка пробудить тих, що сплять від віку, тоді прийдуть ті, що чинили добро, до воскресіння життя, а ті, що чинили зло, до воскресіння засуду (Ів. 7,29)... Добрі і злі, явні і скриті діла, слова, гадки — все це нараз буде об'явлена, наглядно в приявності всіх Ангелів і людей. *Vac.B., Лист 46.*

1211. До євангельського життя належить теж..., щоб нашу думку ніколи не покидала пам'ять про Страшний і неминучий Суд. До нього всі ми спішимо, хоч дуже мало є таких, які б пам'ятали про нього, та лежало б їм на серці те — який буде його вислід. *Vac.B., Лист 173.*

1212. Щаслива та душа, яка день і ніч не має іншої журби крім того, щоб у велику ту днину, коли все створіння оточуватиме Суддю, здати справу з своїх діл, і — як вона може відповісти легко за свою поведінку в житті. Хто має перед очима той день і ту годину та завжди роздумує про виправдання під час непомильного Суду, той або зовсім не грішитиме або дуже мало. Бо ми поповняємо гріхи через відсутність у нас Божого страху. А в кого наявне живе очікування загрозливих речей, тому острах, що перебуває в ньому, не дасть нагоди впадати в небажані вчинки та думки. Отож, пам'ятай про Бога, май у серці страх перед Ним. *Vac.B., Лист 174.*

1213. А у великий день Господній кожний з нас отримає від щедрого Бога заплату мірою своїх трудів, що їх він переніс. *Vac.B., Лист 183.*

1214. Чи не поставиш собі перед очима Суд Христа?... Що тоді зробиш? Яких оборонців поставиш? Яких приведеш свідків? Як підкупиш того Суддю, який ніяк не дастесь ошукати. Там нема ніякого промовця, нема місця на переконуючі слова, що ними можна б закрити перед Суддею правду... Опущений приятелями, опущений при-

хильниками, без усякої опіки, без оборонців станеш там засоромлений, сумний, пригноблений, самітний і слова не зможеш промовити. Куди тільки оком глянеш, всюди побачиш докази своїх гріхів... Все стане проти тебе. Як тінь не відступає від тіла, так гріхи не опускають душі, немов явні свідки її діл. Тому там нема місця на заперечення. Там замовкнуть і найбільш зухвалі уста. Там свідчать самі діла кожного, хоч вони не говорять, а тільки такими показуються, якими ми їх зробили. *Vac.B., До багачів.*

1215. Тому, коли для якої конечності випаде вийти з келії, візьми на себе немов панцир страх Господній, а в руку візьми меч Христової любови. *Vac.B., 2-га А.Б.*

1216. Монах усе пам'ятає про останні речі... Нехай розважає про страшний і славний Христовий прихід, і думає про хвилю відходу звідси, про добра приготовані і про вогонь, що «приготований дияволові і його ангелам» (Мат. 25,41). *Vac.B., 3-тя А.Б.*

1217. Так я навчився, що всякий непослух будь-котрій Заповіді Божій карається однаково. А до того ще я пізнав той страшний засуд, який спадає на тих, що самі, щоправда, не згрішили, а однаке стали учасниками гніву, тому що не мали слухної ревности супроти тих, що згрішили, хоч часто про гріх не знали. *Vac.B., Про Божий Суд.*

1218. Тяжчий суд жде тих, що знають, а не роблять, хоч не завжди є безпечний той, хто блудить в несвідомості. *Vac.B., МПр. 9.*

1219. Не треба легковажити судів Божих, але боятися їх, хоч вимір кари не зараз наступає. *Vac.B., МПр. 11.*

1220. Як би той, хто за попередні гріхи покараний удастоївся прощення, знову згрішив, то він приготовляє собі тяжчий від попереднього суд гніву. Тим, що деякі попали

під суд Божого гніву, повинні інші, переняті страхом, по-вчитися. *Vac.B., МПр. 11.*

1221. Треба завжди сторожити й бути готовим до ревного сповнювання діл Божих, знаючи про небезпеку відкладання. *Vac.B., МПр. 13.*

1222. На який же час відкладаємо послух для Христа, що кличе нас до свого царства небесного?... Чи ж не зачнемо розважати день Господній, цей день страшної ваги, коли ті, що за добрі діла стануть праворуч Судді, дістичуть царство у небі, а зіпхнутих ліворуч за недостачу добрих діл покриє геєна вогню й вічна мряка. *Vac.B., Вступ до ШПр.*

1223. Не пізнаваймо ж Бога односторонньо, нехай Його чоловіколюбивість не буде причиною недбалства. Той сам, що «сонцю своєму велить світити» (Мат. 5,45), дає і сліпоту. Той сам, що дає росу, зіслав з неба і «вогнєвий дощ» (4 Цар. 4,18). Одне знак доброти, друге строгости. *Vac.B., Вступ до ШПр.*

1224. Нема душевного злого норову, що його не міг би усунути страх Божий. *Vac.B., ШПр. 10.*

1225. Хто щодня й щогодини очікує Господа, працює над тим, щоб сьогоднішній день не перейшов марно, і більше нічим не журиться. *Vac.B., КПр. 117.*

1226. Як зможемо боятися Божих судів? Відповідь: З природи очікування усякого зла спричинює страх. Так боїмось і звірят, і зверхників, очікуючи від них чогось злого. Тому, коли хтось повірив, що правдиві є погрози Господа й очікує страшного й жахливого їх виконання, то він боїться Божого суду. *Vac.B., КПр. 209.*

1227. Крім страшного Судді Бога нічого не будемо боятися: ані чоловіка, ані звіряти, ані вогню, ані меча, ані моря, ані нічого іншого, що уважається страшним. Бо

чоловік, створений на образ Божий, є господарем і паном земних тварин. *Теод. Студ., Поучення для монахів.*

1228. Страх Господній – джерело життя. Страх Господній – твердиня душі. Страх Господній – приводить до порядку духовну думку. Страх Господній – захорона душі. Страх Господній – у всякому занятті подає благодать тому, хто боїться Господа. Страх Господній – керманич душі. Страх Господній – просвічує душу. Страх Господній – проганяє лукавство. Страх Господній – ослаблює пристрасті. Страх Господній – привертає любов. Страх Господній – вбиває всяке зло побажання. Страх Господній – відтинає змисловість. Страх Господній – учитель душі, і голосить благі надії. Страх Господній – нагороджує миром. Страх Господній – наповнює душу святими думками і вручає їй жезл небесного царства. Ніхто із людей не стоїть так високо, як той, хто боїться Господа.

Хто боїться Господа, той подібний до світла, що вказує багатьом дорогу спасіння. Хто боїться Господа, той подібний до укріпленого города, що стоїть на горі, і перед лицем його тримати лукаві біси. Дуже блаженна душа, що боїться Господа, тому що завжди перед собою бачить праведного Суддю. Якщо боїшся Господа, то заховай Його заповіді і не постидаєшся. *Єфрем Сир., Наслідування притчей.*

1229. Хто боїться Бога, той не може згрішити. *Єфрем Сир., Наслідування притчей.*

1230. Хай завжди буде перед твоїми очима страх Божий, і гріх не запанує над тобою. *Єфрем Сир., Наслідування притчей.*

1231. На згадку про страшний Христовий прихід здригнулися мої кості і, відчувши смуток у тілі і в душі, заплакав я зі сердечним болем і сказав, зітхаючи: «Як я грішний покажуся в тому страшному часі? Як стану перед

престолом страшного Судді? Як мені розсіяному мати місце з досконалими? Як мені козлові стати з вівцями по правиці Христа? Як мені безплідному показатися в числі Святих, що тут доконали плід правди? Що мені робити, коли Святі пізнають один одного в небесній світлиці? Хто мене пізнає? Праведні будуть у світлиці, а грішні у вогні. Мученики покажуть свої муки, подвижники свої чесноти, а що я покажу крім слабості свого недбальства? *Єфрем Сир., Слово зворушливе I.*

1232. На Страшному Суді не буде треба свідків, ані обвинувачів, ані доказів, ані підтвердження, але самі діла являться перед нашими очима в тім виді, як ми їх доконали. Ось чоловік, буде сказано, і діла його. *Іван Зол., Про Лазаря II.*

1233. Якщо тепер, коли судять люди, ані мати, ані сестра, ані батько, ані хтось інший, хоч самі непричастні в доконаних провинах, не зможуть освободити підсудних — то хто на Страшнім Христовім Суді заступиться за нас суджених? Хто посміє зібрати голос? Хто освободить ведених на нестерпні муки? *Іван Зол., Про статуї XIII.*

1234. Піднеси свій ум вгору до того страшного дня, в котрім явиться Христос... Тоді все небо відчиниться, отворяться брами небесного зводу, зійде Єдинородний Син Божий у супроводі не двадцяти або ста люда, але в супроводі тисячів і тисячів Ангелів, Архангелів, Херувимів, Серафимів та інших Сил, все наповниться страхом і трепетом, земля розпадеться, і скільки б не було людей на світі, від Адама аж до того дня, всі встануть із землі, всі будуть захоплені, а Христос явиться в такій славі, що і місяць, і сонце, і всяке світло примеркне при такім блиску. Яке слово в силі змалювати те блаженство, той блиск і ту славу? Бідна моя душа! Мені вже тепер збирається на плач і тяжко віддихати на думку, які ми втратимо добра, якого не дістанемо блаженства, якщо не до-

конаємо чогось великого й подивугідного. Хай тут мені ніхто не говорить про геєну, бо бути позбавленим такої великої слави — це більші муки від усякої геєни, а бути лишенним тієї участі — це гірше від усяких мук. *Іван Зол., Бес. 14, до Рим. 8,12-13.*

1235. Подумай, чоловіче, при якім великім числі свідків ти станеш на Суд. Уесь людський рід буде там... Подумай, скільки поховано мерців за тисячу літ! Подумай про людей, починаючи від Адама аж до цього дня. Превелике множество їх... Буде тоді на Суді Бог, Отець усіх, з Ним засяде Христос, і разом з ними Св. Дух. Сурма ангельська призове всіх нас з нашими ділами. Чи ми не повинні цього одного боятися?... І так, біймося, брати, щоб не осудив нас Бог, котрий для засуду не потребує ні розправ ні доказів... Страшне лице Судді змусить тебе сказати правду, або радше, хоч би ти і не сказав, то Він викриє тебе. Бо ти станеш будучи одягнений або у свої гріхи, або у свої добре діла... Справді, страшний Суд, вже на саму згадку про нього проймає трепет. Чекає нас або царство небесне, або приготований вічний вогонь. *Кир. Єрус., Повчання 15-те.*

СУДЖЕННЯ БЛИЖНІХ

1236. Наклеп — це дитина ненависті, делікатна, але погана недуга. Це скрита невідчути п'явка, що тратить і висуше кров любови... Якщо б кожний міг бачити свої власні блуди докладно без заслони самолюбства, то він у цьому житті про ніщо інше не журився б, маючи на увазі, що не досить мав би часу на покуту за себе, хоч би він жив навіть сто літ. І хоч би він бачив навіть цілу ріку Йордан сліз, що пливуть з його очей... Судити інших це безсоромне привлачування Божих прав. Засуджувати інших це руйнувати власну душу... Не засуджуй, хоч би ти бачив власними очима, бо вони часто зводять. *Іван Ліств., Слово 10-те.*

1237. Треба нам зважати й на те, що не так, як ми судимо, судитиме Бог у той день, бо інший суд Божий, а інший людський. *Теод. Студ., Кор. Науки 12.*

1238. Коли судимо інших, то розбираємо все дуже докладно, а коли судимо себе, то заплющуюмо очі. *Іван Зол., Бес. 36, на Мат. 11,1.*

СВІТ ВИДИМИЙ І ГОСПОДЬ БОГ

1239. Про створення неба й землі треба говорити не як про щось, що сталося само від себе, як деякі собі уроювали, але як про діло, що має свій початок від Бога... «На початку створив Бог небо й землю» (Бут. 1,1). Подив на цю думку відбирає мені мову! Про що повинен я найперше говорити? Звідки почати мою бесіду?... Бо, як гончар хоча формує сотки й тисячі посудин з тим самим хистом, то притім не вичерпue ні свого хисту ні своєї сили, так також і Творець цього всесвіту, маючи творчу силу не обмежену до одно світу, але безконечно більшу, одним актом своєї волі покликав до існування видимий світ у всій своїй величині. Якщо, отже, світ має початок і був створений, то питай далі, хто дав йому початок і хто є його Творцем?... Пресвята Істота, невичерпна Доброта, улюблений всіма, що наділені розумом, захоплююча Краса, Початок усіх речей, Джерело життя, Світло духа, непонята Мудрість — є Той, що «на початку створив небо й землю». *Вас.В., Гексамeron, Гом. 1-ша.*

1240. Справді, це навіть можливе для тебе пізнати, коли почалося творення світу, якщо ідуши назад від теперішнього до минулого, ти будеш старатися відкрити перший день постання світу. Так ти знайдеш, звідки час має свій перший рух, а також, що небо й земля поставлені наче фундаменти й основа, а опісля, що був якийсь мистецький розум, який, як це слово «початок» вказує, завів лад у видимім світі. Ти побачиш також, що світ не був запляно-

ваний припадково й безцільно, але з великою доцільністю і користю для всього створіння. Бо, як інакше світ міг би бути справжнім місцем виховання для розумних душ та школою для осягнення пізнання Бога, як не через те, що він через видимі і підпадаючі під змисли речі, веде наш розум до розважання невидимих речей... Ніщо інше не могло бути причиною існування світу, як тільки Бог, що сам Добрій, створив те, що корисне; сам Мудрий, створив те, що прегарне; сам Могутній, створив те, що превелике. І так об'явився Він тобі наче мистець, що не лише знає буття всіх речей, але також поодинокі частини гармонійно злучив та довів цілість до питомої собі гармонії і згоди. *Vas.B., Гексамерон, Гом. 1-ша.*

1241. Хай Бог, що створив такі великі діла і дозволив мені сказати тих кілька слів, дастъ вам у всім пізнання Його правди, щоб ви з видимих речей пізнавали невидимого Творця, та щоб з величі і краси створінь ви навчилися належно славити Бога. «Невидиме ж Його, після створення світу, роздумуванням над творами, стає видиме»(Рм. 1,20). Так, отже, земля, повітря, небозівд, вода, день і ніч, як також усі видимі створіння красномовно нагадують нам нашого Добродія. Тому ані хвилини не дамо більше гріхам, ані ворогові місця у наших серцях, коли сталою пам'яттю носитимемо Бога в нас, якому честь і поклін тепер і на всі віки. *Vas.B., Гексамерон, Гом. 3-тя.*

1242. «Хай води зберуться разом» (Бут. 9,1). І так, істота води дісталася приказ плисти, і ніколи не мучиться гнана безнастанно тим приказом... Чи ти коли, стоячи при джерелі, з якого випливала обильна вода, подумав над тим, хто каже цій воді випливати із лона землі? Хто її потім далі жене, з яких збірників вона випливає, куди вона спішить, звідки приходить, що ті збірники ніколи не стають порожніми, ані моря ніколи повними? Все те залежить від того першого слова. Воно дало біг водам...

Бо, як біг вод залежить від Божого наказу, так і перебування моря у своїх границях від того першого наказу: «Хай зберуться води в одне місце»... «Чи не боїтесь мене? — каже Господь — Я ж поклав пісок як границю для моря» (Єрем. 5,22). Найслабшою річчю з усього, це є піском, зв'язана непереможна сила моря. *Вас.В., Гексамерон, Гом. 4-та.*

1243. Бог нічого непотрібного не створив, ані нічого та-
кох не забув, що потрібне. *Вас.В., Гексамерон, Гом. 8-ма.*

СВЯТІСТЬ ДУШІ

1244. На мою думку, причиною наших невдач й усіх язв нашого церковного й національного життя є те, що християнство і науку Євангелія замало відносимо до себе й замало передаємо її як святість душі. Ми, може, в християнському житті і в християнській проповіді надто часто є опортуністами та утилітаристами. Ми зачасто представляємо Євангеліє як правду, порядок, систему, що є доброю, потрібною в житті, без якої людина сходить на манівці і нераз пропадає; як життя, в якому людина знаходить повне вдоволення і щастя; як правдиву науку, що нам запевняє Боже благословення і успіх у працях життя. Все те правда. Євангеліє є всім тим, але понад те є ще чимсь безконечно вищим. Воно є ще наукою святости, є дорогою, по якій можемо дійти до приподобання Всесвятому Богові; є службою для нашого Пана, що Його ми рабами, який у безконечному своєму милосерді хотів з нас зробити своїх дітей. Євангеліє — це дорога до неба, це життя без плями, без закидів, без пороків, життя чисте, невинне, святе, що в ньому смертельна людина зривається до того, щоб ревнувати з небесними Ангелами. Євангеліє — це хресна дорога на гору Голготу...

Життя по наукам Євангелія — це надприродне життя

Божої благодаті, це життя Божої любові і жертви для Бога, або одним словом: це життя, що в ньому людина шукає і змагає до святости. *Митр. А. Шептицький, Євангеліє — святість душі.*

Т ТРИЙЦЯ ПРЕСВЯТА

1245. Там у небі Отець і Син і Св. Дух — нестворена Природа, царський Маєстат, істотна Доброта. Отець — початок усіх речей, причина того всього, що існує; корінь усього, що живе. З Нього витрисло джерело життя, мудрість і сила й зовсім подібний Йому образ невидимого Бога (Кол. 1,15), тобто Син, зроджений від Отця (Ів. 1,2) — живе Слово, що існує як Бог та існує в Бозі... Тож із самої назви Сина вчимося, що Він є односущний. Значить, Він не є створений на приказ, але з субстанції Отця сяє Він безустанку. Він є вічно злучений з Отцем, рівний Йому в доброті, співучасник у славі. І що ж Він є, як не відбитка й образ, що представляє в собі образ цілого Отця?...

Як є один Отець й один Син, так і Св. Дух є один... Св. Дух наповняє Ангелів, Архангелів, чинить святыми Сили й оживляє усе. Він розтягається на кожне створіння... І тих, що Його прийняли, Він наповняє, однаке сам через це нічого нетратить. Як те сонце, що освічує предмети й різним способом їм уділяється, ані трохи тим не зменшується, так і Св. Дух, уділяючи свою ласку всім, остается далі цілий і неподільний. Він просвічує всіх, щоб вони пізнали Бога. *Vas.B., Про віру.*

ТЕРПЕЛИВІСТЬ — ТЕРПІННЯ

1246. Не той терпеливий, кому брак конечних речей, але той, хто живучи в достатку, витривало зносить терпіння. *Vas.B., В честь 40 Мучеників.*

1247. Може хтось зранив твою славу? Тоді гляди на славу, що чекає тебе в небі за твою терпеливість! Зробили тобі кривду? Дивися на небесні багатства і на скарб, що його ти собі зготовив добрими ділами! Тебе прогнали з батьківщини? Але небесний Єрусалим для тебе батьківщина. *Vas.B., Про подяку.*

1248. Велике терпіння, я це признаю, але великі також нагороди, що їх призначив Бог для тих, що терплять... Не мір терпіння саме в собі, то так воно стане для тебе незносним, але порівняй його з усіма людськими допустами, і в тім ти знайдеш потіху. *Vas.B., Лист 6.*

1249. «З усіх моїх турбот Він увільнив мене» (Пс. 33). Ціле життя праведника виповнене терпінням... Тому й Апостол каже: «Нас тиснуть звідусіль» (2 Кор. 4,8). «Бо через багато страждань треба нам увійти в царство Боже» (Діян. 14,22). Та Бог увільняє своїх Святих від терпіння, однаке не тому, що залишає їх без проб, але тому, що уділяє їм терпеливість. Бо, якщо «утиск виробляє терпеливість, а терпеливість досвід» (Рим. 5,3-4), то хто відтягається від терпіння, той позбавляє себе проби досвіду. Отже, як нікого не вінчають без противника, так і нікого не можна оголосити за досвідченого, хіба завдяки терпінню. *Vas.B., Гом. на Пс. 33.*

1250. «Дай нам поміч у смутку» (Пс. 59). Не шукаймо поміч в силі ані в доброму стані тіла. Не бажаймо дістати поміч ані від кого з тих, що знатні й визначні в людей. Не в надмірі гроша ані в гордовитості задля сили, ані у величині славі, але в дуже великому смутку Господь уділяє поміч тим, що шукають Його. Такий був Павло, що радів із усіх своїх утисків. Тому він міг і казати: «Коли я ізнемагаю, тоді я сильний» (2 Кор. 12,10). Тож дай нам, Господи, поміч у смутку. «Бо утиск виробляє терпеливість, терпеливість досвід, досвід надію, а надія не засоромлює» (Рим. 5,3-5). Бачиш, куди веде тебе терпіння? До надії,

яка не заводить. Ти нездужаєш? Радій, «бо кого Господь любить, того карає» (Євр. 12,6). Ти убогий? Радій, бо добра Лазаря приймуть тебе (Лук. 16,22). Зазнаєш неслави з-за Христового імені? Щасливий ти, бо твоє осоромлення переміниться в ангельську славу. *Vas.B., Гом. на Пс. 59.*

1251. Моє тіло цілком підупало на силах, так що не можу знести навіть найменшого порушення без болю. *Vas.B., Лист 100.*

1252. Всім кермує доброта Учителя. Ми нічого, що нам трапляється, не повинні приймати зі смутком, хоча тепер воно засягає нашу неміч. Що більше, коли навіть ми не знаємо причини, чому щось якраз нам лучається як благословення від Господа, то все таки ми повинні бути переконані, що те, що нам трапляється, є без сумніву корисне, або для нас як нагорода за нашу терпеливість, або для душі, що її трапилося, щоб, задовго перебуваючи в цьому світі, вона не наповнилася злом, що існує в цьому світі. Бо, якщо б надія християн була обмежена до цього життя, тоді слушно передчасну розлуку тіла треба б уважати за прикру, але, коли початок справжнього життя для живучих у Бозі є звільнення душі з цих кайдан тіла, то чому сумуємо, наче ті, що не мають надії? Тож мужньо держись! Не піддавайся твоїм терпінням, але покажи себе вищим і знесьись понад них. *Vas.B., Лист 101.*

1253. Я хотів би, щоб ви зрозуміли, що той є великий перед Богом, хто покірно підчиняється своєму близньому. І не маючи причини до нечести, дозволяє на оскарження проти себе, навіть, коли вони неправдиві, тільки тому, щоб на Церкву Божу стягнути велике благословення миру. Так, отже, хай поміж вами буде благородне ревнування щодо того, хто буде уважатися гідним зватися сином Божим, здобуваючи цю честь для себе через своє миродійство. *Vas.B., Лист 219.*

1254. А щодо вашого теперішнього стану, то ми заохочуємо вас не бути малодушними, ані не знеохочуватися задля безнастаних терпінь. Бо близько є вінці і близько поміч Господня. Не тратьте того, що ви здобули попереднім трудом. Не робіть безхосеною тяжку працю, знану в цілому світі. Людські справи короткотривалі... І той, хто нагороджує є багатий і в силі дати вам гідну нагороду за ваші змагання. *Vac.B., Лист 220.*

1255. Коли ж, отже, досвіди є тяжкі, то треба, щоб ми були витривалі в терпіннях. Ніхто не є вінчаний, коли не виступав у змаганнях і не був покритий порохом. *Vac.B., Лист 240.*

1256. Треба бути терпеливим, переносити всі кривди та отямлювати в пору того, хто кривдить. *Vac.B., Лист 18.*

1257. Не нарікай на тягар, що не підходить твоїм силам. Бо, якби тобі самому довелось нести той тягар, то він не лише був би такий важкий, але зовсім неподоланий. Коли ж Господь несе його з тобою, то поклади свої турботи на Господа, а Він понесе їх. *Vac.B., Лист 161.*

1258. Що піч для золота (Прип. 17,3 і 27,21), то терпіння перенесене з надією на Бога, є для тих, що вправляються у чеснотах. *Vac.B., Лист 183.*

1259. Хто повірив Богові й охристився, нехай зараз приготовляється до спокуси аж до смерти і від самих найближчих. Бо хто не приготовляється так, легко захищається, як тільки настане хвилина досвіду. *Vac.B., МПр. 62.*

1260. А якщо Бог допустить на когось спокусу, в молитві треба упросити сили витривати у сповненні Божої волі. *Vac.B., МПр. 62.*

1261. Спитаймо ми від себе тих, що слідять такі речі: Звідки недуги? Звідки ушкодження? Бо ж недуга ані не зроджена, ані не є витвором Бога. Тільки живучі істоти

створені з відповідною для них будовою, згідно з своєю природою, та введені в життя з досконалими членами. Нездужають вони тоді, коли відступили від того, що згідне з їх природою... Отже, Бог створив тіло, а не хворобу. Він створив душу, а не гріх. Душа попсувалась, коли відступила від того, що є в згоді з її природою. *Vac.B., Г. Бог не є спричинником зла.*

1262. Християнин не повинен боятися ані журитися у нещасті, ані тратити надію на Бога. Навпаки, повинен бути мужній, як у присутності Бога, що заряджує усіма його справами і скріпляє його проти усіх противників і Духом Святим учить його навіть те, що треба противникам відповісти. *Vac.B., МПр. 63.*

1263. Треба з радістю усе терпіти аж до смерті для Господнього імені і для Його заповідей. *Vac.B., МПр. 64.*

1264. Терпіння — причина всіх благ для людей. *Іван Зол., Про священство.*

1265. Терпіння — учитель побожності, мати благочестя. *Іван Зол., Бес. 7, на Діян. 11,27.*

1266. Хай це буде потіхою для вас, що терпите кривди. Вас кривдять? І Богові завдають кривду. Вас ображають? І Бога ображають. Вас опльзовують? Те саме терпів і наш Господь. *Іван Зол., Бес. 39, на Діян. 17,32-33.*

1267. Довготерпіння — це корінь усякої побожності. *Іван Зол., Бес. 33, на 1 Кор. 13,4.*

1268. Душа, що терпить — близька до Бога. *Григ. Бог., На Св. Муч. Макавеїв.*

1269. Мати моя, чому ти мене породила, коли родила на труди? Чому привела на це життя, засіяне тернями?... Але мій жереб — Бог. Моя частка — терпіти пребагато скорбот, і знемагати тут від мучительних слабостей. *Григ. Бог., Плач і моління до Христа.*

У
УБОЗТВО ЧЕРНЕЧЕ

1270. Бачимо, що світські люди стидаються простоти і старанно приготовляють на прийняття гостя багато дорогих страв. Тому боюся, щоб не закрався той порок і до нас та щоб ми не стягнули на себе закиду, що стидаємося убозтва, яке Христос благословить... Сором нам бігати й вишукувати страви, які не відповідають потребі, але марній приємності і згубній пустоті. І не лиш соромне, не лиш противне меті нашого життя, але й не абияку шкоду воно приносить... Коли ж життя розкоші є зло, коли треба його уникати, то ніколи не можемо служити розкошам. Ніколи наганне не може бути відповідним... І яке ж нам діло до багатьох застав? Приїхав гість? Якщо він монах і має ту саму мету життя, пізнає свою трапезу. Що лишив вдома, те знайде в нас. Він втомлений дорогою? Даймо йому для успокоення втоми, що йому треба.

Прийшов до нас світський чоловік? Нехай навчиться з діл того, чого не навчила його бесіда. Нехай запам'ятає, якою є трапеза християн, чим є убозтво, якого ми для Христа не стидаємося. *Vas.B., ШПр. 20.*

1271. Слово Боже не позволяє поміж братами говорити про те, що моє і що твоє. «Громада вірних мала одне серце й одну душу, і ні один не називав своїм щось з того, що кому належало, але все в них було спільне» (Діян. 4,32). *Vas.B., ШПр. 32.*

1272. У чому лежить захланність? Відповідь: У тому, що хтось переступить границю права. По Старому Завіті буде це — дбати про себе більше ніж про свого близнього, бо написано: «Любитимеш близнього твого, як самого себе» (Лев. 19,18), а по Євангелію, журитися про себе над потребу днини, як той до якого сказано: «Безумний!

Цієї ж ночі душу твою заберуть у тебе, а те, що ти зібрал, кому воно буде?» Далі сказано загальніше: «Отак воно з тим, хто збирає для себе, замість щоб багатіти в Бога» (Лук. 12,20-21). *Vас.В., КПр. 48.*

1273. Мірою уживання є необхідна конечність життя. Уживання понад потребу походить із захланності, з розкоші або пустої слави. *Vас.В., КПр. 70.*

1274. Як повинні монахи при роботах дбати про віддані їм знаряддя? Відповідь: Перше, як про речі посвячені Богові; друге, як про те, без чого не можуть сповнити свого обов'язку. *Vас.В., КПр. 143.*

1275. Вдоволений тим, що є, не приймай більше над щоденну потребу самітнього життя. А передусім уникай золота, як ворога душі й родителя гріхів і слугу диявола. *Vас.В., Лист 42.*

1276. Кажуть, що Св. Василій, єпископ Кесарії, одному сенаторові, що з холодом відрікся світу, але дещо був оставив для себе із свого майна, так сказав: «Ти і сенаторство втратив і монахом не став». *Іван Касіян, Про грошилубство.*

1277. Нехай у монастирі буде склад усіх речей спільнний, нехай нічого не називається власністю одного, ані одежда, ані взуття, ані ніяка інша річ, що служить потребам тіла. Уживання нехай залежить від влади настоятеля. Із спільногого складу буде він давати кожному, чого треба. *Vас.В., 4-та А.Б.*

1278. Надужиттям є непотрібний видаток. Не маємо грошей? Коби ми їх ніколи не мали! Не повні комори? І що ж воно шкодить? Наша пожива на один день, наше життя з праці рук. *Vас.В., ШПр. 20.*

1279. Не треба бути захланним на гріш, ані збирати речі непотрібні. Хто приступає до Бога, повинен у всім обійтися

мати убо́зтво і бути пройнятим Божим страхом. *Vac.B., Лист 22.*

1280. Чи можна щось власного мати в монашій дружині? Відповідь: Це противне свідоцтву Апостольських Діяній про вірних. Там написано: «І ні один не називав своїм щось з того, що кому належало» (Діян. 4,32). Тому хто називає щось своїм, той відчужується від Божої Церкви і від любови Христа, що навчив своїм словом і ділом душу класти за друзів (Ів. 15,13). А як душу треба віддати, то скільки ж більше зовнішні речі. *Vac. B., КПр.85.*

1281. Чи кожний може свою стару одежду дати, кому захоче, по заповіді? Відповідь: Давати або брати, хоч би й по заповіді, не належить до кожного монаха, а тільки до того, що йому після досвіду поручено той уряд. Він буде відповідно до потреби кожного давати і принимати. *Vac.B., КПр. 91.*

1282. Коли хтось з недбалства щось загубить або з легковаження зле вжие? Відповідь: Хто надужиє, нехай буде як святохрабр, а хто загубить, як той, хто став причиною святохрабства, бо все є посвячене Богові, віддане Богові. *Vac.B., КПр. 144.*

1283. «Отой убогий візвав, і Господь вислухав його» (Пс. 33). Убо́зтво не завжди є похвальне, а лише таке, що його практикує хтось із свободного вибору, згідно з євангельською радою. Багато ж є вбогих, але в своїй постанові вони бувають дуже самолюбні. Сама недостача не спасає їх, навпаки — іхня постанова засуджує їх. Отож, не той, хто бідує є вповні щасливий, але хто заповідь Христа вважає за ціннішу від скарбів цього світу. Таких Христос називає щасливими, кажучи: «Щасливі вбогі духом» (Мат. 5,3). Це значить, що не ті вбогі, що не мають природних багатств, але ті, що вибрали собі убо́зтво цілим серцем. Бо не можна називати щасливим те, що його не

вибрано добровільно. Тому всяка чеснота, особливо ж оця, є позначенням свободної волі. *Vac.B., Гом. на Пс. 33.*

1284. Захланність це злій сусід на селі і в місті. Море знає свої межі, ніч не переступає давно назначених її границь! А захланний не в'яжеться часом, не признає ніяких границь... Він наче вогонь усе загортав, усе пожирає. *Vac.B., До багачів.*

1285. Кого смерть помилувала задля його багатства? Кого минула хвороба задля його грошей? Доки ж ще золото буде петлею душ, вудкою смерти, принадою гріха? Доки ж будуть багатства причиною війни? Доки вони будуть кувати зброю, гостріти мечі? Через багатства свояки забивають на природу, брати споглядають на себе кровожадними очима! Через них-то живуть на пустелях розбійники, розбишаки на морі, дуризвіти по містах. Хто батько брехні, винуватель фальшивої присяги, родич кривоприсяги? Чи ж не багатство? Чи ж не його жадоба?... Та ж гроші є для піддержання життя. Вони не мають бути для вас причиною нещастя! *Vac.B., До багачів.*

1286. Не треба журитися про надмір речей потрібних до життя, ані дбати про обильність і виставність, але треба бути вільним від усякого призору лакімства й краси. *Vac.B., МПр. 48.*

1287. Не треба нічого видавати понад потребу або для самохвальби — це надужиття... Обильність над потребу виглядає на захланність, а захланність заслуговує на засуд за ідолопоклонство. *Vac.B., Лист 22.*

1288. Котрі є вбогі духом (Мат. 5,5). Відповідь: Ті є вбогі духом, які не для іншої причини стали убогі, а тільки для науки Господа, що сказав: «Іди, продай усе, що маєш і дай убогим» (Мат. 19,21).

Але й той не є далекий від блаженности, що приймає убозтво, звідки воно б не походило, і звертає його до Божої волі як Лазар. *Вас.В., КПр. 205.*

1289. Будь незломний у відреченні всякої власності! Ти свої добра наперед висилаєш до неба... І віднайдеш усе в Бога з великими відсотками. *Вас.В., 2-га А.Б.*

1290. Скарбом монаха є: життя без власності, самота тіла, скромність одежі. *Вас.В., 3-тя А.Б.*

1291. Гроші — початок зла, причина до воєн, корінь ненависті. *Вас.В., Гом. на Пс. 114.*

1292. Убозтво не приносить ніякої ганьби... Ми вбогі відрізняємося від багатьох тим одним, що не маємо журби. *Вас.В., Гом. на Пс. 14.*

1293. Ми маємо стільки, що, якщо б хотіли сьогодні те з'їсти, то його не вистачило б нам. І в нас немає, як цеходиться, куховарської штуки, а ніж наших кухарів не торкається крові. В нас найкращі з харчів, у яких скривається наш надмір — це листя рослин з незвичайно твердим хлібом і квасним вином. Тим то наші почуття не є притуплені, і ненаситністю шлунка не доводять до нерозуму. *Вас.В., Лист 41.*

1294. «Але умертвляю своє тіло й поневолюю» (І Кор. 9,27), щоб — коли воно буде при добром здоров'ї і за надто розбурхуватиме в мені кров — не ставало мені нагодою до гріха. Тож не потурай своєму тілові сном, купанням і м'якими постелями, завжди пам'ятаючи на оці слова: «Що за користь з моєї крові, коли я піду на знищення?» Чому піклуєшся про те, що незадовго загине? Чому так спасаєш себе і стаєш товстим? Чи не знаєш, що оскільки вигодовуєш собі плекане тіло, оскільки важчу в'язницю збудуєш для своєї душі? *Вас.В., Гом. на Пс. 29.*

1295. Хто переступає межі конечної потреби, той подібний до тих, що летять коміть головою в безодню і не мають нічого твердого під ногами, на що могли бстати. *Вас.В., До юнаків.*

1296. Убозтво — це позбуття клопотів, життя без журби, необтяжений подорожній, позбуття смутку, вірність заповідям... Вбогий монах це пан світу. Він завірив усі старання Богові, а через віру дістав усіх людей за слуг. Він не говорить про свої потреби до людини. Він приймає все, що приходить до нього, наче з Божої руки... Вбогий аскет це син відречення. І про те, що має, думає наче б це було ніщо. *Іван Ліств., Слово 17.*

1297. Прийшов багатий до монастиря Скете в Єгипті і приніс багато золота та просив одного монаха, щоб це роздав поміж монахів. А цей каже: «Вони того не потребують». Тоді багач поставив кошик зі золотом коло дверей церкви. Священик, бачучи золото, сказав до монахів: «Хто потребує золота, хай собі візьме». І хоч їх стільки переходило мимо, то ніхто навіть золота не діткнувся. А тоді старець каже до багача: «Бог прийняв твою жертву, іди і роздай це поміж убогих». *Вискази Отців пустині.*

1298. Монах повинен носити таку одежду — як каже Патерик — що, якщо б її викинув на три дні за ворота, то ніхто не схотів би її взяти. *Теод. Студ., Кор. Науки 27.*

1299. Прошу вас, щоб ви втікали від тієї поганої пристрасності грошолюбства, яке є коренем усього зла і причиною затрати душі. *Теод. Студ., Кор. Науки 71.*

1300. Грошолюбство — породило все зло. Ним спокушений Юда зрадив Учителя. Такий злий той корінь, що гірший від диявола, бо приводить на манівці душі, що ними заволодіє. Грошолюбство спричинює в них забуття про все — про себе, про близьких і про закони природи. Воно позбавляє їх глузду і робить безумними. *Іван Зол., Зрада Юди I.*

Х ХРИЩЕННЯ СВЯТЕ

1301. Хрищення — це для полонених гріш окупу, дарування довгу, смерть гріхові, відродження духа, світла одежда, незламна печать, підйома до неба, засіб до царства, дарунок усиновлення. *Вас.В., Напоумлення до Св. Хрищення.*

1302. Яке значення або сила Хрищення? Що охищений змінюється щодо думок, слів і діл та по даній йому силі стається тим, чим є те, з чого родився. *Вас.В., МПр. 20.*

1303. Яке знам'я християнина? Наново народитися з води й Духа в Хрищенні. Яке знам'я народженого з води? Бути таким мертвим і невразливим на всякий гріх, як і Христос за гріхи раз умер, по тим словам Апостола: «Всі ми, що в Христа Ісуса охристилися, у смерть Його христилися. Ми поховані з Ним через Хрищення на смерть» (Рим. 6,3)... Що є знаменом того, що наново родився? Скинути зі себе давнього чоловіка з його ділами і пристрастями, а одягнутися в нового, що відновляється у пізнанні по образі Того, що його створив. *Вас.В., МПр. 80.*

1304. Через що ми християни? Через віру, буде відповідь. А в який спосіб ми спасаємося? Очевидно, через відродження у ласці Хрищення. *Вас.В., Про Св. Духа.*

1305. Хрищення — це викуп полонених, відпущення гріхів, смерть гріха, відродження душі, свята незатерта печать, колісниця до неба, райська радість, випрошенння царства, дар усиновлення. *Кир. Єрусал., Вступне повчання.*

1306. Хто не прийме Хрищення, для того нема спасіння, крім Мучеників, котрі і без води осягають небесне царство. *Кир. Єрусал., Повчання 3-тє.*

1307. Чому при Хрищенні потрібна вода?... Тому що у воді символічно зображується гріб і смерть, воскресіння і життя, і все те діється рівночасно. Коли ми занурюємо свої голови у воду, наче у гріб, то разом із тим погребується старий чоловік, і занурившись у воду, ввесь цілковито скривається. Опісля, коли підносимося, то виходить новий чоловік. Як легко для нас зануритися й піднятися, так легко для Бога погребти старого чоловіка і явити нового. А це відбувається тричі, щоб ти знов, що все те діється силою Отця і Сина і Св. Духа. *Іван Зол., Бес. 25, на Ів. 3,5.*

1308. Хочемо пояснити, що таке Хрищення, чому його введено в наше життя і які користі воно нам приносить. Найперше говоритимемо про назву того тайнственного очищення. Воно зветься не однією, але багатьма й різними назвами. Отож, це очищення зветься купіллю відродження, як каже Апостол: «Він спас нас... купіллю відродження і відновленням Святого Духа» (Тит. 3,5). Хрищення зветься і просвітленням, як і зве його знову Апостол: «Згадайте перші дні, коли ви тільки що просвітлені, перенесли терпляче таку велику боротьбу страждань» (Євр. 10,32). Зветься і Хрищенням: «Всі бо ви, що в Христа хрестилися, у Христа одягнулися» (Гал. 3,27). Зветься також погребенням: «Ми поховані з Ним через Хрищення на смерть» (Рим. 6,4). Зветься і обрізанням: «У Ньому ви були й обрізані обрізанням нерукотворним, коли ви з себе скинули це смертне тіло — обрізанням Христовим» (Кол. 2,11). Зветься і хрестом: «Старий наш чоловік став роз'ятий з Ним, щоб знищилося оце гріховне тіло» (Рим. 6,6). Можна б навести ще багато інших назов...

Хоч би й хтось лучив у собі навіть всі людські гріхи, але якщо він увійде у водну купіль, то вийде з тих божествених течій чистіший від сонячних променів... Входячі в ту купіль очищаються від усікого гріха, себто, вони стають не тільки чистими, але і святыми і праведними...

Та купіль не тільки легко відпускає нам гріхи, і легко очищує нас від гріхів, але робить це так, наче б ми наново народилися. *Іван Зол., Слова повчальні I.*

1309. Перехід через Червоне Море має схожість з нашим Хрищенням. Там вода, і тут вода. Тут купіль, там море. Тут усі входять у воду, і там усі: в тому подібність. Хочеш тепер знати правду тих відтіней? Там через море звільнилися від Єгипту, тут через Хрищення від ідоло-служіння. Там потоплений Фараон, тут диявол. Там по-тонули єгиптяни, тут погребується старий, грішний чоловік. *Іван Зол., Бес. на 1 Кор. 10,1.*

1310. Христитиму тебе й навчатиму в ім'я Отця і Сина і Св. Духа. Одне спільне ім'я трьох — Бог. Хай і символи і вискази дають тобі розуміння, що ти відрікаєшся всякої безбожності, бо лучишся із всецілим Божеством. Віруй, що ввесь світ видимий і невидимий, створений Богом із нічого, і кермований промислом Творця, зміниться на ліпший... Віруй, що Син Божий — предвічне Слово, рожений від Отця безлітно й безплотно, і Він в останні дні родився задля тебе Сином чоловічим, проішов із Діви Марії невисказанно і без скверни, бо нема жодної скверни, де Бог і звідки спасіння. *Григ. Бог., Слово 40.*

ХРЕСТ ХРИСТОВИЙ

1311. Не стидається Христового знамена. Може хтось його укривати, але ти явно накреслюй його на своєму чолі, щоб дияволи, бачучи царський знак, дріжали і далеко втікали. Роби цей знак на собі, коли ти їси і п'єш; коли сидиш або лежиш; коли встаєш, говориш або ходиш; словом, при кожній нагоді. *Кир. Єрус., Повчання 4-те.*

1312. Не стидається визнавати Розп'ятого. Мужньо на-креслюймо хрест, наче нашу печать, нашими пальцями на чолі, і при кожній нагоді; над хлібом, що їмо, над горнят-

ком, що з нього п'ємо; при наших приходах і відходах; перед спанням, лягаючи і встаючи; коли ми в дорозі і коли відпочиваємо. Хрест — це могутня захорона. *Кир. Єрус., Повчання 13-те.*

1313. Всяке діяння Христове творить славу вселенської Церкви, але хрест творить особлившу славу. Знаючи це, Павло каже: «Мене ж не доведи, Боже, чимсь хвалитися, як тільки хрестом Господа нашого Ісуса Христа» (Гал. 6,14)... Тож не стидаймося хреста Спасителя, а радше хвалимся ним: «Бо слово про хрест — глупота тим, що погибають, а для нас, що спасаємося, сила Божа» (1 Кор. 1,18)... Не стидайся визнавати хрест, бо Ангели ним величаються, кажучи: «Знаю бо, що ви шукаєте Ісуса Розп'ятого» (Мат. 28,5). Чи не міг Ангел сказати: «Знаю, що ви шукаєте моого Господа, але я, говорить він явно, знаю Розп'ятого». Бо хрест творить вінець, а не ганьбу. *Кир. Єрус., Повчання 13-те.*

1314. Чим переміг диявол, тим переміг його Христос. Взявши його знаряддя, Він ним переміг його. А як? Прослухай! Діва, дерево і смерть були знаками нашої поразки. Дівою була Єва, бо вона тоді ще не знала мужа. Деревом було дерево раю. Смертю було покарання Адама. Та ось, знову Діва, дерево і смерть! Ті символи поразки стали знаками перемоги. Замість Єви — Марія. Замість дерева пізнання добра і зла — дерево хреста. Замість Адамової смерті — смерть Христова. Бачиш, отже, що чим переміг диявол, тим бував і сам поконаний. Через дерево побив диявол Адама, а через хрест поконав Христос диявола. Тамте дерево вкинуло до аду, а це дерево і тих, що там були, вивело звідтам... Через Христову смерть ми стали безсмертними. Такі то наслідки хреста... Ось, чого доконав для нас хрест. Хрест — трофей проти бісів, оружжя проти гріха; меч, що ним Христос проколов змія. Хрест — призвolenня Отця, слава Єдинородного, радість Св. Духа, окраса Ангелів, укріplення Церкви, похвала

Павла, твердиня Святих, світло всієї вселенної. *Іван Зол., Про цвинтар і хрест.*

1315. Сьогодні Господь наш Ісус Христос — на хресті. Ми празнуємо, щоб ти знов, що хрест — празник і духовне торжество. Перед тим хрест служив іменем кари, а тепер став почесним ділом. Перед тим він був символом осудження, а тепер знаменом спасіння. В самій речі, хрест став для нас джерелом безчисленних дібр. Він визволив нас від заблукання, він просвітив сидячих у темряві. Він примирив нас, що були у ворожнечі з Богом. Він учинив нас друзями відчужених, він учинив близькими бувших далеко.

Хрест — знищення ворожнечі й охорона миру. Він став для нас скарбницею превеликих благ. Завдяки хрестові ми вже не блукаємо по пустелях, тому що пізнали правдиву дорогу. Ми вже не перебуваємо поза царством, тому що знайшли двері. Не боїмося вогненних стрілів диявола, тому що побачили джерело. Завдяки хрестові ми вже не вдовуємо, тому що одержали Жениха. Не боїмося вовка, тому що маємо доброго Пастиря. «Я — каже Христос — добрий пастир» (Ів. 10,11). Завдяки хрестові ми вже не дрижимо перед тираном, тому що знаходимося коло Царя. *Іван Зол., Про хрест і розбійника.*

1316. Хрест — глава нашого спасіння. Хрест — джерело безчисленних благ. Через нього ми, що були перед тим безславні й відкинені, тепер прийняті в число синів. Через нього ми вже не блукаємо, але пізнали правду. Через нього ми, що перед тим поклонялися деревам і каменям, тепер пізнали Спасителя всіх. Через нього ми, що були рабами гріха, приведені до свободи праведності. Через нього, вкінці, земля стала небом.

Хрест освободив нас від заблукання. Він привів нас до правди. Він доконав примирення між Богом і людьми. Він витягнув нас із глибини порока і вивів на самий вершок чесноти... Він зробив нас своїми, які були чужи-

ми. Він нас, що були мандрівниками, зробив горожанами неба. *Іван Зол., Про хрест у Вел. П'ятницю.*

1317. Хрест знищив ворожнечу Божу до людей. Він доконав примирення, зробив землю небом, з'єднав людей з Ангелами. Він знищив твердиню смерти, подолав могутність диявола, зломив силу гріха... Хрест ясніший від сонця, світліший від променів, бо коли сонце потемніло, тоді він засяяв... Хрест роздер наш присуд смерти, учинив непотрібною таємницю смерти. Хрест — знак божественної любові... Хрест — нездобута стіна, непоборне оружжя, опора багатих, багатство убогих. *Іван Зол., Бес. на Мат. 22,39.*

1318. Радуйся, хресте — начало спасіння й укріплення царства! Радуйся, хресте — опоро Апостолів і проповіде пророків! Радуйся, хресте — похвало Мучеників і проповідання преподобних! Радуйся, хресте — успокоєння неспокійних і освобождення полонених!... Радуйся, хресте — похвало монахів і потіхо плачучих!... Радуйся, хресте — немічних сила і слабих опора! Радуйся, хресте — дівственних вінець і чистота вдовиць... Хрест Христовий — це дерево безсмертя, сім'я нетління, корінь правди, паросток невинності, квіт дівицтва, рожа вдівства. *Іван Зол., На поклоніння чесному дереву.*

1319. Знай, що не можна інакше осягнути царство небесне, як тільки через хрест. *Іван Зол., Бес. 31, на Діян. 14, 14-15.*

1320. Чого не довершив хрест? Він завів науку про безсмертя душі, про воскресіння тіл, про погорду земських дібр і змагання до майбутніх. Він зробив людей Ангелами, ним усі і всюди стали побожними і спосібними до всякої чесноти. *Іван Зол., Бес. 4, на 1 Кор. 1,18-20.*

1321. Хрест — це знамено нашого спасіння, загальної свободи і милосердя нашого Владики, котрий «наче ягня

на заколення ведеться» (Іс. 53,7). Тому, коли робиш на собі знак хреста, то завжди подумай про значення хреста, погашуй гнів і всі інші пристрасті. Коли робиш знак хреста, то хай на твоєму чолі проявляється живе уповання, а твоя душа хай робиться свободною... Замало тільки пальцем робити хрест, але притім повинна бути сердечна любов й повна віра. Якщо так накреслиш його на своєму обличчі, то ні один з нечистих духів не зможе приблизитися до тебе, бачучи той меч, що його поконав, і бачучи те оружжя, від якого дістав смертельну рану. Коли ми з страхом дивимося на ті місця, де смертю карають злочинців, то уяви собі, як боїться диявол, бачучи оружжя, що ним Христос поконав усю його силу й відрубав голову змія. *Іван Зол., Бес. 54, на Мат. 16,13.*

1322. Сьогодні — радість на небі й на землі, тому ставиться перед світом хрест Христовий, якого силою прогоняються демони, лікуються недуги, втікає мрячна тьма і просвічуються усі країни землі... Хрест Христовий — оружжя, що приносить трофеї й перемоги... Це — меч, щит, панцир, шолом, наколінники, надійна охорона, пристань, захист, вінець, побідна нагорода, скарбниця усіх благ, як теперішніх, так і всіх майбутніх... Тому з великою ревністю накреслюємо хрест на помешканні, на стінах, на вікнах, на чолі і в умі. *Іван Зол., В неділю Хрестопоклонну.*

1323. Хай хрест Христовий буде для тебе непохитною осіновою. І на нім будуй все інше навчання віри. Не відрігайся Розп'ятого, бо, якщо відречешся Його, то багато свідків виступить проти тебе. Перший виступить проти тебе зрадник Юда, бо зрадивши Христа, він побачив, що Ісус засуджений архиєреями і старшими на смерть. Проти тебе свідчитимуть тридцять срібняків. Буде свідчити Гетсиманія, де збулася зрада. Я вже не згадую про гору Елеонську, де молилися ті, що там були вночі. Проти тебе свідчитиме нічний місяць, свідчитиме день і сонце, що за-

темнилося, бо не могло дивитися на змовників беззаконня. Виступить проти тебе вогонь, при якім грівся Петро. Якщо відречешся Христа, то очікує тебе вічний вогонь. Строго говорю я, щоб ти не був строго покараний. Пам'ятай на гетсиманські мечі, що з ними йшли на Христа, щоб ти не був покараний мечем вічним. Виступить проти тебе дім Каяфи своїм справжнім запустінням, являючи силу Того, що тоді був засуджений у ньому. Стануть проти тебе Йрод і Пилат, наче кажучи: «Чому відрікаєшся Того, що був розп'ятий при нас юдеями, а про Якого ми знаємо, що Він був невинний? Бо я, Пилат, умив тоді руки». Стануть проти тебе ложні свідки й воїни, що одягли Його в багряну одежду і вложили на Нього тернєвий вінець та розп'яли Його на Голготі, і кидали жереб за Його хітон. Виступить проти тебе Симон Киринейський, що ніс хрест за Ісусом. *Кир. Ерус., Повчання 13-те.*

1324. А я оставилши все, маю тільки одне — Хрест, світлий стовп мого життя. *Григ. Бог., Слово 11.*

1325. Моє найкраще багатство — це Христос, який підносить мій ум до неба. *Григ. Бог., Вірші про себе самого.*

1326. Накреслимо животворний хрест на дверях своїх, на чолі, на грудях, на устах, і на кожнім своїм члені. І озброїмося цим непереможним християнським оружжям, побідником смерти, надією вірних, світлом для кінців землі. Цією зброєю, що отирає рай, нищить ересі. Цим утвердженням віри, великою захороною і спасенною похвалою православних. І цю зброю ми християни носитимемо при собі на кожному місці, днем і ніччю, кожної години йожної мінuty. Без нього не роби нічого, але, чи ти спиш, чи встаєш від сну, працюєш, чи їси і п'єш, чи в дорозі, пливеш по морю, чи переходиш ріку, то всі твої члени освячуй животворним хрестом, і «не прийде до тебе зло, ані рана не приблизиться тілові твоєму» (Пс. 30). Всі

ворожі сили, бачучи хрест, утікають зі страхом. Хрест освятив вселенну. Він розвіяв темряву і привернув світло. Він знищив заблудження. Він зібрав народи зі сходу й захodu, півночі й півдня, і з'єднав їх любов'ю в одну Церкву, в одну віру, в одне Хрищення. *Єфрем Сир., Слово 37.*

1327. Всякий празник і всяке діяння Господа нашого Ісуса Христа — для нас вірних це спасіння і похвала. Але похвала всіх похвал — хрест, і празників празник, коли «Пасха наша, Христос, принесений у жертву» (1 Кор. 5,7), або краще кажучи, коли встав із мертвих «Агнець Божий, який світу гріхи забирає» (Ів. 1,29) — це Владичиця й Цариця празників...

Хрест — воскресіння померлих. Хрест — уповання християн. Хрест — жезл хромих. Хрест — потіха убогих. Хрест — узда для багатих, упокорення гордих. Хрест — надія безнадійних. *Єфрем Сир., Слово 39.*

1328. Наш обряд завжди лучить почитання хреста з почитанням воскресіння: «Хресту твоєму поклоняємося і воскресіння славимо». Це є християнське поняття хреста. Поза ним християнин бачить славу воскресіння і радості вічного блаженства.

Як ясне сонце на небі буває часом заслонене темними хмарами, так і слава та радість християнського життя бувають часом заслонені хрестом-терпінням. А ті хмари бувають часом такі темні, що і праведні забувають про це, що є поза заслоною... Часом заслона хреста й терпіння стається така прозора, що поза нею блищить і світить слава воскресіння і з-поза знаку смерти і терпіння даються чути акорди побідної пісні... Почитання святого Господнього Хреста є одною з найважливіших сторінок почитання Бога-Чоловіка...

Але й ікони, себто наслідування правдивого дерева, знаки святого хреста є предметом нашого почитання, як символи-ікони Розп'ятого Христа, себто ікони Його жертви, Його смерти, а через те й цілого Євангелія. Тій

іконі Христа, якою є хрест, віддає наша Церква честь. Поклоняючися святому хрестові, упадаємо лицем до землі, віддаючи поклін Ісусові, представленаому в Його іконі. Тому й перед хрестом горить вдень і вночі лямпада. Це лише примінення загальної практики в цілому візантійському обряді, — і мабуть, у всіх обрядах християнської Церкви, кадити і хреститися перед хрестом. *Митр. А. Шептицький, Про почитання св. хреста.*

Ц ЦІЛЬ ЛЮДИНИ

1329. Навіть деякі погани мали вироблене поняття щодо цілі людини. В цій справі вони мали різні переконання. Одні говорили, що та ціль є знання; інші, що практична діяльність; а ще інші — різне вживання життя і тіла. А віддані змисловості заявляли, що та ціль це розкіш. А для нас ціль, задля якої ми все робимо й до якої прямуємо, це щасливе життя у вічності. А його осягнемо тоді, коли Бог рядитиме нами. І досі розумна людина ще не придумала нічого кращого над цей погляд. *Вас.В., Гом. на Пс. 48.*

1330. Не вважай на тіло, не шукай усіма можливими способами його добра! Не зітхай за здоров'ям, красою, вживанням розкошів, довгим віком! Не подивляй грошей, слави і влади! І все, що служить тобі до цього дочасного життя, не ціни так високо, щоб, дбаючи про них, не занедбав свого вищого життя. Але уважай на себе, себто на свою душу! Її прикрашуй, про неї дбай, щоб своєю дбайливістю усунути з неї всякий бруд, який чіпляється її через гріх... Не прив'язуйся до смертного, наче б до вічного й не горди вічним, наче минущим! Не оглядайся на тіло, бо воно минається. Дбай про душу, бо вона безсмертна! *Вас.В., Уважай на себе.*

1331. Чи ж це не принесе тобі найбільшої радости, коли ти мудро роздумаєш, що ти зліплений руками самого Бога, який усе упорядкував? Опісля ж і те, що ти створений на подобу Твого Творця, можеш дійти до такої самої слави своїм добрим життям, що й Ангели. Ти дістав розумну душу, що нею пізнаєш Бога, роздумуванням проглядаєш природу речей, зриваєш найсолодший овоч мудrosti. Всі земні тварини, освоєні й дикі, ті, що живуть у воді, і ті, що буяють у повітрі, всі вони тобі служать, всі вони твої піддані. *Vas.B., Уважай на себе.*

1332. Ми прийшли до буття, хоч нас не було. Ми створені на подобу Творця. Маємо духа й розум, що становлять нашу природу, і через них ми пізнаємо Бога. Якщо пильно розважаємо красу створіння, тоді з неї, наче з яких написів, пізнаємо велику дбайливість і премудрість Його. Ми можемо відрізнати добро від зла, і вже сама природа нас навчила вибирати те, що корисне, а відкидати те, що шкідливе. *Vas.B., Про подяку.*

1333. Для того, хто тужить за життям там у горі, перебування в тілі болючіше від усякої кари й тюрми. *Vas.B., В честь Муч. Юлітти.*

1334. Як тіло не може жити без дихання, так душа не може бути без пізнання Творця. Незнання Бога — це смерть для душі. *Vas.B., Напоумлення до Св. Хрищення.*

1335. Ось керманич веде човен до пристані й не дається пірвати наосліп буревіям. Лучник стріляє з лука до мети. Та, чи це коваль, чи тесля, кожний у своєму ремеслі має на оці якусь ціль. А ми мали б бути гірші від тих ремісників, хоч цілком спроможні піznати свої завдання? Якже ж це виглядало б, коли б ремісники мали перед очима якусь ціль своєї праці, а людське життя не мало б мати такої цілі, що на неї треба дивитися кожному, згідно з нею все робити й говорити, коли він не хоче уподобитися до німої тварини? *Vas.B., До юнаків.*

1336. Бо, як тих, що не знають міста, беремо за руку й водимо довкруги, так і я, наче провідник, хочу вас завести до укритих чудес цього великого міста-видимого світу. В цьому місті, де знаходиться наша предавня батьківщина, звідки чоловіко-вбивник, диявол, підступно нас прогнав, продавши чоловіка в неволю. Тут ти побачиш перше створення людини, а опісля смерть, що сейчас прийшла на нас, котру зродив гріх, первенець диявола, що є джерелом зла. Ти пізнаєш також себе самого, що ти вправді походиш по своїй природі зі землі, але ти діло рук Божих. І хоча щодо сили ти далеко поза нерозумними тваринами, але все таки ти назначений царем нерозумних і бездушних тварин. І хоча ти поза ними щодо фізичної будови, але при помочі розуму ти можеш знести аж до неба. Якщо ми це зрозуміємо, то навчимося пізнати себе й пізнати Бога. Ми почитатимемо Творця, служитимемо Господеві, славитимемо Вітця, любитимемо нашого Кормителя, і віддаватимо честь нашему Добродієві. Ми безнастанно почитатимемо Давця теперішнього й майбутнього життя. Він потверджує свої обітниці не лише багатствами, що їх уже нам дав, але також наші сподівання скріпляє досвідом теперішніх добродійств. Справді, коли минущі речі такі, то якими будуть вічні? *Вас.В., Про створення небесних світил.*

1337. Бог нас на те створив і привів у буття, щоб нас зробити учасниками вічних благ й дарувати небесне царство, а не тому, щоб кинути нас у геєну й передати вогневі. Це не для нас, а для диявола. Для нас віддавна приготоване й устроєне царство... Пекло приготоване не для нас, а для диявола і його слуг. А царство для нас приготоване ще від створення світу. Тож не зробім себе недостойними входу у світлицю. *Іван Зол., До впавшого Теодора I.*

1338. Теперішнє життя це подорож. Що я говорю: подорож? Воно навіть щось гірше як подорож. Тому і Христос назвав його «вузькою дорогою, що веде у життя»

(Мат. 7,14). Отож, найкраща й найперша наука — знати, що ми подорожні в цьому житті... Це корінь і основа великої чесноти. Хто тут подорожній, той там буде громадянином. Хто тут подорожній, той не буде прив'язуватися до земських дібр, не буде дбати ні про житло, ні про багатство, ні про іду, ні про щось інше подібне, але, як ті, що перебувають на чужині, роблять усе можливе, щоб повернутися до батьківщини. Вони кожного дня змагають до того, щоб побачити країну, де родилися. Так і той, хто плекає любов до майбутніх дібр не знеохотиться земними нещасливими обставинами, і не загордіє щасливими, але проходитиме мимо всього, як подорожній. *Іван Зол., Гом. на Пс. 119.*

Ц ЦЕРКВА ХРИСТОВА

1339. Ти є риба зловлена в сіті Церкви. Дозволь узяти себе живим, не втікай! Це Христос ловить тебе на свою вудку, і не, щоб тебе вбити, але, щоб убивши, зробити тебе живим. Бо ти мусиш умерти і знову ожити. Чи не чуєш, що Апостол каже: «Вважайте себе за мертвих для гріха, а живих для Бога, в Христі Ісусі» (Рим. 6,11). Вмірай, отже, для гріха, а жий для Бога. Будь живий від сьогодні! *Кир. Ерус., Вступне повчання.*

1340. Церква це тіло. Воно має око, має голову. І коли терня вколе ногу, то око клониться вниз, тому що воно є членом тіла. Воно не каже: «Я сиджу вгорі й погорджую нижчим членом», але хилиться, оставляє свою висоту. Що є нижче від п'яти або благородніше від ока? Все таки та нерівність вирівнюється спочуттям, і все лучиться любов'ю. *Іван Зол., Про Лазаря VII.*

1341. Де є така пристань, як Церква? Де такий рай, як наш збір? Нема тут змія-наклепника, але Христос, що

відслонює тайни. Нема Єви-виновниці упадку, але Церква-відродителька упавшого. Нема тут листя дерев, але духовний плід. Нема тут терневої загороди, але плодовита лоза... Тому не помилився б той, хто назвав би Церкву кращою від ковчега, тому що ковчег принимав тварини і зберігав їх такими. А Церква приймає тварини і їх перемінює. Напр., увійшов до ковчега яструб — вийшов яструбом, увійшов вовк — і вийшов вовком, а тут, хто входить яструбом — виходить голубом, входить вовк — виходить вівця, входить змій — виходить ягнятко, не тому, що природа зміняється, а від того, що зло виганяється. *Іван Зол., Про покаяння.*

1342. Церквою я називаю не тільки місце, але й звичаї; не стіни церкви, але й закони Церкви... Церква це не стіни й дах, але — віра й життя... Ніщо не може рівнятися з Церквою. Не говори мені про стіни і зброю. Стіни бувають збурені варварами, а Церкву не в силі подолати й біси. А що ці слова це не хвальба, то про це свідчать діла. Скільки було таких, що нападали на Церкву, і ті, що нападали, самі погибли? А Церква піднеслася понад небеса. Така то велич Церкви: коли її атакують, то вона побідждає. Переслідувана — прославляється. Одержує рани — і не паде. Посеред розбурханих хвиль — не тоне. Серед бурі не розбивається її корабель. В боротьбі непоборна, в битві непереможна... Не відходи від Церкви, тому що нема нічого сильнішого над Церкву. Церква — твоя надія. Церква — твоє спасіння. Церква — твоя захопона. Вона вища від неба, обширніша від землі. Церква ніколи не старіється, але завжди цвіте. Тому Св. Письмо, підкреслюючи її твердість і непорушність, називає її скелею. За її непорочність зве її дівою. За красу зве її царицею. За споріднення з Богом називає її дочкою. За велике число дітей, зве її такою, що була неплідна, а породила семеро. Багато назов, щоб представити її благородність. *Іван Зол., Гом. на Пс. 44.*

1343. Багато хвиль і сильна буря, але ми не боїмося затоплення, тому що стоїмо на скелі. Хай лютує море, але воно не в силі розбити скелі. Хай піdnімаються хвилі, але вони не в силі затопити Ісусів корабель... Нема нічого сильнішого над Церквою... Коли ти воюєш з людиною, то або перемагаєш або буваєш переможений. А коли воюєш з Церквою, то ніяк її не подолаєш, тому що Бог сильніший від усіх... Церква сильніша від неба: «Небо й земля перейдуть, але слова мої не перейдуть» (Мат. 24,35). Ось Божі слова: «Ти — Петро — скеля, і на цій скелі збудую мою Церкву і пекельні ворота її не подолають» (Мат. 16,18). Якщо не віриш словам, то вір діlam! Скільки було тиранів, що хотіли знищити Церкву! Скільки тортур! Скільки печей, зубів звірів, вигострених мечів! І не поконали! Де поділись вороги? Замовкли і пішли в забуття. А де Церква? Вона сяє ясніше від сонця. Їхні діла зникли, а її діла безсмертні. Якщо не поконано християн тоді, коли їх було мало, то як ти зможеш їх подолати, коли повна вселенна благочестя? *Іван Зол., Перед відходом на вигнання.*

1344. Церква не перестає досвідчати нападів і перемагати, піддаватися піdstупам і перемагати. Що більше інші на неї нападають, то більше вона росте. Хвилі розбиваються, а скеля стоїть непорушно... Хто нападає на Церкву, той погубить самого себе, а Церква являється сильнішою. Хто атакує її, той руйнує власні сили, а наш трофей стає ще світлішим. *Іван Зол., Після вигнання.*

1345. Церква-храм це красильня. Якщо завжди відходите, не діставши жодної закраски, то яка користь з того, що ви часто сюди приходите? *Іван Зол., Бес. 24, на Діян. 13,16-17.*

1346. Сам Бог всюди управляє Церквами, і той, хто воює з Богом, ніколи не може бути переможцем. *Іван Зол., В честь Св. Ігнатія Богоносця.*

1347. Церква це духовна лікарня. І ті, що сюди приходять повинні діставати відповідні ліки, прикладати їх до своїх ран, і так звідси відходити. *Іван Зол., На початку 40-ці.*

1348. Церкву творять не стовпи, а люди. *Єфрем Сир., Наслідування притчей.*

1349. Всі, що нападали на Церкву від віків, розвіялися наче морська піна. А вона, наче незламна скеля, перебуває в тій же вірі і в тім же ісповіданні. *Теод. Студ., Кор. Науки 86.*

1350. Належати до Христового містичного Тіла, що його Христос є невидимою головою, а Христовий намісник проповідником, душпастирем і учителем, — це найпевніший засіб злуки і єдності зі самим Христом Спасителем. *Митр. А. Шептицький, Річниця коронації Пія XII.*

Ч Ч Е С Н О Т А

1351. Чеснота — це добре вживання Божих дарів по Божій Заповіді. *Вас.В., ШПр. 2.*

1352. Наслідуй тих, що перед тобою йшли дорогою самовідречення. Починай сьогодні, не чекай аж будеш усе знати. Старайся про великі чесноти, малих не занедбуй! *Вас.В., 2-га А.Б.*

1353. Я сказав би, що вправа в побожності, подібна до тієї драбини, що її раз у сні бачив Яків. Одна її частина сягала землі, а друга простягалась до неба. Ті, які щойно починають життя чесноти, мусять поставити свою ногу на перший щабель, а опісля ступати завжди щораз вище й вище, аж доки через поступенний поступ, вони не вийдуть на висоту, що її може осягнути людська природа. *Вас.В., Гом. на Пс. 1-ий.*

1354. Бо не вагаюсь сказати, що Василій був тоді, себто в Атенах, для нас усіх правилом чесноти... І так ще перед часом дозрілості накреслив він риси дозрілої чесноти... В нас обидвох було тоді одиноке зайняття — чеснота та життя для прийдешніх надій, щоб ще перед відходом з цього світу ми могли линути душою у другий світ. І до тієї мети ми спрямовували все життя і вчинки, руководячись у всьому Божим наказом та взаємним заохочуванням до чеснотливого життя... Знали ми лише дві дороги: одна з них — першорядна і найкраща — вела до наших святих храмів, друга ж — другорядна і вже не така гідна як перша — провадила до вчителів світських наук... Бо те, що не веде людей до чесноти й не чинить свого любителя ліпшим, не заслуговує, думаю, на якусь увагу.

Григ. Бог., Велич Василія Великого.

1355. Від нас залежить чеснота й пильністю можна її набути. Навпаки ж, великі багатства, краса тіла й високі достоїнства не залежать від нас. Якщо ж чеснота — більше і триваліше добро, і всі це признають, що її треба більше цінити, тож треба нам усім про неї дбати. Однаке вона ніяк не зможе вкорінитися в душі, коли її не очистити, як від усіх пороків, так передусім, від зависті. *Vas.B., Про заздрість.*

1356. Чеснота бо є в тім, щоб ухилятися від зла, а робити добро! *Vas.B., Напоумлення до Св. Хрищення.*

1357. Можна ще сказати, що й чесноти стають нашою власністю. А стають вони нею тоді, коли вони внаслідок пильного їх плекання сплітаються у нас із нашою природою, і навіть у земних труднощах не хочуть нас покидати, хіба що ми самі їх проганяємо, насильно впроваджуючи на їх місце щось гірше. Коли ж уже відходимо на другий світ, тоді вони біжать перед нами і вміщують свого власника між Ангелами і блистять там по вік-віки перед очима Творця. *Vas.B., Щоб не прив'язуватися до світових дібр.*

1358. При помочі чесноти треба нам іти до вічного життя... І не мала це користь зашепити в душі молоді нахил і звичай до чесноти. Бо цього роду науки, що засіяні глибоко в молоді серця, звичайно не затираються, але остаються раз назавжди, задля вразливої ніжності душі... Бо інші добра не належать уже до власників, а до будького, хто тільки навинеться під руку, і вони переходятуть то сюди, то туди, неначе та виграшка в дитячій забаві. Тільки чеснота, єдина з багатств не дається видерти і в житті іпісля смерти. *Vac.B., До юнаків.*

1359. Стань, наче скарбницею безпечною, повною чеснот. *Vac.B., 2-га А.Б.*

1360. Премудрий Соломон сказав: «Усьому час-пора», тому треба знати, що кожна чеснота має відповідну пору. І покора, і влада, і догана, і потіха, і поблажливість, і смілість, і отвертість, і доброта, і строгість, і, одним словом, — усе. *Vac.B., КПр. 113.*

1361. Великодушність — чеснота незвичайно велика. Отже, хто гідно виконує великі діла, такого звуть великодушним... Насправді, великодушний легковажить собі земні добра і є переконання, що вони в порівнянні до небесних не заслуговують, щоб ними дорожити. *Vac.B., Гом. на Пс. 28.*

1362. Ось така то чеснота! Де б вона не з'явилася, то вона всюди все перемагає і над усім панує. Як щезає тьма при появлі сонячного світла, так утікає всяке зло, як тільки з'явиться чеснота. *Iван Зол., Бес. 62, на Буття 38,2-3.*

1363. Ніщо так не помогає до успіху в чесноті, якчаста розмова з Богом, постійне благодарення і славослов'я Бога. *Iван Зол., На Пс. 7-ий.*

1364. Ніщо так не робить імені людини безсмертним, як чеснота. Це показують Мученики, мощі Апостолів, доказа-

зує пам'ять тих, що жили чеснотливо. *Іван Зол., На Пс. 18-ий.*

1365. Чеснота, перед усіма іншими нагородами, містить нагороду в самій собі. *Іван Зол., На Пс. 111-ий.*

1366. Як не можеш бути дорогоцінним каменем, то будь золотом! А не можеш бути золотом, то будь сріблом!... Ти не можеш бути сонцем? Будь місяцем! А не можеш бути місяцем, то будь зорею. Не можеш бути великою зорею, то будь принаймні малою, щоб тільки на небі! *Іван Зол., Проти Евтропія.*

1367. Дійсно, ніщо так не ширить слави про людину, як блиск чесноти, хоч би вона старалася всіма силами її укривати. *Іван Зол., Бес. 15, на Мат. 5,1-3.*

1368. Справді, голос чесноти гучніший від усякої сурми. І чисте життя ясніше над саме сонце, хоч тих, що лихословлять було дуже багато. *Іван Зол., Бес. 15, на Мат. 5,1-3.*

1369. Чеснота має голову і члени країці понад усяке гармонійне і гарне тіло. А що є головою чесноти? Покора. Тому і Христос починає від покори, кажучи: «Блаженні вбогі духом» (Мат. 5,3). Ось голова чесноти! Вона не має ані волосся, ані кучерів, але така прегарна, що притягає самого Бога. «На кого я дивлюся ласково: на вбогого і скрушеного духом, і на того, що тремтить перед моїм голосом» (Іс. 66,2)... Ця голова замість волосся й коси, приносить Богові приемні жертви. Вона — це золотий жертвовник і духовний вівтар. «Жертва Богові дух сокрушений» (Пс. 50). Вона — мати премудrosti. Хто її має, той і все інше матиме. І так, чи бачиш голову, що її ще ти ніколи не бачив?

Чи хочеш бачити, або, краще кажучи, піznати і лице чесноти? Поглянь найперше на його рум'яний, гарний і дуже милив колір, а опісля узнай від чого він походить. А

саме від чого? Від того, що чеснота стидлива і завжди рум'яніє... І хоч би ти помішав тисячі квітів, то все таки не знайдеш такої краси. А коли бажаєш бачити й очі чесноти, то поглянь: вони старанно накреслені скромністю і невинністю. Тому-то вони такі прегарні і проникливі, бо бачать Господа. «Блаженні чисті серцем, — каже Він, — бо вони побачать Бога» (Мат. 5,8). А уста чесноти це премудрість і розум і знання духовних співів.

Серце чесноти — це глибоке знання Св. Письма, збереження істинних догматів, чоловіколюб'я і добродушність. І як без серця не можна жити, так і без того, що ми сказали, не можна спастися. Звідси родиться усе добре. В чесноти є також свої руки й ноги — це вияв добрих діл. В неї і душі — благочестя. В неї є золоті і твердші від діаманту груди — мужність. Легше все поконати, як розбити ці груди. Вкінці, дух, що перебуває і в умі і в серці — любов. *Іван Зол., Бес. 47, на Мат. 13,34-35.*

1370. Нема нічого більше безсильного над багатьох грішників, і нічого сильнішого над одного, що живе по закону Божому. *Іван Зол., Бес. 26, на Діян. 12,1-3.*

1371. Не на те треба дивитися, що чеснота трудна, але на те, що в ній можна удосконалюватися, а якщо доложимо старання, то воно буде для нас і легке й вигідне. Коли ти говориш мені про приемність гріха, то скажи мені і про його кінець. Знай, що він веде до смерти, а чеснота провадить до життя... Скажи мені, що в самій речі є тяжче від злії совісти? А що кращого від доброї надії? *Іван Зол., Бес. 12, до Рим. 6,19.*

1372. Якщо хочемо осягнути небесне царство, то замало звільнитися від гріха, але ще треба багато вправлятися і в чеснотах. *Іван Зол., Бес. 16, на Єфес. 4,31-32.*

1373. Чесноти до людини не прив'яжеш, якщо в неї нема до того розташування. *Іван Зол., Про піст.*

1374. Чесноти підносять нас до тієї дивної первісної краси, що нею чоловік відзначався, будучи створений на образ й подобу Божу. *Іван Зол., Бес. на Буття 1,31.*

1375. Справді, нема нічого сильнішого, нема нічого могутнішого над чесноту. Не тому, наче б вона сама в собі мала таку силу, але тому, що той, хто її набув, користується і вишньою силою. *Іван Зол., Бес. 61, на Буття 37,2.*

1376. Така прикмета чесноти, що вона не тільки корисна нам для вічності, але вже і тут дає нам нагороду. *Іван Зол., Про статуї I.*

1377. Сила чесноти така велика, що навіть ті, що її не практикують, цінять її і відносяться до неї з великою похвалою. *Іван Зол., Бес. 5, на Бут. 1,9.*

1378. А чеснота полягає в тому, щоб погорджувати всім людським, завжди пам'ятати про майбутнє, не прив'язуватися до нічого туземного, але знати, що все людське це тінь і сон, і навіть ще більш нікчемне. *Іван Зол., Бес. 8, на Бут. 1,26.*

1379. Слава чесноти в тому, що вона і своїм ворогам замикає уста і приборкує язик. І як ті, що мають слабі очі не важаться дивитися на сонячні проміння, так і гріх ніколи не зможе дивитися на чесноту, але відійде бігом і признає себе подоланим. *Іван Зол., Бес. 13, на Бут. 2,8.*

1380. Така то сила чесноти, що вона в терпінні перемагає тих, що її спричиняють терпіння, і приймаючи напади, стоїть вище від тих, що на неї нападають. *Іван Зол., Бес. 23, на Бут. 6,8.*

1381. Чеснота — безсмертна й непереможна. *Іван Зол., Бес. 23, на Бут. 6,8.*

1382. Нема нічого такого свободідного, як чеснота, і нічого такого понижуючого, як гріх. *Іван Зол., Бес. на Пс. 48.*

1383. Правдива релігія полягає на двох чинниках: побожній науці і актах чесноти. Ані Бог не приймає знання без добрих діл, ані нема діл без Божої науки, прийнятої Богом. *Кир. Єрус., Повчання 4-те.*

1384. Нічого великого не буває без спокус і випробування. *Григ. Бог., Слово 13.*

1385. Одне є шляхетство — мати добрі звичаї. *Григ. Бог., Про шляхетство.*

1386. Набувай чесноту, поки на це є час. Набувай побожність своєму окові, правду своєму слухові, відвідини немічних своїм стопам, образ Господа твого своєму серцю, поступ у невинності своїм членам, щоб стати тобі гідним великої чести перед Ангелами й людьми. *Єфрем Сир., Слово повчальне.*

1387. Треба найперше самому стати чистим, опісля інших очищати. Треба набути мудrosti, щоб інших учити мудrosti; стати світлом, опісля просвіщати; наблизитися до Бога, опісля приводити інших до Нього; освятити себе, опісля освячувати інших. Керманичеві конечні руки, а дорадників потрібна второпніст. *Григ. Бог., Слово 6.*

1388. Чеснота завжди оточена лихом, як троянда поганими й колючими тернями. *Григ. Бог., Поради дівственникам.*

1389. Одинока досконалість — це чеснота. *Григ. Бог., Лист до Немесія.*

1390. Одна тільки чеснота достойна прослави, бо тільки вона одинока творить бессмертне володіння, і своїх учнів робить блаженними. Бо подумайте, скільки від віків було володарів і тих, що жили в розкоші, і ні про одного з них нема загадки з похвалою. Слава людей чесноти — незгасна. *Теод. Студ., Кор. Науки 42.*

1391. Замість того, щоб бути пшеницею, ми стали горо-

хом. І от наглий сильний вітер зі сходу розвіяв нас.
Єфрем Сир., Слово перестороги.

ЧИСТОТА СЕРЦЯ

1392. Хто є «чистий серцем» (Мат. 5,8)? Хто несвідомий ніякого легковаження Божого закону ані занедбання. *Vас.В., КПр. 280.*

1393. Не слухай того, що хтось говорить. Не відповідай пустому на слова, що не годяться з метою монашого життя. Слухай наук, заховуй серце на їх розважання, бережи свій слух від світових оповідань, щоб болото світу не обрискало твоєї душі... Не будь цікавий, не старайся усе бачити, щоб не втягнути у свою душу отруї пристрасти... Усяким способом стережи свого серця. *Vас.В., 2-га А.Б.*

1394. Так, як той, що бажає писати на воску, найперше його вигладжує, а опісля на ньому пише, так також і серце, що має ясно прийняти Божі слова, мусить очиститися від противних думок. *Vас.В., Гом. на Пс. 32.*

1395. Неможливим є для нас стати гідними Божої ласки, якщо не осунемо злі пристрасті, що опанували наші душі. Я знаю лікарів, які не дають скоріше цілющих ліків, заки хворі не викинуть страви, що спричинює недугу, цебто не викинуть нездороної їжі, що її вони пожадливо з'їли. Та ѿ посудину, наповнену немилим плином, не вливають па-хощів, хіба наперед вилляли згаданий плин. Отже, найперше треба вилляти те, що в посудині, тоді щойно можна налляти до неї іншого плину. *Vас.В., Гом. на Пс. 61.*

1396. Через ціле своє життя не довіряй своєму тілові, і не здавайся на нього аж поки не станеш перед Христом... Бути чистим це те саме, що ставати подібним до Бога, оскільки це можливе для людини... Хай завжди пам'ять

на смерть і молитва Ісусова: «Господи, Ісусе Христе, Сину Божий, помилуй мене», наче монолог ідуть з тобою до сну і з тобою встають, бо ти не знайдеш нічого рівного цій помочі в часі сну. *Іван Лістев., Слово 15.*

1397. Кожний, хто любить чистоту й невинність, стається Божим храмом. *Єфрем Сир., Про боротьбу зі змисловістю.*

Щ

ЩАСТЯ В БОЗІ

1398. Бог Творець людини є правдивим життям. Тому хто тратить Божу подобу, тратить тим самим і зв'язок із життям. Хто живе без Бога, неможливо, щоб мав щасливе життя. Тому вернімся до первісної благодаті, від якої ми відпали через гріх. Наново приберім свої душі по Божому образові, станьмо подібні до Творця безпристрасністю.

Хто наслідує безпристрасність Божої природи, по змозі, у собі самім, той відновляє у своїй душі образ Божий. А хто тим чином стався подібний до Бога, той набув і подобу Божого життя, щоб на всі віки лишитися у тім щасті. *Вас.В., 4-та А.Б.*

1399. Як ті, що мають слабі очі, відвертають свій зір від яскравих речей, залюбки ж глядять на зелень і квіти, так і душа не повинна дивитися тільки на сумні речі та займатися сьогочасними зліднями, але мусить звертати своє око на розважання правдивих дібр. *Вас.В., На подяку.*

1400. Що справді є добре, те передусім й головно є найщасливіше. Таким саме є Бог... Бо справді блаженним є саме Добро, до якого всі істоти свій зір звертають і Його якраз усі створіння бажають. Це незмінна природа, володарська гідність, життя — повне спокою. Це щасливий

стан життя, який є без зміни і не знає переміни. Ця Істота-Бог, вічно текуче джерело, пребагата благодать, невичерпний скарб. А необізнані з тим люди й любителі світу, які не знають природи Його добра, називають часто вартісними речі безвартісні, як багатство, здоров'я чи славу цього життя. Тимчасом ні одне з них не є добре за своєю природою. Вони ж не тільки легко зміняються у щось протилежне, але і своїх власників не в силі зробити добрими. Хто ж бо справедливий із-за багатства, хто розумний завдяки своєму здоров'ю? Навпаки, служіння тому часто веде до гріха кожного з них, що зле користуються цими добрами. Отож, щасливий той, хто посідає найбільше тих благ, які треба нам мати, — хто учасником дібр, що їх не можна загарбати. *Вас.В., Гом. на Пс. 1-ий.*

ЗМІСТ

<i>Від Видавництва</i>	5
<i>Скорочення</i>	9
Ангел Охоронець.....	11
Духовна боротьба	11
Бесіда — Гріхи язика.....	17
Василій Великий і його Правила.....	23
Воля Божа.....	29
Вподобання Боже	31
Вдячність для Бога	32
Виховання.....	32
Второпність.....	32
Віра свята	33
Відречення від світу	35
Відречення себе — Самовідречення	37
Воскресіння Христове — Пасха.....	41
Воскресіння померлих.....	45
Гріх — Зло	46
Гнів	52
Гордість.....	54
Досконалість — Святість	57
Дівицтво	59
Дух Святий	63
Душа людська	64
Диявол	68
Добре діла	69
Добродійства Божі	70
Євхаристія Пресв. — Св. Причастя	71
Життя монаше	79
Здергливість	84
Заздрість	88
Заповіді Божі	89
Захланність	91
Інокині	91
Іспит совісти	92

Любов Бога	93
Любов ближнього	102
Лагідність	115
Лінивство	115
Лицемірство	116
Марність життя — світу	116
Мати Божа — Богородиця	125
Молитва	130
Мир — Спокій	137
Монах — християнин	138
Милосердя Боже	145
Манастир	147
Мовчання	149
Мудрість Божа	150
Милостиня	151
Мученики Святі	152
Мужність	153
Наслідування Христа	156
Наслідування Святих	158
Нагорода вічна — Небо	159
Надія	163
Навернення — Покаяння	164
Неділя і її святкування	168
Наука й Досвід	171
Настоятель	172
Обіти чернечі	179
Одіж чернеча	180
Обов'язок	182
Оптимізм	183
Письмо Святе	183
Псалтир — Псалми	190
Передання Святе	192
Провидіння Боже	193
Присутність Божа	196
Пізнання себе	201
Покора	201
Послух монаший	210
Покликання	216
Провідник Духовний	217

Пияцтво	218
Пристрасні	220
Пекло	225
Піст	230
Присягання	236
Петро й Павло — Верховні Апостоли	237
Подружжя	238
Патріотизм	239
Різдво Г.Н.І. Христа	240
Реколекції	243
Самота	245
Священик	248
Слава Божа	256
Слава пуста	258
Совість	261
Спокуси	262
Смерть	263
Страх Божий — Суд Божий	266
Судження близьких	273
Світ видимий і Г. Бог	274
Святість душі	276
Трійця Пресвята	277
Терпеливість — Терпіння	277
Убо兹ство чернече	282
Хрищення Святе	288
Хрест Христовий	290
Ціль людини	297
Церква Христова	300
Чеснота	303
Чистота серця	310
Щастя в Бозі	311

29.	Великий А., <i>Світла і Тіні Української Історії.</i> Рим 1969, стор. 220	4.00
30.	Великий А., <i>Українське Християнство.</i> Рим 1969, стор. 224	4.00
31.	Іванів М., <i>Свята Місія.</i> Всі місійні Проповіді з історичним введенням. Прудентопіль 1969, стор. 372, (вичерпана)	
32.	Мудрий С., <i>Недільна Благовість.</i> Недільні Радіо- проповіді з Ватикану. Рим 1970. стор. 300	5.00
33.	« Достойно есть... ». Антологія Марійської поезії Зібрав о.Г. Кінах. Рим 1971, стор. 204	4.00
34.	Теснюк Я., <i>На Божих стежисках.</i> Оповідання і нариси. Рим 1971, стор. 304	4.00
35.	Дирда М., <i>Ясна Гора в Гошеві,</i> Нью Йорк 1972, стор. 144	3.00
36.	Священики, « Символ віри ». Катехитичні Радіо- проповіді з Ватикану. Рим 1972, стор. 252	5.00
37.	Печерський патерик. Давнє джерело староукраїн- ської духовності. Пер. А. Г. Великий, Рим 1973, стор. 280	5.00
38.	Шимчій Д., <i>Бліскавки на олив'яному обрії,</i> Апо- столес 1973, стор. 192	3.00
39.	Куаст Мішель, <i>Шлях до успіху,</i> Пер. о. Л. Гай- дуківський. Рим 1974. стор. 242	4.00
40.	Дирда М., <i>Бог, Церква і Молодь,</i> Нью Йорк 1974, стор. 232, (вичерпана).	
41.	Теснюк Я., <i>Жмен'ка розсипаних перлин.</i> Опо- відання і нариси, Рим 1975, стор. 308	5.00
42.	Корчагін К., <i>Благовість спасіння.</i> Роздумуван- ня над Євангелією, Рим 1975, стор. 264	5.00
43.	Священики, <i>Заповіді Божі і Церковні.</i> Недільні Радіоповчання, Рим 1976, стор. 254	5.00
44.	Іванів М.М., <i>Ріки Води Живої.</i> Проповіді про святі Тайни, Прудентопіль 1976, ст. 192	3.00
45.	Катрій Я.Ю., <i>Пізнай свій Обряд!</i> Торонто 1976. - Див. ч. 56	
46.	Юник С., <i>Поворот до Христа</i> (5-дennі реколек- ції), Апостолес 1972, стор. 88 (вичерпана).	
47.	Юник С., <i>Пізнай себе!</i> (Катехизм у прикладах і доказах), Буенос Айрес 1976, стор. 96	2.00
48.	Греф Р., « Так, Отче! » – Щодня з Богом (з нім. переробив о. І. Назарко), Торонто 1977, стор. 98	3.00
49.	Савол С., <i>Голгота Греко-Католицької Церкви у Чехословаччині,</i> Торонто 1978, стор. 352	6.00
50.	Шимчій Д., <i>Дар Віри</i> (апологетично-катехитичні проповіді), Апостолес 1979, стор. 264	5.00
51.	На Христовій ниві (збірка споминів: о. М. Дир- ди, о. А. Бойчука, с. В. Сивч), Нью Йорк 1978, стор. 208	5.00

52. Лімниченко В., <i>Білій Пан</i> (збірка віршованих творів), Прудентопіль 1977, стор. 214	5.00
53. Св. Василій В., <i>Гомілії на Псалми</i> (перекл. о. С. Фединяк), Нью Йорк 1979, стор. 240	6.00
54. Катрій Ю.Я., <i>Пізнай свій Обряд!</i> (2-га частина), Нью Йорк-Торонто 1979. - Див. ч. 56.	
55. Головацький Р., <i>Пояснення Богослужіння: Вечірні, Повечір'я, Північні, Утрені, Часів. Рим 1979</i> , стор. 318	8.00
56. Катрій Ю.Я., <i>Пізнай свій Обряд!</i> (Обидві частини разом), Нью-Йорк – Рим 1982, стор. 496	12.00
57. Корчагін К., <i>Добра Новина. Роздумування над Євангелією</i> . Мюнхен-Рим 1982, стор. 308	8.00
58. Шимчій Д., <i>Перший мій рік у Бразилії</i> (хронікальні записки-спомини), Прудентопіль 1983, стор. 448	8.00
59. Катрій Ю.Я., <i>Господи, навчи нас молитися!</i> Нью-Йорк – Торонто 1981, стор. 166	6.00
60. ПЕКАР А., <i>Ісповідники віри нашої сучасності.</i> Причинок до мартиролога УКЦеркви під совітами, Торонто-Рим 1983, стор. 332	12.00
61. KATRIJ J. J., <i>A Byzantine Rite Liturgical Year.</i> Translated from Ukrainian by D. Wysochansky (see nr. 56). Detroit-New York 1983; pp. 456	12.00
62. Лімниченко Василь, <i>В земельному царстві моїх дум...</i> (Вибрані прозові твори). Прудентопіль 1982, стор. 356	5.00
63. Бурко В.М., <i>Отеці Василіянини в Бразилії</i> , Прудентопіль 1984, стор. 118	3.00
64. Раваліко Д.Е., <i>Створення — не казка. Відкриття науки потверджують це більш як у минулому.</i> Пере клав о.Р. Головацький. Рим 1984, стор. 144+20 таблиць	10.00
65. Мудрий С. С., <i>Нарис історії Української Папської Колегії св. Йосафата в Римі</i> , Рим 1984, стор. 197 (багатоілюстрована)	10.00
66. Священики, <i>Апостольські поччання на неділі</i> , Рим 1986, стор. 288	10.00
67. Катрій Ю. Я., <i>Перлини Східних Отців.</i> Збірка висказів на духовні теми, Нью Йорк - Рим 1987, стор. 316	15.00
68. Енцикліки Папи Івана-Павла II, Торонто (в другці)	
69. Іванів М., <i>Оце Мати твоя!</i> Прудентопіль 1986, стор. 176	5.00

*Моєсна замовляти у Видавництві:
ANALECTA OSBM*

Via S. Giosafat, 8 - 00153 Roma (Aventino) - Italia